

305365
1943. ÉV. 0.413

XXVIII. KÖTET.

A SZENT ISTVÁN AKADÉMIA ÉRTESITŐJE

SZERKESZTI

PAPP KÁROLY

FŐTITKÁR

Két műmelléklettel és 15 ábrával

BUDAPEST

KIADJA A SZENT ISTVÁN AKADÉMIA

1944

A SZENT ISTVÁN
AKADÉMIA
ÉRTESITŐJE

SZERKESZTI

PAPP KÁROLY

FŐTITKÁR

Két műmelléklettel és 15 ábrával.

BUDAPEST

KIADJA A SZENT ISTVÁN AKADÉMIA

1944.

1. A *magánéletben* a közömbös ember nem törődik önmagának az élet számára való elméleti és gyakorlati kiképzésével, sem az életben való megfelelő elhelyezkedésével, sem vagyonával, sem becsületével. Nem törődik azzal, hogy egy egész életre kit választ magának háztársul. Nem bánja, megszületnek-e,¹ vagy életben maradnak-e gyermekei. Ha pedig megszületnek és életben maradnak, elhanyagolja ezeknek megfelelő fenntartását (lakás, ruházat, táplálkozás). Azzal sem törődik, milyen nevelésben részesülnek,² milyen iskolába járnak, milyen egyesületekbe lépnek be,³ kikkel társalognak vagy barátkoznak, minő olvasmányokkal foglalkoznak, milyen mozi- és szindarabokat látogatnak, milyen lesz elhelyezkedésük az életben, milyen az életmódjuk, milyen eszmeáramlatokat fogadnak be, milyen házasságot kötnek és milyen a becsületük.

A társadalmi érintkezésben a közömbös emberek szó nélkül hagynak, sőt befogadnak mindenféle hiábavaló, vagy sótalan beszédeket. A tudományok, a szépirodalom, a sajtó és a művészetek terén a helytelen irány ómiattuk szabadon érvényesülhet, sőt akár vezető szerepet is vihet. A közömbös emberek eltűnnek, vagy befogadnak mindenféle helytelen és veszedelmes eszmeáramlatokat, elnézik az erkölcstelenséget; befogadják azokat, akik az Isten és a haza törvényein könnyen túlteszik magukat. Ilyenformán ők is segítik zülleszteni az egyént és magát a mostani társadalmat.

2. A *nyilvános életben* a községi, megyei és állami vonatkozású jogok gyakorlása és az ilyen kötelességek teljesítése tekintetében a közömbösségnek még súlyosabb következményei lehetnek, mikor a közömbös emberek a politikai, szociális és gazdasági téren, vagy az egyházzal kapcsolatban elfogadnak helytelen és veszedelmes indítványokat, megszavaznak olyan határozati javaslatokat és törvényeket, amelyek talán még a késő unokák életét is megnyomorítják. A politikai és közigazgatási választások eredményét teljesen megváltoztatják, s ezzel az egész közéletről hamis képet adnak a közömbösek, akik a szavazás elől vagy bátran kivonulnak a teremből, vagy pedig fehér lappal szavaznak; akik a részrehajlatlanságot összetévesztik a közömbösséggel, és mikor olyan ügyről, vagy személyről van szó, amelyet, vagy akit súlyos érvek és a katolikus polgárokat megillető jog és méltányosság javallanak: nem állnak melléje. Hogy — teljesen hamisan — részrehajlóknak ne bélyegeztessenek, inkább közömbösek maradnak, s ezzel elárulják az igazságot és uralomra segítenek olyanokat, akiknek erre sem jogcímük, sem érdemük, sokszor sem megfelelő képzettségük, sem alkalmasságuk nincsen. Ilyenformán a közömbösek a maguk és mások nyakába ültetik a törpe, de agilis kisebbséget; a törpe kisebbség

pedig a közömbösek jóvoltából egyre jobban magához ragadja a hatalmat és mindent, ami a hatalommal jár, és csakhamar valószínűsége lehengereli azokat is, akik közömbösségükkel hatalomra segítettek.

Az államvezetéssel kapcsolatban minálunk különösen káros és veszedelmes volna a közömbösség, ha a polgárok többségének jogai-val és érdekeivel szemben a közömbösek miatt nem érvényesülhetne a katolikus szellem, és nem nyernének védelmet katolikus jogaink és intézményeink, vagy, ha elmaradna államvezetésünk alkotmányos ellenőrzése, ami erkölcsileg a kormányzat helyzetét is megnehezítené, mert a közönyöseknek az alkotmányos ellenőrzéstől való tartózkodása befelé és kifelé azt a gyanút kelthetné, hogy annak részéről valamivel le vannak kenyezve. Bármily nehezűnkre esik is, meg kell vallanunk, hogy jórésben a közömbös magyarok miatt lett hazánknak gyásztemetője Muhi és Mohács; a közömbös magyarok miatt lett nemzetünkre olyan végzetes és vezetett országunk természetellenes feldarabolására 1918. De nemzeti szerencsétlenségeinkben nagy része volt Európa hálátlan közömbösségének is. Azért ezekben a sorsdöntő időkben, mikor azok a károk, amelyek bennünket Európa közömbössége miatt értek, még jóvátehetők, szeretnék rámutatni arra a fontos hazafias szerepre, melyet külföldre szakadt magyar testvéreink most betölthetnek a haza javára és szeretném megüzenni Európában élő katolikus testvéreimnek, különösen pedig külföldi jóbarátaimnak, doktor kollégáimnak, és mindazoknak, akik a római S. Anselmo-Egyetemen, vagy a pápai Levéltárosképző Főiskolán kedves tanítványaim voltak, hogy — amint mi az elmúlt ezer esztendő alatt tettekkel mutattuk meg, hogy nem vagyunk közömbösek irántuk, — ők se legyenek közömbösek annak az országnak sorsa iránt, amely annyit harcolt és áldozott másokért, és amelynek ők saját országuk és keresztény kultúrájuk megmentését köszönhetik.

II. *Egyházi vonatkozásban* még károsabb és veszedelmesebb a közömbösség, mint világi vonatkozásban, mert itt már nemcsak mulandó, hanem örök javainkat és boldogságunkat is veszélyezteti, akár magán, akár nyilvános életünkben mutatkozik.

1. A *magánéletben* egyházi vonalon a közömbösség a kinyilatkoztatott és az Egyházra bízott hit- és erkölcsi igazságok egyéni befogadására és követésére és szent vallásunkra vonatkozik. A közömbös katolikus ember, aki magát rendszerint *jó katolikusnak* nevezi, azt mondja, hogy minden vallás egyforma, tehát mindegy, akármelyiket követi is az ember s akármelyik templomban imádja is az Istent, csak becsületes legyen. De ezek csak gyalrló emberi bölcselekdedések, amelyek

az isteni kinyilatkoztatás fényénél azonnal összeomlanak. Mert vagy van kinyilatkoztató Isten, vagy nincs. Ha nincs, akkor sem egyik, sem másik templomban nem kell őt imádni; de ha van, akkor abban a templomban kell imádni, amelyikben parancsolja. Akinek mindegy, hogy melyik templomban imádjuk az Istent, az rendszerint egyikben sem imádjá Őt. A katolikus Egyház és vallás hasonlóképpen vagy igaz, vagy nem. Ha nem igaz, akkor nem szabad követni; ha pedig igaz, sőt Szent Pál szavai szerint magának *«az igazságnak oszlopa és erőssége»*:⁴ akkor csak ezt szabad és kell követni. Azok a *jó katolikusok*, akik szerint minden vallás egyforma, elfelejtik, hogy ha ez igaz volna, akkor kár volt Krisztusnak a katolikus egyházat és vallást megalapítania s annak igazságáért meghalnia;⁵ és kár volna érette tanítványaiban és követőiben egészen a világ végéig szenvednie. Csakhogy Krisztus nem a vallási közömbösséget hirdette. Krisztusnál nincs közömbös párt, mert Ő maga világosan megmondotta: *«Aki nincs velem, ellenem vagyok!»*⁶ Laodicea közömbös püspökének pedig Szent János apostollal azt íratta: *«Tudom cselekedeteidet, hogy sem hideg nem vagy, sem meleg; bár hideg volnál vagy meleg! De mivel langyos meleg vagy, és sem hideg, sem meleg, elkezdelek téged kivetni az én számból»*.⁷ Méltán korholja tehát Nagy Szent Leó pápa a minden vallással szemben közömbös rómaiakat, akik a meghódított országok pogány bálványait fővárosukba vitték: *«Haec autem civitas, cum pene omnibus dominaretur gentibus, omnium gentium serviebat erroribus; et magnam sibi videbatur assumpsisse religionem, quia nullam respuerat falsitatem»*.⁸ A közömbösek sok tekintetben még a nyílt ellenségnél is veszedelmesebbek. A nyílt ellenséggel ugyanis felvehetjük a harcot, sőt ebből néha még hasznunk is lehet, mert mikor például hitünk egyes igazságait támadják, *alaposabban tanulmányozzuk, jobban megértjük és bátrabban hirdetjük azokat*,⁹ de a közömbösek ellen legtöbbször nem tudunk idejekorán védekezni. Ezek azok a házi ellenségek, akik — mert sokszor számításunkkal ellenkezően cselekesznek — nagy meglepetések elé állítanak bennünket, sőt sokszor a katolikus ügy bukását is okozhatják. Ami pedig a becsületet illeti, szó fér hozzá, milyen mértékben nevezhető becsületesnek az, aki nem is jelentéktelen dologban és nem is emberrel, hanem a legsúlyosabb kérdésben magával Istennel helyezkedik szembe és ugyanakkor saját örök boldogságát is kockára teszi. Különben, akinek minden vallás egyformán jó: annak egy vallás sem veszi hasznát; de a haza sem várhat tőle semmit, mert aki a legsúlyosabb vallási kérdésben közömbös, az — kivált mikor kemény áldozatokról van szó — a hazával szemben méginkább közömbös lesz.

A hitbeli közömbösségnek, amelyet az Egyház mindig elítélt,¹⁰

fő oka saját vallásunk elhanyagolása. Egyházi szempontból csakugyan előbb-utóbb közömbösek leszünk, ha nem iparkodunk megismerni egyházunk hit- és erkölcsi tanítását, szervezetét, intézményeit, történetét stb., vagy ha megismerjük, a bűnre vezető alkalmak megtűrésével, vagy éppen keresésével, főképpen pedig bűnözéssel elhanyagoljuk lelki életünket.

A közömbösség veszedelme miatt tiltja az Egyház a hitetlen, erkölcstelen, vagy szent vallásunk tanításával általában ellenkező környezetben való megmaradást. Ezért tilos az ilyen ujságok és könyvek olvasása,¹¹ a közömbös iskoláknak¹² szükség és megfelelő biztosítékok nélkül való látogatása. Ezért tartja távol az Egyház saját híveit olyan egyesületektől,¹³ katolikus egyesületeit pedig olyan csúcsszervezetektől, amelyek a katolikus tanítással, illetve a katolikus egyesületek jóváhagyott alapszabályaival össze nem egyeztethető elveket hirdetnek, vagy tevékenységet követelnek s amelyek a multban sokszor csak azért létesültek, hogy vezetőik könnyű szerrel és jóformán munka nélkül megszerezhessék maguknak azt a díszes pozíciót, azt a tiszteletet és befolyást, amelyet katolikus egyesületeink vezetői a megszervezés és irányítás fáradságos és sokszor keserves munkájával érdemeltek ki. Katolikus egyesületeinknek tehát egyes, pontosan körvonalazott és sem katolikus elveinkkel, sem jóváhagyott alapszabályaikkal nem ellenkező, konkrét ügyekben szabad ugyan nem katolikus egyesületekkel, vagy közömbös csúcsszervezetekkel kooperálniuk, de ilyen közömbös szervezetek kedvéért saját alapszabályaikban megjelölt céljukat elárulniuk, vagy saját függetlenségüket feladniuk nem szabad soha.

A vallási közömbösség veszedelme miatt nem engedi Krisztus Egyháza, hogy hívei másvallásúak istentiszteletén, vagy másvallásúak a mi istentiszteletünkön *aktíve* részt vegyenek.¹⁴ Ezért nem lehetnek a katolikusok a keresztelt nemkatolikusoknak, ez utóbbiak pedig a katolikusoknak kereszt-,¹⁵ vagy bérmaszülöi.¹⁶ A nem-katolikusok nem járulhatnak a mi szentségeinkhez, sem mi az ő vallásos cselekményeikhez.¹⁷ A másvallásúakkal való házasságot a katolikus Egyház kezdettől fogva tiltja,¹⁸ amint hogy minálunk az 1567. évi debreceni és az 1626. évi komjáti zsinatokon református testvéreink maguk is tiltották.¹⁹ Ilyen házasságot egyházunk csak igen súlyos okból enged meg, de szigorú büntetés terhe alatt²⁰ kiköti, hogy a feleknek a katolikus törvények szerint kell esküdniök,²¹ továbbá, hogy a katolikus házastárs vallásának a házasság életben való szabad gyakorlása ne akadályoztassék, és hogy az összes születendő gyermekeknek katolikus keresztelése, katolikus vallása és nevelése államilag is érvényes okiratban biztosítva

legyen.²² Etekintetben saját, és súlyos büntető szankcióval is ellátott törvényük szerint²³ tökéletesen így járnak el hazai protestáns testvéreink is. A katolikusok csak passzíve és csupán a polgári tisztesség megadása címén lehetnek jelen másvallásúak esküvőjén, vagy temetésén,²⁴ de halottaikat a mi temetőinkbe eltemetni nem engedhetjük.²⁵ Másvallásúakkal sem közösen, sem tőlük külön, ugyanazt a zászlót meg nem szentelhetjük,²⁶ mert a katolikus szenteléssel a zászló szent tárggyá válik.²⁷ Az ő céljaikra harangjainkat ugyanilyen okból meg nem húzhatjuk,²⁸ viszont mi sem kívánjuk, hogy ők a mi kedvünkért harangozzanak. Iskoláinkba csak katolikus gyermekeink vallásának tökéletes biztosítása után vehetünk fel másvallásúakat; internátusainkba nem katolikus gyermekek felvétele általában tilos; igen súlyos okból azonban megengedheti a hely szerint illetékes Ordinárius, ha a nem katolikus gyermek mindenben aláveti magát az internátus fegyelmi szabályainak és nem feszeget vallási kérdéseket katolikus társai előtt.²⁹ Viszont, ahol van katolikus iskola, vagy internátus, ott saját gyermekeinket nem járathatjuk másvallású, vagy közömbös iskolákba,³⁰ s nem adhatjuk ilyen internátusokba, ha azok katolikus vallás-erkölcsi nevelése nincs biztosítva.

Az az állásfoglalásunk, hogy egyházunkban nem engedünk jogokat azoknak, akik kívül vannak, nem sértheti ez utóbbiakat, mert aki nem tagja valamely egyesületnek, szervezetnek, vagy tökéletes társaságnak: az abban nem igényelheti magának a tagok részére megállapított jogokat, amint hogy mi, magyar katolikusok, valóban soha nem igényeltünk magunknak jogokat olyan vallásos, illetve közömbös egyesületekben, szervezetekben, vagy államokban, amelyeknek tagjai nem vagyunk.

2. A nyilvános életben egyházi vonalon szintén sokszor tapasztaljuk a közömbösséget, még pedig egyházunk hit- és erkölcsi tanításával, szentségeivel, szabadságával és egyéb jogaival szemben. A közömbös katolikusok, mikor kellene, nem mernek, vagy nem akarnak állást foglalni egyházunk isteni tanítása mellett;³¹ nem tartják szükségesnek és elhanyagolják a szentbeszéd hallgatását,³² a bérmlás szentségének felvételét,³³ a szentmise hallgatását,³⁴ a szent gyónást³⁵ és szentáldozást;³⁶ maguk sem kívánják, hozzátartozóiknál pedig elhanyagolják, vagy éppen akadályozzák a kenet szentségének idejekorán való felvételét,³⁷ a katolikus emberre kötelező szentségi házasság helyett³⁸ megelégszenek a tisztán polgári kötéssel, pedig a házasélettel velejáró nehézségek közepette csak a szentségi házasságból áradnak ki a házaselekre azok a kegyelmek, melyekre egész házaseletükön keresztül szükségük van. A közömbös katolikusok nem akarják megérteni és mindig időszerűt-

lennek tartják a polgári házasságról szóló törvény olyan értelmű alkotmányos revízióját, hogy az miereánk, magyar katolikusokra, ne legyen kötelező. Mi nem bánjuk, ha másvallású magyar polgártársaink magukra vonatkozóan ragaszkodnak a polgári házassághoz; s azért nem is ellenezzük, hogy a törvény reájuk nézve továbbra is hatályban maradjon: de mi katolikus hitünk és lelkiismeretünk miatt, meg azért is, hogy legalább a katolikus magyar polgárok házasságának biztos megszilárdításával a magyar családok termékenységet is előmozdítsuk a haza javára, addig nem nyughatunk, míg katolikus házasságaink szentségi méltóságát és állami szempontból való érvényességét alkotmányos eszközökkel vissza nem állítjuk³⁹ itt a közel 70 százaléokban katolikus Magyarországon, mert lehetetlen, hogy ilyen súlyos lelkiismereti kérdésben ekkora többséggel és az ország igazi érdekeivel szemben ötven év szomorú tapasztalatai után még most is az a szellem érvényesüljön, amely az 1894: XXXI. t.-c.-et sugalmazta.

A közömbösség egyházi vonalon akkor is mutatkozik, mikor a hívek nem törődnek az Egyház igazságával, jó hírnevével, szabadságával, jogaival és kiváltságaival;⁴⁰ mikor nem szállnak síkra plébániáiért, egyházközségeiért, templomaiért, temetőiért⁴¹ és ünnepeiért;⁴² mikor elhanyagolják a katolikus szemináriumok,⁴³ a katolikus iskolák⁴⁴ és a katolikus internátusok ügyét; mikor a katolikus egyesületek⁴⁵ és az Actio Catholica helyett közömbös egyesületeket vagy szervezeteket támogatnak; mikor nem törődnek az Egyháznak egészen a síríg áldozatos munkát végző fejével és püspökeivel, papjaival,⁴⁶ szerzeteseivel és tanítóságával, sem pedig ezek érdekeivel és jogaival;⁴⁷ mikor bizonyos peres ügyekben elkerülik az egyedül illetékes egyházi bíróságot;⁴⁸ végül mikor nem iparkodnak a katolikus magyar állampolgároknak a közéletben való érvényesülését és elhelyezkedését képességeiknek és a méltányosságnak megfelelően előmozdítani. Nagy közömbösségre mutat az is, hogy sok katolikus ember minden kritika nélkül elfogadja azt az irányzatot, amely az Egyház intézményeit és jogi személyeit szeretné megfosztani azoktól az anyagi eszközöktől,⁴⁹ amelyek azok fenntartására és a velük kapcsolatos iskolai, lelkipásztori meg egyházkormányzati teendők elvégzésének biztosítására szükségesek, s melyeket az Egyház kifosztása után a katolikus híveknek kellene előteremteniük még akkor is, ha az Egyháztól elvett vagyonból semmit sem kapnának.

A mondottak alapján ünnepi ülésünket azzal a magyar és katolikus kéréssel nyitom meg, hogy Hazánk és Egyházunk iránt minálunk se magán, se nyilvános életében senki közömbös ne legyen, ha elpusztulni nem akarunk!

Függelék.

(A jegyzetek sorozata.)

- ¹ Can. 2350.
² Can. 2319, § 1, n. 2, 4.
³ Can. 684, 2335.
⁴ I. Tim., 3, 15.
⁵ Ján., 18, 37 sköv.
⁶ Luk., 11, 23.
⁷ Titkos Jelen., 3, 15—16.
⁸ Sermo 1. in Natali App. Petri et Pauli.
⁹ S. August., *De Civitate Dei*, XVI, 2. *De vera religione*, c. 8.
¹⁰ Pius IX. Syllabus, prop. 15—18. däm. — C. J. C. Fontes, N. 543.
¹¹ Can. 1399; 2318.
¹² Can. 1374.
¹³ Can. 684; 2335.
¹⁴ Can. 1258, § 1.
¹⁵ Can. 765, n. 2.
¹⁶ Can. 795, n. 2.
¹⁷ Can. 2319, § 1, n. 13.
¹⁸ Can. 1060; 1071.
¹⁹ Tauber: *Manusle Juris Canonici* (ed. 3.), p. 449, nota 3; Kérészy: A *«Ne temere»*, 60. l., 2. jegyz.
²⁰ Can. 2319.
²¹ Can. 1063; 1071; 2319, § 1, n. 1.
²² Can. 1061; 1071.
²³ 1933: VI. t.-c., 46. §. Bi: 47. §. B. (b—d).
²⁴ Can. 1258, § 2.
²⁵ Can. 1240, § 1, n. 1.
²⁶ S. C. S. Off., 1927 jún. 22.
²⁷ Can. 1144.
²⁸ Can. 1169, § 3, 4.
²⁹ S. C. S. Off., 1866 jún. 11; S. C. de Prop. Fide, 1868 ápr. 25 (Coll., n. 1292; 1329); Püsp. Konf. 1924. X. 24 (13. p.), 1942. III. 11 (32. p.)
³⁰ Can. 1374.
³¹ Can. 1325.
³² Can. 1348.
³³ Can. 787.
³⁴ Can. 1248.
³⁵ Can. 906.
³⁶ Can. 859.
³⁷ Can. 944.
³⁸ Can. 1012; 1099.
³⁹ Can. 1012; 1099.
⁴⁰ Can. 2334.
⁴¹ Can. 1206.
⁴² Can. 1247.
⁴³ Can. 1352—1355.
⁴⁴ Can. 1375; 1379.
⁴⁵ Can. 684.
⁴⁶ Can. 119.
⁴⁷ Can. 120; 121.
⁴⁸ Can. 1553.
⁴⁹ Can. 1489—1499; 1544; 2345; 2346.

II.

JELENTÉS A SZENT ISTVÁN AKADEÉMIA 1943. ÉVI MŰKÖDÉSÉRŐL.

A Szent István Akadémia 1943. évi december hó 12-én tartott XXVIII. ünnepi ülésén előterjesztette *Papp Károly* egyetemi tanár, főtítkár.

— Két műmelléklettel. —

A) A Fraknoi-díj és az akadémiai jutalom kiadása.

Főmagasságú Biboros Hercegprímás Elnök Úr!

Mélyen tisztelt Ünnepi Ülés!

Mult évi közgyűlésünkön már volt szerencsém jelenteni, hogy a boldog emlékű *Fraknoi Vilmos* nagyváradi kanonok és címzetes püspöktől 1921-ben alapított Fraknoi-díjon kívül Akadémiánk a mult esztendőben egy másik díjat is kitűzött tudományos munkák megjutalmazására, főkép abból a célból, hogy négy szakosztályunk kettős tagozata alapján évenként mindegyik osztály két jutalmat oszt-hasson ki.

Mint hogy a *Fraknoi-féle* 2½ millió koronás alapítvány értéke az első világháború után *ezredrésszére csökkent*, azért a jutalmak fedezetéről másként kellett gondoskodnunk.

A két jutalom 500—500 pengős összegét egyrészt Főmagasságú *Szerédi Jusztinián* bíboros hercegprímás Úr Őeminenciájának egyéni adományaiból, másrészt *Szendy Károly* székesfővárosi polgármester Úr Őméltóságának segélyéből fedezzük, amiért Akadémiánk összessége nevében ez alkalommal is mély köszönetet mondok mindkét jótevőnknek nemeslelkű adományaikért.

A *Fraknoi-díj szabályzatának* sorrendje szerint az idén a jutalmak Akadémiánk I. hittudományi és bölcséleti osztályát illetik. Ennek alapján még május havában felkértem *Aistleitner József* osztályelnök és *Horváth Konstantin* osztálytitkár urakat, hogy az elmúlt 1935-től 1942-ig tartó 8 évkörben megjelent legkiválóbb munkák bírálatára két

bizottságot alakítsanak, egyrészt a hittudományi, másrészt a bölelet-tudományi tagozat köréből. Ez meg is történt; a hattagú bizottság munkába lépett és kijelölte az említett nyolc évkör kiemelkedőbb munkáit. *Meghatódva* említem meg, hogy a bizottság egyik tagja volt, a mult hónap 26-án elhunyt nagyérdemű tagtársunk: *Kühár Flóris* bencés-rendi házfőnök, a hittudományi karon a vallásbölelet címzetes rend-kivüli tanára.

Mindkét bizottság javaslatát éppen eme kiváló tagtársunk halála napján, a november 26-án tartott együttes ülés egyhangúlag elfogadta. Ezen határozat alapján tisztelettel jelentem, hogy Akadémiánk összesége a *Fraknói-díjjal* *Schütz Antalnak*, a Pázmány Péter tudomány-egyetem hittudományi karán a dogmatika nyilvános rendes tanárának *«Dogmatika»* című kétkötetes munkáját,

míg az akadémiai jutalommal báró *Brandenstein Bélának*, a Pázmány Péter tudományegyetem bölcsészettudományi karán a filozófia nyilvános rendes tanárának: *«Az ember a mindenségben»* című háromkötetes munkáját tüntette ki.

A kitüntetett munkákat röviden a következőkben méltatom:

«I. *Schütz Antal* tanár úr jutalmazott munkájának címe: *«Dogmatika, a katolikus hitigazságok rendszere»*. Második bővített kiadás, amelyet a Szent István-Társulat 1937-ben adott ki. Az Egyház atyái az összes keresztény hit és- erkölcstanokat nevezik dogmának és így a dogmatika a kinyilatkoztatott igazságok tudománya és a katolikus teológiának központja. Ennek az immár 1700 éves tudománynak latin nyelvű anyagából a szerző felölelte mindazt, amit a dogmatika jelenleg tanít. *Schütz Antal* tanár úr eredetileg latin nyelven írta meg a dogmatikát, amely 1936-ban 540 oldalon már a harmadik kiadását érte meg (*Summarium theologiae dogmaticae et fundamentalis*). A hittudományi hallgatók tanításában ez a *latin nyelvű könyv a vezérfonal*. Minthogy azonban újabban, a latin nyelv háttérbe szorulásával, a hallgatók latin nyelven a finomabb gondolatárnyalatokat alig képesek megérteni, azért a szerző magyar nyelven sokkal bővebben írta meg ezt a munkát, amely a hallgatók állandó segédkönyve.

A latin nyelvű 540 oldalas könyvvel szemben a magyar nyelvű dogmatika két kötete 1386 oldalra terjed, s a második kiadás, amely 1937-ben jelent meg, tartalomban annyira bővült, hogy új munkának számít. Tulajdonképen ez az *első magyar nyelvű dogmatika*, amely a magyar hittudománynak biztosította a világszínvonalat.

Minthogy a Fraknói-díj szabályzata szerint jutalmat csakis magyar nyelven írt eredeti tudományos munka nyerhet, s minthogy *Schütz Antal* tanár úr *Dogmatikájának magyar nyelvű második kiadása*

az elmúlt nyolc évkörnek legkiemelkedőbb hittudományi munkája, azért úgy tartalmi, mint alaki tekintetben méltónak bizonyult a Fraknoi-díjjal való kitüntetésre.

II. Az *akadémiai jutalom* nyertese báró *Brandenstein Béla* tanár úrnak: «*Az ember a mindenségben*» című háromkötetes munkája. Az I. kötet az emberi testtel és az emberi kultúrával 692 oldalon foglalkozik, a II. kötet az emberi lélekről szól 313 oldalon, a III. kötet az ember világhelyzetét tárgyalja 424 oldalon, úgy hogy a háromkötetes munka összesen 1429 oldalt foglal el.

A Magyar Tudományos Akadémia kiadásában 1936 és 1937-ben megjelent munka *első részében* a szerző áttekinti a Föld fejlődéstörténetét, az őslénytani kutatások eredményeit, majd az ember származását tárgyalva, végigvezeti fejlődését a diluviális embertől a mai ember-típusig. Az emberi test nagyszerűségét megállapítva, a kultúrát az ősi prehisztorikus eszközöktől kezdve a mai technikai alkotásokig elénk tárja, majd a tudomány, művészet, a nyelv, az erkölcs s vallás tárgyköreinek át egységes képet nyújt az emberi lélekről. Ilymódon szemlélődése az egyes embertől az emberi társadalom egyházi és állami építményéig és az ember alkotta bölcséleti rendszerig ível. *A II. kötetben az emberi lelket tárgyalva*, keresztény meggyőződés csendül ki azon sorai-ból, amelyekben az embernek Istenre utaltságáról beszél. Az isteni élményben a lélek elérte a lét örök forrását s ekkor Istenhez való viszonya áll élete központjában. Isten a legfelső teremtményben maga hajlik le a teremtéshez, s azt bűneitől megváltva, végtelen szeretettel emeli önmagához.

Báró Brandenstein Béla keresztény szellemű *antropológiáját* a tudományos világ általános elismeréssel fogadta, s így ezen nagyszabású filozófiai munka *méltán reászolgált* a Szent István Akadémia jutalmára.

Ezekben volt szerencsém a Fraknoi-díj és az akadémiai jutalom kiadásáról jelentésemet megtenni.»

Ezután *Serédi Jusztinián* bíboros hercegprimás elnök úr öminenciája köszönti *Schütz Antal* és báró *Brandenstein Béla* egyetemi tanár urak öméltóságait, akik az ősi Pázmány-egyetem hittudományi és bölcsészettudományi karaira dicsőséget hoztak. További munkálkodásukra a jó Isten áldását kéri.

Schütz Antal és báró *Brandenstein Béla* egyetemi tanár urak köszönetet mondanak a nagy kitüntetésért, amely őket további munkálkodásra serkenti.

B) Megemlékezés a száz évvel ezelőtt született tagjainkról.

Tekintetes Szent István Akadémia !

Mélyen tisztelt Ünnepi Ülés !

Jelentésem második részét három kiváló elhunyt tagunk emlékével kezdem, akik ebben az évben érték el születésük százéves fordulóját.

Az első *Fraknói Vilmos*, az elcsatolt Felvidék szülötte, a második *Orlway Tivadar* s a harmadik *Szentkláray Jenő*, a szintén elszakított Bánát gyermekei.

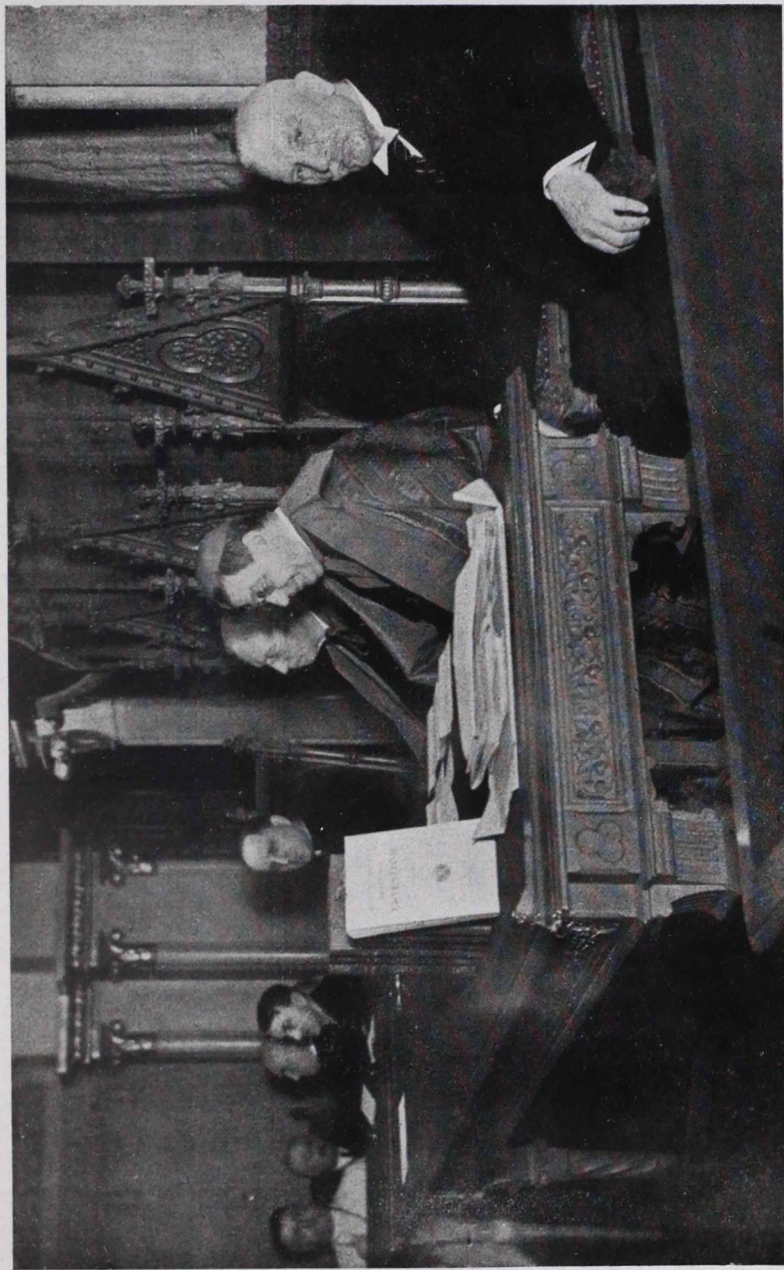
1. *Fraknói Vilmos* szülőfaluját évtizedeken át bizonytalanság övezte és csak halála után derítette ki báró *Forster Gyula*, hogy *Fraknói Vilmos* a *nyitra vármegyei Ürményben* született. A 3000 lakosú katolikus község két országos híré férfiút adott hazánkknak. Itt született ugyanis 1693-ban *Grassalkovich Antal*, akinek hasonló nevű fia birodalmi hercegi rangra emelkedett s mint a besnyő—gödöllő—isaszegi uradalmak birtokosa, tüneményes pályát futott meg a magyar közéletben.

De a tudományok birodalmában is nagy férfiút adott hazánkknak ez a kis község *Fraknói Vilmos* személyében, aki 1843 február 27-én született Ürményben.

Édes atyja: a héber vallású *Frankl Sándor* uradalmi orvos, nemeslelkű férfiú volt, aki általános tiszteletben részesült. Ezt bizonyítja az a tény is, hogy az ürményi katolikus plébánia anyakönyvében az 1845 szeptember 12-i bejegyzés szerint kétéves kisfiának : *Vilmosnak kereszt-szülei* ifjabb báró *Hunyadi János* és gróf *Hunyadi Mária* voltak ; a gróf-kisasszony később *Borghese Aldobrandini* herceg neje lett. A katolikus vallásba fölvelt fiút a grófi család mindig támogatta s a tudóssá nevelkedett katolikus pap *Frankl* családi nevét csak édesatyja halála után 1874-ben, 31 éves korában cserélte fel a magyaros hangzású *Fraknói* névvel. Tüneményes pályafutását történetírói működése, a római történelmi intézet alapítása, művészi ösztöndíjak létesítése — mindenkoron hirdetni fogják, az egyházi téren, mint arbei címzetes püspök, szentjobbi apát és nagyvárad kanonok magas állásaiban tetemes vagyont gyűjtött és mindezt tudományos célokra fordította.

Fraknói Vilmos Akadémiánknak kezdettől fogva rendes, majd tiszteleti tagja volt, aki már az alakuló ülésen 1915 november 29-én 3000 *koronás alapítványt tett*, majd 1919 és 1921. évi végrendeleteiben vagyonának általános örökösévé a *Szent István Akadémiát jelölte ki*. Ezen alapítványok főképp Bécs városi és Budapest városi kölesönkötvényekben 2½ millió koronát tettek ki.

Amikor nagy alapítónk életének utolsó éveiben a *Fraknói-díj*

A Szent István Akadémia 1943. december 12-i ünnepi ülésén Serédi Jusztinián bíborsherecegróf úr önéleírása elnöki megnyitó beszédét mondja. Mellette Pataky Arnold pápai prélat, Pakocs Károly szathmári püspöki helynök, báró Brandenstein Béla és Schütz Antal egyetemi tanárok, a háttérben gróf Maitlath György a Szent István-Társulat elnöke és Gerinczy Pál jászóvári prépost ülnek, míg elől Papp Károly egyetemi tanár, főtitkár foglal helyet.

A Szent István Akadémia 1943. december 12-i ünnepi ülésének résztvevői. Az első sorban *Szingei Merse Jenő* m. k. vallás- és közoktatásügyi miniszter, *Krúdy Ferenc* a képviselőház alelnöke, *Antal István* m. k. propagandaminiszter, *Homonnay Tivadar* székesfővárosi főpolgármester, *Bozóky Ferenc* egyetemi tanár, a debreceni m. k. Tisza István tudományegyetem prorektora, mögöttük *Wodetzky József*, *Leng Nándor*, *Dibéky Adorján* egyetemi tanárok és *Zimányi Gyula* a kegyestanfőrend tartományfőnöke ülnek. Az ülésen 60 akadémiai tag és 130 vendég, összesen 190 főnyi hallgatóság vett részt.

szabályzatáról és alapítványainak felhasználásáról gondoskodott, 1924 november 20-án 81 éves korában azzal a boldog tudattal hűnyta le szemeit, hogy a Szent István Akadémiát anyagilag hatalmas *intézménnyé fejlesztette*. Hogy ez az alapítvány néhány év múlva ezredrészére csökkent, mitsem von le a nagy férfiú érdemeiből.

Emlékére a százéves Magyar Tudományos Akadémia és ifjabb testvére, a *Szent István Akadémia* közös erővel síremléket állított, amelynek leleplezésekor 1929 október 11-én *Berzeviczy Albert* a Magyar Tudományos Akadémia elnöke méltatta érdemeit. A síremlék mellszobrát ruszkcikai márványból *Damkó József* szobrászművész faragta. A Kerepesi-temető 45. tábla 1. sorának 96. számú sírja fölött emelkedő szobor fényképét Akadémiai Értesítőnk 1938. évi XXIII. kötetének II. számú mellékletén közöltük.

Ezzel azonban még nem róttuk le hálánkat nagy jótevőnk iránt. Hiányzik még *ürményi szülőházának megjelölése*. A Felvidék 1938 nov. 2-i visszacsatolása óta Ürmény Szlovákia szélére került, s így Érsekújvárról könnyen megközelíthető. Ezért 1943 április 2-án tartott együttes ülésünk elhatározta, hogy Fraknói Vilmos szülőházát: az ürményi Főúton emelkedő, kőből készült nagy szürke épületet emléktáblával jelöljük meg.

2. Ugyancsak 100 esztendővel ezelőtt született *Ortvay Tivadar*, a hazai történelmi földrajz megalapítója, akinek életpályája sokban hasonlít Fraknói Vilmos életéhez.

A krassószőrényvármegyei Csiklovabányán 1843 november 18-án született. Édesatyja *Orthmayr Károly*, a kincstári réz- és vashámorok bányagondnoka volt, aki fiát a temesvári kegyestanítórend főgimnáziumában taníttatta. 1866-ban a csanádi egyházmegye papjává szenteltetvén, mint resicabányai majd fehértemplomi káplán, szorgalmasan kutatgatta Dél-Magyarország történelmi és földrajzi emlékeit. 1872-ben a pesti egyetem bölcsészettudományi karán az archaeológiából doktorált. 1873-ban, 30 éves korában nevét *Ortvayra magyarosítva* a pozsonyi jogakadémia tanára lett s itt Frigyes főherceg leányainak tanítását reá bízta

Pozsony város történetéről írott négykötetes munkájával és a vármegye földrajzi és régészeti leírásával nagy érdemeket szerzett. Legismertebb munkája *Magyarország régi vízrajza* (1881), amelyben 6700 víz nevét rögzíti le. Tudományos érdemeinél fogva XIII. Leó pápa Őszentsége 1892-ben pápai kamarássá, majd 1900-ban a Szentgyörgyről nevezett csanádi apátság címzetes apátjává nevezte ki.

Pozsonyból 1906 őszén Budapestre költözvén, a *Szent István-Társulat* irodalmi és tudományos osztályába választotta, majd 1916 január 20-án a *Szent István Akadémia II. osztályába* sorolta. Alig fél-

évig volt Akadémiánk tagja, mert 1916 július 8-án, 73 éves korában hirtelen elhunyt. Akadémiánk nevében *Lukács József* veszprémi apát-kanonok, egykori jólelkű *alapítónk* búcsúztatta, míg emlékét 1918 február 27-i együttes ülésünkön *Márki Sándor* örököztette meg. Istenfélő tudós lelke nem a földi jutalmakért, hanem a tudományért égett. A régi Magyarország történelmi földrajzának megalapozása nevét örök fény-nyel övezi.

3. Harmadik nagynevű tagunk, aki szintén száz esztendővel ezelőtt született: *Szentkláray Jenő* csanádi nagyprepost, Dél-Magyarország három vármegyéjének százéves történetírója.

Szentkláray Jenő 1843 január 21-én a torontálvármegyei Arácon született. Mint a csanádegyházmegyei klérus tagját, 1866 július 20-án pappá szentelték. Kezdetben Stájerlakon segédlelkész, majd Nagy-kikindán reáliskolai, Temesvárott gimnáziumi tanár volt; 1873-ban a torontálvármegyei Törökbecsén plébános lett, míglen 1893-ban csanádi kanonok, majd nagyprepost gyanánt Temesvárott működött. A szerbek, majd az oláhok bevonulása után szomorúan mondta: «Ime, elpusztulok idegen földön». Ez be is következett, amennyiben 1925 október 12-én Temesvárott elhunyt.

Annak emlékére, hogy *Mária Terézia* királyné a Bánátot visszacsatolta az anyaországhoz, ennek százéves fordulóján Temes, Torontál és Krassószörény vármegyék bizottsága *Szentkláray Jenőt* kérte fel a három vármegye százéves történetének megírására. Ezt el is végezte és nagy munkája: «Száz év Délmagyarország történetéből 1779—1879» címen meg is jelent. Ezt követték azután egyéb értékes munkái, amelyek közül kiemelkedik: *A csanádi egyházmegye története*.

Jellemző műveinek alapvető fontosságára, hogy a trianoni elcsatolás után műveit a németek, oláhok és szerbek mind elkapkodták, úgy hogy Temesvárott művei már mind elfogytak a könyvkereskedésekben.

Szentkláray Jenőt a Szent István-Társulat irodalmi osztálya 1888-ban tagjai sorába választotta, ahonnét 1916 január 20-án Akadémiánk II. osztályába sorolták.

Emlékét dr. *Juhász Kálmán* kübekházai plébános úr, tagtársunk fogja legközelebb méltatni.

4. Bár születésének 100 éves évfordulója csak három év múlva, 1946 május 29-én lesz, mégis meg kell itt emlékeznünk egykori elnökünkről: gróf *Apponyi Albert*ről, azon alkalomból, hogy hamvait ez év őszén exhumálták és örök pihenőjére, Eberhardra szállították.

Gróf *Apponyi Albert*et Akadémiánk mindjárt megalakulása után 1916 március 15-én a III. osztály tiszteleti tagjául választotta, *Berzepicz*

Albert és Párvy Sándor társaságában. Amikor a kétszeres forradalom lezajlása után *Giesswein Sándor* első elnökünk méltóságáról lemondott, Akadémiánk 1921 május 7-én tartott együttes ülése *gróf Apponyi Albertet választotta elnökül*, aki éppen ebben a hónapban töltötte be 75-ik életévét. Az 1921 június 9-én tartott V. ünnepi ülésen már Ő elnökölt.

Ezen az ülésen megjelent *Horthy Miklós*, Magyarország Főméltóságú Kormányzója, fennkölt lelkű nejevel: a Főméltóságú Asszonnyal együtt, akik az ülés összes előadásait végighallgatták.

Boldog emlékü elnökünk ettől kezdve *12 esztendőn át* mindig személyesen nyitotta meg ünnepi üléseinket. Csak 1933 február 7-én Genfben történt halála fosztotta meg a 87 éves, öregségében is daliás férfiút elnöki méltóságától.

Istenben boldogult Elnökünk hamvait, az 1942 szeptember 1-én elhunyt Nejének hamvaival együtt *1943 szeptember 1-én exhumálták*. A két koporsó fölött a budavári koronázó főtemplomban gyászmisét mondvá, hamvaikat a Komárom vármegye szélén fekvő, *visszacsatolt Eberhardra* szállították.

Nagynevű Elnökünk dicsőséges pályafutása után végső nyugvóhelyére költözött. Utolsó útján a Szent István Akadémiát *Pakocs Károly* szatmári püspöki helynök úr öméltósága, III. osztályunk rendes tagja képviselte, amiért Öméltóságának e helyütt is köszönetet mondok.

— C) Megemlékezés az 1943-ban elhunyt tagokról.

1. Mindjárt az év elején, január 3-án Sopronban elhunyt *Kemenes Illés*, a budapestvidéki tankerület főigazgatója 58 éves korában, aki az I. osztálynak alig egy évig volt tagja.

Január 5-én temették a Szent Benedek-rend *soproni templomából*, ahol a szertartást *Kelemen Krizosztom* pannonhalmi főapát úr Őexcellenciája személyesen végezte. Akadémiánkat a temetésen *Radó Polykárp* főiskolai tanár úr, I. osztályunk rendes tagja képviselte.

2. Február 21-én Budapesten elhunyt *Entz Géza*, a Pázmány-egyetem bölcsészettudományi karán az általános állattan ny. r. tanára, 68 éves korában. Entz Gézát 1923 február havában választottuk a IV. osztályba, s 1942 december 13-i ünnepi ülésünk a *Balaton állatvilágáról* írt munkáját a Fraknói-díjjal jutalmazta. Ekkor már nagybeteg volt s csak levélben köszönte meg a kitüntetést. A budai Farkasréti temetőben február 24-én Akadémiánk küldöttségileg jelent meg a temetésen, s a búcsúbeszédet *Szabó Zollán* tanár úr öméltósága mondotta.

3. *Radványi Kálmán* gimnáziumi tanár, a Zászlónk szerkesztője

március 15-én 56 éves korában Budapesten elhunyt. Akadémiánk 1927 február havában választotta a III. osztályba, székfoglalóját 1928 március 31-én tartotta: *A jéniszeji magyarok* című elbeszélésével. A budai farkasréti temetőben március 18-i temetésén Akadémiánk nevében *Brisits Frigyes* tanügyi főtanácsos úr, a III. osztály tagja búcsúztatta.

4. *Szinnyei József* a Pázmány Péter tudományegyetem bölcseztudományi karán az ural-altáji összehasonlító nyelvészet nyugalmazott tanára április 14-én, 86 éves korában Budapesten elhunyt. Ő még a Szent István-Társulat tudományos osztályából lépett át 1916 január 20-án a III. osztályba, majd 1922 április 28-án Akadémiánk igazgatótanácsába.

Halála előtt hat nappal mélyen tisztelt Másodelnökünk, *Pataky Arnold* pápai prelátus úr részesítette a betegek szentségében. Temetése április 16-án a Magyar Tudományos Akadémia oszlopcsarnokából volt, ahol Akadémiánk *Várdai Béla* osztályelnök úr vezetésével küldöttségileg vett részt.

5. *Glottfelder Gyula* pápai trónálló, a csanádi egyházmegye érsek-püspöke 1943 augusztus 30-án, 70 éves korában Budapesten elhunyt. A megboldogult 1938 február óta a II. osztály tiszteleti tagja és üléseink egyik szorgalmas látogatója volt.

Erdősi Károly pápai prelátus úr, a Szent István Társulat alelnöke, 12 éves kora óta benső barátja, tárta fel előttünk, hogy 34 évvel ezelőtt a Szent István-Társulatlak 30.000 koronát adományozott az *Élet* című katolikus szépirodalmi lap megindítására.

Temetését szeptember 2-án az *Actio Catholica* rendezte az egyetemi templomban, ahol a gyászmise után az ötös abszolúciót *Angelo Rotta* tébai érsek, apostoli nuncius, *Grösz József* kalocsai érsek, *Czapik Gyula* egri érsek, *gróf Mikes János* címzetes érsek urak önmagyméltóságai s végül *Serédi Jusztinián* bíboros hercegprímás úr őeminenciája adták a Megboldogult koporsója felett.

Innét Szegedre szállították, ahol minden alkotása közül a legjobban szívéhez nőtt fogadalmi székesegyházban helyezték örök nyugalomra.

6. *Idősb Ujházy László* a budapesti tanárképző intézet gyakorló főgimnáziumának nyugalmazott igazgató-tanára, július 18-án, 89 éves korában Pestszentlőrincen elhunyt. Ő még a Szent István-Társulat irodalmi osztályából került Akadémiánk tagjai sorába, s mint jeles történetíró a II. osztályba osztották be. Negyven évvel ezelőtt *Bartha József* tagtársunk öméltóságával együtt a *katolikus tankönyv-irodalomnak* egyik megindítója volt. 1920 óta nyugdíjba lépve, pestszentlőrinci magányában

úri módon tűrte a sors csapásait. Ugyanis az első világháborúban mindkét fia elesett. A katolikus tanárok és sok száz tanítványa szeretete és részvétele kísérte a pátriárkák korát megért tudós tanárt utolsó útjára.

7. *Kühár Flóris*, a Szent Benedek-rend budapesti házfőnöke, a Pázmány-egyetem hittudományi karán a vallásbölcselet címzetes rendkívüli tanára november 26-án, pénteken este 50 éves korában váratlanul elhunyt. Akadémiánk 1926 február havában választotta be az I. osztályba, amelynek egyik buzgó tagja volt. Székfoglalóját 1927 május 6-án «A misztikus természetszemlélet alapjai» címen tartotta, majd 1937-ben megjelent «*Mária-tiszteletünk a XI. és XII. század hazai liturgiájában*» című értekezése. Legutóbb 1942 március 6-án szabadelőadásban emlékbeszédet tartott *Bitter Illés* (1868—1939) tagtársunk felett.

Kühár Flórisért november 29-én hétfőn délelőtt a józsefvárosi plébániatemplomban *Kelemen Krizosztom* pannonhalmi főapát úr őexcellenciája gyászmisét mondott, míg temetése délután a Kerepesi-temető halottasházából volt, ahol a beszterlést *Pétery József* váci püspök úr őexcellenciája, I. osztályunk rendes tagja végezte.

Életének delén, váratlanul elhunyt tagtársunkat Akadémiánk nevében *Kecskés Pál* hittudománykari dékán úr öméltósága búcsúztatta. Holttestét *Tiszaújfalura* szállították, ahol az általa létesített Szent Benedek leányainak zárdája templomából kísérték örök nyugalomra. Itt az utolsó gyászmisét *Sárközy Pál* bakonybéli apát úr öméltósága, IV. osztályunk illusztris tagja mutatta be.

Mind a hét elhunyt tagtársunk ravatalára koszorút helyeztünk s emléküket együttes üléseink jegyzőkönyvében örökítettük meg.

D) Akadémiánk új tagjai.

A vázolt veszteségekkel szemben Akadémiánk testülete az elmúlt évben több új taggal gyarapodott. Az 1943 február 26-án tartott ülésen titkos szavazással a *következő új tagok* kerültek be a Szent István Akadémiába:

Az I. hittudományi és bölcseleti osztályba rendes tagul:

1. *Dr. Erőss Alfréd*, az Erdélyi Püspökség Kolozsvárra költözött hittudományi főiskolájának tanára, a dogmatika tudósa.

A II. történelem- jog- és társadalomtudományi osztályba rendes tagul:

2. *Dr. Juhász Kálmán*, a Torontálmegyei Kübekháza plébánosa, egyháztörténeti író.

A III. nyelvtudományi és szépirodalmi osztályba tiszteleti tagokul:

3. Dr. Sziklay János író és költő, Akadémiánk buzgó tagja és neszтора,

4. Dr. Vargha Damján pécsi egyetemi tanár, irodalomtörténész, dunántúli akadémikusaink legbuzgóbb tagja.

A IV. mennyiségtani és természettudományi osztályba tiszteleti tagokul:

5. Dr. Entz Géza egyetemi tanár, a Fraknoi-díjjal kitüntetett zoológus tudós, aki azonban megválasztásának folyamata közben elhunyt;

rendes tagokul:

6. Dr. Duzár József pécsi egyetemi tanár, a gyermekorvosi tudományok művelője;

7. Dr. Plank Jenő műegyetemi tanár, a kémiai tudományok kutatója;

8. Dr. Szébellédy László, a Pázmány-egyetem bölcsészettudományi karán az analitikai kémia tanára;

9. Dr. Vizer Vilmos, a Magyar Általános Kőszénbánya R. T. vezérigazgatója, aki Akadémiánkon a bányamérnöki tudományok legelső képviselője.

Az elhunyt hét tag és megválasztott kilenc új tag számbavételével Akadémiánknak jelenleg hét tiszteleti, hét külső és 190 rendes, összesen tehát 204 tagja van.

E) Ülések és kiadványok.

Miként az előző években, úgy az idén is mind a négy szakosztály egymással versenyezve iparkodott az illető tudományszakokat művelni. A nyári hónapok kivételével 17 szakülésen 22 rendes tag és 6 vendég 28 előadással szerepelt; azonkívül 5 együttes ülésen tárgyaltuk belső ügyeinket, úgy hogy mai ünnepi ülésünket is beszámítva, az idén 23 ülést tartottunk.

Kiadványaink sorából megjelentek:

1. A Szent István Akadémia Értesítője 1942. évi XXVII. kötet 288 oldalon, XII. Pius Pápa Őszentségének arcképével.

2. Becker Vendel: A keresztény nemzeti népiskolák jövő alakulása az I. oszt. Értekezéseinek III. köt. 8. száma gyanánt 66. old.

3. Haiczl Kálmán: A magyarság ősi településének határai a nyugati Felvidéken. A II. oszt. Értekezései III. kötet 2. szám 34. oldalon.

4. Fallenbüchl Ferenc: Az Ágostonrendiek Magyarországon. A II. osztály Értekezései III. köt. 3. számában 242. oldalon 29 ábrával.

5. *Balanyi György*: Kísérletek a magyar piaristák megtelepítésére Horvátországban. A II. osztály Értekezései III. köt. 4. szám, 30. oldal.

6. *Vargha Damján*: A Szent Bernátnak tulajdonított «A jó élet módjáról» c. mű a magyar kódexirodalomban. A III. osztály Értekezései I. köt. 8. szám, 17 oldalon.

7. *Mosonyi János*: Új adatok a hypophysis működéséhez. A IV. osztály Értekezései IV. köt. 7. száma, 15 oldalon.

8. *Bíró Vencel*: Karácsonyi János tiszteleti tag (1858—1929) emlékezete arcképpel. Azemlékbeszédek III. kötetének 10. száma gyanánt, 22 oldalon.

F) Az Akadémia tagjait ért kitüntetések.

Kétszáz tagot számláló Akadémiánk tudósait úgy az egyházi, mint a világi téren számos kitüntetés érte, amelyek közül néhányat időrendben felsorolok.

1. Magyarország Főméltóságú Kormányzója Szinyei Merse Jenő m. kir. Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter Úr Öexcellenciájának előterjesztésére február hó 7-én *Fodor Ferenc* egyetemi rendkívüli tanári címmel felruházott pécsi tankerületi főigazgatót Budapestvidéki tankerületi királyi főigazgatóvá nevezte ki.

2. Ugyanekkor *Váradi József* állami tanítóképzőintézeti rendes tanárnak, az Országos Közoktatási Tanácshoz beosztott előadónak a tanügyi főtanácsos tanítóképzőintézeti igazgatói címet adományozta.

Úgy *Fodor Ferenc*, mint *Váradi József* igazgató urak öméltóságai Akadémiánk buzgó tagjai s így előléptetésük Akadémiánknek is dicsőségére válik.

3. Országszerte nagy örömet keltett a katolikus tudósok körében az 1943 április hó 7. napján közölt hír, amely szerint *Szinyei Merse Jenő* m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr előterjesztésére Magyarország Főméltóságú Kormányzója *Kelemen Krizosztom* m. kir. titkos tanácsos, pannonhalmi főapát urat az Országos Közoktatási Tanács elnökévé, az 1946. évi december hó 31-ig terjedő időtartamra kinevezte. Akadémiánk összessége nagy meglepéssel fogadta eme kinevezést, amellyel a Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter Úr bölcsesége eme fontos állásra hazánk egyik legtiszteltebb férfiát állította. *Kelemen Krizosztom* úr önagyoméltósága nagy tudásával, s közismert szervezőképességével valóban hivatott ezen nagymúltú Tanács vezetésére.

Ugyanezzel kapcsolatban Akadémiánknek két illusztris tagját érte később az a kitüntetés, amely szerint

4. *Huszli József* egyetemi tanár úr a közoktatási tanács alelnöki állásából való távozása alkalmából buzgó munkássága elismeréséül a

magyar érdemrend középkeresztjét nyerte, míg az ilykép megüresedett ügyvezető-alelnöki állást június 12-én

5. *Alszeghy Zsolt* egyetemi tanár úr, Akadémiánkon a Fraknói-díj nyertese foglalta el.

6. *XII. Pius Pápa Őszentsége* május 8-án *Czapik Gyula* veszprémi püspök urat egri érsekké nevezte ki. Őnagyméltósága még mint Temesvárról felköltözött nagyváradi kanonok 1925 február havában került I. osztályunk rendes tagjai sorába és 1928 január 27-én tartott székfoglaló előadása után *Mihályfi Ákos*, akkori osztályelnök tudós kartársát szeretettel köszöntve, neki nagy jövőt jósolt a *lelkipásztorkodás terén*. A jóslat már 5 évvel ezelőtt beteljesült, amikor Őnagyméltósága a veszprémi püspökséget elfoglalta, s most újból, amikor 56 éves korában Őszentsége kegyelme az egri érseki székbe emelte. Ez alkalomból Őnagyméltóságát Akadémiánk nevében újból köszöntjük, kívánva, hogy nagy elődje: *Szmrecsányi Lajos* nyomdokain hazánk egyik legnagyobb egyházmegyéjét minél tovább kormányozza.

7. Május 14-én *Szekfü Gyula*, a Pázmány-egyetem bölcsészettudományi karának ny. r. tanára és akkori dékánja, születésének 60 éves fordulóján *«Állam és nemzet»* című munkájával a Magyar Tudományos Akadémia nagy jutalmát nyerte.

8. Ugyancsak május havában a Magyar Tudományos Akadémia *Vendl Aladár* műegyetemi tanár urat alelnökké választotta.

9. *Egyed István* József nádor műegyetemi ny. r. tanár úr a honvéd igazgatás érdekében kifejtett szolgálatai elismerésül a magyar érdemrend középkeresztjét nyerte.

10. *Vizer Vilmos* bányauigyi főtanácsos urat, Akadémiánk első bányamérnök tagját a kir. József nádor műszaki egyetem bányamérnöki kara Sopronban a bányamérnöki tudományok tiszteletbeli doktorává avatta.

11. *Éhik Gyula* műegyetemi magántanár, múzeumi igazgató úr az egyetemi rendkívüli tanári címet nyerte.

12. *Réthly Antal* országos meteorológiai intézeti igazgató úr a tudományos szakirodalomban szerzett érdemeiért az egyetemi nyilvános rendes tanári címet kapta.

Egyházi férfiaink közül a következő akadémikus tagok ünnepelték ezüst- és aranymiséjüket.

13. *Zaymus Gyula* érseki tanácsos úr az Árpádházi Boldog Margit egyházközség plébánosa július 4-én tartotta ezüstmiséjét.

14. *Vörös Cyrill* kegyestanítórendi tanár úr augusztus 18-án pappá szentelésének 50 éves fordulóját ünnepelte veszprémmegyei szülőfalujában.

15. *Harsányi Lajos* úr szeptember 19-én 40 éves írói munkásságát győri otthonában,

16. *Mécs László* premontrei kanonok, királyhelmecei plébános úr október 10-én mutatta be ezüstmiséjét, s végül

17. *Takáts Ernő* pápai kamarás vezérigazgató úr szeptember 20-án ünnepelte pappá szentelésének 25 éves fordulóját.

18. *Horusitzky Henrik* nyug. földtani intézeti igazgató urat, a mult évi akadémiai díj nyertesét a főiskolai rangra emelt mosonmagyaróvári mezőgazdasági akadémia, mint 50 esztendővel ezelőtt végzett kitűnő hallgatóját *arany oklevél*lel tüntette ki.

Magyarország Főméltóságú Kormányzója az ősz folyamán a következő tagjainkat tüntette ki:

19. *Gimesi Nándor* cisterci rendi tanár urat szeptember 4-én a Pázmány-egyetem bölcsészettudományi karán a növényélettani tanszékre ny. r. tanárrá.

20. *Balanyi György* piarista főgimnáziumi tanár urat a kolozsvári Ferenc József tudományegyetemen az egyetemes történelmi tanszékre ny. r. tanárrá, szeptember 24-én.

21. *Pitroff Pál* tanügyi főtanácsos urat, III. osztályunk buzgó titkárát, a középiskolai tanári státus legmagasabb fokára, az V. fizetési osztályba emelte s végül

22. báró *Andreánszky Gábor* Pázmány-egyetemi magántanár, múzeumi igazgató örnek november 13-án az egyetemi rendkívüli tanári címet adományozta.

A magyarországi egyetemek tanácsaiban az 1943—1944. tanévben a következő tagtársaink szerepelnek:

23. *Kecskés Pál*, a Pázmány Péter tudományegyetem hittudományi karának dékánja,

24. *Lukinich Imre* ugyanezen egyetem bölcsészettudományi karának dékánja,

25. *Bognár Cecil* a szegedi m. kir. Horthy Miklós-egyetem nyelv- és történettudományi karának dékánja és végül

26. *Holub József*, a pécsi m. kir. Erzsébet tudományegyetem jog- és államtudományi karának dékánja.

G) Az Akadémia tagjainak külső szereplése.

Meg kell még itt emlékeznem néhány olyan eseményről, amelyekben Akadémiánk tagjai szerepeltek.

a) *Május hó 25-én* délután az Actio Catholica a *katolikus ifjúság diákköthonainak* megszervezésére nagygyűlést tartott, amelyen megjelent

a katolikus világ színe-java, élén a királyi hercegekkel, a főpapokkal és *Szinyei Merse Jenő* vallás- és közoktatásügyi Miniszter Úr Öexcellenciájával.

A nagygyűlésen *Serédi Jusztinián* bíboros-hercegprimás Úr Öeminenciája elnökölt, aki megnyitó beszéde után 50.000 pengős adományával kezdte meg a gyűjtést. Utána *Kállay Miklós* Miniszterelnök Úr Öexcellenciája és *Szendy Károly* székesfővárosi polgármester Úr Öméltósága buzditották a közönséget az adakozásra.

Majd Akadémiánk három buzgó tagja: *Szandtner Pál* egyetemi tanár úr, a Pázmány-egyetem diákvédő intézményének megalkotója, *Fodor Ferenc* budapestvidéki kir. főigazgató úr és *Finta Sándor* Úr, a katolikus tanítók országos elnöke fejtették ki a diákokthoz főtosságát.

b) A katolikus nyári egyetem 8-ik tanfolyamát az idén Kassán tartotta. A tanfolyamot július 10-én *Madarász István* megyéspüspök úr Öexcellenciája nyitotta meg, s az ünnepélyen megjelent *Szinnyei Merse Jenő* kultuszminiszter Úr Öexcellenciája is.

A többszáz hallgató számára tartott előadásokon tagjaink sorából résztvettek *Gerevich Tibor*, *Eckhardt Sándor*, *Iványi János*, *Palaky Arnold* egyetemi tanár urak, továbbá *Lepold Antal* apostoli prototárius esztergomi kanonok úr öméltóságai.

c) *Szentkereszthegyi Kratochvil Károly* nyugalmazott altábornagy úr, a Mária Terézia-rend lovagja, IV. osztályunk buzgó tagja, augusztus 20-án Kolozsvárott, a felleghvári börtönben 1920-ban rabságot szenvedett bajtársainak emlékére nagy beszédet tartott az egykori székely hadosztály harcairól. A hadosztály szenvedései nem voltak hiábavalók, mert ezek igazolták a régi mondást, hogy a hazáért szenvedni dicsőség.

H) Köszönet Akadémiánk jótévedőinek.

Jelentésem befejezése előtt hálás köszönetet mondok mindazoknak a férfiaknak, akik Akadémiánkat szellemileg és anyagilag támogatták.

Mindenekelőtt köszönettel adózom Főmagasságú *Serédi Jusztinián* bíboros-hercegprimás Úr Öeminenciájának és *Szinyei Merse Jenő* m. kir. vallás- és közoktatásügyi Miniszter Úr Öexcellenciájának, akik a Katolikus Vallás és Tanulmányi Alapból az elmúlt évre is 10.000 pengőt engedélyeztek. Ezen állandó segély kiutalásában *Stolpa József* államtitkár és *Beresztóczy Miklós* miniszteri tanácsos urak öméltóságai Akadémiánkat mindig a legnagyobb előzékenységgel támogatták.

A Tudományos Társulatok Országos Szövetsége részéről *Gajzágó*

László egyetemi tanár Elnök Úr Őexcellenciája az Akadémiánkra eső összeget mindig pontosan kiutalta.

Szendy Károly székesfővárosi polgármester Úr Őméltósága, az elmúlt években adományozott 2000 pengő segélyt a folyó évre is engedélyezte.

Az egyéni adományok sorát Serédi Jusztinián bíboros-hercegprímás Úr Őeminenciája nyitotta meg 5000 pengős adományával.

Utána régi jótevőnk, Horváth Győző püspök, kalocsai káptalani helynök úr önaméltósága következik, aki az 1917. majd 1927. évi adományai után, ez év május 20-án «kalocsai érsekségi adomány» címen 10.000 pengő segélyt engedélyezett.

Fallenbüchl Ferenc nyug. tankerületi főigazgató, pápai titkos kamarás úr 1300 pengővel, Becker Vendel szegedi tanítóképzőintézeti főigazgató úr 500 pengővel és Vargha Damján pécsi egyetemi tanár úr ugyancsak 500 pengővel támogatták kiadványainkat.

Akadémiánk pénzügyeit az 1915. évi Alapszabályok szerint a Szent-István-Társulat központi pénztára kezeli és számadásait a Társulat pénztárvizsgáló bizottsága ellenőrzi. Fáradtságos munkájukért e helyütt is köszönetet mondok az Oswald István Úr Őexcellenciája elnöklete alatt működő bizottságnak, névszerint Preszly Elemér, Schmidt Sándor, Várdai Béla és Voit Lajos Úrak Őméltóságainak.

Végül legmélyebb köszönetünk házigazdáinkat illeti, akiknek, névszerint 1. gróf Majláth György úrnak, a Szent István-Társulat elnökének, 2. Erdősi Károly pápai püspök úrnak, a Társulat alelnökének és 3. Takáts Ernő pápai kamarás úrnak, a Társulat vezérigazgatójának Akadémiánk összessége nevében mondok köszönetet azért, hogy Akadémiánknak hajlékot adni szíveskedtek.

II. ÉRTEKEZÉSEK.

AZ I. HITTUDOMÁNYI ÉS BÖLCSELETI OSZTÁLY FELOLVASÁSAIBÓL.

I. A «Corpus Christi mysticum» tanának bibliai alapjai.

A Szent István Akadémia 1943. december 12-én tartott XXVIII. ünnepi ülésén felolvasta **Pataky Arnold** tiszteleti tag, másodelnök.

1943 június 29-én, Szent Péter és Szent Pál apostolok ünnepén XII. Pius pápa Őszentsége örökértékű tanítást adott a kereszténységnek «Mystici Corporis Christi» kezdetű hatalmas enciklikájában. A pápai körlevél tárgyát maga Őszentsége így jelöli meg: «De mystico Jesu Christi corpore deque nostra in eo cum Christo conjunctione» — «Jézus Krisztus misztikus teste és benne a mi kapcsolatunk Krisztussal». Krisztus misztikus teste maga az általa alapított Egyház. A pápai enciklika gyönyörű dogmatikus tanítást ad az Egyházról, amelyet mint rendezett, szerves társaságot mutat be, mely teljes joggal mondandó Jézus Krisztus misztikus testének. Maga Jézus Krisztus az, aki Egyházának a Szentlélek által az életet adja, Ő a feje az Egyháznak. Az Egyház nem fizikai, hanem misztikus teste Krisztusnak, melyben minden egyes tag megőrzi egyéniségét és személyiségét. A Szentatya részletesen szól a híveknek Krisztussal és egymás között való kapcsolatáról, az Eucharisztia fontosságáról e kapcsolatban; beszél az Egyház fogalma körül kialakult modern tévedésekről, majd a lekipásztoroknak az Egyház iránt és a hívek iránt való kötelességeiről, és mélységes fájdalommal emlékezik meg a háború szerencsétlen áldozatairól. Az egész enciklika bibliai alapon, főleg Szent Pál tanítása alapján épül fel, de Szent Pál tanítását nem foglalja rendszerbe. Másrészt azonban a nemzetek apostolának az Egyházról, mint Krisztus misztikus testéről szóló tanítása oly jellegzetes része az újszövetségi teológiának, hogy azt gondolom: hasznos munkát végzek, ha a mai alkalommal Szent Pál

levelei alapján rendszerbe foglalom a nagy apostolnak ezt a tanítását. A levelek felhasználásában a kronológiai sorrendhez tartom magamat; így könnyebben követhetjük e tannak kialakulását az apostol lelkében is.

* * *

Az a gondolat, hogy az Egyház az Úr Jézussal a legbensőségesebb kapcsolatban áll, sőt bizonyos tekintetben egy vele, már Szent Pál megtérésének a pillanatában, a damaszkuszi jelenésben életet nyer az akkor még egyházüldöző Saul lelkében: «Saul, Saul miért üldöszesz engem?»¹ kérdi az Üdvözítő tőle, holott ő Jézust nem is ismerte földi életében, és személyének üldözésében, elítéltetésében semmi része sem volt. Az Úr Jézus azonban e szavakkal azonosítja önmagát a Saul üldözésétől szenvedő keresztényekkel. Ez a jelenet sorsdöntő hatással volt Szent Pálnak egész életére, és ő ezentúl állandóan a lelkében hordozta ezt a kinyilatkoztatást: az Egyház a legbensőségesebben hozzátartozik Jézushoz. Ez a gondolat kezdet óta állandóan felragyog az apostol leveleiben. Szent Pál az Egyháznak Krisztushoz való viszonyát több, sokat mondó metaforával szereti jellemezni: az Egyház az Isten szántóföldje, az apostolok annak a munkásai;² az Egyház az Isten háza, mely Krisztusra, mint legszilárdabb alapra és szegletköre van felépítve;³ az Egyház az Isten családja;⁴ az Egyház az Isten temploma;⁵ az Egyház az Isten városa;⁶ az Egyház Krisztus jegyese.⁷ De leggyakoribb gondolata az, hogy az Egyház Krisztus misztikus teste, a keresztények pedig ennek a testnek a tagjai. Már az első római fogsága előtt írt leveleiben világosan megtaláljuk ezt a gondolatot. Amikor Szent Pál Korintus híveinek a pártviszályait ostromozza és őket egységre inti, nem azt kérdezi tőlük méltatlankodva, hogy meg van-e osztva az Egyház, hanem hogy «meg van-e osztva Krisztus?»⁸ A parázñaság kerülésének legerősebb indítóoka az, hogy aki ezt a bűnt elköveti, valóságos szentségtörést követ el Krisztus testének a tagjaival szemben.⁹ Aki felebarátját megbotránkoztatja, Krisztus ellen vétkezik.¹⁰ Amikor pedig Krisztus híveit óva inti attól, hogy a bálványok áldozati lakomáin részt vegyenek, tanítását azzal támasztja alá, hogy a pogány bálványok áldozati lakomáit megrázó ellentétes párhuzamba állítja az Eucharisztia isteni lakomájával, majd így folytatja gondolatát: «Mert egy a kenyér, egy test vagyunk a sokan, mindnyájan, kik egy kenyérben részesülünk».¹¹ Ebben a mondatban már megtaláljuk a Corpus Christi mysticumról szóló tanításnak egész lényegét: a keresztények egymás között egy testet alkotnak, melynek éltető lelke az eucharisztikus kenyér. Az *egy test* gondolatát ugyanennek a levélnek 12. fejezetében¹² Szent Pál a legapróbb részletekbe

menően végigvezeti. «Mert amint a test egy, bár sok tagja van, a testnek pedig minden tagja, bár sok, mégis egy test, úgy van Krisztus is. Ugyanis mi mindnyájan egy Lélekkel egy testté keresztteltettünk, akár zsidók, akár pogányok, akár szolgák, akár szabadok ; és mindnyájan egy Lélekkel itattattunk. Mert a test sem egy tag, hanem sok. Ha azt mondaná a láb : Mert nem vagyok kéz, nem vagyok a testből való ; vajjon azért nem lenne a testből való ? És ha azt mondaná a fül : Mert nem vagyok szem, nem vagyok a testből való ; vajjon azért nem lenne a testből való ? Ha az egész test szem : hol a hallás ? Ha az egész hallás : hol a szaglás ? Már pedig Isten helyezte el a tagokat, mindegyiküket a testben, amint akarta. Ha mindnyájan egy tag volnának, hol volna a test ? Márpedig sok ugyan a tag, de egy a test. Nem mondhatja azért a szem a kéznek : Nincs rád szükségem ; vagy pedig a fő a lábaknak : Nincs rátok szükségem ; sőt amelyek a test gyöngébb tagjainak látszanak, sokkal inkább szükségesek ; és amelyeket a test kevésbé nemes tagjainak tartunk, azokat nagyobb tisztességgel vesszük körül ; és amelyek tisztességtelen *tagjaink*, azoknak nagyobb tisztességük vagyon. Tisztességes *tagjaink* pedig semmire sem szorulnak ; de az Isten azért alkotta úgy a testet, hogy amely *tagnak* nem volt, annak nagyobb tisztességet adott, hogy ne legyen meg hasonlóság a testben, hanem a tagok egymásért kölcsönösen szorgoskodjanak. Ha tehát az egyik tag szenved valamit, együtt szenved vele valamennyi tag ; vagy ha az egyik tag megdicsőül, együtt örvendez vele valamennyi tag.» Ugyanezeket a gondolatokat megtaláljuk a csak egy-két esztendővel később a Rómaiakhoz írt levelében is.¹³ «Amint ugyanis egy testben sok testrészünk van, nincs azonban minden testrésznek ugyanaz a rendeltetése, akképen sokan vagyunk egy test Krisztusban ; egyenkint azonban egymásnak tagjai. De különböző adományaink vannak a nekünk adott kegyelemnek megfelelően . . .»

Figyeljük meg a következő fontos gondolatokat. Szent Pál az Egyházat annyira Krisztushoz tartozónak tudja, hogy azt bizonyos értelemben Krisztussal azonosítja. Nem azt mondja, hogy amint a testnek sok tagja egy, egységes testet alkot, úgy van az *Egyház* is, hanem azt mondja : úgy van *Krisztus* is, mert az Egyház magának Krisztusnak a misztikus teste. Ezt az egységet pedig a Lélek, a Szentlélek hozza létre, akiben egy testté keresztteltettünk mindnyájan. Figyelemreméltó, hogy Szent Pál, valahányszor az Egyházról beszél, mennyire hangsúlyozza az egység gondolatát, és ezzel csak megismétli az Úr Jézus nagy főpapi imádságának¹⁴ egyik alapvető gondolatát : az Üdvözítő azért imádkozik, hogy apostolai és hívei mindnyájan *egy* legyenek.¹⁵ Az egy test tagjai kölcsönösen egymásért léteznek, kölcsönösen támogatják egymást

működésükben ; az egyik tagnak a jóléte az egész testnek és minden tagnak a javát mozdítja elő.

Az Egyház egyes tagjaiban maga Krisztus akar élni : «Élek pedig már nem én, hanem Krisztus él bennem», kiált fel szent elragadtatásban Szent Pál.¹⁶

Ezen a most említett helyen, valamint a már idézett Kor. I. 10, 17-ben kifejezésre jut az a gondolat, hogy az Egyház egyes tagjainak és magának az egész Egyháznak egész kegyelmi élete az Úr Jézusból fakad. Ennek a fölséges tanításnak teljes kifejtését Szent Pál első római fogságában írt leveleiben, főképpen a Kolosszébeliekhez és az Efezusiakhoz írt levelekben találjuk meg.

Mindaddig Szent Pál idejét az *egyes* egyházak megalapítása foglalta le. Három nagy apostoli útján egymásután feltűzte a keresztet Ciprusban, Pamfilia, Pizidia, Likaonia vidékein, Filippiben, Tesszalonikában, Korintusban, a szorosan vett Galáciában, Efezusban, ahonnan mint gyűjtőpontokból sugárzott tovább a kereszténység messze vidékekre. Az első római fogság látszólag, de csak látszólag megakadályozta Pálnak további apostoli munkásságát, figyelme azonban — munkatársai révén — állandóan odairányult keresztény híveire, és lelkéből egyre elemibb erővel tört ki a már kezdet óta benne élő gondolat : az egyes egyházak egymással a legbensőségesebb kapcsolatban állnak : mindnyájan együtt Krisztus misztikus testét alkotják, mindnyájan a részei Krisztus misztikus testének, melynek feje maga Krisztus, aki az Egyháztól elválaszthatatlan, és akiből mint fejből árad minden élet az Egyházba és annak egyes tagjaiba. A gondolat ugyanaz, mint amelyet maga az Úr Jézus az utolsó vacsorát követő nagy búcsúzó beszédben a szőlőtő és a szőlővesszők allegóriájában az apostolok szeme elé állított :¹⁷ «Én vagyok az igazi szőlőtő, és Atyám a szőlőműves. Minden szőlővesszőt, mely énrajtam gyümölcsöt nem hoz, lemetsz, és minden gyümölcstermőt megtisztogat, hogy többet teremjen. Ti már tiszták vagytok az ige által, melyet szólottam nektek. Maradjatok énbennem és én tibennetek. Miként a szőlővessző nem tud gyümölcsöt hozni önmagától, ha nem marad a szőlőtőn : úgy ti sem, ha énbennem nem maradtok. Én vagyok a szőlőtő, ti a szőlővesszők. Aki énbennem marad és én őbenne, az bő termést hoz ; mert nálam nélkül semmit sem tehettek. Ha valaki énbennem nem marad, kivetik azt, mint a szőlővesszőt, és elszárad ; és összeszedik és tűzre vetik, és elég. Ha énbennem maradtok, és az én ígéim tibennetek maradnak, amit csak akartok, kérjete, és meglesz nektek. Azáltal dicsőíttetik meg az én Atyám, ha sok gyümölcsöt hoztok, és tanítványaim lesztek.» A szőlőtőben és a szőlővesszőkben ugyanannak az isteni nedvnek, ugyanannak az isteni életnek kell lük-

tetnie, különben a szőlővesszők, — az egyes keresztények — elszáradnak és semmiféle természetfölötti jócselekedetet sem tudnak létrehozni. A szőlővesszők teljes élete a szőlőtőtől van ; a Krisztussal való kapcsolat bizonyos értelemben az isteni életet önti az ő híveinek a lelkébe. *θείας ζωωντοί φύσεως*, az isteni természetnek részesei leszünk, mint Szent Péter mondja második levelében.¹⁸

Időrendben Kol. megelőzi Ef.-t, de valószínűleg mindössze néhány nappal vagy néhány héttel. Mindkét levél megírásánál hasonló gondolatok telítették az apostol lelkét.

Amikor Szent Pált első római fogságában felkereste Epafrás, Kolosszé egyházi elöljárója (püspöke vagy preszbitere), hírül adta az apostolnak, hogy Kisásziában, nevezetesen Kolosszéban veszedelmes eretnkség kezdi felütni a fejét. Az egyháztörténelem ezeket az eretnekeket a gnosztikusok előfutárjainak szokta nevezni ; tévedésüknek a lényege abban állt, hogy bizonyos helytelen anglyaltant hirdettek, mely szerint Krisztus sem más, mint egyike az angyaloknak. Ezekkel szemben Szent Pál gyönyörűen kifejti, hogy Krisztus az Atyának szeretett Fia,¹⁹ ő a láthatatlan Istennek a képmása, elsőszülött minden teremtmény előtt, benne teremtetett minden az égben és a földön, a láthatók és a láthatatlanok, a trónusok, az uralmak, a fejedelemségek és a hatalmaságok egyaránt : minden ő általa és őérette teremtetett. Ő előbb van mindennél, és minden őbenne áll fenn. Ő a testnek, az Egyháznak a feje, ő a kezdet, elsőszülött a halottak közül, hogy az övé legyen az elsőség mindenben, mert úgy tetszett az Atyának, hogy őbenne lakozzék minden teljesség, és hogy ő általa megengeszteljen magával mindent, hogy békességet szerezzen keresztjének vérével mindennek, ami akár a földön, akár a mennyben vagyon.²⁰ Szent Pál e helyen Krisztust világosan az Egyház fejének mondja és ezzel a legtökéletesebben megjelöli a kettőnek egymáshoz való viszonyát : Krisztusból árad az Egyházba a természetfölötti élet, ő az irányítója és a kormányzója az Egyháznak. Az Isten Fia, akit a teremtés címén megillet a korlátlan uralom minden teremtetett lény fölött, a megtestesülés és a megváltás révén új jogcímet szerzett a világalalomra, az Egyház fölött való korlátlan uralomra szent embersége révén is. Szent Pál és minden egyes hívő kiegészíti testében azt, «ami híja van Krisztus szenvedéseinek, az ő teste, az Egyház javára.»²¹ Krisztus szenvedései e helyen az Egyház egyes tagjainak a szenvedéseit, áldozatos életét jelentik. Az Úr Jézus személyes szenvedései és áldozata végtelen értékűek ugyan, de az Egyház egyes tagjainak a szenvedésben is hasonlókká kell lenniök az isteni Főhöz, és az egyik tagnak az áldozatos, imádságos élete az Egyház többi tagjainak is a javára szolgál . . . Krisztus Jézusban a bölcseségnek és a tudománynak

összes kincsei rejlenek;²² beléje kell gyökereznünk, föléje kell épülnünk.²³ Benne nyertük teljességünket, benne, ki minden fejedelemségnek és hatalmasságnak a feje; ehhez a Főhöz kell ragaszkodnunk, amely az egész testről gondoskodik az egybekötések és az ízületek segítségével és azt összetartja, hogy gyarapodjék az Isten akarata szerint való növekedésben.²⁴ A keresztség által feltámadtunk Krisztussal; meghaltunk, és életünk el van rejtve Krisztussal az Istenben. Amikor Krisztus, a mi életünk, megjelenik, akkor majd mi is megjelenünk vele együtt a dicsőségben.²⁵ Az apostol tanítása szerint tehát a Krisztussal itt a földön egyesült élet a feltámadásban az örök dicsőség életét biztosítja számunkra.

Ugyanezeket a nagyszerű gondolatokat talán még bővebben és világosabban megtaláljuk az Efezusiakhoz írt levélben, mely valószínűleg Kisázsia egyházközsegeinek szóló körlevél volt. Bár az «Egyház» neve e levélben mindössze kilencszer fordul elő, mégis ebben a levélben fejt ki a legterjedelmesebben az apostol az Egyházzal szóló tanítását. Szinte az egész levelet idézhetnők, de meg kell elégednünk azzal, hogy a főbb gondolatokra utalunk.

A mennyei Atyának örök határozata az, hogy Krisztusban mint egységes fő alatt összefoglaljon (*ἀνακεφαλαιώσασθαι*) mindent, ami az égben és ami a földön van.²⁶ Krisztus kereszthalála lebontotta a válaszfalat zsidóság és pogányság között,²⁷ és ezért most már a pogányok sem idegenek és jövevények, hanem a szentek polgártársai és az Isten házanépe, az apostolok és a próféták alapjára rakott épület, melynek szegletköve maga Krisztus Jézus. Benne az egész egybeszerkesztett építmény az Úr szent templomává növekszik. Ti is egybeépültök benne az Istennek lakóhelyévé a Lélekben.²⁸ Amit Szent Pál Kol. 2, 19-ben a jól rendezett, szerves test hasonlatával fejezett ki, ahol az egybekötések és az ízületek az egész testet a fejhez kapcsolják, és amit Ef. 4, 11—16-ban ugyanezzel a hasonlattal domborít ki, azt Ef. 2, 20—22-ben a szilárd épület hasonlatába öltözteti, melynek alapja az apostolok és a próféták, de szegletköve maga Krisztus Jézus. Így lesz az egész épület az Úr szent templomává, és a Szentlélek kegyelme az egyes híveket is az Istennek szent hajlékává teszi. 3, 17. ezt a gondolatot még világosabban fejezi ki: «Krisztus a hit által szívetekben lakjék, s a szeretetben meggyökerezve és megalapozva legyetek». Így fel tudjuk majd fogni az Isten szeretetének a szélességét és hosszúságát, magasságát és mélységét, megismerhetjük Krisztusnak szeretetét, mely meghalad minden ismeretet (gnóizist), és betelünk az Istennek egész teljességével.²⁹ Nem csodálhatjuk, ha Szent Pál lelkében e gondolatokra túlrad az isteni szeretet és gyönyörű hálaadásban tör magának utat: «Annak pedig, aki a bennünk

munkálkodó erőnél fogva mindennél többet megtehet bőven azon túl is, mint mi kérünk vagy megértünk, neki dicsőség legyen az Egyházban s Jézus Krisztusban minden nemzedéken át örökkön-örökké. Amen».³⁰

Az Egyháznak minden kegyelme, minden hivatala Krisztustól ered. Ef. 4, 11—16-ban újra találkozunk azzal a gondolattal, amelyet már Kor. I-ben, Róm.-ban és Kol.-ban olvastunk: «És ő maga megtett némelyeket apostoloknak, némelyeket pedig prófétáknak, másokat pedig pásztoroknak és tanítóknak, hogy alkalmassá tegye a szenteket a szolgálat munkájára Krisztus testének kiépítése végett, míg nem mindnyájan eljutunk a hitnek és az Isten Fia megismerésének egységére, férfiúi tökéletességre, olyan életkorra, melynek mértéke Krisztus teljessége; hogy ne legyünk már ingatag gyermekek; és ne vessen minket ide-oda a tanítás bármely szélfúvása emberi megtévesztéssel és tévedésbe ejtő álnoksággal. Ellenkezőleg, járjunk az igazság útján szeretetben s mindenképen növekedjünk öhozzá, Krisztushoz, aki a fej, és akitől van az egész testnek az egybeerősítése és egybekötése minden összekötő iz közreműködésével minden egyes tagra kimért tevékenységben; így történik *azután* a test növekedése a maga épülésére a szeretetben».³¹

Ugyanez a levél azonban még bensőségesebb metaforával is fejezi ki Jézus Krisztusnak végtelenül gyöngéd szeretetét egyháza iránt: Krisztus a vőlegény, az Egyház az ő forrón szeretett menyasszonya. Ezt a gondolatot már Kor. II. 11, 2-ben megtaláljuk: «Eljegyeztelek titeket egy férfiúnak, hogy mint tiszta szűzet vezesselek Krisztushoz»; de teljes szépségében Ef. 5, 22—32. domborítja ki. A férfi épűgy feje az asszonynak, mint Krisztus az Egyháznak. Krisztus szerette az Egyházat, és önmagát adta érte a végett, hogy megszentelje és megtisztítsa a víz fürdőjében az élet igéjével, és dicsővé tegye magának az Egyházat, hogy sem folt, sem ránc, sem más efféle ne legyen rajta, hanem legyen szent és szeplőtelen. Aki szereti a feleségét, önmagát szereti. Hiszen soha senki sem gyűlöli a testét; sőt ellenkezőleg táplálja és ápolja, akárcsak Krisztus az Egyházat, mert mi az ő testének a tagjai vagyunk, húsból és csontjaiból valók: Ezért az ember elhagyja atyját és anyját, s ragaszkodik a feleségéhez és ketten lesznek egy test. «Nagy titok ez; mondom én, Krisztusra és az Egyházra értem.» Az ószövetség prófétái gyakran fejezték ki Jahvének és a választott népnek a kölcsönös szeretetviszonyát a házasság szimbolumával: Jahve a jegyes vagy a férj, Izrael a szeretett, de sokszor hűtlen menyasszony vagy házasságtörő feleség. Szent Pál ezt a hasonlatot Krisztus és az Egyház viszonyára terjeszti ki, és ezt a gyöngéd szeretetviszonyt a keresztény házasság előképévé teszi. Szent János a Jelenések könyvében is az Egyházat az isteni Bárány jegyesének mondja.³²

Végül Tim. I. 3, 15-ben Szent Pál az élő Isten egyházát az igazság oszlopának és szilárd alapjának nevezi.

Szent Pál a leveleiben állandóan hangoztatja az Egyház egységét,³³ szentségét,³⁴ egyetemes vagyis katolikus³⁵ és apostoli voltát,³⁶ de ennek a pontnak a tárgyalása már nem tartozik kitűzött feladatunkhoz.

* * *

Tekintetes Szent István Akadémia!

A mai korszellem egyik vezető eszméjének és nagy vívmányának tartja a népközösség — Volksgemeinschaft — gondolatát: «mindnyájan egyért és egy mindnyájukért». Az *Úr Jézus nagy apostola, Szent Pál* ezt a gondolatot már közel tizenkilenc évszázaddal ezelőtt hirdette és a természetfölötti élet szédítő magaslatára emelte. Az Egyház, ennek tagjai és Krisztus éppúgy elválaszthatatlanok egymástól, mint ahogy el nem választható az élő test a fejétől, és a test élő tagjai az egész testtől és egymástól. Mi mindnyájan a keresztségben a Szentlélek által Krisztusba beleoltattunk, és Belőle árad — főleg az Eucharisztia által — mindnyájunk lelkébe a természetfölötti élet, mely egyszersmind jövődő dicsőséges feltámadásunknak is a záloga. Óriási értékű kincset hordozunk magunkban, — bár becsülnők meg méltóképpen ezt a végtelen nagy gazdagságunkat!

¹ Csel. 9, 4.

² Kor. I. 3, 6. 9.

³ Ef. 2, 20.; Zsid. 3, 6; v. ö. Pét. I. 2, 6. 7.

⁴ Ef. 2, 19.

⁵ Kor. I. 3, 16, 17; 6, 16; Ef. 2, 21.

⁶ Zsid. 12, 22.

⁷ Kor. II. 11, 2; Ef. 5, 25—32.

⁸ Kor. I. 1, 13.

⁹ Kor. I. 6, 5—17.

¹⁰ Kor. I. 8, 12.

¹¹ Kor. I. 10, 17 a görög szöveg szerint.

¹² 12—26. v.

¹³ 12, 4—6.

¹⁴ Ján. 17.

¹⁵ U. o. 22. v.

¹⁶ Gal. 2, 20.

¹⁷ Ján. 15, 1—8.

¹⁸ Pét. II. 1, 4.

¹⁹ Kol. 1, 13.

²⁰ Kol. 1, 15—20.

²¹ U. o. 24. v.

²² Kol. 2, 3.

²³ U. o. 7. v.

²⁴ U. o. 19. v.

²⁵ Kol. 3, 1. 3. 4.

²⁶ Ef. 1, 10.

²⁷ Ef. 2, 14.

²⁸ U. o. 19—22.

²⁹ Ef. 3, 18—19.

³⁰ Ef. 3, 20—21.

³¹ Ef. 4, 11—16.

³² Jel. 21, 2.

³³ Kor. I. 12, 4—6; Gal. 3, 27—28; Ef. 4, 2—6.

³⁴ Ef. 5, 25—27.

³⁵ Róm. 3, 29; 10, 11—13; Ef. 3, 6—9; Kol. 1, 27; 3, 11.

³⁶ Ef. 4, 11.

II. Tizenhét évszázad történelmi távlatából.

A Szent István Akadémia 1943 május hó 14-én tartott együttes ülésén elmondotta
Pataky Arnold tiszteleti tag, másodelnök.

Tekintetes Szent István Akadémia!

Hónapok óta az egész világnak feszült figyelme fordult Észak-Afrika felé, ahol immár féléven keresztül két világhatalmi koalíció vívta élet-halál küzdelmét. Ez a terület már az ókor századai óta nagy szerepet játszott a Földközi tenger medencéjének a történelmében. Láttá Karthago fénykorát és gyászos bukását, virágzó kereszténységnek, majd számos eretnekségnek volt a színhelye, átszenvedte Genzerich hordáinak és a mohamedán seregeknek a pusztításait. Ezek a történelmi tények általánosan ismeretesek minden művelt ember előtt. De bizonyára kevés ember gondol arra, hogy éppen *Tunisz* és környéke, ahol még néhány nappal ezelőtt is a legádázabb harcok dúltak, az ősegyház tudományos életében, közel ezernyolcszáz esztendővel ezelőtt milyen fontos szerepet játszott. Ez a vidék adta az őskeresztények kezébe az első latin bibliafordítást, ezen a földön léptek fel az Egyháznak legelső latin írói: Tertullianus és Szent Ciprianus, majd a IV. század második felében itt ragyogott fel az Egyháznak legnagyobb lángelméje, Szent Ágoston. Talán nem végzek fölösleges munkát, ha a biblikus professzor szemével visszatekintek az ősi Hippo és Karthago földére és reámutatok arra a szerepre, amelyet ez a vidék mint az első latin bibliafordítás hazája az őskereszténység idejében játszott.

Amikor a kereszténység a Földközi tengert övező területeken hódító körútját megkezdte, e vidékek nyelve — kevés kivétellel — a görög nyelv volt, a klasszikus nyelvet felváltó *Koiné*-dialektus formájában. Még Itáliában is általános volt a görög nyelv használata; mint Catullus mondotta: «*Obliti sunt Romae loquier latine*». Szent Pál nemcsak Filippiben, Tesszalonikában, Athénben és Korinthusban prédikált görög nyelven, hanem Pamfilia, Pizidia, Likaónia, Frigia, Galácia vidékein meg Efezusban is a *Koiné* nyelvjárásában hirdette az evangéliumot; nemcsak Tesszalonika, Korinthus és Filippi egyházaihoz, hanem Galácia, Efezus, Kolosszé keresztényeihez, sőt a római

egyházhoz is görög nyelven írta leveleit. Alexandria már Nagy Sándor kora óta a görög műveltségnek középpontja volt, Gallia első írói, akiknek sorát a nagy Szent Ireneus nyitja meg, szintén a görög nyelvet használták.

Észak-Afrika, a hajdani Karthago és Hippo környéke volt az a terület, amelynek lakosságát legkevésbé érte a görög hatás, ahol a latin nyelv — Karthago meghódítása óta — a Krisztus születését követő évszázadokon keresztül is a mohamedanizmus térfoglalásáig megtartotta uralmát, bár az a latin nyelv már a kereszténység első századaiban is igen sokat veszített hajdani ékességéből. Nem hiába nevezték a műveltebbek e nyelvet «quotidiana», «rustica», «plebeia»-nak. A kereszténység térfoglalásával velejárt a Szentírás felolvasása és mivel e vidékek lakossága a Szentírás görög szövegét nem értette meg, ezeken a vidékeken vált legelőször szükségessé mind az ószövegségi, mind az újszövegségi Szentírásnak latin nyelvű fordítása. Azok a vértanúk, akik 180 július 17-én a numidiai Scilliumban vérükkel tettek bizonyosságot Krisztus hite mellett, táskájukban Szent Pál leveleit hordozták magukkal, — természetesen az általuk értett latin nyelven. A második század végén és a harmadik század elején Tertullianus már csaknem az egész újszövegséget latinul idézi. Ezért igen valószínű, hogy a legrégebbi latin bibliafordításnak kezdete már a II. század közepére megy vissza, tehát most idestova 1800 esztendeje annak, hogy a Szentírásnak legalább egyes részleteit Cicero nyelvén szólaltatták meg.

Ez az ősrégi latin Szentírás-fordítás, melyet a biblikus tudomány a *Vetus Latina* néven ismer, nem egységes munka; számos ismeretlen fordító dolgozhatta fel a Szentírásnak egyes könyveit, sőt talán e könyveknek egyes részleteit is, míg végre kialakultak e fordításnak egyes jellegzetes típusai. Már Szent Ágoston említi, hogy a különböző latin fordítások közül az «Itala»-nak nevezett fordítás érdemli meg az elsőséget, «nam est verborum tenacior cum perspicuitate sententiae».¹ Az Afrikában készült latin szentírásfordítás tehát hamarosan átjutott Európába, nevezetesen Itáliába, ahol — főleg a IV. század óta — szintén egyre inkább tért hódított a latin nyelv. Szent Ágoston valószínűleg már Milanóban ismerte meg ezt a fordítást, és a híres «Tolle, lege» jelenet középpontjában ez az Itala-fordítás állott.

A *Vetus Latina* szövege emlékeinek száma aránylag igen nagy, bár a teljes Szentírást egyetlen kódex sem tartalmazza. Ime a legnevezetesebb kéziratok: a *C. Vercellensis* (a) a IV. századból, a *C. Veronensis* (b) az V. századból, a *C. Colbertinus* (c) jelenleg Párisban, a XII. századból, a görög és latin nyelvű *C. Bezae* vagy *Codex Cantabrigiensis* (d^v) és

¹ De doctrina Christiana II. 15, 22.

C. Claromontanus (d^{paul.}) a VI. századból, a *C. Palatinus* (e) az V. századból, a *C. Brixianus* (f) a VI. századból, a *C. Corbeiensis* vagy *C. Petropolitanus* (ff¹) a X. századból, a *C. Corbeiensis* vagy *C. Parisiensis* (ff²) valószínűleg az V. századból, a *C. Gigas Holmensis* (g) Stockholmban, a XIII. századból, a *C. Boernerianus* (g^{paul.}) a IX. századból, a *C. Bobbiensis* (k) az V. századból, a *C. Rehdigeranus* (l) a VII. vagy a VIII. századból, melynek szövege erősen közeledik a Vulgáta szövegéhez, a *C. Monacensis* (q) a VI. vagy a VII. századból. Egyes töredékek gyűjteményei: a *C. Sessorianus* (m), mely a hibásan Szent Ágostonnak tulajdonított «Speculum»-ot tartalmazza, ószövetségi és újszövetségi bibliai szövegek gyűjteményét, a VIII. vagy a IX. századból, továbbá a *Fragmenta Frisingiana* (r) a VI. vagy a VII. századból. Mint már mondtuk, e kódexek közül egyetlen egy sem tartalmazza az egész újszövetséget, hanem csak annak egyes részeit. A legtöbb kódexben az evangéliumokat olvashatjuk. E szövegemlékekhez járulnak még a Tertullianus, Szent Ciprianus, Novatianus, Priscillianus, Szent Jeromos, Szent Ágoston, Primasius, Pelagius, Lucifer Calaritanus és más latin írók műveiben olvasható bibliai idézetek is. A kódexek legnagyobb része az Itala szövegtípusának a tanuja; a *C. Bobbiensis* és a vele rokon *C. Palatinus*, továbbá Tertullianus és Szent Ciprianus idézetei azonban az afrikai szövegalakot mutatják.

A ma használatos latin szentírásfordításba, a Vulgátába, Szent Jeromos változatlanul átvette a régi Italából Báruk próféta könyvét, a Bölcsesség könyvét, Jézus Sirák fia könyvét és a Makkabeusok két könyvét.

A *Vetus Latina* nyelvezete nem különbözik Tertullianusnak és Szent Ciprianusnak a nyelvétől, és igen távol áll a klasszikus latin nyelv szépségétől. A *Vetus Latina* számos olyan szóképzést mutat, amely ismeretlen a klasszikus latin nyelvben és bizonyára különös módon érintette a klasszikus nyelvhez szokott ember fülét, például: *aeramentum*, *cogitamentum*, *inquinamentum*, *linteamen*, *alimonia*, *calcaneum*, *improperium*, *propitiatorium*, *habitaculum*, *capillatura*, *luminare*, *concupiscentia*, *acquisitio*, *contaminatio*, *calvaria*, *pruna*, *coruscus*, *accubitus*, *blasfematio*, *baptizatio*, *thensaurus*, *occansio*. Egyes igék más ejtegetést követnek, mint a klasszikus nyelvben, például: *exercere*, *lugere*, *florire*, *accersire*, *fugire*, *odire*; ugyanígy egyes főnevek ragozása megváltozott: *retia* (*retiae*), *lampada*, *ficulnea*, *altarium*. Többesszámú nevek egyes számot vesznek fel: *inimicitia*, *scala*, *virgultum*, — egyes számú klasszikus szavak többesszámba kerülnek: *carnes*, *aequitates*, *sanguines*, *miserationes*. A klasszikus nyelvben szokatlan kicsinyítő formák: *pugillus*, *auricula*, *casula*, *mamilla*. Melléknevek főnevekké lesznek: *infernus*, *salutare*, *beneplacitum*, *incensum*. Főnevekből új igéket képeznek: *aeruginare*, *cibare*; hasonlóképen új képzések: *proxi-*

mare, elongare, beatificare, fructificare. Új összetételek: appretiare, appropriare, coagitare, adimplere, coaequalis, comparticeps, usquequaque, intrinsecus, ab intus, ab invicem, de sub, de super. Új középfokok és felsőfokok: novior, proximior, parvissimus, piissimus. A deprensus igéket szenvedő jelentésben kezdik használni: consolari. A barbarismok közül csak az *in* praepositionnak önkényes kapcsolását említjük meg accusativusszal vagy ablativusszal, továbbá az ilyen szerkezeteket: misereor super turbam, pertransiit benefaciendo. A felsőfokot az alapfok vagy a középfok helyett is használják, az alapfokot pedig a héber hatás következtében középfok és felsőfok helyett. In idipsum — in unum és simul helyett használatos.

A határozatlan névmás helyett az unus szó kezd használatossá lenni, az accusativus cum infinitivot a quoddal bevezetett tárgyi mellékmondat kezdi felváltani.

Számos szónak eredeti jelentése megváltozik: animositas (harag), sine causa (hiába), confusio (megszégyenülés), lacus (verem), refectio (étterem), refrigerium. Különösen ki kell emelnünk, hogy klasszikus szavak jellegzetesen keresztény jelentést vesznek fel: sacramentum (eredetileg: katonai eskü), virtus (eredetileg: fizikai erő), gratia (eredetileg: kegy), fidelis (keresztény hívő, — eredetileg: hű), malignus: a gonosz lélek, dimittere: megbocsátani.¹

A Vetus Latina nyelvezetén meglátszik a héber nyelv hatása is, pl. «In convertendo Dominus captivitatem Sion», «In exitu Israel de Aegypto», «magnus valde» (gadól me'ôd). A Vetus Latina fordítás nem héber szövegből készült ugyan, hanem ószövetségi része az ószövetségi görög szentírásfordítás, az Alexandriai vagy Hetvenes fordítás alapján; de ahol a Hetvenes fordítás szolgai módon követi a héber nyelvszokást, ott ugyanazt teszi a Vetus Latina is. A legjellegzetesebb példák egyike a Bölcs. 1, 7-ben olvasható mondat: «Spiritus Domini replevit orbem terrarum, et hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis.» E helynek görög szövege így hangzik: Πνεῦμα κυρίου πεπλήρωκε τὴν οἰκονομένην, καὶ τὸ συνέχον τὰ πάντα γινῶσιν ἔχει φωνῆς. A hoc quod continet fordítás szószerint egyezik a τὸ συνέχον semleges nemével és megfelel a görög semleges nemű πνεῦμα szónak, holott a latinban a Spiritus szó himnemű. A vox (φωνή) szó pedig a héber דָּבָר-nak felel meg, mely nemcsak szót, hanem dolgot is jelent. A héber esküformákban szereplő הָא (ha) szót a Vetus Latina a görög εἰ kötőszó közvetítésével sí-nek fordítja: «Si introibunt in requiem meam». A הָא-nek (ὅτι) quoniam felel meg.

¹ Jacquier, Le Nouveau Testament dans l'Église chrétienne. Tome II, Le texte du Nouveau Testament. 2ième éd. Paris, 1913. 120—125. l.

A Vetus Latina számos görög szót változatlanul átvesz: *Christus*, *chrisma*, *abyssus*, *agonia*, *agonizare*, *aporiari*, *azyma*, *cataclysmus*, *holocaustum*, *scandalum*, *scandalizare*, *gehenna* (a héber גֶּהֶנְיָא-ból), *hypocrita* stb. Egyes evangélium kódexekben ilyen feliratokkal is találkozunk: *Evangelium cata Marcum*. A görög szóképzéseket követik az ilyen latin kifejezések: *annullare*, *nullificare*, *resignaculum*, *contrasistere*, *exfornicari*, *longanimitas*, *pussillanimitas*, *multiloquium*, *vaniloquium*, *intransgressibilis* stb. A görög szerkezetet utánozza a «major horum» kifejezés.

Nyelvészeti szempontból bizonyára sokban elmarad a Vetus Latina a klasszikus latin nyelv emlékeitől, de fontossága az Egyház irodalmában mérhetetlen. A latin nyelven beszélő keresztények e fordítás alapján ismerték meg az Isten ígését, és Szent Jeromosnak új latin fordítása, a Vulgáta, a legjobb bibliafordítások egyike, melynek ószövetségi része legnagyobbbrészt az eredeti héber és arámi szöveg alapján készült, csak lassankint, évszázadok folyamán tudta kiszorítani a Vetus Latinát az Egyház használatából. Sőt még mind a mai napig is: a szentmisének ama részei, amelyeket valamikor a nép énekelt és ma az ünnepélyes nagymisék alkalmával a gregorián dallam szerint a kar szokott énekelni, tehát az Introitus, a Graduale, az Offertorium és a Communio, a Vetus Latina szövegét követik. A Vetus Latina egész újszövetségi szövegét Szent Jeromos csak átvitotta, és az általa a héber szöveg alapján készített kitűnő zsoltárfordítás helyett az Egyház ma is a görög szövegből készült és Caesareában Szent Jeromostól átvitott latin zsoltárkönyvet használja.

Ismerjük el: a Vetus Latina megérdemli ezt a megbecsülést, mely évszázadokon keresztül osztályrésze volt, mert egyesítette magában a jó fordításnak két legfontosabb követelményét: a hűséget és a világosságot, vagyis Szent Ágostonnak már idézett szava szerint: «est verborum tenacior cum perspicuitate sententiae.» Hűsége annyira megy, hogy egyes Itala-kutatók azt hiszik, hogy a Vetus Latina eredetileg interlineáris fordítás volt, ahol a görög szöveg szavainak egy-egy fölélük írt latin szó felelt meg. Ezt a feltevést bizonyítani nem lehet, de hogy mennyire hű a Vetus Latina fordítása, arról bárki meggyőződhetik, aki annak latin fordítását a szentírás görög szövegével, illetve görög fordításával összehasonlítja.

Tekintetes Szent István Akadémia! Talán az ősöknek tartozó hála kötelességének tettem eleget azzal, hogy ezt a rövid megemlékezést az első latin szentírásfordítás készítőinek, a latin teológiai irodalom úttörőinek szenteltem.

A II. TÖRTÉNELEM-, JOG- ÉS TÁRSADALOM- TUDOMÁNYI OSZTÁLY FELOLVASÁSAIBÓL.

III. Gróf Széchenyi Ferenc hatása fiára, Istvánra.

Irta: *Gruber Miklós* vendég.

Felolvasta a Szent István Akadémia II. osztályának 1943 január hó 29-én tartott
szakülésén.

Széchenyi István mindjárt közéleti pályájának kezdetén a magyar politikai, társadalmi és gazdasági viszonyok kitűnő ismerőjének mutatkozik. Feltűnő, hogy annak ellenére, hogy fiatal éveit nagyrészt az országtól távol töltötte, olyan biztos szemmel látta meg az itthoni bajokat és a megoldásra váró feladatokat, sőt azt is, hogy ezek közül mi a legszükségesebb teendő és melyek a megoldás módjai. Külföldi utazásai, habár sok tanulsággal jártak is, ezekre a kérdésekre és feladatokra nem irányíthatták figyelmét. Az biztos, hogy már korán összehasonlítja a külföldön látottakat a hazai viszonyokkal. Már 1815-ben, amikor Napoleon végleges leveretése után másodszor tartózkodik Párisban, egy operai előadás után azt fájlalja, hogy otthon ilyen művészi élvezetben nem lehet része. Ugyanez évben tett első angliai útján is megállapítja, hogy itt az ember már tovább jutott; foglalkozik azzal a tervvel is, hogy némely gazdasági intézményt és technikai vívmányt otthon, birtokán szintén megvalósít. Keleti útján sôkszor gondol arra, hogy mi lesz az ő hivatása, és már akkor elhatározza, hogy hazájának és embertársainak fog szolgálni, az ő javukra akar munkálkodni. Ezek azonban részint olyan megállapítások, amelyek az olyan éles szemű megfigyelőnél, amilyen ő volt, természetesek, másrészt olyan életervek és elhatározások, amelyekre vallásos neveltetése, azután kedvenc költőinek olvasása, olvasmányainak hatása alatt alkotott eszményei és a mind gyakoribb elmélkedések készítették.¹ Naplófel-

¹ V. ö. Gruber Miklós: Széchenyi István eszmevilágának romantikus gyökerei. Theologia. 1941. VIII. évf., 4. sz.

jegyzéseiben és szülőihez írt leveleiben gyakran foglalkozik ezekkel a gondolatokkal, de egyszer sem említ egyetlen témát azok közül, amelyekkel közéleti pályájának elején a legtöbbet foglalkozott.

Olvasmányai sem szolgálhattak neki erre vonatkozólag útmutatással. Ifjúkorának szépirodalmi olvasmányai, mint láttuk, más szempontból fontosak. A huszas évek elején már olvas államelméleti és nemzetgazdasági tárgyú munkákat. Ezek a német, francia és angol könyvek — mint később látni fogjuk — igen fontos szerepet játszottak akkor, amikor reformterveinek megvalósítási módjain gondolkozott, de a specifikus magyar problémák meglátásában természetesen segítségére nem lehettek.

Égészen máshol és sokkal közelebb kell keresnünk azt, aki a fiatal Széchenyinek megmutatta a legmélyrehatóbb magyar problémákat. Olyasvalaki, aki ezeket a problémákat maga is látta, ismerte okaikat és természetüket, küszködött megoldásuk nehézségeivel és ezért nemcsak rá tudott mutatni létezésükre, hanem meg tudta értetni fontosságukat, a velük való foglalkozás időszerűségét és szükségességét, és képes volt arra is, hogy megmutassa a megoldás lehetőségeit. Ez pedig nem más, mint Széchenyi István atyja, Széchenyi Ferenc.

Széchenyi Ferencnek három fia volt. Mindhármát igen gondosan neveltette, de a legnagyobb gonddal mégis csak a legfiatalabbnak, Istvánnak a lelki és szellemi irányításával foglalkozott. Két idősebb fia korán családot alapított, István azonban szüleivel együtt élt azok haláláig. Természetes, hogy az állandó együttlét az apa és felnőtt fia közt bensőségesebb viszonyt is hozott létre. A két idősebb fiú az 1809-i hadjárat után megvált a katonai szolgálattól és a magánéletbe vonult vissza, nem is szerepeltek soha a közéletben. István azonban megmaradt a katonai szolgálatban és úgy látszott, hogy ezt választja életpályájának. Ez már maga is a közpályán való szereplés lehetőségét jelentette, hiszen neve, származása és atyja nagy tekintélye fényes pálya ígérétét hozták neki. Azonban az apa is láthatólag ettől a fiától várt legtöbbet, olyan embert látott benne, akinek egyszer az lesz a hivatása, hogy az élen járjon, másokat vezessen, egy ország, egy nemzet ügyeivel foglalkozzék. Ennek bizonyossága az a levél, amelyet 1817 május 16-án írt fiának, amikor az Itáliában állomásozó ezredéhez utazott. (Széchenyi Ferenc ekkor már súlyos beteg volt és lehetségesnek tartotta, hogy fia nem fogja már élve viszontlátni.) Ebben a levélben tulajdonképpen csak összefoglalja azokat a legfontosabb elveket, amelyek szerint gyermekeit nevelte, néhány fontos gondolatra fejtegetéseink végén vissza is fogunk térni, itt azonban csak egy olyan kijelentés érdekel minket, amelyekből kiviláglik, hogy milyen hivatást szánt fiának az életben. Inti fiát, hogy

a háborús események miatt félbenszakadt iskoláztatásának hiányait szorgalmas tanulással pótolja, mert nyelvek tudása és felületes utazgatás nem elég arra, hogy majdan hadsereget vezessen, az államot kormányozza és így az állam hasznára legyen.¹

A gyermek- és ifjúkori rendszeres nevelés és az ilyen nevelő szándékú ráhatások mellett azonban még másképen is tudott nevelő módon hatni fiára, és pedig életével és munkájával. Széchenyi Ferenc alaposan fel akart készülni a közpályára és ezért sokat tanult és olvasott. Olvasmányairól, legnagyobbbrészt jogi munkákról, jegyzeteket készített és ezeket betűrendes jegyzékbe foglalta össze.² Ezeket valószínűleg fia is ismerte. Legalábbis tudjuk, hogy azt a szokást, hogy olvasmányairól jegyzeteket készít, ő is követte, ha nem is ilyen rendszeres formában, de naplójába írva. Ezekből a naplójában található feljegyzésekből követhetjük Széchenyi István olvasmányait. Széchenyi Ferenc azonban még más segédkönyvekről is gondoskodott, hogy jogi felkészültsége minél nagyobb legyen. Összeszedette és tárgyszerinti abc-rendbe gyűjtette az ország törvényeit, azonkívül még gyűjtötte azokat a különösen újabbkori királyi rendeleteket, amelyeket valamely okból fontosaknak tartott, vagy olyan ügyről szóltak, amellyel különösen foglalkozott.³ Széchenyi István könyveinek olvasásakor gyakran állapíthatjuk meg alapos és részletekbemenő tájékozottságát az ország törvényeiben. Láthatólag ő is gyakran használhatta ezeket az atyja által készített értékes gyűjteményeket. Nem hiába hangoztatta később, de különösen a negyvenes években, hogy annak, aki a közéletben szerepelni akar és vezetni akar, annak sokat kell tanulnia. Ő maga, atyja példáját követve, szorgalmas tanulással készült erre a feladatra.

A tanulás, ismeret- és tapasztalatszerzés egy más módjára vonatkozóan is hasznos útmutatással és példával szolgálhatott Széchenyi Ferenc fiának, t. i. az utazásra. Ő ugyan fiatal korában nem sokat utazott, de amikor 1787-ben elsőízben lemondott hivatalairól, feleségével együtt 10 hónapos utazásra indul. Az utazásra ugyan hivatalosan megrendült egészségi állapota szolgáltatott okot, több héten át tartózkodott is egy német gyógyfürdőben, de ő maga lényegesen többnek szánta ezt az utazást, mint üdülésnek. Gondos előtanulmányokat végzett, megállapította, mit akar az illető helyen megnézni, szóval úgy készült rá, ahogy az ember tanulmányútra készülni szokott. A 10

¹ Gr. Széchenyi Ferenc atyai intelmei fiához, Istvánhoz. Kiadta Zichy Antal. Budapesti Szemle. 1888. évf. 54. kötet, 3—9. II.

² Bártfai Szabó László: A sárvár-felsővidéki gróf Széchenyi-család története. II. k. Budapest, 1913. 321. I.

³ A rendeleteket részletesen közli Bártfai Szabó L. id. m. II. k. 430. I.

hónapból négyet Angliában töltött. Itt tanulmányozta a gazdasági, társadalmi és politikai intézményeket, megtekinti a nevezetesebb ipartelegeket, utakat, folyókat és csatornákat. Útjáról naplót vezet és ebbe pontosan feljegyzi a látottakat, a tanulmányozásra érdemes dolgokat és különösen azt, hogy mit érdemes ezekből nálunk is meghonosítani.¹ Fiában is úgy látszik ő keltette fel Anglia iránti érdeklődését, mert amikor a szövetséges hadseregek második párisi bevonulása után alkalmá nyílik arra, hogy Angliába mehessen, azt írja egy levelében, hogy erre az utazásra úgy örül, mint a gyermek, hiszen régi vágyának teljesülését jelenti.² Már ezen az első útján is tanulni akar, tanulmányozza a mezőgazdaságot, a lótenyésztést, meglátogat ipartelegeket s főként az érdekli, hogy mit lehetne ebből nálunk meghonosítani. Első és legnagyobb tanulmányútját, a keleti utazást, atyja készíti elő számára. Nemcsak a pontos útitervet dolgozza ki előre, nemcsak az anyagi eszközöket bocsátja bőkezűen a rendelkezésére, hanem megszerzi mindazokat a szakmunkákat, amelyek a megtekintendő helyekre, a velük kapcsolatos ókori ismeretekre vonatkoznak, sőt a kíséret tagjai közé egy klasszikus-filológust is alkalmaz, aki fiának az ókori emlékeket szakszerűen megmagyarázhassa. Talán ez a gondos előkészítés eredményezte azt, hogy ennek az útnak gyümölcse több volt mint az eleve kitűzött cél, az európai kultúra gyökereinek élményszerű megismerése volt; egész életére kiható, döntő jelentőségű eseménnyé lett.³ Talán nem tévedünk, ha azt mondjuk: abban, hogy Széchenyi István korának legtöbbet utazott magyarjává lett, nagy része volt atyjának.

Még valamire láthatott jó példát atyja házában, amit ő később szintén gyakorolt: az irodalom és tudomány kedvelésére és pártolására. Széchenyi Ferenc az irodalom művelőivel sűrűn érintkezett és többükkel baráti kapcsolatot tartott fenn, nem egynek szinte állandó támogatást is nyújtott.⁴ 1790 október 3-án önála gyűlnek össze a tudomány és irodalom művelői közül többen, köztük Kazinczy is, hogy tanulmány tárgyává tegyék a Magyar Társaság megalapításának tervét.⁵ Feltehető, hogy erről a hajdani tervéről fiának is beszélt, sőt talán erre vonatkozó írásbeli tervezetet is mutathatott, mert tudjuk, hogy minden ilyen gondosan megőrzött. Mindenesetre Széchenyi István 1830 január 30-án azt írja Felsőbükki Nagy Pálnak, hogy nem az ő beszéde bírta őt a

¹ Bártfai Szabó L. i. m. II. 295. kk. II.

² Gróf Széchenyi István levelei szülőihez. Kiadta Zichy Antal. Budapest, 1896. 161. l.

³ Gruber Miklós: id. m.

⁴ Bártfai Szabó László id. m. II. 316. l.

⁵ U. o. 321. l.

60.000 forint megajánlására, mert már évek óta azon gondolkozott, miként lehetne a haza hasznára. Az országgyűlés idején már egy Tudós Társaság felállítását tartotta a legszükségesebbnek. Egyébként ő sem maradt meg az alapítás és támogatás magasságában, hanem az írókkal, Döbrentével, Vörösmartyval, Bajzával állandó kapcsolatban állott és még utazásai folyamán is érdeklődött afelől, hogy mivel foglalkoznak.

Széchenyi Ferenc az ő nevelőmunkájával (legtágabb értelemben használván e szót) döntő módon járult hozzá fia emberi egyéniségének kialakításához. A későbbi államférfiúra és az ő reformmunkájára azonban azok a kéziratban maradt munkái voltak nagy jelentőséggel, amelyekben korának aktuális és fontos politikai, társadalmi és gazdasági kérdéseire vonatkozólag fejtette ki nézeteit. Ezeket a dolgozatokat nem szélesebb körű olvasóközönség számára írta és nem is voltak kiadásra szánva. Alkalmi iratok, az országgyűlés és az országos bizottságok munkálataira vonatkozó tervezetek és javaslatok, továbbá egy emlékirat, amelyet a nádor (József főherceg) felszólítására a kormányzat számára készített. (Szélesebb körre számított és kiadásra szánt munkája csak egy van: *Vom Zeitgeist*, de ezt sem nyomatta ki. Ez azonban tartalmánál fogva e tárgyra érdektelen.)

Azokban a tanulmányokban, amelyek az országgyűlés és a bizottságok számára készített előmunkálatok, az alkotmány korszerű reformjának szükségességét hangoztatja. Nézetei sokban a felvilágosodás tanainak a hatására vallanak és ezen nincs mit csodálkoznunk. Széchenyi Ferenc a bécsi Teréziánumban végezte jogi tanulmányait és itt többek között Martini Antal és Sonnenfels Ferenc voltak a tanárai.¹ A felvilágosodás eszméit ezektől ismerte meg és hívükké szegődött. A forradalmi események később mélyen megdöbbengették és elvei lényeges változáson mentek át, azonban teljesen sohasem tagadta meg őket.

Amikor az 1790—91-i országgyűlés előkészületei folytak, Széchenyi Ferenc írásba foglalja azokat a főgondolatokat, amelyekkel az országgyűlésnek foglalkoznia kell. Németnyelvű kéziratának címe *Unpartheysche Gedanken über den 1790 abzuhaltenden Landtag*. Már itt hangoztatja, hogy alkotmányunkat az idők követelményeinek megfelelően át kell alakítani, de óvatosan és fokozatosan. Javaslatai között szerepel a jobbágyok helyzetének javítása is. Ennek a fontos munkának az előkészítésére bizottságok kiküldését javasolja. Ezek a bizottságok dolgozzák fel a hozzájuk beküldött javaslatokat.² Az országgyűlés

¹ Bártfai Szabó I. id. m. II. 272. l.

² Bártfai Szabó L. i. m. II. 387. kk. II.

csakugyan több bizottságot küldött ki, számukra Széchenyi Ferenc munkatervezetet készített.¹

Ebben először is megfontolásra ajánlja, vajjon a deputáció tagjai csak Magyarországot akarják-e ebben a munkában tekintetbe venni, vagy pedig a többi császári tartományokat is. Ha csak Magyarországra néznek, «elvonom csekély tehetségemet a reám bízott munkától és sajnálom a többi deputátusok fáradságainak elvesztett gyümölcsét». Hazája iránti szeretetből azt óhajtja, hogy a deputátusok jól megfontolják, «vajjon nem lenne-e felette szükséges egy olyan constutiót szerezni, mely 24 milliom embert arra édesgetne, hogy ezt ők is kívánják? Vagy jobb-e ezen mostani századunkban csak 50—60 ezer familiák jussait védelmezni, s egyszersmind az udvar politikájának örökös játékjává, lakótársaink meg nem elégülésének tárgyává, s a többi császári tartományok irigységének okává maradni?» Ezzel igen erős támaszt nyerne a nemzet az áskálódók ellen. «Egész Európa néz ránk s a Franciaországban most elnyomattatott nemesség most tanuságunkra lehet, mit nem tehet a mostani században a köznép, mely az igen szembetűnő többnyomatot gyűlöli az ország rendjeiben, s a szerfelett való gondolatoktul vezéreltetvén, fegyveres kézzel nyit magának utat az igazsághoz vagy az igazságtalansághoz.

Való ugyan, hogy ezen zendülésben mind ekkoráig a felség is vesztett, de csak azért, mivel a köznépet lenyomta, a nemességet pedig felemelte. De ha a magyar király ellenkezőt cselekedne, s valamint Mária Terézia s második József tett, a köznéppel kegyelmesebben bánná, mint mivelünk, úgy valóban annál inkább végső veszedelemre jutna szabadságunk, mennél, nemcsak kevesebb részt viszen abból a német tartományok nemessége is, hanem azonfelül még eszközöket is kohol a király részéről annak mennél előbb leendő elnyomására.»

Második kérdése, vajjon hajlandók volnának-e a deputátusok a feljebb vázolt cél érdekében önnön szabadságukból valamit mások javára feláldozni, hogy így a magyar nemzet értékes elemekkel gyarapodjék. «Ha a felséges magyar helytartótanács coordinációjában dolgozó deputátusoknak értékekre adnánk, hogy ezentúl a fabrikánsoknak és kereskedőknek is helyek leszen ezen dicasteriumokban cum voto informativo, továbbá, hogy a titoknoki hivatalra az alkalmas nemtelenek is minden vallásbéli különbség nélkül felvétetnek, s hogy 12 esztendei hűséges szolgálat kívántatik a nemességnek fűzetés nélkül

¹ Ennek a tervezetnek eredeti magyar nyelvű szövegét B. Szabó László egész terjedelmében közli id. munkájának II. kötetének függelékében, az 584. és kk. II.-kon. Az idézeteket ebből a szövegből veszem és a továbbiakban külön meg nem jelölöm.

való megnyerésére, magunkhoz kapcsoljuk a polgárt, a nemtelent, s a sokféle vallásúakat, s ezáltal azt nyerjük meg, hogy a fabrikánsok és kereskedők legkönnyebb s legpróbáltabb javallásokat fognak kezünkre adni a kereskedés dolgában, s hogy a készség és elme a nemtelenekben nem hogy elnyomattatnék, hanem inkább a közjónak előmozdítására mindenképen elevenkedni fog.» Később látni fogjuk, hogy Széchenyi István hasonló módon kívánja a magyar nemzet határait tágítani, hogy minél többnek legyen érdeke annak élete és fennmaradása.

Szükségesnek tartja, hogy némely szabadságaink áldozatával elhengerítsék «a botránkozásnak azon követ, mely bennünket a többi császári tartományoktól elszakaszt s önnön szabadságainkat a játszó szerencsének kerekére köti». Nem válik, mondja, dicsőségünkre, hogy az összes adóterheket a parasztra hárítják, hogy ő fizeti még a nemes-ség tisztviselőit is, sőt a katonáskodás is csak őt terheli. Egy ország sem hagyhatja helyben azt, hogy lakosainak egy kis része a nagyobbik rész kárára élvezzen jogokat. Már fejedelmek is lemondtak jogaik egy részéről. Nálunk ugyan még nyugalom van, de meddig lesz ez így? «De jöjjön el az a szomorú szempillantás, hogy a köznép felébredjen, vagy felébresztődjön, nyerjen csak más tartományoktól példát, tanácsot, vagy talán segédelmet is, jaj a mi jogainknak, melyek ugyan őseinktől reánk háramlottak, mi pedig vigyázatlanságból, vagy nyakas védelmezéstől fiainknak meg nem tudjuk tartani. Vajjon fog-e bennünket akkor a papság védelmezni, melynek igen kevés becse van a nép előtt; fognak-e a mágnások, vagy a gazdagabb nemesség, kik jobbra torkig adósságban vannak; fognak-e a szegényebb nemesek, kiknek úgylis alig van valamilyek s a gazdagabbaktól olybá tartattak, mint a parasztok; fognak-e a kevésre becsült városi lakosok, fognak-e a vidékiek, kik úgylis régen várták ezen szörnyű veszélyt; végre fog-e bennünket maga az udvar védelmezni annyi sok ezer meg ezer felindult és a szabadságnak kívánságától felgyuladt emberek ellen? Valjon fog-e tudni parancsolni a mindenkor üldözött parasztból lett katonának, hogy szüleinek s atyafiainak szorgos ügyén a földesuraknak már régtől fogva gyűlöletes jussai ellen dühösséghez szokott kardjával ne tágítson?

Ezeket kinek-kinek ítéletére bízom, valaki csak hazáját és gyermekeit igazán szereti, s kérem egyszersmind, vesse föl az üdöt, mikorára eshetne ez a szomorú veszedelem. Én úgy vélem, hogy ámbátor ezen szempillantás igen közel nincs is, még se fogja bizonyosan fiaink életét felülmúlni.» Jól sejtette, a krízis fia életében következett be.

A maga részéről hajlandó arra, hogy közmunkákra az ország pénztárába fizessen, ha ez a pénztár a rendek szabad rendelkezése

alatt áll, a házipénztár és a követek napidíjának feles terhét is vállalja.

A paraszt helyzetének javítását a következő javaslatokkal akarja szolgálni. «Kévánnám tehát, 1. hogy a paraszt szabad ugyan, de jól elrendelt költözködéssel azon kötelék alól, melyekkel részszerént földesurához, kivel össze nem fér, részszerént olyan helyhez, mely nem az ő javának előmozdítására szolgál, kötve vagyon, feloldoztasson. 2. Hogy jussa lehessen akárminémű földnek és jószágnak vételére, mellyel szabad akarata szerént bánhasson. 3. Hogy jussa legyen önön földesurát is a törvényre idézni, ha magát tőle megbántottnak véli. 4. Hogy azon esetre, ha közötté és földesura között bizonyos ellenkezések történnének, az uraság széke ne legyen törvényszék, hanem csak forum instantiae, s ekkor ő paraszt létére is egyenesen a vármegyére idéztessen. 5. Hogy hozzá hasonló parasztokból állíttasson fel az ő részére egy kicsiny és magától választott törvényszék, mely az uraságnak praesidiuma alatt intézzen el minden apróbb viszálykodásokat, de csak a megtörtént dologra, nem pedig arra is, mi az uraság jussát illeti. 6. Hogy mind ezen s mind más törvényszékektől is szabadon appellálhasson a feljebb való törvényszékekre. 7. Hogy az ő személye bizonyos és világosan megmutattatott eseteken kívül, vagy némelyek vádjára, vagy pedig gyanúságból meg ne bántassék, annyival inkább ne tömlöcöztessék, hanem gond legyen reája vagy atyafiainak, vagy jóbarátainak, vagy a községnek kezessége mellett. 8. Hogy világos próbák adassanak elő az ő verésekkel vagy pénzzel leendő megbírságolására. 9. Hogy paraszti sorsa miatt, csak hogy igaz próbáit adja tehetségének, ki ne rekesztődjön vagy némely tisztségnek viselésétől, vagy a nemességnek s donatióknak pénz nélkül való megnyerésétől. 10. Végre, hogy az ő állapota s főleg urához való ismét származó köteleességei világos törvények által meghatározottasson.»

A kereskedelem lábraállítására javasolja, hogy «vagy mind a nemes, mind a paraszt vámot fizessen a csinált utakon, húzott árkokon, folyó vizeken stb., vagy a paraszt is felszabadíttasson a vámfizetések terhe alól, s a kereskedésnek folytatására ezen elkerülhetetlen eszközök az ország cassájából javíttassanak.» Ez megszüntetné azt az igazságtalanságot, hogy a paraszt a maga munkájával, állatainak rongálásával készített utakon, hidakon még a vámot is egyedül fizesse.

A magyar ipar és kereskedelem fellendítésére javasolja azt is, hogy az árut szabadon ki és be lehessen hordani és amennyi jövedelemcsökkenés érne így a királyt az elmaradó vámokból kifolyólag, azt térítsék meg neki. Másképen nem képzelhető el e téren javulás. «Héjában gondolja azt akárki is, hogy a királynak mivelünk is úgy

kell bánnia, mint a többi német tartományokkal, azon hasznokat, melyeket nyerhetnénk, nem kelletik országunktól megvonnia. Én ugyan részemről nem akarom, hogy velem is úgy bánjon, mint más tartományival, s hogy azon terhekkal, melyek alatt egyéb tartományai nyögnek, az azokkal járó javakban is részeseltessen. És mivel tagadhatatlan, hogy ezen terhek már alig lehetnek nagyobbak, és hogy a magyar a 24 milliomból álló lakosi közül a monarchiának a koronához tartozó minden egyéb tartományival együtt csak 9 millióra mégyen, sőt ezen 9 milliomból is csak 50—60 ezer familiák akadályoztatják ezen leghasznosabb igyekezetet: méltatlan dolog lenne jobb sorsra vágyódní, s azt kívánni, hogy a király önön maga, s több tartományinak kárával nekünk ezen jobb sorsot megszerezze.»

Szükségesnek tartja, hogy a bizottságnak legyen gondja a külföldiekre és az ő itteni érdekeik védelmére. «Majdnem minden pénz, mely a magyaroknál interesten vagyon, a külföldieknek pénze. Lakosainknak nagyobb része se most, se jövődre el nem lehet a nélkül, annál inkább, mennél kevesebb van a mi országunkban, s mennél előbb kell az industriának s kereskedésnek menni. És még se gondolkozunk az olyatén módokról, melyekkel önön creditumunk helyreállítása által a creditoroknak bátorságot szerezzünk. Ekkoráig ugyan sok magyarok szerencsések voltak abban, hogy az ő vagyonjuknak a creditorok által tett megvizsgálása nélkül, egyedül csak familiájoknak személyes creditumára, vagy mértékletes életek-módja miatt a vidékiektől pénzt kaphattak. De mivel már nagyobb familiák is bankrotíroztak, s ez által az ő creditorjaikat a processusokra való számtalan költségekbe, sőt becsülettel kölcsön adott pénzeiknek nem kevés veszteségébe is ejtették, — ezen felül Magyarországbán a luxus felette elhatalmazik s a pénznek birtokosa önön vagyonját jószágoknak vételére, az országban építendő fabricáknak építésére nagyobb haszonnal és bátorsággal fordíthatja, való dolog tehát, hogy öneki ezen hasznokat egy magyar mágnásnak vagy nemesnek egyedül csak személyes creditumánál nemcsak nagyobbra becsülni, hanem még némely magyaroknál interesten levő pénzt visszakérni, s említett hasznukra fordítania kell. Az igazság tehát, a nemzetnek becsülete, s mind a különös nemzeti creditum is azt kívánná, hogy azoknak számára, kik pénzt akarnak felvenni, a possessoriumnak már feljebb említett s fundamentumul felvett bátorságán kívül még egy provinciális tábla is állíttassék fel, melynek a pénzt kereső tulajdon vagyonját minden terhével együtt bevallja.» A régi magyar törvények is, mondja, gondoltak a hitelezők érdekeire és pénzük biztonságára, ezt most is meg lehet tenni.

Hol látta tehát Széchenyi Ferenc 1791-ben a hibákat és mit tar-

tott a legsürgősebben megoldandó feladatnak? A főhibát kétségkívül a nemesi alkotmány elavultságában látta, amely állapot elégtelenséget keltett az országban, ellenszenvet az ország határain kívül a magyar nemesség iránt, mivel az csak jogokat bírt és terheket nem viselt, holott az osztrák tartományok nemessége már régen adózott. Attól fél, hogy az elégtelenség erőszakosan fog kirobbanni és ez jó alkalomként kínálkozik majd arra, hogy az uralkodó letörje a kiváltságait védő nemességet. Mint látjuk tehát, Széchenyi Ferenc meg akarja menteni a magyar nemességet, és pedig azáltal, hogy az önként mondjon le jogainak egy részéről, egyrészt azért, hogy így kivegye a legerősebb fegyvert támadói kezéből, másrészt, hogy a nemzetet, amelyet eddig kizárólag ő képviselt, megerősítse azáltal, hogy nem nemeseket, akik arra érdemeket szereztek, befogad az alkotmányos jogokkal bírók közé. Botránykőnek nevezi azt, hogy a nemesség a parasztra hárítja az összes terheket, mert ez igazságtalanság és előbb-utóbb szörnyű következményei lesznek. Tehát vállalja el a nemesség a terhek egy részét, első-sorban azokat, amelyek saját ügyeit szolgálják, azután a közmunkák költségeinek egy részét.

Legfigyelemreméltóbbak azok a javaslatok, amelyeket a paraszti helyzetének javítására tesz. Kívánja, hogy a paraszti szerezhessen saját birtokot, hogy a törvényszék előtt földesurával egyenlő legyen, hogy személye szabad legyen, hogy tisztséget viselhessen és nemességet nyerhessen.

Látja a magyar ipar és kereskedelem tengődését, látja azt is, hogy ennek a vámrendszer az oka; viszont tudja, hogy ennek oka megint a nemesség teher nem vállalása. Megoldás: engedje el a király a forgalmat sújtó vámokat, az ország meg térítse meg a veszteséget adóban.

Végül pedig a külföldi hitelezők biztonságáról akar gondoskodni azáltal, hogy az adós ne csak személyi, de vagyoni biztonságot nyújtson hitelezőjének.

Ime tehát nem kell sokáig keresgelnünk, ha meg akarjuk látni, hogyan ismerte meg a fiatal Széchenyi István a magyar bajokat, mi készítette őt első munkáinak megírására. Itt vannak mindazok a témák, kérdések és problémák, amelyekkel közéleti pályájának elején a legtöbbet foglalkozott; a Hitel, Világ és Stádium fejtegetéseinek anyaga alig terjed túl ezeknek a körén. Atyjának imént ismertetett dolgozatát ismerte, sőt, amint azt a Stádium egy néhány sora bizonyítja, alaposan át is tanulmányozhatta. Ott ugyanis így érvel a reformmunka halaszt-hatatlansága mellett: «Hanem valamint minden bizonnyal jobb lett volna 1792-ben gyökeresen megjavítani alkotmányunkat — minthogy

annak szükségét az akkori deputationális munkák után ítélvén felette jól átlátták 40 esztendővel ifjabb s így tapasztalatlanabb eleink — úgy 1832-ben sokkal józanabb azt végre időhozta abususból kivetkeztetni s a természet alapira állítani, mint megint 40 esztendőt csendesen bevárni akarni, s így folyvást ; mert elvégre bizony késő lesz».¹

Ő is a sürgető időre utal, arra, hogy a korszellem kicsikarja azokat a változtatásokat, amelyeknek végrehajtását oly régóta halogatják. Fejtegetései itt is atyja gondolataira, sőt gyakran szavajárására is emlékeztetnek. «Bölcsőbb azt önkényesen s nemes indulattal tenni most, mire az idő s világ szelleme előbb-utóbb múlhatatlanul úgy is kinszeritend ; mert akárki mit mond, oly igaz, mint a napfény, hogy mostani világban, midőn kiki lát, gondolkodik, okoskodik s annyi jó ad fractionem panis, nem erős lábon áll oly rend, mely még napról napra nőttön nő — s az ország minden javát húzza és semmi terhét nem viseli.»²

A szükséges újítások megvalósítása tehát magának a nemesi rendnek is érdeke, hiszen sajátmagát menti meg vele. Széchenyi István is, akárcsak atyja, nem akarja a nemesi rend pusztulását, szabadságjogainak vesztét és vagyoni romlását, sőt ezeket éppen megerősíteni és biztosítani szeretné. Ezért állítja rendszerében első helyre a hitelt, mert a bátorlétet (biztonságot) legelső emberi szükségnek tartja. Legyen tehát a nemes ember birtokának valóságos, azzal szabadon rendelkező ura, hogy vállalt kötelezettségeinek eleget tehessen, hogy kölcsöntőkéhez jutván, földjeit virágzókká és hasznathajtókká tehesse, fokozhassa jövedelmeit, hogy anyagi erejével támogathassa a közös célokat. Azonban ő is veszedelmesnek tartja azt, hogy a haza lakosságának csak egy kis töredéke a tulajdonképeni nemzet. A nemzet határait tágítani kell azzal, hogy a nemesség által birtokolt jogokat fokozatosan az ország többi lakosaira is kiterjesztik. «Honunk minden lakosinak a nemzet sorába iktatása bizonyos életet terjesztend ; 9 milliónak ezentúl is abbuli kirekesztése ellenben elkerülhetetlen halált hozand anyaföldünkre. Ez lélekismereti vallomásom.»³

Veszedelmes a jogok és terhek egyenlőtlen elosztása, ezért ő is a birtoktalan nemesség és a szántóvető sorsát tartja a legsürgősebben megoldandó kérdésnek. Ezek alkotják az ország lakosainak legnagyobb részét s így az ő sorsuk az ország sorsára is kihatással van. Ezért nincs biztonsága a királyi székeknek és a nagybirtoknak, míg a nép anyagi

¹ Gróf Széchenyi István munkái. A Magyar Tudományos Akadémia kiadása. Budapest, 1905. Stádium. 38. I.

² Hitel. (Ak. kiad.) 209. I.

³ Stádium. (Ak. kiad.) 38. I.

biztonsága hiányos. «Hunnia minden lakosinak polgári létet adni! Im ez, amit 1832-ben teljes meggyőződéseim szerint honunkra nézve nemcsak időelőttinek, sőt szinte időutánnak tartok.»¹

Mivel akarja ő Magyarország lakosainak a polgári létet megadni? Kettővel: a saját tulajdón birhatóságával és a törvény előtti egyenlőséggel. «Azt javaslom, hogy a nemtelen is bírasson saját ingatlan tulajdont minden jussal és bátorsággal s nem csak egy, két, három s. a. t. sessiót mint annál sokan megállanak, de az urasági alloidális földekből is annyit, amennyit akar.» Nehogy azonban valaki azt higgye, hogy ő a nemesi földbirtokot «via facti és gratis» fel akarja osztani, ezeket a szavakat: «amennyit akar», oda módosítja, «amennyit szabad alku után megvásárlani képes. Én a sajátot olyan szentnek tartom, hogy valamint azt gyáva fejedelemnek ítélnem kell, ki jussaiból csak egy mákszemnyit is erővel elragadtatni enged; úgy viszont az ember minden jogaiból kivetkezettnek látom azt, ki, ha nincs is többje, egy garását sem bírhatja a legnagyobb bátorságban; s ekép legigazságtalanabbnak tartanám — mert így a legszentebb is semmibe vètetnék —, ha valaki azt javaslaná, hogy a magyar Nemesség, mely a fejedelemmel összesen, a polgári telkeken kívül, az egész országnak területét annyi századoktól fogva közösen bírta s most is bírja, arra szoríttassék, hogy örök jussát ingyen s minden aequivalens nélkül áldozza fel és veszítse el. Nem mondom tehát, hogy a nemtelen is bírjon ingatlant, hanem hogy bírasson. A törvény csak ez utólsót határozza el: azaz ne parancsoljon, hanem csak engedjen, a többit pedig bizza az időre és a szabad részekre.»²

Nem azért akarja ő a paraszt sorsát megjavítani, hogy ezzel valamely elmélet kívánságainak eleget tegyen, hanem mély erkölcsi megfontolásból, nemes emberszeretetből és az egész jól felfogott érdekéből. Nem akarja ő sem az eddigi társadalmi rendet alapjában megváltoztatni. «Akárki mit mond, csak azon társaságbéli szabadság, mely mindenkinek helyzetetése szerint igazait és terheit kiszabja, emelheti fel az egészet legdicőbb pontra, s kit a sors alacsony helyzetbe tett, hol kézi munka által teljesítheti be célját, az ne vesztgesse óráit hiába, hanem állhatatos munka legyen foglalatossága, de arra ösztöne és vágyódása is legyen.»³ Nem akarja a jobbágyot kötelességei alól sem felmentetni, de azt akarja, hogy lássa munkája eredményét és gyümölcsét. «S azon okoskodó, ki éretlen philanthropiai érzésből a parasztgazda válláról le akarja venni a munka terhét, szerencséjére nem tesz több jót, mint az, ki őtöle minden szebb örömet, mely önbecs s lelki

¹ U. o. 37. l.

² Stádium (Ak. kiad.) 116. k. l.

³ Hitel (Ak. kiad.) 87. k. l.

függetlenségre van oltva, el akar tiltani. ... Fáradjon a szántóvető ember még jobban, mint most fárad, de nyugta és jutalma is szebb leend. Most a magyar paraszt szemeire vetett restségének oka, ha annak legbelsőbb velejére ereszkedünk, nem egyéb, mint a bizonytalanság s gyarapodhatásáról kétségbeesés.»¹

Ezzel együtt jár másik kívánsága. «Midőn azonban bizonyos, hogy 100 font épen annyi s egy mérőöld egynek sem hosszabb, mint a másiknak : azt sem tagadhatni, hogy a törvény A-ra nézve sem lehet könnyebb mint B-re nézve, s A is csak annyira áll a törvénytől, mint B. ... Így legfőképp nemes igazságérzetből s aztán önbátorság kedvéért legyen Hunniában örök diszünkre — mert önként eszközöljük s nem kinszerítve — elhatározva a törvény-előtti egyenlőség.»²

Szerinte a magyar nemes a pars I. t. 9. áldását, a személyes szabadság jogát csak akkor élvezheti igazán, ha azt kiterjeszti a hon minden lakosára, azaz, ha a jobbágnak olyan rőffel mér, amilyennel kívánja, hogy a kormány neki mérjen.

Ezt sem akarja egy csapásra megvalósítani. «Már ami a törvény előtti egyenlőséget illeti, úgy hiszem, szükségtelen az olvasót arra figyelmeztetni, mert annyi belátása remélem mindegyiknek lesz, hogy ezt csak lassan, lassan bírhatni tökéletes kifejlésre s itt nem javasoltatik egyéb, mint a törvény előtti egyenlőség elvének elhatározása.»³

A jogok fokozatos kiterjesztésén kívül kívánja a nemesség tehervállalását elsősorban ott, ahol az ő saját ügyeiről van szó s ezért javasolja, hogy «A házipénztár s országgyűlési költségekhez idom szerint mindenki fizet.»⁴

Az ország gyarapodásának egyik eszközét ő is az ipar és kereskedelem felvirágoztatásában látta, ehhez pedig jó közlekedési utak kellenek. A jó utak létezésének előnyét is főként a nemesség élvezte, mert így gazdasága a jobb és gyorsabb közlekedés következtében felvirult. Ezért illő és méltányos, hogy az új utak készítésének és a régiék fenntartásának költségeihez ő is hozzájáruljon. Igazságtalanság volna, hogy amikor a jobbágnak a földesúrral szemben fennálló tartozásai nem kisebbedtek, ezeket az új terheket is neki egyedül kell viselnie. E költségek megállapítását az országgyűlés feladatává kívánja tenni, így t. i. a terhek igazságos elosztása jobban biztosítva van. Egyesek, mivel ez az ügy az ausztriai birodalmat is érdekli, attól félnek, hogy abba a kormány is bele fog avatkozni. Széchenyi azonban nem hiszi, hogy «a kor-

¹ Hitel (Ak. kiad.) 88. I.

² Stádium (Ak. kiad.) 134. I.

³ U. o. 149. I.

⁴ Stádium (Ak. kiad.) 40. I.

mány vizeink, utaink és belvámaink elrendelését gátolni, vagy abba elegyedni kívánna s legfőképp akkor, ha igazságos idomzatban mi is járulnánk hozzá; mert ha ma avatkozik némileg belé, azt valóban igen helyesen teszi, mert az, hogy kivétel nélkül egy új út készüljön a másik után és egész tájak száríttassanak ki s egyedül az adózó erejével, és egy rész szinte semmivel se járuljon hozzá in pleno elvégzésen és a parancs kiadásán kívül — az valóban nem jól van».¹

A termelést és kereskedelmet azonban semmi sem fejleszti annyira, mint ha a vásárlók száma növekszik; «ezek számát végre semmi nem neveli oly mennyiségre, mint a bel és kül akadályok elhárítása, azaz minden közszorgalmat s concurrentiát gátló belintézetek és külvámok eltörlése». Külkereskedelem azonban csak úgy lehet, ha vannak tehetős szomszédok. Ezért hasznunk szorosan össze van kötve Ausztria, Morva stb. gazdag létével és gyarapodásával, amit egyébként Bécs kézzel foghatólag bizonyít, mert az ott felhalmozott gazdagság temérdek magyar munkának valódi oka, úgy hogy volna bár honunk minden sarkán egy-egy Bécs. Viszont azt sem tagadhatja senki, hogy Ausztria Morva stb. legközelebbi haszna Magyarország gazdag létét és gyarapodását kívánja meg, mert hogyan vásárolja meg azt, amit ők készítenek.²

Természetes, hogy mindezeknek a javasolt javításoknak megvalósítása az alkotmány bizonyos mérvű megváltoztatásával járna. «Az egész dolog veleje abban áll, mit kelljen tehát javítani, mit változtatni törvényeinkben, mert ezek adják a köz erőnek az impulsust.»³

Ha tehát egybevetjük Széchenyi Ferenc ismertett javaslatait Széchenyi Istvánnak a Stádiumban rendszeresen kifejtett reformtervezetével és az ennek előkészítésére írt Hitel és Világ főgondolataival, rögtön szembetűnik a lényegesben való megegyezésük. Mindketten ugyanabban látják a bajok okait, ugyanazokban állapítják meg a leg-sürgősebb teendőket, abban is nagyjából megegyeznek, hogy miképen volnának a javítások eszközrendszerek. Széchenyi István a legfontosabb kívánságokban, mint a jobbágycső, a nemesség teherviselése sem megy túl azon a mértéken, amelyet atyja felállít. Széchenyi Ferenc munkálatai tehát kétségtől ráirányították fiának figyelmét a magyar közelet legfőbb kérdéseire és előkészítették az ő reformművét.

Természetes, hogy ez az egyezés csak a fontos kérdések lényegére vonatkozik. Széchenyi István nem állott meg ott, ahol atyja befejezte. Az ő munkássága sokkal nagyoobbszabású s egészen más a célkitűzése is.

Széchenyi Ferenc javaslatait az 1791-i országgyűlés által ki-

¹ U. o. 210. l.

² Stádium (Ak. kiad.) 210. l.

³ U. o. 32. l.

küldendő bizottságok számára készítette. Munkája elkészítésére az indítja, hogy látván a francia forradalom eseményeit és azok következményeit, látván a nyugtalanságot idehaza, korszerű újításokat ajánl az erőszakos forradalmi és azt letörő hatalmi intézkedések megelőzésére. Mint a felvilágosodás tanítványa, elvi megállapításokból indul ki és ez elvek követelményeit megvalósító gyakorlati módokat ajánl a bizottsági munkálatok és az országgyűlési törvényalkotás számára. Mint ilyen vázlatos, a főgondolatok megvilágítására szorító és céljához híven gyakorlati jellegű.

Széchenyi István nem alkalomra írta munkáit. (A Stádium ugyan eredetileg az 1833-i országgyűlés számára készült, de a cenzúra akadékoskodása miatt nem jelenhetett meg.) Célja nemcsak az volt, hogy a nemzetet néhány szükséges javítás eszközésével egy esetleges megárázkodtatástól megkímélje, hanem hogy a korszerű átalakulás révén további fejlődésre és hivatásának betöltésére képessé tegye. «A nemzet nagysága, boldogsága mindig csak magában a nemzetben rejlik, s ahol már nemzet van, ott annak belső kifejtése minden sarkalattja; hol pedig még nemzet nincs, s csak egy kis része privilegizált, nagy része pedig még pór nép, ott legislegelső a nemzetesítés, t. i. minden lakosnak az emberiség közös jussaiba juttatása, azaz mindenkinek politikai léte.»¹ Ezért kellene tehát reformok, hogy a magyar valóban nemzetté lehessen, ezt kell békés átalakulás révén elérni. Ő, aki látta már a francia forradalom utáni időket és a helyszínen is megfigyelhette az átalakulás okozta helyzetet, megállapíthatja, hogy más nemzeteknél, mint pl. az angoloknál, a franciáknál ez az átalakulás erőszakos módon történt meg, de szerinte ott is ebből a kényszerű átalakulásból a régi privilegizált osztálynak haszna volt. Ebből azt a tanulságot vonhatjuk le, hogy a jogok kiterjesztésétől nincs mit félnie a magyar nemességnek és «hatalmunktól függ legkisebb mozgás és veszély nélkül éppen oly magasra hatni, mint a nálunk régibb, de éppen azért kevesebb tapasztalású nemzetek csak sok évi vérengző zendületek s küzdelmek által juthattak.»²

Amellett pedig, hogy mindezeket a javításokat önként, szabadakaratból lehet eszközölni, vigyázva és kritikával kell eljárni. Az újat be kell illeszteni a régibe és hagyományosba. Jogi műveltségére és történelmi érzékére vall a következő érdekes megjegyzés: «Nem azok a veszedelmes újítók, kik a természettel összhangzó régi alapokra óhajtják s kívánják visszavezetni s reformálni a természeti igazság útjából kitért újításokat, hanem valóban azok, kik ebéli elfacsarásokat

¹ Stádium (Ak. kiad.) 70. l.

² Hitel (Ak. kiad.) 232. l.

lassanként ususba hoztak, s most szűklelkű enneses sophismáik által a régi rend lélekismeretlen elhagyását, t. i. a valóban veszedelmes újításokat régiség nimbusába állítani merik, úgy hogy a szegény sokaságot annál biztosabban és sikeresben rászédhessék.¹

Amint a cél, amelyet maga elé kitűzött, sokkal magasabb volt, úgy gondolkodásának módja is más volt. Kiindulása adott tényekből és gyakorlati vonatkozásokból történik, konkrét javaslatai is mindig a való élethez igazodnak. Munkáinak ezt a gyakorlati jellegét kétségkívül atyja útmutatásainak köszöni. Innen azonban mind feljebb emelkedik, hogy végül az eszmék világában járjon. Amikor pl. a magyar földbirtokos hitelképességének feltételeit fejtegeti, ezt nemcsak azért teszi, hogy annak anyagi helyzetén javíthasson, hanem rámutat arra, hogy itt tulajdonképpen olyan erkölcsi elvről van szó, amely a társadalom fundamentuma. «Nemcsak a mechanikai hitelt, de az azzal szoros összeköttetésben levő erkölcsöt is értem.»² A nemesség önkéntes tehervállalása, a jogok fokozatos kiterjesztése is arra való, hogy a magyar ember lelkében felébredjen a nemzetiség, vagyis a nemzethez tartozás tudata, az ebből folyó kötelességek vállalására való készség. Más szóval új erkölcsi kapcsolatok létesüljenek a nemzettest tagjai között, mert a régiek — mint amilyenek a középkorban voltak — már meglazultak, vagy elvesztek. Mikor a Stádiumot megírja, a reformmunkálatok tervének egy olyan szakaszához ért, hogy ezeket összefüggésükben mutathatja be. Már itt mutatkozik arra irányuló törekvése, hogy a szerteágazó gondolatokat nagyobb egységekké foglalja össze, hogy végre későbbi nagy munkáiban az államkormányzás művészetéről, a vezetésre hivatott ember személyiségének lelki, szellemi, erkölcsi feltételeiről elmélkedvén, hatalmas rendszerre foglalja össze súlyos, és sokszor rapszodikusán csapongó gondolatait. Míg világos meglátását, gyakorlati érzékét nagy utasításai is fejlesztették és hozzászoktatták ahhoz, hogy önállóan gondolkozzék s az új élményeket feldolgozza magában, addig a nagy összefüggések meglátására mind rendszeresebbé váló olvasmányai vezették el. Hogy munkáiban a legegyszerűbb gyakorlati valóságtól mindig fel tud emelkedni az eszmék magasságába, és onnan egységbe fogva tudja áttekinteni a gyakorlati élet kusza sokféleségét, az onnan van, hogy nemcsak tanulmányozta, ismerte, de átelmélkedte s feldolgozta magában a romantikus állambölcsélet eszméit.³ Széchenyi hatalmas, átfogó gondolatrendszerében találjuk meg a felvilágosodás követelődző progresszivizmusának és a romantika történelem- és hagyománytisztelőének azt a

¹ Stádium (Ak. kiad.) 177. l.

² U. o. 71. l.

³ L. erre vonatkozólag Gruber Miklós id. m. Theologia 1941. évf. 4. sz.

szintézisét, amely már a német romantikában, pl. Schlegel Frigyes történetfilozófiájában is megcsillan, itt nála pedig a nagy államférfiú igazi lángelmére valló meglátása, amellyel az általános érvényű elveket alkalmazni tudta az adott viszonyokhoz és egy nemzet karakteréhez.

Munkájának módszere is más. Gondolatait könyvekben fejtí ki, hogy minél szélesebb körben terjeszthesse őket. Azt akarja, hogy mielőtt ilyen reformjavaslat országgyűlési tárgyalására kerülne sor, a nemesi társadalom széles rétegeit áthassa az újítások szükségességének a tudata. Feltehető, hogy ily módon a követek utasításaiba is felveszik e kívánságokat s így biztosabb a siker. Csak ilyen előkészítés után áll elő Stádiumában az országgyűlés elé terjesztendő 12 törvényjavaslattal. Ez az eljárás is honi viszonyaink beható ismeretéről tanuskodik, s az eredmény is igazolta.

Összegezve a mondottakat: a magyar problémákat atyja láttatta meg Széchenyi Istvánnal; az ő vezetése mellett szerzett jártasságot a magyar jogban, a magyar alkotmány történetében, hazánk politikai, társadalmi és gazdasági viszonyaiban. Sok tekintetben a megoldás útját, vagy legalább annak első szakaszát is megmutatta neki. Itt azonban már saját útjain járt és ez a maga egészében egy hatalmas méretű államférfiú életműve.

Az apa és fia élete munkája közti kapcsolat a köztük fennálló lelki közösségben leli magyarázatát. A már említett szellemi végrendeletszerű levélben Széchenyi Ferenc fiának lelkébe vési, hogy származását, helyzetét, minden lelki és anyagi javát Isten ajándékának tekintse, amelyért felelősséggel és számadással tartozik. Mivel születésénél fogva magasra helyeztetett, kötelessége és feladata, hogy másokat vezessen, másokért dolgozzék és jó példával járjon elől. Ezeket a gondolatokat, amelyekben az apa saját életelveit fektette le, Széchenyi István egész életében vallotta. A közpályát neki jutott kötelességnek tekintette, a másokért való munkát nemcsak a maga számára, de mindazok számára kötelességnek tartotta, akiket a Gondviselés előkelő származással és vagyonnal ajándékozott meg. Könyveit is a nemesség, elsősorban a főnemesség számára írta, vallotta, hogy mennél magasabb helyre jutott valaki, mennél jobb a helyzete, vagyoni állása, több a szabadideje, annál inkább köteles a haza jólétén munkálkodni. «Csak erkölcsi szép és jó nemesíthet valóban, s hogy mennél magasb a születés, mennél nagyobb a vagyon, annál jobb és hívebb szolgálatot vár a haza, vár a király. Ily aristokratia a thronus igazi támasza, ily örökös a haza fénye.»¹

¹ Hitel (Ak. kiad.) 185. l.

Széchenyi István és atyja közötti kapcsolat szép példája annak, hogy egy gondos atya, ki maga is nagy ember, mennyire előkészítheti nálánál is nagyobb fiának élete munkáját s ezzel a magáét is folytatáshoz és kiteljesedéshez juttathatja. Fényt vet ez a kapcsolat a legnagyobb magyar fiatal korára és munkájának kezdeteire és igazolja fé.fikorban tett szép vallomását: «Nem szenvedelemből léptem a nyilvános élet mezejére, de kötelesség utáni elszántságból».¹

¹ Kelet Népe (Ak. kiad.) 21. l.

A III. NYELVTUDOMÁNYI ÉS SZÉPIRODALMI OSZTÁLY FELOLVASÁSAIBÓL.

IV. Székely Andris megszenvedett a templomért.

(Novella.)

A Szent István Akadémia 1943 december 12.-én tartott XXVIII. ünnepi ülésén felolvasta *Pakocs Károly* szathmári püspöki helynök, rendes tag.

Bizony kisemberek voltak Végyári Lajos első hívei. Javarészt vincellérsorsban tengődtek a szőlőhegyek oldalán. Ecsedy, Enyedy, Várhegyi, Czompa, Varga, Sólyom és több efajta név alatt élték süllyedt életüket azokban a szőlőkben, amelyekben őseik valamikor vidám parancsolók voltak.

A vérük lassú. Lassúságuk azonban nem a Kelet megfontolt, dolgos lassúsága többé: hanem román anyák és nagyanyák hevérszerető természetének százados öröksége. A nyelvük kettős: romlott magyar és romlott román; amolyan átmenet, amely észrevétlenül sorvasztotta bele a gazdag és előkelő lelkű magyarságot a kevés-szavas, igénytelen román környezetbe a Lápos- és a Szamos-folyó mentén.

Végyári Lajos valamikor hősnek és előkelőnek álmotta a nagyvárosok lelkipásztorát, aki 10—20.000 hívő felelősségét hordozza a lelkén. Azért amikor az erdélyi vihar az egyházmegye központi életéből mint valami forgószél ragadta föl és ejtette le a román tenger szélén égnek nyújtózó kis csúcsíves templom köré sereglő alig ezer hívő közé: elbúsulta magát.

Lehangoltságát csak növelte az első vasárnap, amely szembeállította őt a szőszéken a néppel. Micsoda ázott nép volt! Mintha vert kurucok, bússzemű magyarok áldogáltak volna tétován a nagymajtényi síkon. Magyarok voltak szikkadt arccal és lógó bajusszal, akiket megvert az ősök könnyelműsége, céltudatlansága; akik egyet tartottak meg a jövő vigasztalása gyanánt: a 800 lélek után az évi negyven születést, tehát a gyermekeket.

Hát még mennyire elmaradtak lehetnek azok a szegények bent

a hegyek között, akik csak akkor láthatják papjukat, ha vásárra jönnek a kis mezővárosba, vagy ha temetésre hívják őt!

Végvári Lajos az első nagymise után mellrevont karokkal nézett ki az ablakán. A népről gondolkozott.

Az ő népe árva: atya kell neki.

Az ő népe szétszórta: vezér kell neki.

Az ő népe gyáva: hős kell neki.

És megértette a történelmet, amely az őszötvetségi Gedeont, a spártai Leonidászt, a szigetvári Zrinyi Miklóst hősök gyanánt ünnepeleti, mert maroknyi néppel műveltek nagyot: Nagy Sándort, Cézárt és Napoleont pedig nem hősökül, hanem csak lángelméjű hadvezérek gyanánt emeli az emberek fölé.

A szíve fölmelegedett. A nagy célok szoktak így lángot önteni a szívre.

— Megmentem őket! — súgta önmagának és a hegyek elhagyott népének.

Alighogy kisúgta a magánynak ezt az elhatározást, a harangozó két embert tölt be a plébános irodájába.

Végvári Lajos meglepetten fordult az ajtó felé és nézett kérdő szemmel a harangozóra:

— Nos, Mátyás?

A harangozó a két emberre mutatott:

— Ilobahandalból jött ez a két ember. Látni szeretnék a tisztelendő urat.

Végvári Lajos megnézte a két embert. Alacsony, ösztövr két ember volt: szürke, vízesszeműek és hajlongók.

— Dícsirtesig! — köszönt éneklős lágy hangon az idősebb, idegesen szorongatva kalapját ujjai között.

— Mindörökké! — válaszolt a pap. — Mi járatban vannak, jó emberek?

— Magát szeretünk látni, miénk pap — felelt rokonszenvet pislogva a fiatalabbik, aki alig volt több húszévesnél.

— Hát itt vagyok, nézzenek meg jól! — szólt a lelkipásztor mosolyogva.

A két ember végignézte a papot és meglegegedetten bólintott egymásnak. Majd megszólalt az öregebbik:

— Hány éves maga?

— Harminckilenc — válaszolt a pap.

Az ember elgondolkozott és félhangosan így számolta utána a plébános éveit:

— Harmindz — treizeci, gilenc — noi, treizecisinoi.

A szeme megcsillant, mint aki megtalálta az igazságot. Összenézett a másikkal. Aztán így biztatta a papot:

— Sokáig tudja dolgozni nekünk! Hál' Isten, hál' Isten.

Aztán Végvárihoz lépett és a földrevetvén kalapját, elkezdte szorongatni a kezét. A pap hagyta egyideig, aztán megkérdezte őket:

— Tulajdonképen hogy is hívják magukat?

Az öregebbik válaszolt:

— Én hívja Szekeli Andréj, ez meg Barabas Gyorgye.

Végvári Lajos elkomolyodott. Odalépett a két emberhez. Egyik kezével az egyiknek, másikkal a másiknak a kezét ragadta meg és így köszönt el tőlük:

— Jól van, Székely András, jól van, Barabás György: mához egy hétre misét mondok a Handalban. Mindenki ott legyen!

A két ember nem tudott hová lenni az örömtől:

— Jajaj, nagyon jó, nagyon szíp! Dumnezeu Va ajute! (Isten segítse!)

A következő vasárnap kocsiba fogatott Végvári Lajos és négy jóhangú ministránsfiúval elhajtattott Ilobára, a községháza szögletéig, ahol a keskeny sín pár végén mokány lovacska mögé fogott bányacsillével várta a kis társaságot Székely Andris.

Hamarosan átköltözött a kocsiból az idomtalan ládaszerű csillébe a szentruha, a kegyser, a négy ministráns és a pap.

— Délután ötre ittlégy! — szolt a parancs a kocsisnak.

A kocsi visszaindult. A csille pedig zörögni kezdett a sineken felfelé.

A ministránsoknak túlon túl tetszett a helyzet. Kacagtak, tréfálkoztak, ficánkoltak. Székely Andris pedig vidáman pattogtatta az ostort anélkül, hogy lovára ütött volna. A lovacska pedig lógó fejével ügetett, míg föl nem ért a handali kápolna elé.

A bányatelep apraja-nagyja, magyarja-románja kint szorongott a kápolna előtt. Elöl egy sihederfiú nagy feszülettel a kezében várta a papot. Mögötte kópott zászlókkal néhány eladósorban levő leány. Boeskoros, kučsmás férfiak, nagykendős asszonyok, a téli idő ellenére is hiányosan öltözött gyermekek. A hegyi beszéd népe.

Az egyik öregember előlépett a várakozók közül és tisztelettudóan levéve kučsmáját, így szolt:

— Isten hozta közébünk a tisztelendő urat. Igazán nem gondoltuk volna, hogy ilyen hamar ellátogat hozzánk!

Az öregember szintiszta magyar nyelvétől följuggongott Végvári Lajos lelke. Megragadta az öreg bányász kezét:

— Adjon Isten, bátyám! Hát maga honnét került ide?

— Én már itt születtem, de apám-anyám még Hevesből származott ide — felelte büszke hanghordozással, majd visszanezett a szorongó emberek közé — itt vannak a gyermekeim, unokáim is, tisztelendő úr! Na gyertek elő, hajdeti!

Hívására kipirult arccal lépett elő Székely Andris a feleségével és az anyja mögé húzódó négy gyerekkel.

Végvári Lajos megsimogatta az egyik fiúcska fejét és hozzája hajolt:

— Hogy hívnak, fiacskám?

A gyermek értetlenül nézett a papra, majd az édesanyjára.

— Na, spui! cum te chiamo? — biztatta őt az apja.

— Gyorgye — volt a gyerek vonakodós, szégyenlős válasza.

Végvári Lajos elkomolyodva nézte a gyermeket és benne a végleg elmerülni kezdő magyarságot. Aztán bevonult a templomocskába.

A kis hegyi templom szinte kibírhatatlanul dohos levegőjű volt. A falakon a tetőről becsorgó eső vont zöldpenészes barázdákat végig. Egész mise alatt köhögés ingerelte. A nép már nem köhögött. Megszokta ezt a levegőt a bányában és otthonában.

A nagymise alatt, amelynek kántora az öreg Székely András volt, már csak az idősebbek énekeltek reszketős, húzós hangon:

— «Bemegyek szent templomodba»...

A legmaradóbb benyomást mégsem a gyér miseének, hanem a szentbeszéd népének arca gyakorolta rá.

Amint kiejtette az első magyar szót: a gyermekek félősen pislogtak feléje, mintha valami indián pap beszélt volna nekik. Az ifjúság ráncos homlokkal, kintlódva figyelt rá. Az idősebbek pedig hunyorgó szemmel — az eleségre leső párduc látszólagos közönyével — nézték le a szavakat prédikáló papjuk ajakáról.

A lelkesedés csak a templomon kívül gyűlt ki az arcokon, mikor Székely Andris házához kísérte ebédre papját a handali nyáj.

Végvári Lajos gondoktól és tervektől terhesen szállt föl a csillére pajzán, hangos ministránsaival. A költői jármű a lejtős hegyi pályán már nem szorult a mokány lovacskára: hanem Székely Andris fékfogó kezére.

A csille félannyi idő alatt jutott vissza az ilobai községháza mellett várakozó kocsihoz, mint reggel.

* * *

Tíz nap sem telt bele, Székely Andris lihegve rontott be a plébános irodájába:

— Mare bai, nagy baj, tisztelendő úr!

— No mi baj van, Andris?

— A románoktól a pap vasárnap azt mondta : ő minden vasárnap jöjje ezután slujba mondani nekünk. Tegye valamit, tisztelend' úr !

A fuldokló magyarság kétségbeesett életösztönét érezte ki a lelkipásztor a népfia esdekléséből. Járkálni kezdett fel s alá az irodában. Mit tegyen? Valami azt súgta neki, hogy itt már nincsen tennivalója.

— De igenis, most van igazán tennivalód ! — tiltakozott benne a másik hang. De mit lehet tenni ott, ahol félszázadon át semmit sem tettek és az új hatalom diadalmasan dolgozik egész szervezetével az ősi nép nemzeti halálán?

Kihez forduljon támogatásért? Tiltakozzék a másik papnál, hogy lefoglalja magának a közös templomot minden vasárnapon? Hiábavaló volna. Mögötte áll a hatalom. A süllyedő nép mögött csak a védtelenség áll őrt. Szedje össze a néptöredéket és hozza le a mezővárosba, ahol még tisztán hangzik a magyar szó? Megvalósíthatatlan álom : hisz' a magyaroknak dolgoznia sem szabad már. A munka sem az övé az új hatalom alatt. Ennek a népnek csak az erdő ad kenyeret és a patak olthatja szomját. Nincs mentség, nincs mentség !

Abbahagyta a föl s alá járkálást és megállott Székely Andris előtt azzal a szándékkal, hogy válasz nélkül engedi útjára. Erre, mint valami égi fény, villant fel fejében a gondolat :

— Irország !

Igen, Irország : amely elfelejtette nyelvét a nagyhatalom nyomása alatt és mégis feltámadott templomaiban.

Vállára csapott az embernek és ujjongva mondta :

— Tudom már, Andris, mit fogunk csinálni ! Templomot építünk magunknak ! Jó lesz?

Székely Andris azt sem tudta : örüljön-e, vagy rémüljön. Zavarosan nézte papját és forgatta kalapját kezei között. Első zavarából felocsudva meg is kérdezte :

— Mibul ipítunk, tisztelend' úr? Se' pinze, se' dolga nincs nekünk!

— Majd ad az Isten — biztatta hívét a pap.

— Hál' Isten, hál' Isten ! Milyen jó, milyen szíp ! Külön templom építse nekünk tisztelend' úr ! — lelkendezett az ember.

— Hát aztán maguk mit tudnának adni a templomhoz? — kérdezte mosolyogva a pap.

— Mink nagyon szegínyek, tisztelend' úr : de tudunk adni kevés pinz, meg sok dolog.

— Ez kell nekem, Andris !

A pap és a szegény ember színes reménnyel telten mondott búcsút egymásnak.

Egy hét sem telt el: csüggeteg fejfel állított be a paphoz Székely Andris:

— Nem adnak se' munka, se' pinz!

— Mi történt, Andris?

— A románok megrémítette minket.

— Nem baj, Andris: engem nem fognak megrémíteni! Még ma felmegyünk a Handalba együtt. Jó?

A szegény ember szeme megcsillant:

— Hát hogyne jó, tisztelend' úr!

A pap felszedelőzködött és elindult Andris-sal együtt a nehéz útra: gyalog. Az egész úton alig szóltak egymáshoz. Lihegve mentek keresztül-kasul a hegyeken, hogy hamarabb odaérjenek.

Andris összeharangozta a népet a templom elé. A váratlan harangszótól megrémült nép sietve szaladt össze. A papnak nem kellett sokáig várakoznia. Mikor nagyjában együtt volt a nép, előadta szándékát:

— Nézzétek, emberek, ez a templom már repedezik. Becsorog rajta az eső. Másat kell építenünk.

— Jó az így is! — kiáltott közbe valaki.

A pap megállt a beszédben.

— Ki mondta ezt?

— Én mondtam — szolt egykedvűen egy őszhajú, ráncos arcú, sötéttekintetű férfi és elindult morogva elfelé.

Néhány férfi is elindult a nyomában.

A pap Székely Andrisra nézett kérdezően:

— Ki ez az ember?

— Ne haragudja, tisztelend' úr! Mihály bácsi cucilist, sose' imádkozza, mindig káronkodikja, kocsmazza...

— De, amint látom, a többinek sem kell a templom! Hiszen egymásután mennek el innét!

Székely Andris kétségbeesetten nyugtatta a papot:

— Dehogyse kell, dehogyse kell: csak féli tőle mindenki.

Az asszony-nép bólintgatásokkal igazolta Andrist.

— És maga is fél, Andris?

Ez nehéz kérdés volt. Andris nem felelt azonnal, hanem előbb körülnézett az asszonyokon, aztán a földre szegezte tekintetét, mintha onnét várt volna bátorítást. Majd összehúzta szemöldökét, fölszegte fejét és mellére ütött:

— Én nem féli senki! Én vagyok magyar és felépítek a biserica!

Halálos csend zuhant egyidőre a hallgatókra. Aztán egy asszony is elkiáltotta magát:

— Mink is nem féli senki! Mink segítünk a biserica!

A pap megszámlálta a megmaradt népet. Két férfi, négy asszony, nyolc gyerek. A templom ügye eldőlt. Fel kell építeni.

Egy hónap múlva ott, ahol a patak kiszélesedik és félszázadon át táplálta már Székely Andrisék teheneit, alapot kezdett ásni a mezővároska egyik kőművesének vezérlete mellett Székely Andris és Barabás György. Apró targoncákon vézna fiúk és sápadt leányok hordták a kiásott kavicsos földet a patak szélére.

A nép előbb bámulva nézte az induló munkát, aztán fölbátorodott. Egyik a másik után szállingózott szégyenkezve Székely Andrishoz és ajánlotta fel munkáját. S míg a nép dolgozott, Végvári Lajos paptól-paphoz, magyartól-magyarhoz vándorolt, hogy előteremjen a lelkekből a téglá, a vas, a cement, a fa és a szűkös kenyeret biztosító pénz minden szombatra.

A templom pedig nőtt-nőtt a földből, mint az élőfa a patakparton.

Már végefelé közelgett a munka, mikor — egy augusztusi délután — földült arccal állított be a plébániára a kőműves.

— Mi történt, jóember? — kérdezte veszedelmet sejtően a pap. Az ember akadozva felelt:

— Tessék... jönni... a csendőrök...

A pap régóta számított már erre a beavatkozásra. Fölinult idegeire nyugalmat erőltetett és elindult a csendőr-örsre. Bekopogott.

— Intrare! — szólt belülről egy érdes féfihang.

A pap belépett. A kőműves nem mert bemenni.

Az őrmester Napoleon-módra szétterpesztett lábakkal ült íróasztala mellett. Oldalt két csendőr lábhoz eresztett fegyverrel. Közöttük csapzott hajjal, rángó ajakkal, nagykarikás szemekkel Székely Andris.

— Mi történt, őrmester úr? — kérdezte a pap nyugodtan.

— Nagy baj, domnu parintye, maga dinamit adja az emberek! — szólt vészjóslóan a csendőr.

— Bocsánat, — ellenkezett a pap.

— Nem bocsánat! — kiáltott az őrmester és fölállott ültőhelyéről. — Maga complotist! Tüzel az országnak! Megértette maga, domnu parintye?

— Nem értem! — felelt erélyesen a pap.

— Nem értem? Na majd mindjárt megérttem, — szólt gúnyos mosollyal az őrmester és elővett az íróasztalából egy dinamitpatront s a pap elé lengetve folytatta: — Na, ismer maga ez a játékszer?

— Most látom először életemben, — felelt erőltetett nyugalommal a pap.

— Na, na — gúnyolódott tovább a csend őre —, nézzen csak jól meg ez a kis csokoládé! Hol kapta maga?

Székely Andris közbeszölt :

— Én hozta a bányamagazinbul.

— Te hallgass! Te nem beszéljél, ha nem kérdezek! — förmedt rá az őrmester a szegény emberre, majd a paphoz fordult megint. — Figyelni, domnu parintye ! Mire adta maga ez a dinamit Szekeli Andrénak ?

— Már megmondtam : hogy én nem adtam. Székely András pedig megmondta, honnét hozta. Ha pedig meg akar győződni, mire használta a dinamitot : jöjjön ki a Handalba és a templom kövei fogják magát megnyugtadni, — felelt erélyesen a pap.

Az őrmester gúnyosan nevetett :

— Igen, igen : magok mindig a templomba takarózza ! Ma dinamit a kőbe és lesz a templom. Holnap dinamit a vasútba és összedőlje az ország. Minden pópa complotist . . .

A pap fejébe szállt a vér. Egy lépést tett az őrmester felé és mereven szembe nézve vele, emelt hangon tiltakozott :

— Őrmester úr, Ön rágalmaz és ezt nem tűröm ! Mi házat építünk az Istennek. S ha ez Önnek bűn, majd megtapasztalja, hogy az Isten nagyobb úr a csendőrmesternél !

Az őrmester lángoló szemmel támadt a papra :

— Hogy meri maga így beszélni ! Bezárom maga !

— Engem ? . . . Ehhez joga nincs . . . A miniszterhez megyek ! — tiltakozott most nyugodtabb hangon a pap.

Az őrmester visszaült íróasztalához és gúnyosan nevetett :

— Itt én vagyok a ministru, domnu parintye.

Maga elé tette a dinamitpatront. Aztán fontoskodva kinyitotta íróasztala fiókját. Papirost húzott elő és maga elé téve így szólt :

— Most pedig csinálunk jegyzőkönyv !

— Kérem, őrmester úr.

— Hogy hívják maga ? — tette fel az első kérdést.

— Végvári Lajosnak.

A toll elkezdett sercegni a nehézkes csendőrkéz alatt remegő papíron. Székely Andris pedig szívszorongva leste a pap és az őrmester felhevült arcát.

A jegyzőkönyv lassan bár, de végre is elkészült. A csend embere mégégször átbetűzte az írást, aztán árnyújtotta a papnak :

— Irja alá, domnu parintye !

A pap átvette. Átolvasta. Benne volt, hogy Végvári Lajos, vár-aljai lakos, engedély nélkül dinamitot szerzett és átadta Székely András handali lakos hívének, hogy követ robbantson. A csendőrség tetten érte Székely Andrást és bekísérte az őrsre, ahol a pappal együtt töredelmesen bevallották bűnüket.

— Ezt nem írom alá ! — tiltakozott a pap.

Az őrmester egykedvűen kivette a pap kezéből az írást és kézbe fogva a tollat, akáírta maga a pap nevét. Aztán megmutatta a papnak :

— Jól írta én a maga neve ?

A pap elámult.

— Őrmester úr, ez hamisítás ! — tiltakozott felháborodva.

Az őrmester gúnyosan kacagott :

— Dehogyse', domnu parintye : ez nem hamisítás ! A domnu parintye nem tudja írni a neve: én írja a neve helyette. Salutare! — szólt és kezét nyújtott a papnak, mint akivel egyelőre nincs több dolga. Aztán intett a csendőröknek, akik összecapták bokájukat és előre-nógatva Székely Andrist, kimentek az irodából.

Az őrmester szótlantul tett-vett az íróasztalon. A pap pedig földbe-gyökerezett lábakkal állt a különös hatóság előtt néhány pillanatig ; aztán lázongó lélekkel indult ki szótlantul.

Alig érhetett ki a kerítés-ajtóig, kinyílt az iroda ablaka és az őrmester rekedt hangon kiáltott utána :

— Domnu parintye !

A pap megállott és visszafordult. Tekintete zord volt, a lelke elszánt.

— Mit akar velem ? !

— Jöjje csak vissza kicsi' ! Valami elfelejtetem.

Mit akarhat ez az ember ? Menjen-e vagy sem ? Tétovázott a pap egyideig, aztán visszatért az irodába.

— Itt vagyok, — szólt tompa hangon.

Az őrmester eléje állott és így szólt :

— Na ne haragudja, domnu parintye !

A pap értetlenül nézte az őrmestert, aki visszatért íróasztalához, s a fiókból elővette a jegyzőkönyvet.

— Nem írom alá ! — tiltakozott a pap anélkül, hogy tudta volna, mit akar a csendőr.

— Nem arról van a szó most, domnu parintye ! ... Csak mare bai, nagy baj ! — szólt fejécsóválva.

A pap hallgatott. Az őrmester pedig belenézett az írásba és közbe-közbe a homlokát ráncolta :

— Mare bai ... Tribunal ... tömlöc ... nagy baj, domnu parintye,

A pap kezdte türelmét veszteni.

— Miért hívott vissza ?

Az őrmester fontoskodva válaszolt :

— Hát tudja, domnu parintye : én nem akarok magának a rossza.

Tudja maga : én is imádja Isten, maga is imádja Isten ; csak az a Szekeli André nem sütötte volna el a dinamitja !

A pap előtt derülni kezdett a láthatár. Enyhülten kérdezte :

— Mi rosszat tett Székely Andris azzal, hogy követ robbantott ?

— Jajaj, nagy rosszat tette . . . de tudja, én mondok valami !

Körülnézett a szobában, mintha félt volna, hogy meghallja valaki. Aztán a pap fülébe súgta :

— Ezer léu, domnu parintye, és én se nem láttá, se nem hallotta a Szekeli André dinamitja. Na !

A pap elnevette magát. Megtapogatta zsebeit. De hiába.

— Nézze őrmester úr, mi szegény emberek vagyunk : nem tudunk egyszerre ennyit fizetni Önnek.

— Az se nem baj, domnu parintye : Én szívesen várja két hét is, — nyugtatta meg a papot.

— És mi lesz Székely Andrissal ? — kérdezte hirtelen a pap.

Az őrmester, mintha meglepte volna a kérdés, töprengeni látszott. Aztán megszólalt :

— Legyen száz léu ! Jó lesz, domnu parintye ?

— Nem bánom, — szólt elkomolyodva a pap és a megalázott ember hősiességével támolgott ki az ajtón.

* * *

Székely Andris egész házanépével reggeltől estig három hónapig veritékezett a templomépítésnél : kukoricakenyéren, hagymán, kömény-magos levesen. Ahogy emelkedett a templom, úgy fogyott a szegény ember : mintha saját véréből, izmaiból és velejéből is adott volna az építőanyaghoz.

Erzsébet-napra készen lett a templom.

Ezt meg kell ünnepelni !

Már hajnalok-hajnalán megmozdult az erdő. A szomszéd falvak magyar népe — ki gyalog, ki csillén — menetelt az új templom felé.

Végvári Lajos ministránsaival együtt már előző este megérkezett, hogy semmi fennakadás ne legyen a Handal ünnepén.

Székely Andris lázasan jött-ment, rendezkedett a templomban és takarított sokadmagával a templom körül, majdnem éjjelig. Fáradtan feküdt le és várta az ő napjának, a holnapnak mennyországos örömét.

Reggel kinézett a pap az ablakán. Sűrű fehér köd ereszkedett le az erdőre.

— Szép idő lesz ! — állapította meg és ujjongott örömeiben.

Felöltözött. Aztán két kezére hajtotta fejét.

A ministránsok már pirosruhában büszkélkedtek a templom köré

sereglett nép előtt. Vetélkedtek a füstölőn, gyújtogatták és oltogatták a gyertyát.

Kisütött a nap is. A nép énekelni kezdett :

— Angyaloknak királynéja, tiszta Szűz ...

A pap megnézte óráját

— Tyűh, már itt az idő !

Elindult az új templom felé. A nép ragyogó arccal nyitott utat neki. Hálálkodtak, sóhajtoztak.

A váraljai kántor már föltett pápaszemmel s kezében a nagy énekeskönyvvvel várta a templom zárt ajtaja előtt.

Végvári Lajos elrendezte a ministránsokat, aztán felöltötte a szent ruhákat. Kezébe vette a szertartáskönyvet és énekelni kezdte a szent szöveget. A kántor és a nép átvette tőle a hangot, míg ő kívül-belül szenteltvízzel meg nem hintette a falakat, a magyar szó és magyar ének új bástyafalait ...

Elkezdte benne az első szentmisét is. Evangélium után, amint kifordult a nép felé, hogy beszéljen : hirtelen eszébe jutott Székely Andris. Egy pillantást vetett a férfiak felé. Csapzott gesztenyebarna haját nem látta schol.

— Székely Andris szerénykedik, — gondolta magában s aztán elmondta beszédjét.

Véget ért a templom ünnepe is. A nép egy része letelepedett az új templom körül. A másik rész pedig hazafelé szállingózott. A pap az ősrizózsáktól és fenyőágaktól terhes oltár előtt elmondta a maga külön Te Deum-át, aztán kiment a nép közé.

— Hol van Székely Andris ? — kérdezte az első handali férfit, akit útban talált.

— Elvitték az éjjel, — felelt a férfiú.

Végvári Lajosnak nem ízlett az ebéd.

Délután hazasietett s első útja a csendőrökhöz vezetett : meg kell tudnia, hova vitték Andrist.

Az erélyesség mindenféle alakját megforgatta agyában, míg a Csendőr-utca sarkáig elért. Elhatározta, hogy kemény lesz és elszánt : az őrmesternek szemére fogja vetni lelketlenségét : mindent meg fog tenni, amit igazságtalanul szenvedő magyarért vezető magyarnak meg kell tennie. Izzott a papnak a lelke, mint a vulkán.

Amint így edzette magát a csendőrtalálkozóra, a félhomályban egy esetben alakot vett észre, aki féllábát húzva közeledett feléje.

— Dicsirtesig — szólalt meg az ember látásközelbe érve.

Székely Andris volt.

A pap szenvedéllyel ragadta meg a szegény ember kezét :

— Hol járt ezen a szent napon, Andris ?

Az ember körülnézett, mintha félne, hogy a csendőrlaktanya falai visszhangozzák mindazt, amit mond. Aztán suttogva beszélt el a papnak:

— Elvitte engem a csendőr az éccaka... verte engem, hogy rosszsa mongya a tisztelend' urra...

— Énreám ? — kérdezte elhűlve a pap.

— Igen... kellett vona mondani, hogy tisztelen'úr Pestrul hozta pénze a templom építeni... de én hazugság nem monta Istennek se... nem monta...

— Köszönöm, Andris. Jöjjön velem, Andris !

Elindultak ketten a plébánia felé. Szót nem szóltak egymáshoz az úton, csak a vacsoránál beszélt el a szegény ember homlokráncolások és egyszerű mosolyok között : mit szenvedett a templomért.

Másnap korareggel a legrövidebb úton, mely a hegyeken át vezet, igyekezett a pap és Andris a Handal felé gyalog.

Hó nem volt még a hegyeken, csak a rög fagyott csontkeményre : jelezve, hogy itt van már a tél.

Andris könnyedén rótt a folyton felfelé emelkedő utat, a pap — mint afféle alföldi ember — lihegve haladt a nyomában.

Amint a templomhoz értek, a pap megkondította a harangot. Andris ijedten nézett lelkipásztorára.

A pap még egyszer kondított, mintha tűz volna valahol.

A handaliak rémülten futottak ki házaikból és nézték, hol van a tűz. A tűz nem volt sehol sem látható. Azért a templom felé rohantak. Útközben, hogy összetalálkoztak, ijedt szemmel kérdezték egymást :

— Mi baj van megint ?

S a választ senki sem tudta megadni a kérdésre, csak az új templom, amelynek ajtajában állott sápadt arccal Székely Andris és égő szemekkel a pap.

Örültek is, féltek is, amint meglátták a templom hazatért hősét.

A pap, látva, hogy együtt van szinte az egész telep, megragadta a szegény ember karját és így adta őt vissza a népnek :

— Jó emberek, visszahoztam Andrist a templomnak és néktek. Becsüljétek meg őt, mert megszenvedett a templomotokért, és ha majd a gyermekeitek az elhagyott szép magyar nyelven fognak újra beszélni, emlékezzetek vissza, hogy ezzel a templommal Székely Andris hozta vissza nektek az eltemetett és újra feltámadt magyar szót.

A IV. MENNYISÉGTANI ÉS TERMÉSZET- TUDOMÁNYI OSZTÁLY FELOLVASÁSAIBÓL.

V. *Triplex creatio Dei.*

A hit- és természettudomány alapján,

Felolvasta a IV. osztály 1943 évi február hó 12-i ülésén *Horusitzky Henrik* rendes tag.

ELŐSZÓ.

Tekintetes Szent István Akadémia!

Mielőtt a felolvasásomat megkezdéném, szabad legyen hálás köszönetet mondani Méltóságos *Wodetzky József* Elnök Úrnak, nagyrabecsült, kedves tagtársaimnak, *Papp Károly* egyetemi tanár, a mélyen tisztelt Főtítkárr Úr Ó Méltóságának azon szíves jóindulatukért, hogy csekélységemet az akadémiai jutalomdíj elnyerésére ajánlani kegyesek voltak.

Hálám kifejezéséül bátor vagyok az Isten hármias teremtéséről, a hit- és természettudomány alapján szóló következő értekezésemet a Szent István Akadémia szíves figyelmébe ajánlani.

Földi pályámnak vége felé járva, elkopott fejszémet most egy olyan kérdésbe vágom, ahol a természettudomány a bölcsélettel találkozik: a hit- és természettudomány szerint megismert világ-egyetem problémáiba. Tudom, hogy nem mondok újat. Úgy a hit-tudomány, mint a természettudomány alapján kutatott világrendszer magyarázatai mind bőven ismereteseek. És hogy mégis itt, a *Mélyen Tisztelt Szent István Akadémia* előtt ezen kérdéssel előlépni bátorodom, arra tisztán az vezetett, hogy magam is bemutassam, hogy a világrendszer kialakulásairól felállított gondolatmenetei, azokat akármilyen szempontból vizsgáljuk, mindenkor egy eredményben végződnek, *a végkonklúzió mindig egy Létező Ismeretlen.*

Eredeti elgondolásom az volt, hogy a világrendszer megteremtésének és kialakulásának művét Három Isteni Személy között osztom be. Ebben a feltevésben biztos azonban nem voltam, miért is felkértem

nagyrabecsült, mélyen tisztelt Alelnökünket, *dr. Pataky Arnold* egyet. ny. r. tanár Úr Ő Méltóságát, szíves volna engem felvilágosítani, nem ütközik-e ilyen feltevés valamely sarkalatos isteni dogmába. Bizony Ő Méltósága erre azt felelte, hogy igenis, a feltevés téves.

Pár napra rá a piaristák Te Deum-jára elmenvén, s az ünnepség végén *dr. Ferenczy Zoltán* igazgató úrnál tisztelegvén, beszéd közben tervemről is említést tettem. Az Igazgató úr rövid beszéd után azonnal hasonló választ adott, mint szeretett Alelnökünk, *hogy mindent csak Egy Isten teremtet.*

Erre az eredeti tervemről természetesen lemondtam. A téma azonban továbbra még jobban érdekelt. Kezdtém tanulmányozni *Prohászka Ottokár* püspök műveit és *dr. Schütz Antal* egyetemi nyilván. r. tanár úr «*A bölcelet elemei*» című mélyen szántó művét. Végigolvassván a nagytudományú fejtegetéseket, azokban is csak hasonló eredményre jutottam. Ha azonnal nem is azt találtam, amit tulajdonképen kerestem, találtam igenis olyan szívhez szóló, megható, a hit- és természet-tudományt egybekapcsoló fejtegetéseket, amelyek nyugton nem hagytak, hogy azok alapján, *Schütz Antal* bölceleti vizsgálataira hivatkozva, általuk kitaposott úton haladva, a jelen, általam nagyon kicsire méltatott közleményt meg ne írjam.

Azért a jelen közleményben csak *Egy Isten* hármas teremtéséről szólok: *Tres creationes Dei*, illetve *Pataky szíves ajánlatára Triplex creatio Dei* cím alatt.

BEVEZETÉS.

Az *Isten* mindenütt velünk van. Halljuk intő szavait, látjuk az alkotásait, bámuljuk a nagy világrendszer kormányzását és mégis Őt tökéletesen megismerni lehetetlen. Isten a legfőbb Erő és Hatalom, a legnagyobb Értelem, a legbölcsebb Rendező és az örök Igazság.

Az *Isten* mindennek az Ős Oka, a *Causa prima*. Ha megszűnik az ok működése, megszűnik az okozat. Az Istent tökéletesen megismerni sem természetes, sem természetfölötti úton nem lehet. Már csak ezért sem lehet az Istent ismertetni, mert nem rendelkezünk avval az értelemmel, mellyel *Isten* lényét megérthetjük, oly kifejezésekkel, amelyekkel az Isten igazi valóját közelebről is meghatározni tudnánk. Az *Isten a legfőbb Minden, Ő a Teremtő.*

Az *Isten* viseli a teremtet világrendszernek, s így mindnyájunknak gondját, Ő irányít mindent a teremtet erők és törvények által, a célja felé. Abban a tudatban, hogy az *Isten* velünk van, ragaszkodunk is az élethez.

Az öngyilkosokról is csak azt mondhatjuk, hogy egyikük sem

válík meg tudatosan az élettől, csupán a pillanatnyi lelki megbillenésük viszi őket kétségbeesett tettükre.

Valamint az Isten fogalmát egész tartalmával definiálni kép-telenség, épúgy megfoghatatlan előttünk az *Istenség létezése három Személyben: az Atya Isten, a Fiú Isten, a Szentlélek Isten.*

Ez hitünk alapja, hogy örökkévaló, a mindenható egy Isten lényegben egy és mégis három Személy. Az Isten egyetlen, végtelen és oszthatatlan lényegben, csupán csak a Személyek különbözök. Tehát *három Istenség műve a világ megteremtése, valóságban azonban csak Egy Istené. Az Isten kezdet kezdetétől fogva megvolt és megvan és mindörökké lesz.*

A vilárendszer teremtése előtt az Isten tehát megvolt. Ő terem-tette a mindenséget. *A teremtés semmiből való valaminek a létrehozása. A mindenség megteremtése, a világegyetem kialakulása, három fő mozza-natból áll. Ezek a következők:*

- I. A vilárendszer felépítő ős-erő-anyag megteremtése,
ez a creatio prima.
- II. Az anyagot megtermékenyítő életnek a megteremtése,
ez a creatio secunda.
- III. Az életet tudatossá tevő, gondolkodó emberi szellemnek a megteremtése,
ez a creatio tertia.

I. FEJEZET.

A vilárendszer felépítő ős-erő-anyag megteremtése.

Első rész: a menny.

Az Isten a végtelen Szellem, a Ki az első időszakban — az abszolút kezdetben — «megteremtette a mennyet és a földet».

A menny, az ég, a Regnum Coelorum a beláthatatlan szellem-világ megteremtése, egy elképzelhetetlen természetű «térben» az örök élet, az örök üdvösség, az örök békesség birodalmát jelzi. A menny-ország alatt tehát a boldog túlvilág értendő, aminek az elképzelése, mibenléte és holléte mindig titok volt és ezentúl is titok marad.

A túlvilági szellemvilág létezését nem csak a kereszténység tanítja, de jóval Krisztus születése előtt a pogányság is vallotta, hogy bizonyos, földfeletti szellemvilág létezik. Erről több ősi monda is tanuskodik, s azt több régi hagyomány is bizonyítja. A túlvilági szel-lemi világról a legrégebb kor népei is tanuságot tesznek.

Az emberiséget — létezése óta — az óhajtott lelkiismereti nyu-

galma készletti észszerű, erkölcsös és vallásos életet élni a túlvilági élet elérése céljából.

Az újzélandi szigetcsoport egyik néptörzsének, a *maoriáknak*, amikor még az emberevés szokásának éltek, olyan vallási kultuszuk volt, amely egyetlen Istent ismert, az ég és föld teremtetője- és kormányzójaként.

Az *ős magyarok* és vele rokon ázsiai néptörzsek hasonlóképp egy Istent imádtak és hittek a túlvilági életben.

Nem célom a szellemvilág problémáit részletezni. Csak rá akarok utalni, hogy a szellemvilág úgy a hittudomány szerint, mint a legidősebb időktől kezdve akármilyen tudomány szerint, s így a földtannak is, akármilyen mese vagy mitosz alakjában, az anyagvilágot megelőzte.

A szellemvilág kialakulásának az első fő alapjaiban való ismeretünk a hittudományban gyökerezik. Az ember csak onnan kaphat feleletet, hogy minden honnan is származik, miért lett, és hová, vagyis mivé lesz.

Tehát mielőtt valami anyag létesüljön, előbb a térnek kellett megteremtődni, mert tér nélkül lét sem teremtetthetett volna. Azért mondja a Biblia, hogy az Isten *«megteremtette először a mennyet és azután a földet» és nem megfordítva.*

Itt kellene még röviden megemlékezni a pokolfogalomról is, mint oly másik szellemvilágról, amely hasonlóképpen bizonyos térben létezik. A pokol létezése azonban csak a hittudomány alapján ismeretes. Egyéb tudományok alapján ezen tüzes szellemi térség teljesen ismeretlen. Ezért a pokol közelebbi fejtegetéseit a hittudósokra bízom.

Második rész: a föld.

Az Isten a legnagyobb Erő és Hatalom, a Ki ugyancsak kezdet kezdetén megteremtette a *földet* is, amely azonban a kezdetben: *«üres és puszta vala»*, vagyis alaktalan és tarthatatlan.

A föld szó-fogalom alatt nem a mostani földgömbünk értendő, amelyen lakunk, hanem azt az őanyagot kell érteni, amelyből a világ-egyetem kialakult. Nem is kellett, hogy az őanyag a ma előttünk álló fizikai értelemben vett anyag legyen. A modern fizika már az anyagot, atómot is elemeire bontja, s felismerte, hogy az atóm nem más, mint végtelenül parányi elektromos egységek apró naprendszere, mint egy «mikrokozmosza». Nincs elméleti nehézség annak a feltételezésére, hogy a teremtés közvetlen terméke valamely ősi, differenciátlan energia, mely a teremtés rendező műveként előbb «mikrokozmosz»-okká, anyaggá, atómokká, «ösköddé» tömörült.

James Jeans világhírű angol csillagász, az anyag keletkezésének körülményeit vizsgálva, azt írja :

«Ha az anyag mibenlétét, teremtésének valamilyen tudományos magyarázatát kívánjuk adni, úgy elképzelhetjük, hogy bárminő 130 billiomod centiméternél rövidebb hullámhosszúságú sugárzó energia ömlött az üres térbe: ez a jelenlegi mindenségben ismert bármely energiánál nagyobb használhatóságú és ilyen energiának a kirobbanása egészen jól hozhatott létre a mienkhez hasonló mindenséget.

Ha ilyen teremtésről határozott képet akarunk kapni, akkor az Isten ujjára gondolhatunk, a Ki mozgásba hozta az étert».

Mielőtt azonban valami létesüljön, szükséges volt a *tér*-nek megteremtése, mert a tér is valami, nem pedig csak szemléleti forma, amint azt *Kant Immánuel* német filozófus állítja.

A tér is a világrendszerhez hasonló véges, amelyben az összes égitestek, földgömbünkkel együtt, mozognak. A térben van a lét. Amint nem-tér nem létezik, úgy a nem-lét sem létezik. Vagy van valami, vagy nincs. «Nem-lét fogalmát tagadó ítélet teremti meg», mondja *Schütz Antal* magyar filozófus.

Tehát azt az ősi formátlan energiát, és a belőle tömörülő nyers ősi, anyagi tömeget, az alakatlan, holt kozmikus ködöt, amelyből az egész világrendszer megszületett, ezt kell a föld szó alatt érteni. Ezt a differenciálatlan, ős-erő-anyag-tömeget általában *káosz*-nak nevezik, ami körülbelül annyit jelent, hogy pusztaság és alakatlan. Káosz volt tehát ősalapota nemcsak földünknek, hanem az egész világrendszernek.

Az anyag-komplexum tehát a kezdetleges káoszból származik, amelyből kialakult a világ, az egész világrendszer, a földünk a rajta levő étellel, amely, emberi szempontból tekintve, a világmindenség közepe.

Kendi *Finály István* magyar asztrokémikus írja, hogy a nagyobb bolygók légkörének összetétele gyakorlatilag azonos a nap légkörével, amely gázréteg oly mérgező hatású, hogy benne emberi, állati, de még növényi élet sem élhet. Ami pedig a kisebb bolygókat illeti, azok rendszerint elvesztették egykori körülövező légkörüket, miértis ezeken, a légkörhiány miatt, az élet el nem képzelhető. Ezek alapján írja *Finály*, hogy egyedül a mi földünk van megáldva azzal az isteni kegygyel, amely bolygón az életlehetőségek virulhatnak az Isten dicsőségére.

Schütz Antal az egész anyagkomplexumról következőképp nyilatkozik : «Mindez az Isten a lét és akarat összhangja, abszolút érték és abszolút értékvalósító egyben, minden célosságnak forrása és valósítója, minden célraírányulásnak középpontja, az erkölcsi eszmény és valósultság abszolút egysége».

A szellemvilág a tér — és a lét — létesítése után kezdődött a

matéria, vagyis a nyers, anyagi világ kialakulása, természetesen eleinte még élet nélkül. Itt *kezdődött a világegyetem történetének chaotikus kora.*

A chaotikus korhoz tartozik a vilárendszer kialakulásának az a szakasza, amikor az őanyagban rejtőző főerő következtében az őskáoszban az anyag, bizonyos vonzási központok köré tömörülve, részekre szakadt, mely részek mindegyike egy-egy önálló naprendszer szülője volt.

Ezen naprendszerek létesítésének folytatólagos következményei lettek az *időszakos világos- és sötét-periódusok.*

A világozság alatt itt a világító testek és nem a napfény értendő, ellentétben amaz égítetekkel, amelyek nem világítanak. A chaotikus korban *«választatott el a világozság a sötétségtől».*

Itt belekapcsolódhatunk a *Kant—Laplace*-féle elméletbe, mely tömörülő ősi ködgomolyagból magyarázza naprendszerünk keletkezését, amely elmélet szerint a már megmozdult chaotikus tömeg, az összehúzódáskor fellépő erőktől fogva saját tengelye körül forgásnak indult és izzó állapotba került. *Ez az óriási, izzó tömeg volt naprendszerünk szülőanyja.*

Az ősi nap derekán, a gyors forgás következtében, leszakadtak egyes gyűrűk, amelyek azután, a nap körül forogván, önálló tüzes gömbökké, csillagokká tömörültek. Egyike a nap ezen alkotásainak, az úgynevezett bolygóknak, a bolygócsillagoknak a mi földünk, amely születésekor izzó, gázalakú csillag volt. Idővel az izzó tömeg anyagai cseppfolyóssá váltak, amely időben a földtől jelenleg már kihűlt holdunk hasonló módon szakadt el, mint anyaföldünk a naptól.

Földünk megszületése után, folyton sugározva melegét, lassan hűlni kezdett és felszíne megszilárdult. Amint földgömbünket fokozatosan szilárdabb és szilárdabb kéreg vette körül, azt a belső gázok és megolvadt anyagok minduntalan áttörték, a kiömlő magtömegek a felszínen megmerevedvén, a szilárd földkérget lassan vastagították.

A földtani tudomány fejlődésének kezdetén a *neptunisták a vulkanistákkal vívtak heves harcot* a föld kialakulásában közreműködő tényezők problémái felett. Sokan az ásványok, a kristályok törvényszerűségeit hangsúlyozták alapnak a föld kialakulásában. Mások a növények és állatok fejlődését vizsgálták később összehasonlító alapon, vagyis a geológiától és a paleontológiától várták a választ a lét nagy kérdéseiben. Egy megoldás sem volt azonban oly kielégítő, *hogy megoldatlan kérdések ne maradtak volna hátra.* De még ha a jelenlegi akármilyen tudományos fejtegetéseket tanulmányozzuk is mélyebben a föld kialakulása körül, mindegyiknél maradnak *meg nem oldható kérdések* mindaddig,

amíg a megoldást a hittudomány és kinyilatkoztatás igazságaiban nem keressük.

Az anyag megteremtésével és az élet számára már alkalmas földgolyó kialakulásával befejeződött a *teremtés első időszaka*, melyhez a föld geológiai koraiból a *föld őskora*, az azoós-kor tartozik. Mivel ezen korból sem növényi, sem állati élet nem került még elő, azt bátran *élettelen vagy szervetlen kornak is lehet nevezni*.

Ez az a kor, amely a nyers alapanyag, az *élettelen világ megteremtését*, valamint az *ősanyagban rejlő erő megmozdulását foglalja magában*. Ez a *creatio prima*.

II. FEJEZET.

Az anyagot megtermékenyítő életnek megteremtése.

Az *Isten a legbölcsebb Rendező és Kormányzó*, a Ki a világrendszert örök eszméi szerint alkotta meg és az Általa már megteremtett anyagból a világot létesítette.

A szervetlen világ már készen állt, és — amint alább látni fogjuk — az élet feltételei is megalkottattak, szerves életnek azonban még nyoma sem lévén, nagy ür tátong a szervetlen és a megteremtésre váró szerves világ között. A *világ felépítésében pedig ugrás nem létezik*. Földünk története folyamán síma átmenetek, fokozatos fejlődések fordulnak csak elő. *Minthogy semmiből mindig csak semmi sem lesz*, s élet megelőzőleg még nem volt, okvetlen szükség volt arra, hogy a legbölcsebb *Rendező az anyagot megtermékenyítő életet megteremtse*.

Amint az előbbi fejezetből láttuk, földünk földkérgé fokozatosan vastagodott és ezzel egyidejűleg földünk hőfoka is süllyedt annyira, hogy forró gőzeiből a *vízgőz* lecsapódhatott és így az élet egyik legfontosabb kelléke: a *víz* létrejöhetett. A víz lecsapódásával kapcsolatosan az ősi atmoszféra is megtisztult, s visszamaradt a *levegő*, az élet másik nélkülözhetetlen kelléke. *Amint az élet két legfontosabb kelléke meglett*, lehet csak az élet fellépéséről, illetve az élet megteremtéséről beszélni.

A föld azután fokozatosan hűlt tovább, és kialakultak a szárazföldek és az óceánok, a fiatal föld felszínét pedig munkába vették a föld belső és külső erői, az úgynevezett *endogén és exogén erők*, és ezek karöltve működtek, működnek és működni fognak a világ végéig földünk felszíni formáinak kialakításában.

Az *endogén erők* egyik legfontosabbika a vulkánosság. Ilyen endogén erő, a földkéregben fellépő feszültség, hozza létre a kéreg különböző elmozdulásait, gyűrődéseket, vetődéseket, egyes kéregrészeket szét-töredezését, melyeknek következtében a vízszintesen lerakódott földrétegek hatalmas hegységekké tornyosultak.

Az *exogén* erőknek a föld külső erőinek leghatalmasabbjai : a víz, a jég és a levegő. A víz kémiai és mechanikai működése építvén és pusztítván, óriási arányú változásokat idéz elő. A jég a hegységekben végzi hatalmas munkáját, nemcsak a felszínen, mint a hegyeket koptató gleccserjég, hanem a kőzetek repedéseiben is. A levegő nem kisebb átalakításokat idézhet elő a szél erejénél fogva, különösen a sivatagokban és a domboságok peremein. Mindegyikhez később még a szerves élet építő és romboló munkája járult hozzá.

Amint látjuk, a föld amint megszilárdult, megindult a föld erőinek munkája, megalkotva a szerves élet feltételeit. *Megeredt egyúttal az eső, megszülettek a folyók és az állóvizek, földgömbünket körülölelte a légkör és a nap sugározta a földre jótékony melegét.*

Nem hiányzott tehát már semmi egyéb, mint az, hogy az élet is megeredjen a lakatlan földön.

Ebből az időből származtathatjuk az élet kezdetét, amely az Isten teremő erejéből született meg.

A természettudományok tanulmányozzák a meglévő lények hely-, minőségi, mennyiségi változásait, az új lények keletkezését, a meglévők pusztulását stb. ; megelőzőleg azonban kell, hogy *mindazt valami létrehozza*. Ennek az ősöknek kérdésére csak a hittudomány adhat választ. *A hittudomány törvényeket rendszerez, míg a természettudományok a törvényeket csak feltételezik.*

Amint az első élet *megteremtett*, az azonnal elindulhatott fejlődésének szédületes útjára, mert az összes kellékek itt a földön már megvoltak.

Az első szervezetek : a növény, majd az állat. A növények is élnek, de hiányzik bennök a tudat, hogy élnek. Míg az állatnak a tudaton kívül érzékössége és helyzetváltozó képessége is megvan, ami a növényeknél csak kivételes és korlátozott. A növény és az állat között megemlíthetők oly alsóbbrendű lények : a schizomicéták, és egyes baktériumok, amelyeknek rendszertani hovatartozása eddig még bizonytalan. Ezek átmenetet képeznek a növény és az állat között. Az élő fajok összessége, a paleontológia tanúsága szerint, egy haladó sorozatot alkot, dacára annak, hogy a világegyetem maga egészében sok és gyökeres változásnak van alávetve. *Minden élet először kibontakozik, virágzik, majd hanyatlal és elhal.* Ez a körfolyamat folytonos, állandóan változó, de végképen véges. «Minden folyamat csak lényre következtet, amely lét és létesítő alkotással együtt *Egy*», mondja *Schütz Antal*.

Lássuk ezek után, egészen dióhéjba foglalva, hogy is fejlődött az élet a földön mindaddig, amíg meg nem jelent a teremtes koronája : az ember.

A föld első geológiai korában, a paleozoós korban számos olyan növény és állat lepte el a vizeket és a szárazulatokat, aminőket ma hiába keresnénk. A növényvilág alakjai eleinte inkább apró, kisméretű mohok, zuzmók, moszatok alakjában terjedtek el a szárazföldön, hogy előkészítsék szervezetük kis fizikai és kémiai laboratóriumában mállás, porhanyítás, oldás és trágyázás útján a termőtalajt a később fellépett és óriási fa nagyságúvá nőtt korpafűfélék, zsurlók, harasztok, páfrány-szerű növények számára.

Ezen korszak állatvilágának jellemző alakjai az úgynevezett graptolitok, parányi kis pálcikaalakú állatocskák, továbbá trilobitáknak nevezett ősi rákfajok. Mind a két állatcsoport még az első kor elején pusztult ki. Ezek mellett a gerinctelen állatok egyéb fajtái fejlődtek ki úgy, mint a fejlábú-félék, vagyis a cephalopódák és a pörgekarúak vagyis a brachiopodák, valamint különböző szivacsok, korallok és egysejtű lények stb. A gerincesek közül az első kor végén mutatkoznak először a porcosvázú páncélos halak és egy-két ősi hüllőfaj.

A geológia ezen első kort a következő korszakokra osztja: a kambrium-, szilur-, devon-, karbon- és a perm-korszakokra.

Földünkön ezek után a következő korban, a geológiai másodkorban, vagyis a mezozoós korban a páfrányféléken és a harasztokon kívül már megjelennek a tűlevelű fák, majd pedig a kor végén már az egyszikű növényeken kívül a kétszikű növényekkel is találkozunk. Ekkor már olyan lombos fák is fellépnek, amely fajok mindjobban közelednek a mai déli éghajlatunk alatt díszlő növényzethez.

A vizekben az első korban elterjedt páncélos halak helyét már csontos halak foglalják el. Ezekkel egyidőben tért hódítottak a tüskebőrű állatok, az echinodermaták és a fejlábúakhoz tartozó úgynevezett ammonitok változatos sokasága, továbbá a korallok, számos csiga- és kagylófaj és kimondhatatlan mennyiségben parányi egysejtű lények, amely mészvázú állatok héjaiból épültek fel hegységeink mészkő- és dolomithegyei. A szárazföldet, azt mondhatnánk, sárkányok világa népesíti be: a háznagyságú őshüllők, fantasztikus alakú óriási ősgyíkok, majd a teremtés akkori legtökéletesebb lényei, a tollas, csőrükben fogakkal ellátott madarak, az Archaeopteryx.

A másodkorban a geológia a következő korszakokat különbözteti meg: a triászt, a júrát és a krétát.

A másodkort a föld harmadkora, vagyis a kainozoós-kor követi. E kor szerves élete mindjobban megközelíti a mai szerves életet. A harmadkor elején, vagy még inkább az előző kor végén, óriási földkéreg-elmozdulásoknak volt kitéve földünk, úgy hogy a vizek helyet változtattak, új hegységek keletkeztek, minek következtében földünk képe

meglehetősen megváltozott. Ezen nagy átalakulások rengeteg szerves élet számos alakját pusztították ki földünkről. Az előbbi korszakban élő óriási őshüllők mind elpusztultak és kihaltak az említett ammonitok is, hogy új élőlényeknek adjanak helyet.

A növényzet is újjászületik. Csakhamar felléptek a szebbnél-sebbszesebb pálmák és az örökzöld növények, majd babér, füge, mirtusz és olajfák, amelyek földünket paradicsommá alakították át. Majd amikor mérsékelt éghajlatra fordult az idő, a harmadkor vége felé a bükk, a juhar, a szil, a platán alkották már Európa erdőseit.

A kipusztult állatfajok helyett az emlősök sokasága lepte el a világot, úgymint a delfinek, a bálnák és az elefánt ősei, majd később lófélék, szarvasok és egyéb kérődzők és különböző ragadozók stb. A harmadkor végén már a *majmok* is ott ugráltak az őserdők fáin.

Ezt a harmadkort a geológia két alkorszakra osztja, még pedig: a paleogén és a neogén korszakokra.

Az elmondott rövid kis fejlődéstörténetből is látjuk, hogy a szerves élet sokasága folytonos átalakulásnak volt és van kitéve, és folyton tökéletesedett és alkalmazkodott a *folyton változó feltételekhez*.

Az előbbi élettelen — vagy szervetlen — korról szemben, a föld fejlődésének eme korát, amelyet az élet megszületése és elterjedése jellemez, szerves-kornak, vagy az élet korának nevezhetjük.

Ez az a kor, amelyet az őanyagot megtermékenyítő életnek a megteremtése jellemez és melyben az élet a Teremtő bölcs vezetése alatt mindenkor *konkrét terveken alapuló, örök gondolat szerint, a különböző életfeltételekhez alkalmazkodva változik, ez a creatio secunda*.

III. FEJEZET.

Az életet tudatossá tevő gondolkodó emberi szellemnek a megteremtése.

Az Isten egyúttal a Szellemiség és a Halhatatlanság jellege, a Ki a holt, majd az élő anyagba új elemet, lelket teremtett, «az Isten képére és hasonlatosságára».

A léleknek az életet tudatossá tevő gondolkodó emberi szellemnek megteremtése az a mozzanat, amikor a minden más földi lénytől különböző ember, az eszes és személyes lény teremtetett. A *«lélek» tehát halhatatlan szellem, az Isten képe, míg a «test» a földből alkotott materiális anyag*.

A két részből álló ember e földön egy egészet alkot, de nem felbonthatatlant. Mert amint az ember meghal, a testet a földnek adja vissza, amiből lett, míg a lélek a testtől elválik és visszakerül az *Adományozó birtokába*.

Az ember tehát két világot hord magában: a szellemi világot, amit az ész és az akarat jellemez és a természet világát, vagyis az anyagszerűséget.

Az ember, mint eszes lény, egyelőre csak csirájában hordja magával a szellemet. A lélek csak akkor bontakozik ki, amikor kezd tudatosan és következetesen az *Istennel* élni, vagyis amint rájön, hogy törvényszerűséget, a rendet a nagy Törvényhozó, a Rendező alkotta és nem az emberi elme vetíti-bele a mindenségbe, amint azt *Kant Immánuel* tanítja.

Az emberi test ősanýaga a «föld», ami alatt az I. fejezetben ismertetett ősanýag, a «káosz» értendő. Ily értelemben minden élőlény a földből lett, az ember is. «*A földből alkotá Isten az embert*», de nem teremté, mindaddig, amíg az embert halhatatlan lélekkel nem áldotta meg. *A lélek adományozása az isteni teremtés.* Lelket minden ember bír születésétől kezdve haláláig. «Az *Isten* képére és hasonlatosságára» fogalom tehát úgy értendő, hogy nem az anyagi hasonlatosságról van szó, hanem a szellemiség és halhatatlanság bélyegeiről, melyekkel *Isten* a földi élők között egyedül az embert tüntette ki.

Az állat és az ember között, az utóbbi szellemi képességeivel, igen nagy a különbség. A szervezet tekintetében lényeges különbség azonban nincs. Az átmeneteket az egyes állatok között, a kihalt és a mai élők között a paleontológia szerint fokozatos fejlődés tanulmányozható. *A leszármazási elmélet igazolható egészen az emberig.*

A válaszfal az ember és az állat között a szellemi képesség, ami igen éles. Az *Isten* előtt minden teremtménye kedves és szép, s ezért semmi lealázó nincs benne, ha a legtökéletesebb állati lényt vette az *Isten* ahhoz, hogy belé lelket leheljen és így a teremtés koronáját, annak megalkotása után, megteremtse.

A lélek az emberben új lény. Az *Isten* olyan lelket teremt minden egyes esetben, mely egészen hozzásimul a neki szánt testhez. Tehát míg a test az állati fejlődéssornak végső tagja, addig a belé teremtett lélek új lény. *E szerint az általános fejlődéselmélet és a közvetlen teremtéselmélet közt elvi különbség nincs.*

Az emberi anyagtalan lélek az, ami őt, mint eszes, gondolkodó lényt, az összes más földi lénytől megkülönbözteti.

Akármilyen állat legyen is az, sohasem lesz képes arra, hogy valamiről fogalmat alkotni és öntudatosan gondolkodni tudjon. Az ember értelmisége, gondolkodóképessége már minden emberben ott él születése óta. Már a kisgyermekben ott él csirájában a gondolkodó, kutató, oknyomozó intellektus, melynek legprimitívebb megnyilatkozása a kíváncsiság. Emlékezzünk csak vissza gyermekkorunkra, hány-

szor kaptunk ki nadrágszíjjal, amikor csupa kíváncsiságból elrontottuk a kapott játékokat és később az órát is. Ezzel a tulajdonsággal csakis az ember van megáldva, ez a *lélek munkája*.

A lélek nem osztozik a test sorsában. A léleknek van hivatottsága a végnélküli létre. Ezt biztosítja *Isten* bölcsesége és igazsága. *Mint-hogy a tudományok sarkalatos tétele, hogy a természetben semmi sem vész el, fel kell tételezni a túlvilági életet, ahová a lélek elvándorol.*

Igy ezen tényben is *teljesen fedik* egymást a természettudomány és a hittudomány igazságai.

Az első embereknek, akik eleinte kóbor életet folytattak, majd barlangokba húzódtak, a hideg és az ellenség elől, sok gondjukba került existenciájukat fenntartani.

A negyedkor elején gyér növényzetű tundrás részeken és füves, steppés területeken a mammutok és az orrszarvúak nagy csordákban tanyáztak. A mai emlős állatok ősei általában nagy mennyiségben lepték el Európát, úgymint: ősbölgény, óriás szarvas, őstulok, továbbá a barlangi medve és oroszlán, hiéna, stb. Mindezek ellen védekezni, ész kellett hozzá. De a negyedkor elején hatalmas klímaváltozás beálltával dermesztő hideg lett az úr. Ez is nem kis gondjukba került első, kőkorbéli őseinknek, hogy el ne pusztuljanak. Tehát természetes észszel bírtak ők már kezdetben, ami az *Isten* által kapott lélek birtoklásának tulajdonítandó.

A lélek tehát szellem, az Isten adománya.

Mint az *Isten*, nem lakik sehol és mégis mindenütt jelen van, úgy a lélek sem székel sehol. Az emberi lélek állandóan az *Istennel* érintkezik, az *Isten* alárendeltje, miért is teljes joggal az *Isten* minden ember lelke felett is rendelkezik és ítélkezik a túlvilági életben hovátartozása felett.

A legutolsó kort, vagyis az ember fellépésének korszakát, a geológia negyedkornak mondja.

Ezzel befejeződött a *Teremtés* harmadik időszaka, amikor az *Isten* az emberi testet szellemmel illetve az értelmi működésnek és az akarásnak alanyával látta el. Ez a *creatio tertia*.

ÖSSZEFOGLALÁS.

Összefoglalva a mondottakat, világosan látjuk, hogy az *Isten* három időszakban, de folytatólagosan, teremtette meg az egész világ-egyetemet.

Az I. időszakot *élettelen, szervetlen időszaknak* mondtuk, amikor *Isten* a mennyet és a földet, vagyis a szellemi világot és az anyag-tömeget, a káoszt teremtette meg. Ebben a chaotikus korban választott el a világosság a sötétségtől.

A föld geológiai koraiból a föld őskora, az azoós kor tartozik ide.

A biblia szerint pedig ez az élettelen időszak az 1. és 2. napra, illetve időszakra esik. *Ez volt a creatio prima.*

A II. időszakot *szerves élet korszakának* hívjuk, amikor, amint az élet két legfontosabb kelléke: a víz és a levegő meglett, az *Isten* az életet teremtette meg.

A föld geológiai korai közül idetartoznak: az első, a második és a harmadik kor, vagyis a paleozóos-, a mezozóos-, és a kainozóos-korok.

A biblia szerint, az élet megteremtése, a 3., 4. és az 5. napon, illetve időszakban történt. *Ez a creatio secunda.*

A III. időszakot az ember *fellépése korszakának* nevezzük, amikor *Isten* a földből származó emberbe szellemi életet teremtett, vagyis az *Isten* képmására hasonló lelket lehelt.

A föld geológiai korai közül az ember teremtése a negyedkorra, a diluviumra, vagyis a pleisztocénra esik.

A biblia szerint pedig az ember a teremtés 6. napján, illetve időszakában jelent meg. *Ez volt a creatio tertia.*

Ezzel *végződik a három folytatódlagos teremtési időszak: a Triplex creatio Dei.*

VI. Időtől függő potenciál hatása a perihélium-mozgásra.

Irta: Wodetzky József osztályelnök.

Bemutatta a IV. osztály 1943 február 12-én tartott felolvasóülésén.

Már *Newton* kimutatta (*Principia*, lib. I. prop. XLV), hogy a kététestproblémában perihéliummozgás mindig bekövetkezik akkor, ha a centrális erő kifejezésében ($= \mu r^n$) az n kitevő nem pontosan $= -2$. Három vagy több égitest esetében a perturbációk idéznek elő perihéliummozgást. A naprendszer bolygói közül különösen a Merkúr perihéliummozgása figyelemreméltó, mert a tiszta elméleti értéktől való feltűnő eltérését az exakt *Newton-féle* erőtvénnyel nem lehet előállítani. A magyarázatot a *Newton-féle* törvény exponensének megváltoztatásával, vagy más bonyolultabb erőtvény segítségével igyekeztek elérni.

Azt fogjuk megvizsgálni, hogy a kététest problémában milyen perihéliummozgás adódik, ha a rendes *Newton-féle* potenciál az időnek is explicit függvénye; nevezetesen ha a potenciál nem csak $= \frac{\mu}{r}$, hanem

$$\text{potenciál} = \frac{\mu}{r} (1 + \varphi), \quad \dots \dots \dots (1)$$

hol $\mu = k^2 M$, $k^2 =$ a gravitációs állandó, $M =$ a középponti test (pl. Nap) és a másik égitest (pl. bolygó) együttes tömege, φ pedig $=$ az időnek igen kicsiny értékű függvénye.

Ennek a potenciálnak érvényessége esetében a bolygónak a Nap tömegközéppontjára vonatkoztatott poláris koordinátái legyenek $\bar{r}, \bar{\theta}$, míg a közönséges *Newton-féle* potenciál esetében r, θ .

A mozgásegyenletek lesznek:

$$\bar{r}'' - \bar{r} \bar{\theta}'^2 = -\frac{\mu}{\bar{r}^2} (1 + \varphi), \quad \dots \dots \dots (2)$$

$$\bar{r}^2 \bar{\theta}' = \bar{c}. \quad \dots \dots \dots (3)$$

Az $\bar{r}, \bar{\theta}$ koordináták a közönséges elliptikus r, θ koordinátákból és azokból a kicsiny változásokból tevődnek össze, melyeket a φ jelenléte idéz elő. Irhatjuk ennél fogva:

$$\begin{aligned}\bar{r} &= r + \varrho, \\ \bar{\Theta} &= \Theta + \omega, \\ \bar{c} &= c + \kappa,\end{aligned} \quad \dots \quad (4)$$

hol ϱ , ω , κ igen kicsiny függvényei az időnek, úgy mint φ is. ϱ^2 , ω^2 , κ^2 , $\varrho\omega$, $\varrho\varphi$ stb., valamint magasabb hatványaikat első közelítésben elhanyagoljuk.

A (2) egyenletet szorozzuk $2\bar{r}'$ -tel; a (3)-at differenciáljuk t szerint és szorozzuk 2-vel. Az ekként kapott két egyenletet vonjuk össze; lesz:

$$2\bar{r}'\bar{r}'' + 2\bar{r}\bar{r}'\bar{\Theta}'^2 + 2\bar{r}^2\bar{\Theta}'\bar{\Theta}'' = -\frac{2\mu}{r^2}(1 + \varrho)\bar{r}' + 2\kappa', \quad \dots \quad (5)$$

amit így is írhatunk:

$$\frac{d}{dt}(\bar{r}'^2) + \frac{d}{dt}(\bar{r}^2\bar{\Theta}'^2) = 2\mu \frac{d}{dt}\left(\frac{1}{r}\right) - \frac{2\mu\psi}{r^2} \frac{d\bar{r}}{dt} + 2\kappa'. \quad \dots \quad (6)$$

Ebből integráció útján következik:

$$\bar{r}'^2 + \bar{r}^2\bar{\Theta}'^2 = \frac{2\mu}{r} - 2\mu \int \frac{\varphi dr}{r^2} + 2\kappa + \text{const.} \quad \dots \quad (7)$$

A (7)-ből és (3)-ból a (4) helyettesítéssel kapjuk a következő két egyenletet:

$$r'\varrho' + \frac{c^2\varrho}{r^3} + \frac{\mu\varrho}{r^2} + c\omega' = -\mu \int \frac{\varphi dr}{r^2} + \kappa + \text{const.} \quad \dots \quad (8)$$

$$\frac{2c\varrho}{r} + r^2\omega' = \kappa. \quad \dots \quad (9)$$

Ezek ϱ -ra és ω -ra vonatkozóan szimultán elsőrendű lineáris differenciál egyenletek.

A (8)-ból és (9)-ből ω' eliminációjával lesz:

$$\varrho' + \left(\frac{\mu}{r^2} - \frac{c^2}{r^3}\right)\frac{\varrho}{r'} = \frac{1}{r'}\left(-\mu \int \frac{\varphi dr}{r^2} - \frac{c\kappa}{r^2} + \kappa + A\right), \dots \quad (10)$$

hol $A = \text{constans}$ a (8)-ból.

Ennek a ϱ -ra elsőrendű lineáris differenciálegyenletnek alakja írható:

$$\varrho' + X\varrho + Y = 0, \quad \dots \quad (11)$$

hol X és Y a t függvényei. Ennek megoldása, mint ismeretes:

$$\varrho = e^{-\int_{t_0}^t X dt} \left[C - \int_{t_0}^t Y e^{\int_{t_0}^t X dt} dt \right]. \quad \dots \quad (12)$$

Ha ϱ megvan, úgy a (9)-ből közvetlenül kapjuk ω' -et és ebből integrációval ω -t.

Ha κ -t első közelítésben állandónak tekintjük, akkor $\kappa' = 0$, [az (5) és (6)-ban], és ennél fogva a (7) és (8)-ban a κ elmarad.

A (9)-ben az $r^2\omega'$ tag nyilvánvalóan az elliptikus elemi szektor kétszeres inkrementuma az ω' szögsebességgel történő perihélium-elmozdulás folytán valamely fix kezdő r -irányra vonatkoztatva.

A $\frac{2c\varrho}{r}$ tag pedig annak az infinitezimális négyszögnek kétszeres területe, mely az r -nek ϱ -val való változása folytán keletkezik. A középtávolság invariabilitásának ismeretes theoremiájából azonban következik, hogy ez a ϱ változás átlagban eltűnik. Ennek alapján első közelítésben ϱ elhanyagolható, s a (8)-ből marad:

$$\omega' = -\frac{\mu}{c} \int \frac{\varphi dr}{r^2} \dots\dots\dots (13)$$

Ez a reláció mutatja az ω' függését a φ -tól, amely nélkül perihéliumeltolódás nem is jöhetett volna létre a kéttestproblémában a tiszta Newton-féle potenciál hatása alatt. A továbbiakban a φ -re nézve valamilyen feltevessel kell élnünk.

Legyen pl. $\varphi = \beta t$, hol β igen kicsiny pozitív vagy negatív numerikus faktor. Akkor:

$$\omega' = -\frac{\beta\mu}{c} \int \frac{tdr}{r^2} = \frac{\beta\mu}{c} \left(\frac{t}{r} - \int \frac{dt}{r} \right), \dots\dots\dots (14)$$

hol r és t között a fix kezdőirányra vonatkoztatott tiszta elliptikus reláció áll fenn. Ez, amint ismeretes:

$$t = \frac{1}{n} \left[\arccos \frac{a-r}{a\varepsilon} - \varepsilon \sqrt{1 - \frac{(a-r)^2}{a^2\varepsilon^2}} \right] \dots\dots\dots (15)$$

Ennélfogva

$$\int \frac{dt}{r} = \frac{1}{a^2n\varepsilon} \int \frac{dr}{\sqrt{1 - \frac{(a-r)^2}{a^2\varepsilon^2}}} = \frac{1}{an} \arccos \frac{a-r}{a\varepsilon},$$

és

$$\omega' = \frac{\beta\mu}{cn} \left[\left(\frac{1}{r} - \frac{1}{a} \right) \arccos \frac{a-r}{a\varepsilon} - \frac{\varepsilon}{r} \sqrt{1 - \frac{(a-r)^2}{a^2\varepsilon^2}} \right]. \dots\dots (16)$$

Az integrációs állandó itt $= 0$, ha fix kezdőiránynak a kezdeti perihéliumirányt választjuk, mikor $t = 0$ és $r = a(1 - \varepsilon)$, hol a = az ellipszis fél nagytengelye, ε = az excentricitás, és $n = \frac{2\pi}{P}$ = a közepes mozgás, P = a periodus.

A (14) alapján, minthogy $\omega' = \frac{d\omega}{dt}$, lesz:

$$\omega = -\frac{\beta\mu}{c} \int \left[\int \frac{tdr}{r^2} \right] dt = -\frac{\beta\mu}{2c} \int \frac{t^2 dr}{r^2} \dots\dots\dots (17)$$

Tegyük $\frac{a-r}{a\varepsilon} = y$; a (15)-ből és (17)-ből lesz:

$$\omega = \frac{\varepsilon\beta\mu}{acn^2} \left[\frac{1}{2} (\arccos y)^2 + y \right]_{-1}^{+1} = \frac{\varepsilon\beta\mu}{acn^2} \left[\frac{\pi^2}{2} - 2 \right]. \dots (18)$$

$c = a$ tiszta elliptikus mozgás területi állandója $= \sqrt{\mu a (1 - \varepsilon^2)}$, a Kepler-féle harmadik törvény alapján pedig $\mu P^2 = 4\pi^2 a^3$. Ennélfogva a (18)-ból a teljes perihéliumelmozdulás egy P periódus alatt:

$$2\omega = \frac{\beta\varepsilon (\pi^2 - 4) P}{2\pi \sqrt{1 - \varepsilon^2}} \rightarrow 0.9342 \cdot \frac{\beta\varepsilon P}{\sqrt{1 - \varepsilon^2}}, \dots (19)$$

vagy elég közelítéssel:

$$2\omega = 0.9342 \beta\varepsilon \left(1 + \frac{1}{2}\varepsilon^2\right) \frac{P}{\dots} \dots (20)$$

Nyilvánvaló, hogy β értékének kellő megválasztásával bármilyen perihélium elmozdulását lehet megmagyarázni. Viszont ha β értékét megfigyelésből akarjuk levezetni, akkor a (19)-ből

$$\beta = \frac{\omega \sqrt{1 - \varepsilon^2}}{0.4671 \varepsilon P} \rightarrow 2.1408 \frac{\omega \left(1 - \frac{\varepsilon^2}{2}\right)}{\varepsilon P}. \dots (21)$$

Minthogy $\sin \beta t \rightarrow \beta t$, ha β igen kicsiny, ezért a φ függvényben a βt helyett $\sin \beta t$ tehető, és a (19) ennek közelítő megoldásának tekinthető.

A relativitáselmélet szerint

$$2\omega = \frac{6\pi\mu}{aC^2(1 - \varepsilon^2)}, \dots (22)$$

hol $C = a$ fény sebességével. Ha tömegegységül vesszük a Nap tömegét, hosszegységül a Föld-Nap közep távolságát, időegységül a középnapot (*Gauss*), akkor $k = 0.017202$ a gravitációs állandó négyzetgyöke. A kétféle perihéliumelmozdulás, (19) és (22), egyenlő, ha

$$\beta = \frac{6\pi c n^2}{\varepsilon (1 - \varepsilon^2) (\pi^2 - 4) C^2}. \dots (23)$$

A földpálya excentricitását kerekén 0.02-nak véve, a (23)-ból $\beta = 0.02718$.

A Merkúr perihéliummozgása kerekén 40'' per saeculum, pályájának excentricitása 0.2, keringésideje 88^d. Ezekkel az adatokkal a (21)-ből $\beta = 1.155 \times 10^{-7}$ adódik, az előbbinél lényegesen kisebb érték. Ezzel a β -val a (19)-ből a Föld számára 16''-nyi perihéliumelmozdulás következik per saeculum, a mi négyszerese a (23)-ból adódó értéknek.

A (15) alapján r és következőleg a potenciál is az idő függvénye,

mely az idő hatványai szerint haladó végtelen sor alakjában írható. Ezt a sort βt -vel szorozva hozzáadtuk az $\frac{1}{r}$ sorához, és ez szolgáltatja az új potenciált, mely meggondolásaink alapjául szolgál.

Minthogy eljárásunk az ω kiszámítására csak közelítő, így a β értékét is csak approximative kaphatjuk. Pontosabb eredményhez jutnánk a (12) segítségével. Ez azonban szemmel láthatólag rendkívül komplikált számításokat involvál, és az eredmény ismét csak approximativ lehetne, bár pontosabb mint az, amelyhez az előzőekben vázolt úton jutottunk.

VII. A Hilbert-féle tér normális átalakításainak egy-paraméteres félcsoportjairól.

Irta: Szőkefalvi Nagy Béla vendég.

A Szent István Akadémia IV. osztályának 1943 február 12-i ülésén bemutatta
Sárközy Pál rendes tag.

Bevezetés.

A $\mathfrak{H}$ komplex Hilbert-féle tér egy N korlátos lineáris átalakítását akkor mondjuk normálisnak, ha felcserélhető a hozzá kapcsolt (adjungált) N^* átalakítással, azaz ha $N^*N = NN^*$.¹ Normális N átalakításának megvan az a tulajdonsága, hogy $\mathfrak{H}$ bármely f elemére $\|N^*f\|^2 = (N^*f, N^*f) = (NN^*f, f) = (N^*Nf, f) = (Nf, Nf) = \|Nf\|^2$, azaz hogy $\mathfrak{H}$ bármely f elemét N és N^* egyenlő normájú elemekbe viszi át.

Különös normális átalakítások az önmagukhoz kapcsolt és az unitárius átalakítások. Az előbbieket az jellemzi, hogy $N^* = N$, az utóbbiakat az, hogy $N^*N = NN^* = I$, ahol I az azonos átalakítás.

Ismeretes, hogy bármely korlátos önmagához kapcsolt A átalakítás előállítható az

$$A = \int_{-\infty}^{\infty} \lambda dE_{\lambda}$$

integrálalakban, ahol $\{E_{\lambda}\}$ egy ú. n. spektrális sereg, melynek következők a tulajdonságai: 1°. Minden λ -ra E_{λ} a $\mathfrak{H}$ -nak valamely alterére való merőleges vetítése, 2° $E_{\lambda}E_{\mu} = E_{\min(\lambda, \mu)}$, 3° $E_{\mu} \rightarrow E_{\lambda}$, ha μ fogyva tart λ -hoz, 4° $E_{\lambda} \rightarrow 0$, ha $\lambda \rightarrow -\infty$, 5° $E_{\lambda} \rightarrow I$, ha $\lambda \rightarrow \infty$. Ha $m \cdot I \leq A \leq M \cdot I$, azaz ha minden f -re $m \|f\|^2 \leq (Af, f) \leq M \|f\|^2$ (m és M valós számok, az A alsó és felső korlátjai), akkor E_{λ} a (m, M) szakaszon kívül állandó, azaz $E_{\lambda} = 0$, ha $\lambda < m$ és $E_{\lambda} = I$, ha $\lambda \geq M$. Az integrál

¹ A Hilbert-féle tér elméletének elemeit ebben a dolgozatban ismertnek tételezzük fel. Részletes bevezetést nyújt az elméletbe pl. a következő tankönyv: M. H. Stone, Linear transformations in Hilbert space, New York (1932).

A $\mathfrak{H}$ tér valamely T lineáris átalakítása akkor korlátos, ha van egy olyan C szám, hogy $\mathfrak{H}$ bármely f elemére $\|Tf\| \leq C \|f\|$. A legkisebb ilyen C számot $\|T\|$ -vel jelöljük és a T korlátjának nevezzük. Egy T korlátos lineáris átalakítás-hoz mindig tartozik egy olyan T^* , ugyancsak korlátos lineáris átalakítás, hogy $(Tf, g) = (f, T^*g)$ bármely f, g elempárra $\mathfrak{H}$ -ból.

értelmezése a közönséges Stieltjes-integrálok mintájára, $\sum_k \lambda_k (E_{\lambda_k} - E_{\lambda_{k-1}})$ alakú összegek határértékével történik.

Hasonlóképpen minden N korlátos normális átalakítás előállítható az

$$N = \int_G z dK_z$$

integrálalakban, ahol G a Gauss-féle számsík, $z = x + iy$, $\{K_z\}$ pedig egy ú. n. komplex spektrális sereg, azaz $K_{x+iy} = E_x F_y$, ahol $\{E_x\}$ és $\{F_y\}$ egymással felcserélhető vetítésekkel álló spektrális seregek s az integrál értelmezése a Radon-Stieltjes-integrálok mintájára, $\sum_{j,k} (x_j + iy_k) (E_{x_j} - E_{x_{j-1}}) (F_{y_k} - F_{y_{k-1}})$ alakú összegek határértékékként történik.

Ismeretes továbbá az is, hogy bármely korlátos normális átalakítás előállítható, és pedig egyetlen módon, egy önmagához kapcsolt pozitív A^{-1} és egy unitárius U átalakítás szorzataként: $N = AU = UA$; A már azáltal meg van határozva, hogy négyzete N^*N .

Stone amerikai matematikustól származik a következő tétel:²

Legyen $\{U_t\}$ ($-\infty < t < \infty$) unitárius átalakításoknak egy egy-paraméteres csoportja, azaz legyen $U_s U_t = U_{s+t}$ bármely s -re és t -re. Ha még feltesszük, hogy $(U_t f, g)$ bármely f, g elem párra t -nek folytonos függvénye, akkor van egy és csakis egy olyan $\{E_\lambda\}$ spektrális sereg, amelyre

$$U_t = \int_{-\infty}^{\infty} e^{it\lambda} dE_\lambda.$$

E_λ felcserélhető minden olyan átalakítással, amely minden U_t -vel felcserélhető.

Neumann János kimutatta,³ hogy elegendő az $(U_t f, g)$ függvényekről csupán azt feltenni, hogy Lebesgue szerint mérhetőek.

Megjegyezzük, hogy Stone tétele megszámlálhatónál nagyobb dimenziójú komplex-euklidesi térre⁴ is érvényes, Neumanntól származó általánosítása már nem.

¹ Azaz minden f -re $(Af, f) \geq 0$.

² M. H. Stone, Linear transformations in Hilbert space, *Proc. Nat. Acad. Sci. U. S. A.* 16 (1930), 172—175; On one-parameter unitary groups in Hilbert space, *Annals of Math.* 33 (1932), 643—648.

³ J. v. Neumann, Über einen Satz von Herrn M. H. Stone, *Annals of Math.* 33 (1932), 567—573.

⁴ Komplex euklidesi teren egy olyan vektorteret értünk, amelynek vektorait (elemeit) komplex számokkal szorozhatjuk, továbbá amelynek vektoraira belső szorzat és norma a szokásos módon értelmezve van és amely ebben a metrikában teljes (azaz, ha egy f_n sorozatra $\|f_n - f_m\| \rightarrow 0$, ha $m, n \rightarrow \infty$, akkor f_n a tér valamely eleméhez tart). Az (absztrakt) Hilbert-féle teret az általános komplex euklidesi terek közül az tűnteti ki, hogy van benne megszámlálhatóan végtelen sok elemből álló teljes ortogonális rendszer.

E tételre, melynek a kvantummechanikában és az ú. n. ergodelméletben is fontos szerepe van, *Storie*-on és *Neumann*-on kívül *Riesz Frigyes*¹ és szerző² is közölt egy-egy bizonyítást.

A következő tételt szerző először csoportok esetére mondotta ki,³ később ő maga⁴ és *Hille*⁵ félcsoportokra általánosította:

Legyen $\{A_t\}$ ($0 < t < \infty$) korlátos önmagukhoz kapcsolt átalakítások egy félcsoportja, azaz legyen $A_s A_t = A_{s+t}$ bármely pozitív s -re és t -re. Egyik A_t -nek se legyen sajátértéke a 0, azaz $A_t f = 0$ csak akkor álljon fenn, ha $f = 0$. Ha még feltelesszük, hogy bármely f elemre $(A_t f, f)$ a t -nek (legalább is valamely szakaszon) korlátos, vagy *Lebesgue* szerint mérhető függvénye, akkor van egy és csakis egy olyan $\{F_\lambda\}$ spektrális sereg, amelyre

$$A_t = \int_{-\infty}^{\infty} e^{it\lambda} dF_\lambda.$$

Ha $\lambda \geq \log \|A_1\|$, akkor $F_\lambda = I$. Minden olyan átalakítás, amely A_1 -gyel felcserélhető, felcserélhető minden egyes F_λ -val is.

Ez a tétel megszámlálhatónál magasabb dimenziójú komplex euklidesi térre is érvényes.

E dolgozat 1. §-ában a következő általánosabb tételt fogjuk bebizonyítani:

Legyen $\{N_t\}$ ($0 < t < \infty$) korlátos normális átalakítások egy egy-paraméteres félcsoportja, azaz legyen $N_s N_t = N_{s+t}$ bármely pozitív s -re és t -re. Egyik N_t -nek se legyen sajátértéke a 0, azaz $N_t f = 0$ csak akkor álljon fenn, ha $f = 0$. Ha még feltelesszük, hogy $(N_t f, g)$ bármely f, g elem-párra a t paraméter folytonos függvénye, akkor létezik egy és csakis egy olyan $\{K_z\}$ komplex spektrális sereg, amelyre

$$N_t = \int_G e^{tz} dK_z.$$

A 2. §-ban kimutatjuk, hogy az $(N_t f, g)$ függvényekről elegendő azt feltenni, hogy *Lebesgue* szerint mérhetőek, mert ebből már következik az is, hogy folytonosak.

Az általánosított feltétellel (mérhetőség) a tétel azonban csak

¹ *F. Riesz*, Über Sätze von Stone und Bochner, *Acta Sci. Math. Szeged*, 6 (1933), 184—198.

² *B. v. Sz. Nagy*, Über meßbare Darstellungen Liescher Gruppen, *Math. Annalen*, 112 (1936), 286—296.

³ l. c. 4.

⁴ *B. de Sz. Nagy*, On semi-groups of selfadjoint transformations in Hilbert space, *Proc. Nat. Acad. Sci. U. S. A.* 24 (1938), 559—560.

⁵ *E. Hille*, On semi-groups of transformations in Hilbert space, *Proc. Nat. Acad. Sci. U. S. A.* 19 (1938), 159—161; *E. Hille*, Notes on linear transformations. II. Analyticity of semi-groups, *Annals of Math.* 40 (1939), 1—47.

a Hilbert-féle (tehát megszámlálhatóan végtelen dimenziójú) térre érvényes, míg az eredeti feltétellel (folytonosság) magasabb dimenziójú komplex euklidesi térre is érvényes marad.

A fenti tételt félcsoporthok helyett csoportokra szerző már egy előbbi dolgozatában kimondotta,¹ teljes bizonyítást azonban akkor nem adott rá.

1. §.

A tételt bizonyítandó, tegyük fel, hogy $\{N_t\}$ ($0 < t < \infty$) korlátos normális átalakításoknak egy félcsoporthja, azaz $N_s N_t = N_{s+t}$ bármely pozitív s -re és t -re, egyik N_t -nek sem sajátértéke a 0 , továbbá, hogy $(N_t f, g)$ bármely f, g elempárra a t paraméter folytonos függvénye. Ez az utóbbi feltétel különben úgy is kifejezhető, hogy ha $s \rightarrow t$, akkor $N_s f$ (bármely f -re) gyengén tart $N_t f$ -hez.

A félcsoporth-tulajdonság alapján vitágos, hogy bármely s és t paraméter értékekre N_s és N_t felcserélhető átalakítások. De könnyű belátni azt is, hogy N_s^* és N_t is felcserélhetők. Legyen először s és t összemérhető, azaz létezzék egy olyan u szám, amelynek s és t egész számú többszörösei: $s = m u$, $t = n u$. Ekkor $N_s = N_u^m$ és $N_t = N_u^n$ (a félcsoporth-tulajdonság miatt), ennél fogva $N_s^* = (N_u^*)^m$; N_u^* és N_u^o felcserélhetők lévén (normális átalakításról lévén szó) N_s^* és N_t is felcserélhetők. Ha már most s és t nem összemérhető, mindenesetre található az s -sel összemérhető számoknak egy olyan t_n sorozata, amely a t -hez tart. A folytonosság miatt ekkor bármely f, g elempárra

$$(N_s^* N_t f, g) = (N_t f, N_s g) = \lim_{n \rightarrow \infty} (N_{t_n} f, N_s g) = \lim_{n \rightarrow \infty} (N_s^* N_{t_n} f, g)$$

$$(N_t N_s^* f, g) = \lim_{n \rightarrow \infty} (N_{t_n} N_s^* f, g);$$

a jobboldalakra azonban már tudjuk, hogy egyenlők, ennél fogva $(N_s^* N_t f, g) = (N_t N_s^* f, g)$, tehát $N_s^* N_t = N_t N_s^*$.

Tekintsük most az $A_t = \frac{N_t^*}{2} \frac{N_t}{2}$, nyilván önmagukhoz kapcsolt átalakításokat. Az előbb bebizonyított felcserélhetőségekből következik, hogy bármely s -re és t -re

$$A_s A_t = \frac{N_s^*}{2} \frac{N_s}{2} \frac{N_t^*}{2} \frac{N_t}{2} = \frac{N_s^*}{2} \frac{N_t^*}{2} \frac{N_s}{2} \frac{N_t}{2} = \left(\frac{N_t^*}{2} \frac{N_s}{2} \right)^* \left(\frac{N_s}{2} \frac{N_t}{2} \right) =$$

$$\frac{N_{s+t}^*}{2} \frac{N_{s+t}}{2} = A_{s+t},$$

azaz $\{A_t\}$ félcsoporth, továbbá, hogy A_s és N_t felcserélhetők.

Egyik A_t -nek sem lehet sajátértéke a 0 , mert ha $A_t f = 0$, akkor

¹ l. c. 1.

$\|N_t f\|^2 = (N_t f, N_t f) = (N_t^* N_t f, f) = (A_t f, f) = 0$, azaz $N_t f = 0$ és így feltétel szerint $f = 0$.

Most mutassuk meg, hogy bármely $(A_t f, f)$ függvény a $(0, \infty)$ belsejében fekvő bármely $[a, b]$ zárt szakaszon korlátos. Ellenkező esetben ugyanis található lenne olyan t_n pontsorozat $[a, b]$ -ben, amelyre $(A_{t_n} f, f) \rightarrow \infty$. Legyen τ a t_n sorozat egy torlódási helye, τ_n pedig egy τ -hoz tartó részsorozata t_n -nek. Ekkor $\|N_{\tau_n} f\|^2 = (A_{\tau_n} f, f) \rightarrow \infty$.

Ez azonban lehetetlen, mert hiszen az $N_{\tau_n} f$ sorozat gyengén $N_\tau f$ -hez tart, már pedig ismeretes, hogy egy gyengén konvergens sorozata a Hilbert-féle térnek mindig korlátos.

Alkalmazhatjuk tehát szerzőnek a bevezetésben említett tételét: Létezik egy és csakis egy olyan $\{F_x\}$ spektrális sereg, amelyre

$$(1) \quad A_t = \int_{-\infty}^{\infty} e^{tx} dF_x.$$

Mint hogy $\|A_1\| = \|N_{\frac{1}{2}}^* N_{\frac{1}{2}}\| = \|N_{\frac{1}{2}} N_{\frac{1}{2}}\| = \|N_1\|^1$, azért $F_x = I$, ha $x \geq \log \|N_1\|$. Jelöljük $\log \|N_1\|$ -et A -val. Mint hogy F_x a A -n túl állandó, (1) így is írható:

$$(2) \quad A_t = \int_{-\infty}^A e^{tx} dF_x.$$

F_x felcserélhető minden olyan átalakítással, amely A_1 -gyel felcserélhető.

Ha $s \rightarrow t$, akkor bármely f -re: $A_s f \rightarrow A_t f$. Ez következik abból, hogy ha $s \rightarrow t$, akkor e^{sx} a $(-\infty, A)$ félegyenesen egyenletesen tart e^{tx} -hoz.

Mint hogy $A_t^2 = (N_t^* N_t)^2 = N_t^* N_t$, azért A_t éppen az N_t normális

átalakításnak a bevezetésben említett szorzatfelbontásában fellépő pozitív önmagához kapcsolt átalakítás.² Tehát van egy olyan U_t unitárius átalakítás, hogy $N_t = U_t A_t = A_t U_t$. Mutassuk meg, hogy az U_t átalakítások is egy félcsoportot alkotnak.

Először is jegyezzük meg, hogy A_t -nek nem lévén sajátértéke a 0, létezik az inverze, A_t^{-1} , és maga is önmagához kapcsolt, de nem szükségképpen korlátos átalakítás. (2) alapján A_t^{-1} integráلهőállítása

$$A_t^{-1} = \int_{-\infty}^A e^{-tx} dF_x.$$

¹ $N_{\frac{1}{2}}$ normális lévén, bármely f -re $\|N_{\frac{1}{2}}^* N_{\frac{1}{2}} f\| = \|N_{\frac{1}{2}} N_{\frac{1}{2}} f\|$.

² A_t pozitív, hiszen $(A_t f, f) = \|N_{\frac{1}{2}} f\|^2 \geq 0$.

Az $N_t = A_t U_t$ egyenletből: $U_t = A_t^{-1} N_t$. Minthogy N_t felcserélhető A_s -sel, A_s^{-1} -gyel is felcserélhető abban az értelemben, hogy $N_t A_s^{-1} \subseteq A_s^{-1} N_t$.¹ Innen

$$\begin{aligned} U_s U_t &= A_s^{-1} N_s A_t^{-1} N_t \subseteq A_s^{-1} A_t^{-1} N_s N_t = (A_t A_s)^{-1} (N_s N_t) = \\ &= A_{s+t}^{-1} N_{s+t} = U_{s+t}, \end{aligned}$$

tehát $U_s U_t \subseteq U_{s+t}$, s minthogy $\mathfrak{H}$ minden elemére értelmezett átalakításokról van szó, $U_s U_t = U_{s+t}$; $\{U_t\}$ tehát valóban félcsoport.

Most azt mutassuk meg, hogy $(U_t f, g)$ bármely f, g elempárra a t paraméter folytonos függvénye, azaz, hogy ha $s \rightarrow t$, akkor $(U_s f, g) \rightarrow (U_t f, g)$.

Először is

$$(U_s A_t f, g) - (U_t A_t f, g) = (U_s (A_t - A_s) f, g) + ((U_s A_s - U_t A_t) f, g),$$

tehát

$$|(U_s A_t f, g) - (U_t A_t f, g)| \leq \|A_t f - A_s f\| \|g\| + |(N_s - N_t) f, g| \rightarrow 0,$$

mert hiszen $A_s f \rightarrow A_t f$ és $N_s f$ gyengén tart $N_t f$ -hez.

Ennélfogva $(U_s h, g) \rightarrow (U_t h, g)$ minden $h = A_t f$ alakú, és tetszőleges g elemre. Ezek a h elemek mindenütt sűrűn fekszenek $\mathfrak{H}$ -ban, hiszen A_t^{-1} éppen ezekre van értelmezve. Ha már most h^* a $\mathfrak{H}$ tetszőleges eleme, h_n pedig az előbbi típusú elemeknek egy h^* -hoz tartó sorozata, akkor

$$|(U_s h^*, g) - (U_s h_n, g)| \leq \|h^* - h_n\| \|g\|,$$

tehát $(U_s h_n, g)$ egyenletesen tart $(U_s h^*, g)$ -hez (ha $n \rightarrow \infty$), ennélfogva az $(U_s h_n, g)$ függvényekkel együtt $(U_s h^*, g)$ is folytonos az $s = t$ pontban: $(U_s h^*, g) \rightarrow (U_t h^*, g)$. Ezzel állításunkat bebizonyítottuk.

Az $\{U_t\}$ félcsoportot könnyen kiegészíthetjük csoporttá azáltal, hogy negatív t -re U_t -t így definiáljuk: $U_t = U_{-t}^{-1}$, továbbá $U_0 = I$ tesszük. Könnyű látni, hogy az $(U_t f, g)$ függvények a kiterjesztés után is folytonosak maradnak.

Alkalmazzuk Stonenak a bevezetésben említett tételét: Van egy (és csakis egy) olyan $\{E_y\}$ spektrális sereg, amelyre

$$U_t = \int_{-\infty}^{\infty} e^{ity} dE_y;$$

minden olyan átalakítás, amely minden U_t -vel felcserélhető, felcserélhető minden E_y -nal is.

² $T_1 \subseteq T_2$ azt jelenti, hogy bármely olyan f elemre, amelyre a T_1 átalakítás értelmezve van, a T_2 is értelmezve van és $T_2 f = T_1 f$. — Az $A_s N_t = N_t A_s$ egyenletből következik A_s^{-1} -gyel való mindkétoldali beszorzással: $A_s^{-1} A_s N_t A_s^{-1} = A_s^{-1} N_t A_s A_s^{-1}$. Minthogy nyilván $A_s^{-1} A_s = I$ és $A_s A_s^{-1} \subseteq I$, azért valóban $N_t A_s^{-1} \subseteq A_s^{-1} N_t$.

A_1 felcserélhető A_t^{-1} -gyel és N_t -vel, ennél fogva U_t -vel is (bármely t -re), tehát A_1 felcserélhető minden E_y -nal is. Az (1) integrálban fel-lépő F_x vetítésekről tudjuk, hogy felcserélhetőek minden az A_1 -gyel felcserélhető átalakítással, ennél fogva E_y -nal is.

Az $\{F_x\}$ és $\{E_y\}$ spektrális seregek tehát csupa egymással felcserélhető vetítésekből állanak, $K_z = F_x E_y$ tehát egy komplex spektrális sereget definiál. Továbbá:

$$N_t = A_t U_t = \int_{-\infty}^{\infty} e^{tx} dF_x \int_{-\infty}^{\infty} e^{ty} dE_y = \int_{-\infty}^{\infty} \int_{-\infty}^{\infty} e^{tx+iy} dF_x dE_y = \int_G e^{tz} dK_z.$$

Ezzel a tételt bebizonyítottuk. A bizonyításban sehol sem hivatkoztunk arra, hogy a $\mathfrak{H}$ tér megszámlálhatóan végtelen dimenziójú (azaz, hogy található benne elemeknek egy megszámlálhatóan végtelen, mindenütt sűrű halmaza). Ennél fogva érvényes a tétel tetszőleges komplex euklidesi térre is.

2. §.

Most kimutatjuk, hogy elegendő az $(N_t f, g)$ függvényekről csupán mérhetőséget követelni. A bizonyításban lényegesen felhasználjuk azt, hogy a $\mathfrak{H}$ térben van egy megszámlálhatóan végtelen, mindenütt sűrűn fekvő $\varphi_1, \varphi_2, \varphi_3, \dots$ sorozat ($\varphi_n \neq 0$). Ez az általánosítás tehát magasabb dimenziójú komplex euklidesi terekre általában már nem érvényes, mint azt egyszerű példán igazolhatjuk.

Pontosabban szólva, kimutatjuk, hogy ha $\{N_t\}$ korlátos normális átalakítások egy félcsoportja, akkor az $(N_t f, g)$ függvények mérhetőségéből már következik a folytonosságuk is.

Mint hogy megszámlálhatóan végtelen sok valós értékű mérhető függvény felső burkolója is mérhető, és minthogy, mint könnyű belátni,

$$\sup_{m, n} |(N_t \varphi_m, \varphi_n)| = \|N_t\|,$$

azért $\|N_t\|$ is mérhető függvénye t -nek.

Ezzel együtt természetesen az $\alpha(t) = \log \|N_t\|$ függvény is mérhető. Ez a függvény konvex, hiszen az

$$\|N_{t+s}\| = \|N_t N_s\| \leq \|N_t\| \|N_s\|$$

egyenlőtlenségből, tekintetbe véve még, hogy

$$\|N_{\frac{t+s}{2}}\|^2 = \|N_{\frac{t+s}{2}}^2\| = \|N_{t+s}\|,^1$$

¹ Ugyanis bármely korlátos normális átalakításra $\|N^2\| = \|N\|^2$. Először is $\|N^2 f\| \leq \|N\| \|Nf\| \leq \|N\| \|N\| \|f\|$, ahonnan $\|N^2\| \leq \|N\|^2$. Másrészt $\|Nf\|^2 = (N^* N f, f) \leq \|N^* N f\| \|f\| = \|N^2 f\| \|f\| \leq \|N^2\| \|f\|^2$ és így $\|Nf\| \leq \|N\|^{\frac{1}{2}} \|f\|$, tehát $\|N\| \leq \|N^2\|^{\frac{1}{2}}$. A kapott két egyenlőtlenségből már következik az állítás.

következik, hogy

$$2\alpha\left(\frac{t+s}{2}\right) \leq \alpha(t) + \alpha(s).$$

De ismeretes, hogy bármely konvex mérhető függvény folytonos is.¹ Tehát $\alpha(t)$, és vele együtt $\|N_t\|$ maga is, folytonosak az egész $(0, \infty)$ félegyenesen.

Az $\|N_t\|$ tehát integrálható a t paraméter tetszés szerinti (a, b) véges szakaszán $(0 < a)$, és vele együtt integrálható $(N_t f, g)$ is bármely f, g elempárra, hiszen ezt a függvényt az integrálható $\|N_t\| \|f\| \|g\|$ függvény majorálja. Ennélfogva továbbá

$$\left| \int_a^b (N_\tau f, g) d\tau \right| \leq \int_a^b \|N_\tau\| \|f\| \|g\| d\tau.$$

Adott (a, b) szakaszon, adott g elemmel képezve, az első integrál az f elemre nézve egy lineáris operáció, amely korlátos is és korlátja

$$\|g\| \int_a^b \|N_\tau\| d\tau.$$

Ismeretes, hogy bármely $L(f)$ korlátos lineáris operációhoz van egy olyan g^* elem, hogy $L(f) = (f, g^*)$ minden f -re. A szóbanforgó lineáris operációhoz tartozó ilyen g^* elem természetesen függ az (a, b) szakasznak és a g elemnek a megválasztásától, ezért jelöljük $T_{ab}g$ -vel. Tehát minden f -re

$$(3) \quad (f, T_{ab}g) = \int_a^b (N_\tau f, g) d\tau.$$

Irjunk itt f helyébe $N_t f$ -et:

$$(N_t f, T_{ab}g) = \int_a^b (N_\tau N_t f, g) d\tau = \int_a^b (N_{\tau+t} f, g) d\tau = \int_{a+t}^{b+t} (N_\sigma f, g) d\sigma.$$

A határozott integrál a határoktól folytonosan függvény, következik innen, hogy $(N_t f, h)$ bármely f -re és bármely $T_{ab}g$ alakú h -ra a t folytonos függvénye. Folytonos lesz akkor is, ha h véges sok ilyen elem összege: $h = \sum T_{a_k b_k} g_k$. Az ilyen h elemek nyilván lineáris sokaságot alkotnak, jelöljük ezt L -l. Legyen $[L]$ az L -et tartalmazó legkisebb altere² $\mathfrak{H}$ -nak. Ha h^* az $[L]$ egy L -be nem tartozó eleme (ha ilyen egyáltalán van), akkor h^* mindenesetre határértéke az L -be tartozó elemek valamely h_n sorozatának. De ekkor

$$|(N_t f, h^*) - (N_t f, h_n)| \leq \|N_t\| \|f\| \|h^* - h_n\|$$

alapján minden adott f -re az $(N_t f, h_n)$ függvények egyenletesen tar-

¹ L. pl. W. Sierpinski, *Fundamenta Math.* 1 (1920), 125—129.

² Azaz zárt lineáris sokasága.

tanak a $(0, \infty)$ belsejében fekvő bármely zárt szakaszon $(N_t f, h^*)$ -hoz, az $(N_t f, h_n)$ függvények folytonosságából ennél fogva következik az $(N_t f, h^*)$ folytonossága is.

Beláttuk tehát, hogy $(N_t f, h)$ minden f -re és minden az $[L]$ -be tartozó h -ra folytonos függvénye t -nek. Legyen most f^* a $\mathfrak{H}$ térnek egy az egész $[L]$ -re merőleges eleme. Egy ilyen f^* elem minden $T_{ab}g$ alakú elemre merőleges lévén, (3) alapján

$$\int_a^b (N_\tau f^*, g) d\tau = (f^*, T_{ab}g) = 0.$$

Minthogy itt (a, b) tetszőleges, kell hogy az integrálandó függvény, $(N_\tau f^*, g)$ mindenütt 0 legyen, kivéve esetleg egy a g elemtől függő zérómértékű τ -halmaz pontjait. Ha a $\mathfrak{H}$ -ban mindenütt sűrűn fekvő φ_n sorozat egyes tagjaihoz ilyen módon tartozó kivételes halmazokat egyesítjük, újra csak zérómértékű halmazt kapunk. Ennél fogva feltehetően lesz, és pedig a 0 tetszés szerinti közelében, olyan τ_0 , amelyre

$$(N_{\tau_0} f^*, \varphi_n) = 0$$

minden n -re. Ebből következik, hogy $N_{\tau_0} f^* = 0$ és így minden τ_0 -nál nagyobb t -re is $N_t f = N_{t-\tau_0} N_{\tau_0} f^* = 0$. Minthogy τ_0 -at a 0 tetszés szerinti közelében választhattuk, azért $N_t f^* = 0$ minden pozitív t -re. Minthogy N_t^* normalitása miatt $\|N_t^* f^*\| = \|N_t f^*\|$, azért $N_t^* f$ is 0 minden pozitív t -re. Következésképpen bármely f -re

$$(N_t f, f^*) = (f, N_t^* f^*) = 0;$$

$(N_t f, f^*)$ tehát folytonos az $[L]$ -re merőleges f^* elemekre is.

Minthogy bármely g elem felbontható egy $[L]$ -be tartozó és egy $[L]$ -re merőleges elem összegére, azért $(N_t f, g)$ minden f, g elempárra folytonos függvénye t -nek, amint azt állítottuk.

* * *

Jegyezzük meg, hogy tételünkben az a feltétel, hogy egyik N_t -nek sem sajátértéke a 0, nem jelent lényeges megszorítást. Könnyen belátható ugyanis a félcsoport-tulajdonság alapján, hogy, ha a fenti feltételt elejtjük, $\mathfrak{H}$ felbomlik két egymásra merőleges alterének összegére: $\mathfrak{H} = \mathfrak{M} + \mathfrak{N}$, úgy hogy $\mathfrak{M}$ -et is, $\mathfrak{N}$ -et is minden N_t önmagába visz át, és pedig az egész $\mathfrak{N}$ -et a 0 elembe, míg $\mathfrak{M}$ -nek a 0-tól különböző f elemére sem lesz $N_t f = 0$.

VIII. A légnyomás hullámzásai.

Irta: Dr. Berkes Zoltán, vendég.

Bemutatta a Szent István Akadémia IV. osztályának 1943. október 22-i ülésén.

Az 1—7. ábrával.

Az időjárási elemek (légnyomás, hőmérséklet, nedvesség stb.) változásait tekintve, azt tapasztaljuk, hogy a pozitív és negatív irányú eltérések a középértéktől — hosszabb, rövidebb időszak alatt — *kiegyenlítődnek*, ami az éghajlat állandóságának is feltétele. A légköri jelenségek tehát *hullámszerűek*, azonban igazi szinusz hullámot ritkán találunk; sokszor inkább csak *ritmusokkal* van dolgunk, azaz mind a hullámzás *amplitúdója*, mind pedig a hullámhossz, vagyis a *lengésidő* változó.

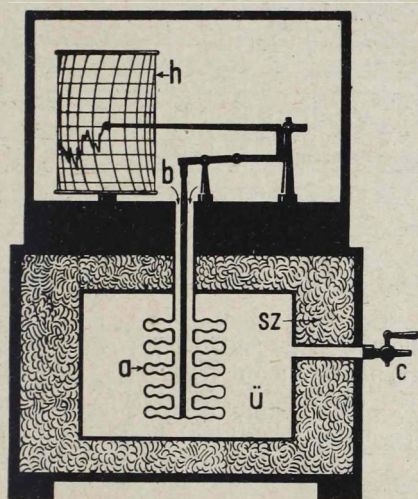
A légkör lengéseinek tanulmányozásán legalkalmasabb műszer a *légnyomásíró* (barográf), mert ez kevésbé tehetetlen, mint pl. a hőmérséklet-, vagy a nedvességíró. Ezenkívül a légnyomásban jelentkezőnek legtisztábban a hullámok. A következőkben a légnyomás különböző hosszúságú (1 perc — 1 év) hullámairól lesz szó, előbb azonban meg kell ismerkednünk a légnyomásíró műszerekkel.

A magyar *Meteorológiai Intézetben* háromféle barográf légnyomásíró működik. A közönséges *egyhetes barográf*on kívül 1939 júliusa óta működik egy *Richard-rendszerű mikrobarográf*, amelynek mai formáját *Robitzsch* szerkesztette meg.³ Két évvel ezelőtt helyezettett üzembe a félév alatt egyszer körbeforduló, egyébként közönséges légnyomásíró, a *makrobarográf*. Ezt a műszert a csorbatói szlovák állami csillagvizsgáló igazgatójánál, Becvarnál látta első alkalommal *dr. Réthly Antal* egyetemi rendes tanár, az Intézet igazgatója, és nálunk is meghonosította.

A *mikrobarográf* tulajdonképen közönséges *Vidi-szelencés aneroid*, azonban hiányzik belőle a szelencesort megfeszítve tartó rúgó. (1. ábra.)¹ Ehelyett a külső levegővel kis nyíláson át érintkező szelencesor *állandó nyomású és állandó hőmérsékletű* légtérrel van körülvéve. (Intézetünk barométerszobájának hőmérséklete egyébként is az év folyamán alig

¹ Kleinschmidt, E. Handbuch der Meteorologischen Instrumente. Berlin, 1935. 328. o.

10° -ot változik.) A műszer a lassú és egyenletes nyomásváltozásokat nem is jelzi, mert ezek a kis nyíláson kiegyenlítődhetnek, hanem csak a rövidebb időtartamú (legfeljebb néhány órás) lengéseket. A *makrobarográf* viszont az óra lassú járása miatt éppen az egy napnál hosszabb tartamú hullámok feltüntetésére alkalmas. A mikrobarográf maximálisan 2 Hgmm nagyságú nyomáshullámokat regisztrálhat, vagyis a

1. ábra. Mikrobarográf vázlatos rajza.

a = Vidi-szelencesor ; b = szűk légnylás ;
 ü = állandó nyomású légtér ; h = órahe-
 ger ; sz = szigetelés ; c = nyomáskiegyen-
 lítő csap.

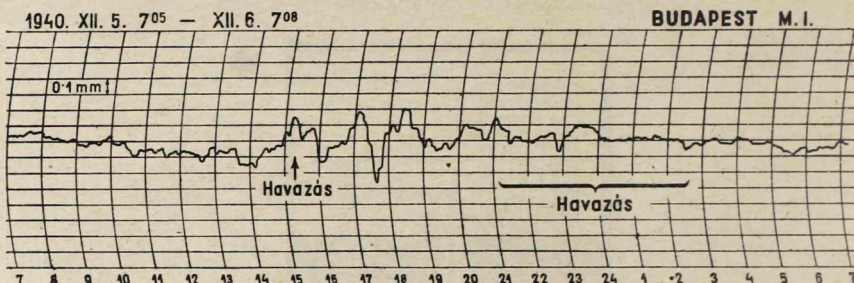
még megbecsülhető ingadozás 5/1000 Hgmm. A makrobarográf lengései 30 Hgmm nagyságúak is lehetnek, néhány napon belül is.

Lássuk azonban az eredményeket kissé részletesebben :

1. A *mikrobarográf* viselkedése szoros kapcsolatban áll az időjárás-változásokkal, vagyis a *frontátvonulásokkal*. Időjárási frontnak nevezik a kétfajta *légtömeg* között hosszabb-rövidebb ideig fennálló *határfelületet*, melynek átvonulásakor az észlelőhelyen az időjárás *ugrásszerű* változást szenved. Ha valamely napon nincs ilyen időzavar, akkor a műszer nyugodt, s majdnem egyenes vonalat ír. Hideg légtömegekre feláramló meleg levegő, azaz *felsikló* (meleg) *front* esetében a mikrobarográf már több órával a csapadékuulás kezdete előtt igen szabályos, 1—2 tized mm nagyságú, 15—60 perc időtartamú lebegésekbe kezd. Ez a tartós, jellegzetes hullámozás biztos előjele is a felsikló front közeledésének, úgy, hogy

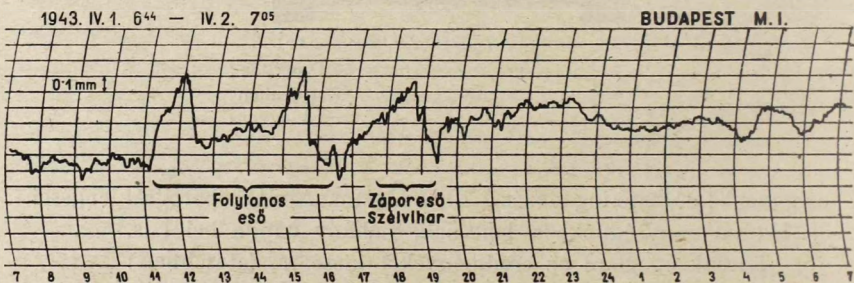
a műszer időjelzőként is működik. Ilyen hullámszás látható az 1940 december 5-i szalagon. (2. ábra.)

Lényegesen másként viselkedik a mikrobarográf a meleg levegő alá beékelődő hideg légtömeg, azaz a *betörési front* esetében. Ilyenkor rendszerint *hiányzik a frontátvonulást megelőző szabályos hullámszás,*

2. ábra. Mikrobarográf görbéje felsikló (meleg) front alkalmával.

illetőleg csak kismértékű, de a *frontbetörés pillanatában a műszer erős ugrást* (zavatarorr) mutat, majd jellegzetes, igen finom, 1—2 század mm nagyságú, kb. 5 perc tartamú lengésekbe kezd, ami a fellépő vihar szellőzéseivel kapcsolatos. Ezenkívül hosszabb, 1—1 1/2 órás lengések

3. ábra. Mikrobarográf görbéje betörési (hideg) front alkalmával.

is jelentkeznek, amelyik mindegyike rendszerint csapadékhullással (zápor) egyidejű. Ezeknek amplitudója elérheti a 1/2 mm-t is, mint pl. az 1943 április 1-i szalagon is látható. (3. ábra.) Ú. n. *okkluzió*s, vagy záródott front esetében egyidejűleg mindkét fajta hullámszás fellép.

A mikrohullámok keletkezését illetően *Helmholtzra* kell utalnunk. Az ő vizsgálatai szerint u. i. két különböző senességű közeg (levegő és víz, vagy hideg levegő és meleg levegő) egymáson történő áramlásakor a határfelületen fellép az ú. n. *gravitációs hullámszás*. A hidrodinamika

alapegyenleteinek segítségével a hullámok minden tulajdonsága kiszámítható és azok jó egyezésben vannak a tapasztalt értékekkel.² A hullámhossz néhány 100 m és néhány km között van a számítások és az észlelés szerint is. Az amplitudó 1—2 tized mm, ami szintén megfelel a tapasztalásnak. Hogy a légkörben ilyen hullámozás fellép, azt látható módon bizonyítják a *hullámfelhők* is. Ha ezek magasságát ismerjük, akkor a hullámhossz kiszámítható. (A felhők a légköri hullámok emelkedő ágában keletkeznek, a leszálló ágban a vízcseppek ismét elpárolognak.)

2. A *napi menet*. A néhány óra és 24 óra közé eső légnyomás-hullámozás tanulmányozására közönséges barográf nagyon alkalmas. Ha ennek szalagjait kiértékeljük és havi, ill. évi átlagokat készítünk, akkor a *légnyomás napi menete* tűnik szemünkbe. Itt tulajdonképpen egy 24 és egy 12 órás hullámozás összetevődésével van dolgunk, mert két minimum (5, 17 óra) és két maximum (10, 22 óra) található. Erről győző meg bennünket a görbe *harmonikus* analízise is. Bármely görbe u. i. a matematikai tanítása szerint (*Fourier*-sorok) több egyszerű szinusz- (ill. koszinusz-) hullámból összetehető.

A légnyomás napi menete rendkívül állandó meteorológiai jelenség, főleg ami a szélsőértékek időpontját illeti. Az amplitudó viszont a földrajzi szélesség szerint csökken: az egyenlítőn 2 mm, nálunk 1 mm a nagysága és a 60 szélességen túl elenyészik. A 4. ábrából látható, hogy a magasság miképpen módosítja a hullámozást; a hegyeken délután nyomásnövekedés áll be az alulról felemelkedő levegő halmozódása miatt.

A félnapos lengés amplitudója tavasszal és ősszel nagyobb, mint télen, vagy nyáron; a 24 órásé viszont nyáron a legnagyobb. Érdekes, hogy az első minimum és az első maximum közötti nyomásemelkedés 3000 m magasságban is *ugyanakkora*, mint a tengerszintben, azaz kb. $\frac{1}{2}$ mm.

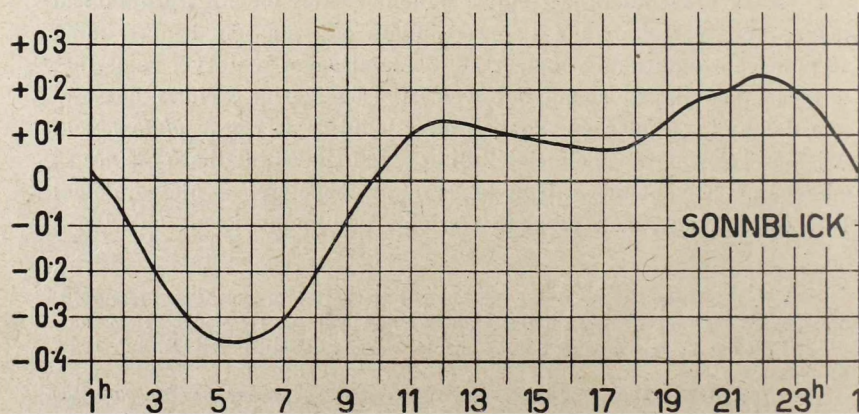
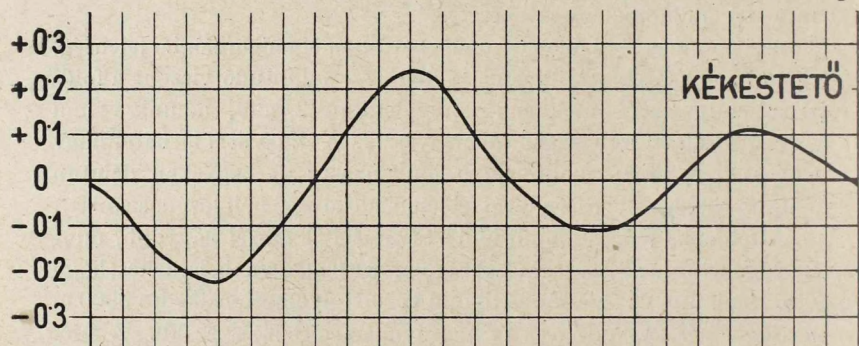
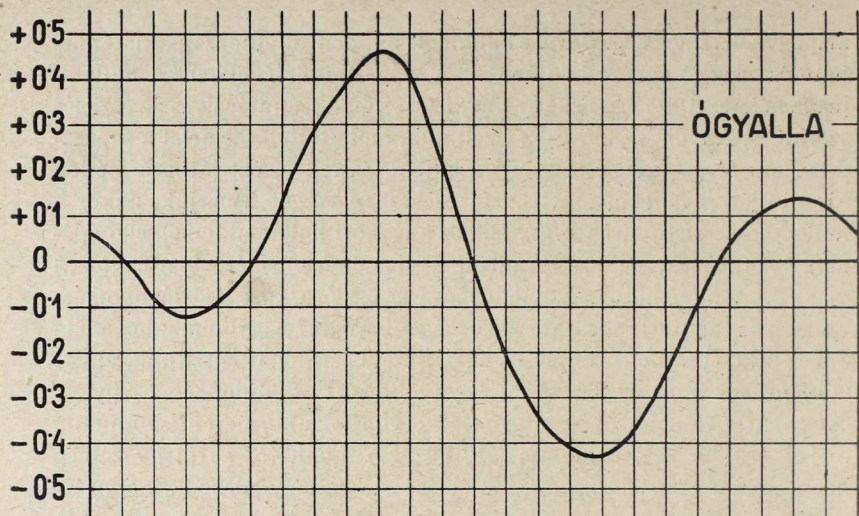
A 24 órás hullám létrejötte a hőmérséklet okozta *légritkulással* magyarázható, azonban a 12 órás hullám oka ma sem ismert, noha 10 elmélet is említhető volna. A nagy állandóságot tekintve, valószínű, hogy itt kozmikus, legnagyobb valószínűség szerint *szoláris* hatással van dolgunk; a jelenség azonban okvetlenül összefügg a *földre forgással*. A jelenségre vonatkozó elméletekről jó összefoglalás található *Steiner L.* cikkében.³ Egyébként a légnyomás napi menetéről a Meteorológiai Intézet kiadványainak sorában részletes tanulmány jelent meg.⁴

² T. Namekawa. A Study of the Minor Fluctuation of the Atm. Pressure. I. Memoirs of the Coll. of Science Imp. Univ. Kioto. Vol. XVII. No. 6. Kioto 1934.

³ Steiner L. A légnyomás napi ingadozása. Az *Időjárás*. XXIX. évf. 1925. Budapest.

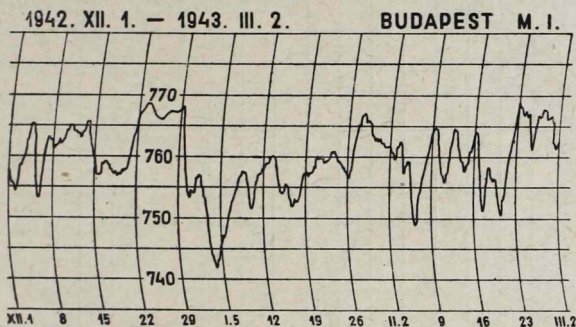
⁴ Dr. Berkes Zoltán: A légnyomás változásai Magyarországon. *Magyarország éghajlata* 3. sz. Budapest, 1944.

mm

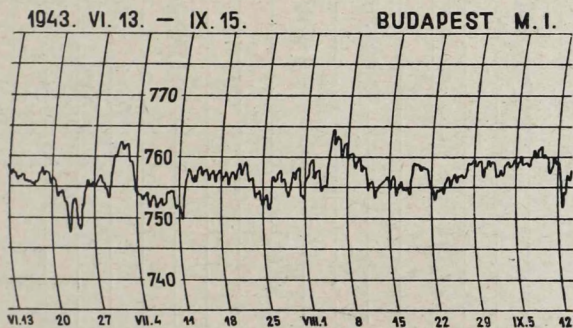

4. ábra. A légnyomás napi menete:
120 m (Ógyalla), 1000 m (Kékestető) és 3000 m (Sonnblick) magasságban.

3. A *makrobarográf*. A légnyomás többnapos hullámaira vonatkozólag mindenekelőtt meg kell jegyeznünk, hogy ezek mindegyike már csak *ritmus*, illetőleg *látzatperiódus*, amint ez a téli és nyári félévi szalagokon (5—6. ábra) is látható. Nagyobb szabályszerűség az ilyfajta görbében első megtekintésre nem fedezhető fel, azonban a részletes analízis többfajta szakasz (periódus) jelentkezését tudta kimutatni.

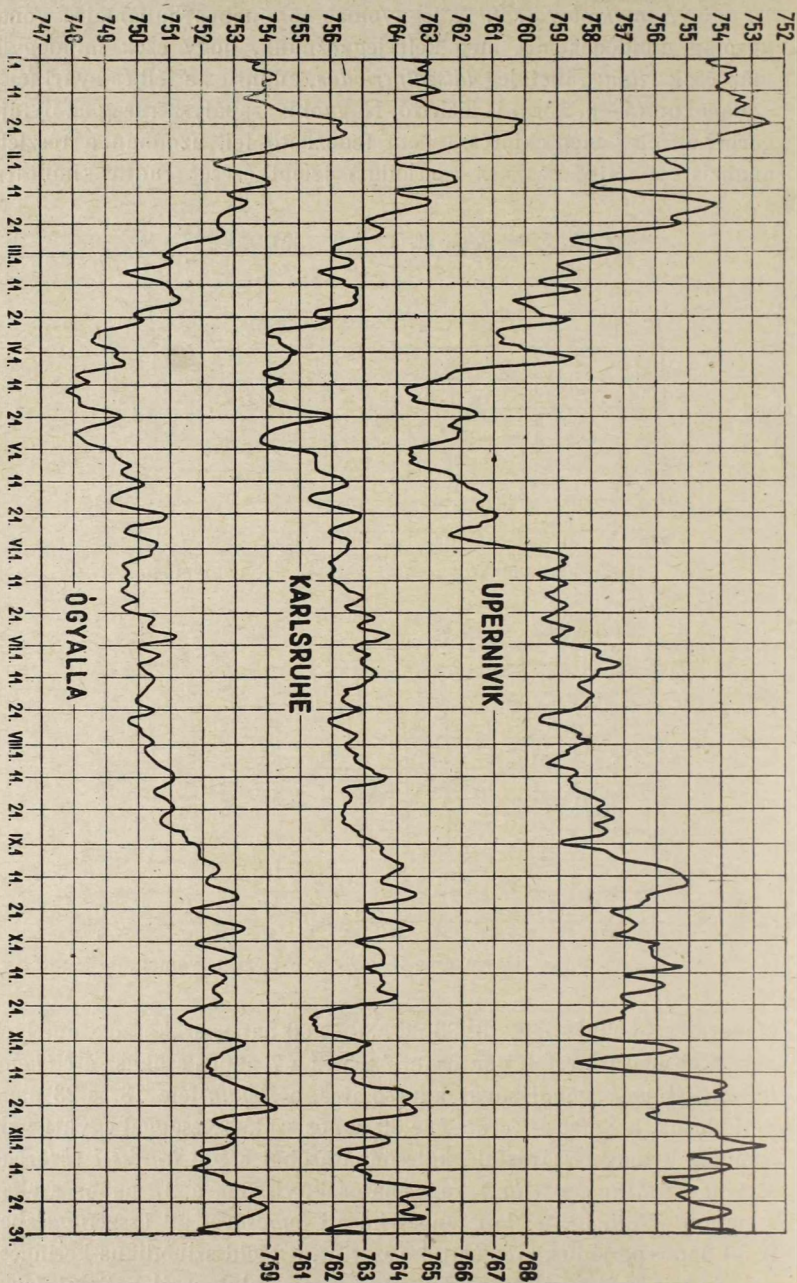

5. ábra. Makrobarográf görbéje a tél folyamán.

6. ábra. Makrobarográf görbéje a nyár folyamán.

Nevezetesebbek az 5, 7, 13, 23, 27, 30 és 60 napos szakaszok, amelyeknek okai nem ismertek pontosan. Az 5 és a 7 napos szakasz a *ciklonok*, ill. *anticiklonok* vonulásával kapcsolatos, a *Defant*-féle 13 és 23 napos periódusok, a *Száva*—*Kováts*-féle 60 napos szakaszossággal együtt valószínűleg a tenger-szárazföld kölcsönhatásából eredő *légzéssel* (*Myrzbach* szerint; *Atmen der Atm.*) kapcsolatosak, viszont a 27 napos szakasz a napfoltokkal, ill. a Nap tengelykörüli *forgásával* áll összefüggésben. A 30 napos periódus, vizsgálataim szerint, a *Hold* szinódikus keringésével, vagyis a fényváltozásokkal függ össze, mint arról a *Szent István*

7. ábra. A légnyomás évi menete a 160 évi (1876—1935) napi középérték szerint; Középeurópában és Grönlandban a jemenet elleni

Akadémia előtt 1942-ben dr. Réthly Antal már beszámolt. A légkör légzésével kapcsolatos még a Weickmann⁵ által felfedezett ú. n. szimmetriapontok jelentkezése is. Szerinte a téli és a nyári *napforduló* idején u. i. a légnyomásban egy bizonyos napra vonatkoztatva *tükörszimmetria* lép fel. A budapesti féléves barográf szalagjain ez a szimmetriapont nem volt feltalálható. A többéves (3, 6, 9, 11, 24, 35, 70, 100 éves) periódusokkal most nem foglalkozhatunk, ezekre külön vizsgálatok vannak folyamatban.

Az évi menet. A légnyomás évi menetét a minden egyes naptári napra kiszámított átlagos napi középértékkel (pl. 70 évből) jellemezhetjük legjobban. A 7. ábrán látható, hogy amíg nálunk (Ógyalla) télen nagy, nyáron, ill. áprilisban kicsiny a légnyomás, addig pl. Grönlandban (*Upernivik*) fordított az évi menet és ez az ellentétesség az apróbb hullámoknál (*singularitások*⁶) is fennáll. A légnyomás évi menetében a hőmérséklet évi járása is tükröződik (júliusi minimum), azonban az áprilisi minimum, ill. a szeptemberi másodmaximum csakis a földrészek közötti *légtömegcserével*, tehát dinamikus okokkal magyarázható. (Megjegyzendő, hogy ilyen tömegcsere az északi és déli félgömb levegője között is kimutatható.)

Összefoglalás.

Végigtekintve a tárgyalt légnyomáshullámokat, látható, hogy légkörünkben igen sokféle és nagyon különböző természetű hullámozás jelentkezik. A napi időjárás-előrejelzés szempontjából a mikrobarográf hullamai gyakorlatilag igen fontosak, viszont a makrohullámozás vizsgálata a *táv-, azaz hosszúidejű-prognózisok* kérdését van hivatva előmozdítani. A légnyomás napi és évi menete, ill. a területek közötti légtömegcsere az *általános légkörzés* megismerése szempontjából adhat figyelemreméltó eredményeket.

A mikrobarográf adatai különösen érdekesek elsősorban a frontanalízis, másrészt a *meteorobiológia* (frontobiológia) szempontjából. A *frontanalízis*, azaz a légtömeg-elemzés eredményei nemcsak a meteorológust, hanem az orvost is érdekelhetik, hiszen nagyon sok betegség mutat frontérzékenységet, de még pl. az egészséges ember figyelféltetése is függvénye a frontátvonulásoknak. Sajnos, eddig a biológiai frontfaktor, tehát az életjelenségeket befolyásoló meteorológiai

⁵ Weickmann L. Wellen in Luftmeer. Abh. der Sächsischen Akad. XXXIX. k. No. 11. Leipzig 1924.

⁶ Bacsó N. A csapadékvalószínűség évi változása. Meteorológiai és Földmágnesési Int. kisebb kiadv. XIII. k. Budapest, 1939.

tényező nem volt elkülöníthető, lehetséges, hogy a mikrobarográfikus hullámok tanulmányozása e kérdés megoldásához is közelebb viszi az orvostudományt.

Amíg tehát a légnyomás abszolút értéke úgy éghajlattani, mint előrejelzési és orvosi szempontból is meglehetősen alárendelt szerepet játszik, addig változásai, hullámozásai elsőrendű fontosságúak és tanulmányozásuk igen értékes eredményekkel kecsegtet.

IX. A szabadlégkör kutatásának főbb eredményei Magyarországon.

Irta: *Béll Béla* vendég.

A 8—14. ábrával.

Bemutatta a Szent István Akadémia IV. oszt. 1943 október 22-én tartott ülésén.

A magas légkör közvetlen kutatásának ezidőszerint két gyakorlati feladata van. Az egyik a felsőbb rétegekben a levegő áramlásának, az ú. n. magassági szélnek mérése, a másik a levegő független állapotjelzőinek, a nyomásnak és a hőmérsékletnek, valamint a levegő vízgőztartalmának meghatározása.

A magassági szél mérése világszerte hidrogénnel töltött gumiléggömbökkel, az ú. n. pilotballonokkal történik. A meghatározott felhajtóerővel rendelkező léggömb ismert és közel állandó sebességgel emelkedik s iránymérő távcső segítségével helyzete bármely időpillanatban meghatározható. Az időegység alatt történt vízszintes elmozdulása a szélvektort adja meg abban a magassági rétegben, amelyen éppen áthaladt.

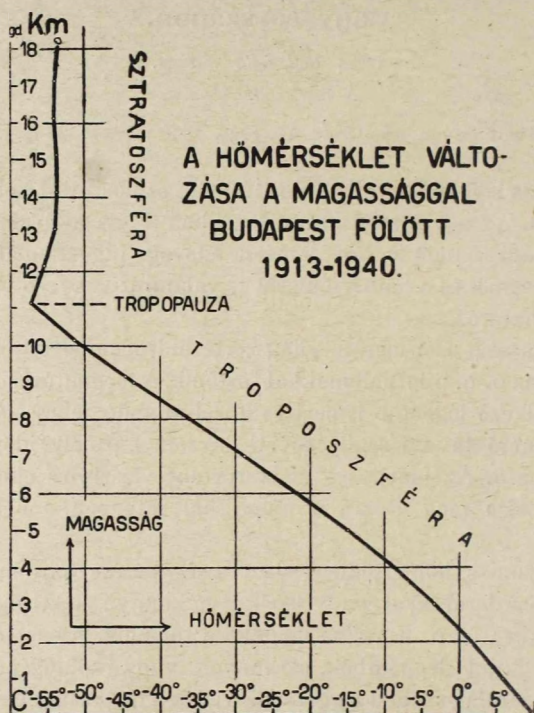
A légnyomás, hőmérséklet és nedvesség mérése öniró műszerekkel, az ú. n. meteorográfokkal, vagy kicsiny és könnyű elektroncsöves adóberendezésekkel, az ú. n. rádiószondákkal történik. A meteorográfokat szabad vagy kötött léggömbök, sárkányok, vagy repülőgépek, a rádiószondákat kizárólag szabad léggömbök viszik a magasba. A meteorográfok adatai csak a műszer megtalálása, vagy a kötött léggömb, sárkány, illetőleg a repülőgép visszaérkezése után hasznosíthatók, a rádiószonda már felszállása közben jelzi a nyomást, hőmérsékletet és nedvességet.

A felsőbb légrétegek vizsgálatának ezen — nyilván legkorszerűbb — eszközével a háborús körülmények miatt Magyarországon még nem folynak kutatások. A magassági szélmérés és a műszeres szabadléggömbökkel való kutatás azonban már három évtizedes multra tekinthet vissza. *Dr. Róna Zsigmond* kezdeményezésére *Marczell György* és *Tóth Géza* voltak lelkes munkásai az elmúlt 30 évben ennek a kutatásnak. Ezekkel a mérésekkel párhuzamosan *dr. Hille Alfréd* a m. kir. Légügyi Hivatal műszeres repülőgépfeszállításait indította meg.

A szabadléggömbökkel felbocsátott műszerek 15—20 km magas-

ságig hatolnak a felsőbb légrétegekbe s a légállapot nagy magasságokig terjedő analizisét teszik lehetővé. A mindennapos repülőgépfelszállások pedig az időjárás előrejelzéséhez, valamint a repülőforgalom biztosításához nyújtanak a légkör alsó 4—5 kilométeréről ma már nélkülözhetetlen adatokat.

Tavaly mult 50 esztendeje, hogy két francia kutató: *Hermite* és

8. ábra. A hőmérséklet változása a magassággal Budapest fölött 1913—1940 között.

Besançon szabadléggömbbel Richard-féle légnyomás- és hőmérséklet-írókat bocsátottak a magasba, hogy a szabadlégkör hőmérsékletét különböző magasságokban megmérjék.

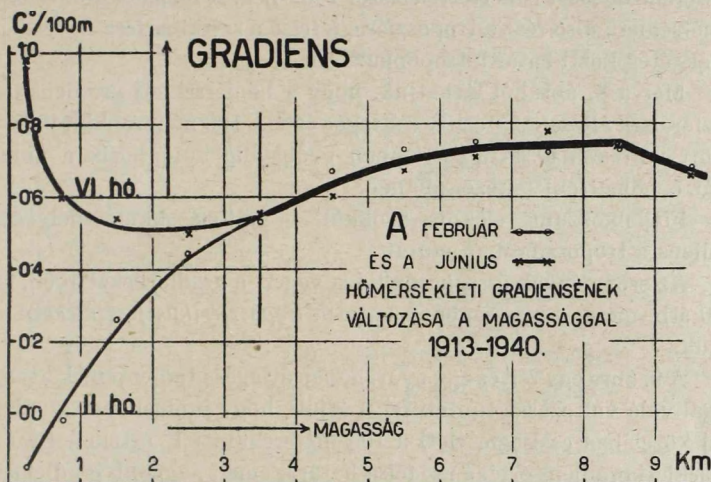
Ezt megelőzően több kutató, ezek között elsősorban *Glaisher*, *Assmann*, *Süring* és *Berson* maguk is helyet foglaltak a léggömb kosarában s közülük *Assmann* nagyjelentőségű felfedezéseivel mai ismereteink alapját rakta le.

A magaslégkör rendszeres kutatásának útját azonban *Hermite* és *Besançon* utas nélküli, műszeres léggömbjének felbocsátása mutatta.

Munkájukat *Teisserenc de Bort*, *L. Rotch*, majd *Assmann* folytatta a trappesi, a blue hilli, illetőleg lindenbergi obszervatóriumban. Méréseik a levegő nyomásán és hőmérsékletén kívül a légnedvességre is kiterjedtek.

A kutatás nemzetközi szervezését és irányítását 1896-ban a *Nemzetközi Meteorológiai Szervezet* légkörkutató bizottsága vette kézbe. Azóta az ú. n. nemzetközi napokon (évente legalább 18 alkalommal) a kutatómunkához csatlakozott meteorológiai központok ugyanabban az időben bocsátják fel kutató léggömbjeiket.

Magyarország pontosan 30 éve vesz részt a szabadlégkör kutatásá-

9. ábra A februári és júniusi hőmérsékleti gradiens változása a magassággal 1913—1940 között.

ban. *Dr. Róna Zsigmond* igazgató fáradozásainak eredményeképpen *Marczell György* vezetésével indultak meg a műszeres léggömb-felszállások. 1934-től 1942-ig *Tóth Géza* vezette, újabban pedig *dr. Béll Béla* irányítja ezt a munkát. A kb. 2 méter átmérőjű gumiléggömb vesszőfonatú kosárban viszi fel a Hergesell-Bosch mintájú meteorográfot. A légnyomás, hőmérséklet és nedvesség változásait jelző mutatók óraművel mozgatott kormozott alumíniumhengerre írnak.

Magyarországon a megfigyelési anyag feldolgozására — elegendő felszállás megtörténte után — 1941-ben kerülhetett sor.¹

A következőkben a függőleges hőmérsékleti gradiens néhány tulajdonságával foglalkozunk. *Ezalatt, a következőkben röviden gradiensnek*

¹ *Béll Béla*, A szabad légkör hőmérséklete Budapest fölött. Budapest, 1941.

nevezendő fogalom alatt a meteorológiai gyakorlatban a függőlegesen felfelé irányuló, 100 méterre eső hőmérsékletcsökkenést értjük. Értéke tehát pozitív, ha a hőmérséklet felfelé csökken, negatív, ha emelkedik.

Minden egyes felszállásból megkaphatjuk a hőmérsékletnek a magassággal való változását. Ennek átlagos értékét mutatja számításaim alapján Budapest fölött az 8. ábra. Láthatjuk, hogy a hőmérséklet kb. 11 kilométer magasságig 100 méterenként átlagosan 0·5—0·7 fokkal csökken, innen kezdve a magassággal csak kis változásokat mutat.

A műszerekkel átkutatott légkörnek ezt a jellegzetes kettéválását Teisserenc de Bort ismertette először 1902-ben. A magassággal csökkenő hőmérsékletű alsó rész a troposzféra, a felső a sztratoszféra nevet kapta. A két réteg közti határ a tropopauza.

Már a 8. ábrából láthatjuk, hogy a hőmérsékleti gradiens a troposzférában általában pozitív s átlagos értéke 100 méterenként 0·5—0·7° között változik, a sztratoszférában pedig alig különbözik a nullától, tehát a hőmérséklet közel állandó.

Foglalkozunk először azokkal a változásokkal, melyeket a gradiens a troposzférában mutat.

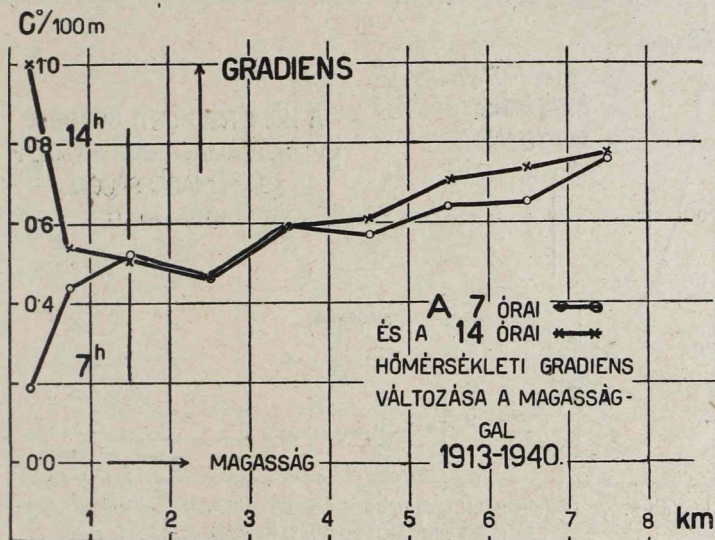
Az eredmények összehasonlítása végett a gradienseket 1000, 2000, 3000 stb. méter magasságban, az ú. n. *troposzférikus fősíntekben* vizsgáljuk.

A 9. ábra egy téli és egy nyári hónap átlagos gradienseinek a magassággal való változását tünteti fel. Látjuk, hogy júniusban a gradiens a talaj közelében csaknem eléri a 100 méterenkénti 1° értéket. Ez a hőmérsékleti gradiens értékének felső határa, ennél nagyobb gradiensenél a levegő egyensúlyi állapota bizonytalan. Ezt a nagy gradiensértéket a nyári hónapokban a talaj és a vele érintkező talajmenti levegő erős felmelegedése hozza létre. A vezetés útján felmelegedett levegő csereáramlás formájában a magasba jut, emelkedés közben adiabatikusan, azaz 100 m emelkedés után 1°-kal lehül. Amikor a felmelegedés folyamata a csereáramlással egyensúlyba jut, a talajhoz közeledő rétegben ezt az adiabatikus gradienst találjuk. A magasság növekedésével csökken a csereáramlás erőssége, ennek megfelelően csökken a gradiens értéke is. A csereáramlás hatása a gradiens havi átlagában 2000 m fölött eltűnik, innen kezdve a gradiens lassú emelkedése figyelhető meg.

A februári gradiensek a tél hatását mutatják az alsó rétegekben. A talajtól kb. 1000 m-ig negatív a gradiens átlagértéke, azaz a hőmérséklet ebben a rétegben a magassággal nő. Ennek a jelenségnek fizikai magyarázatát a talajmenti lehülésben kereshetjük. A lehült talajmenti réteget gyakran alacsony köd, vagy 1000 m alatt fekvő vékony felhőréteg választja el a fölötte elhelyezkedő melegebb levegőtől. A téli

napoknak ez a negatív hőmérsékleti gradiense gyakran megfigyelt jelenség az 1000 m fölé nyúló hegyeinkben is. A magyar irodalomban ezt *hőmérsékleti visszasságnak* (rendellenességnek) nevezzük.

Láthatjuk a 9. ábrából, hogy a talaj évszakos felmelegedése és lehülése 3000 m fölött a gradiensekben nem érezeti hatását. Innen kezdve a gradiens a nagyobb magasságok felé növekvő értéket mutat. Legnagyobb értékét 8 és 9 km között éri el, efölött a sztratoszférának gradienscsökkentő hatása mutatkozik. A troposzférikus gradiensnek a magassággal való

10. ábra. A 7 órai és 14 órai hőmérsékleti gradiens változása a magassággal az 1913—1940. évek között.

növekedése valószínűleg a nedvességtartalom csökkenésével függ össze. A troposzférára jellemző függőleges mozgások ugyanis nagyobb hőmérsékletcsökkenéssel járnak a vízgőzben szegény magasabb rétegekben, mint a nedvesebb alsó szintekben, ahol az emelkedő légmozgás könnyebben idéz elő kicsapódást s a felszabaduló rejtett hő az emelkedéssel járó lehülést mérsékli.

* * *

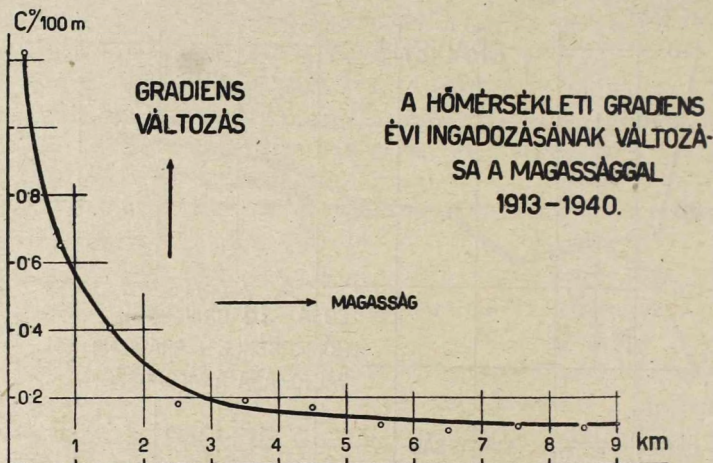
A 10. ábra a 7 és 14 órai gradiensek átlagának a magassággal való változását tünteti fel. Látjuk, hogy a talaj éjszakai felmelegedésének és lehülésének hatása az évszakos felmelegedéshez és lehüléshez hasonló. Az évszakos hatás a hőmérsékleti gradiensekben 3 km-ig volt kimutatható, a napszakos hatás pedig 1 és 2 km között megszűnik. Ennek megfelelően,

amint a 11. ábrában láthatjuk, a gradiens évi ingása az alsó 3 km-ben jelentékeny, a talaj és 500 m között 1.0° , 1 km-ben 0.6 , 2 km-ben 0.3 , 3 km fölött pedig 0.2° alá süllyed.

* * *

Foglalkozunk ezután a sztratoszféra gradienseinek sajátágaival.

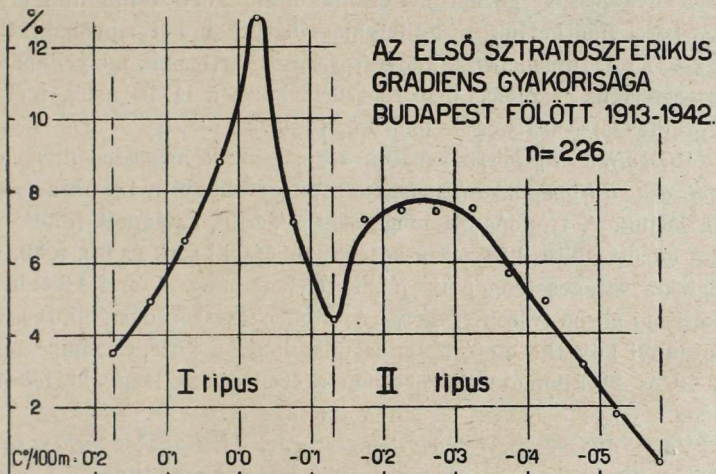
A troposzféra gradienseit a talajtól számított 1—2—3 stb. kilométerben, a troposzférikus fősíntekben vizsgáltuk. Ha a hőmérsékleti gradiensnek a sztratoszférában mutatkozó tulajdonságait akarjuk vizs-

11. ábra. A hőmérsékleti gradiens évi ingadozásának változása a magassággal 1913—1940 között.

gálni, ez a módszer nem vezet eredményre. A sztratoszféra alsó határa, a tropopauza ugyanis nagy változásokat mutat, Budapest fölött 8 és 14 km között ingadozik. Előfordul tehát, hogy a talajtól számított valamely magassági szintben magas tropopauza esetén troposzférikus gradienst, alacsony tropopauza esetén pedig sztratoszférikus gradienst találunk. Abból a célból, hogy minden egyes esetben — a tropopauza magasságától függetlenül — sztratoszférikus gradienseket hasonlítsunk össze, új alapszintet: magát a tropopauzát vezetjük be. További vizsgálatunk célja az új alapszinttől, a tropopauzától számított 1000, 2000, 3000 stb. méter távolságban a hőmérsékleti gradiensek vizsgálata. Nevezzük el ezeket a magassági szinteket a tropopauzától számítva *első, második, harmadik stb. sztratoszférikus fősínteknek*. Az első sztratoszférikus fősínt például az egyes felszállásokban a talaj fölött különböző magasságban fekszik, de a saját tropopauzája fölött mindegyik

1000 m távolságban van. A tropopauza és az első sztratoszférikus főszint közti hőmérsékleti gradienst nevezzük el *első sztratoszférikus gradiensnek*, a következőt második, harmadik stb. sztratoszférikus gradienseknek. Hasonlítsuk össze egymással a különböző felszállásokból nyert első, majd a második stb. sztratoszférikus gradienseket. Az egyes felszállásokat megvizsgálva azt találjuk, hogy míg a troposzféra felső rétegeiben alig egy-két tizedfok ingadozás tapasztalható a gradiens értékében, addig az első sztratoszférikus gradiens már jelentékeny ingadozást mutat. Az első, vagyis a tropopauza fölötti sztratoszférikus gradiens a buda-

12. ábra. Az első sztratoszférikus gradiens gyakorisága Budapest fölött az 1913—1942. évek között.

pesti mérések szerint a 100 méterre számított 0.20 és -1.10° között változik. Vizsgáljuk meg, hogy ezen két határérték között az egyes gradiensértékek egyenlő, vagy rendszertelen gyakorisággal fordulnak-e elő, vagy vannak köztük kitüntetett értékek, melyek az egyes felszállásokban feltűnő gyakran ismétlődnek.

Ezt a vizsgálatot az első sztratoszférikus gradiensekre végeztem el, ezek között mutatkoznak ugyanis a legnagyobb eltérések.

A 12. ábra az első sztratoszférikus gradiens gyakoriságát tünteti fel. A vízszintes tengelyen az egyes gradiensértékek, a függőlegesen a hozzájuk tartozó százalékos gyakoriságok vannak felmelve.

Látjuk, hogy a gyakorisági görbe két kifejezett maximumot mutat s a köztük levő minimummal a görbe két részre választható. Az egyik görberész határozott éles maximumot mutat a 0.00 és a -0.05° közötti gradiensértéknél. A másik, ennél szélesebb értéksávra kiterjedő maximum -0.20 és

— 0.30° közé esik. A gyakorisági görbe tehát nem egy kitüntetett gradiens-értéket jelöl meg, hanem arra enged következtetni, hogy a megfigyelések szaporításával az első sztratoszférikus gradiensek két érték körül sűrűsödnek. Ezt úgy is mondhatjuk, hogy az első sztratoszférikus gradiens gyakorisági eloszlása a sztratoszféra alsó rétegében két típust enged meg.

Az első típus (I. típus) tropopauzái fölött a gradiens nullának tekinthető, azaz a tropopauza átlépése után a hőmérséklet 1 kilométeren keresztül nem mutat lényeges változást, a II. típust pedig a tropopauza fölötti negatív gradiens, azaz a felfelé emelkedő hőmérséklet jellemzi.

A gyakorisági görbét a két maximum közti minimummal két részgörbére bonthatjuk s különválaszthatjuk a két típusba tartozó eseteket. Az I. típusba azok a sztratoszférák tartoznak, melyeknek első sztratoszférikus gradiense 0.20 és -0.14 közé, a II.-ba azok, melyeknek gradiense -0.15 és -0.55 közé esik.

Vizsgáljuk meg hasonló módon a tropopauzák magasságának gyakoriságát, azaz a tropopauza ingadozását. Az eredményt a 13. ábra a) görbén látjuk. A tropopauza magassága eszerint Budapest fölött 8 és 14 km között változik. Ezek a határok az északi sark és kb. a 30. szélességi kör átlagos tropopauzájának felelnek meg. A széles közben a gyakorisági görbe erősen zavart, a pontok nagy szóródása miatt mindössze annyi következtetést vonhatunk, hogy a közepes magasságokban, 10 és 11 kilométer között van a tropopauza leggyakoribb magassága.

Válasszuk most szét az előbb nyert I. és II. típushoz tartozó tropopauzákat. Ha ezek magasságának gyakoriságát kiszámítjuk, a b) és c) görbét nyerjük. Látjuk, hogy a gyakorisági görbe zavart jellege az I. típusnál megmarad, a II. típus gyakorisági görbéje azonban kifejezett kettős maximumot mutat és a pontok kicsiny szóródása újabb következtetést enged meg.

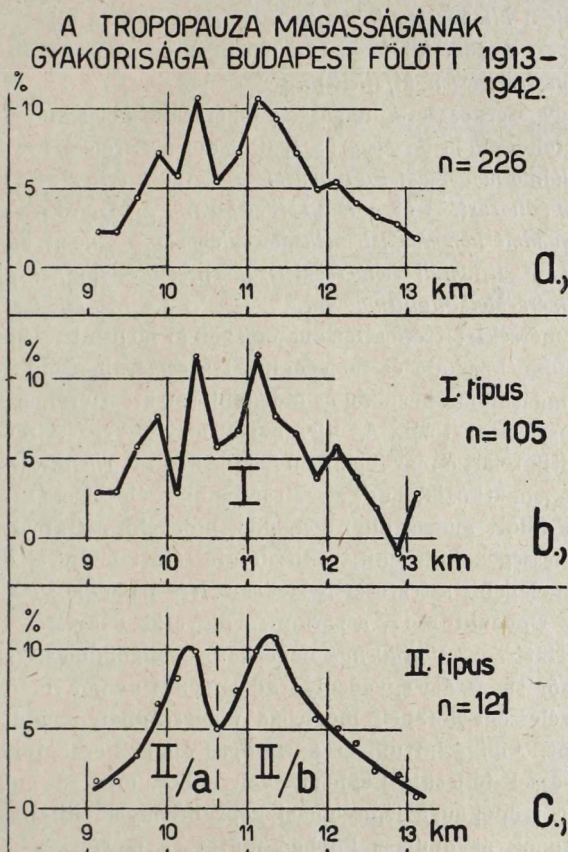
A 13. ábra eredményei tehát a következők:

1. Az I. típusú, tehát a sztratoszféra alsó részében a hőmérséklet állandóságával jellemezhető tropopauza 8 és 14 kilométer között az egyes magasságokban erősen ingadozó gyakorisággal fordul elő, leggyakoribb magasságát 11 kilométerben állapíthatjuk meg.

2. A II. típusú, tehát a sztratoszféra alsó rétegében a hőmérséklet felfelé irányuló emelkedésével jellemezhető tropopauza két altípusra bontható, egyiknek, melyet II/a-val jelölünk, leggyakoribb magassága 10.300 m, a másiknak, II/b. jelöléssel, 11.300 m. A két típust a gyakorisági görbe két maximuma között levő minimum abszcisszája: a 10.600 méteres tropopauza-magasság választja el. Itt találjuk az előfordulások sűrűsödése között a legkisebb gyakoriságú helyet.

Az eddigi eredményeket a következőkben foglalhatjuk össze :

Az első sztratoszférikus gradiens értéke alapján a tropopauzákat két csoportba osztottuk. Az első csoportot jelképező I. típust a sztratoszféra alsó szintjében a felfelé állandó hőmérséklet, a II. típust a felfelé irányuló hő-

13. ábra. A tropopauza magasságának gyakorisága Budapest fölött az 1913–1942. évek között.

mérsékletemelkedés jellemzi. Az utóbbit a tropopauza magassága alapján egy alacsonyabb II-a. és egy magasabb II-b. altípusra bontottuk.

Állapítsuk meg ehhez a három típushoz tartozó tropopauzák átlagos magasságát, átlagos hőmérsékletét és mindhárom típus átlagos első, második stb. sztratoszférikus gradienseit. Ilyen módon három troposzféramagasságot, hőmérsékletet és három csoport sztratoszférikus gradienst kapunk. Ha most

a három átlagos tropopauzát alapszinteknek választjuk, a sztratoszférikus gradiensek segítségével megszerkeszthetjük a hőmérsékletnek a magassággal való változását a három típus sztratoszférájában. Ha ezt a számolást a tropopauzától lefelé is folytatjuk, megkaphatjuk a hőmérsékletnek a magassággal való változását az egyes típusok troposzférájában is. A számítást a talajtól számított 3 kilométerig folytathatjuk, innen kezdve a gradiensek nagy ingadozása ezt a számolási módot már nem engedi meg, amint azt említett munkámban részletesen kifejtettem.

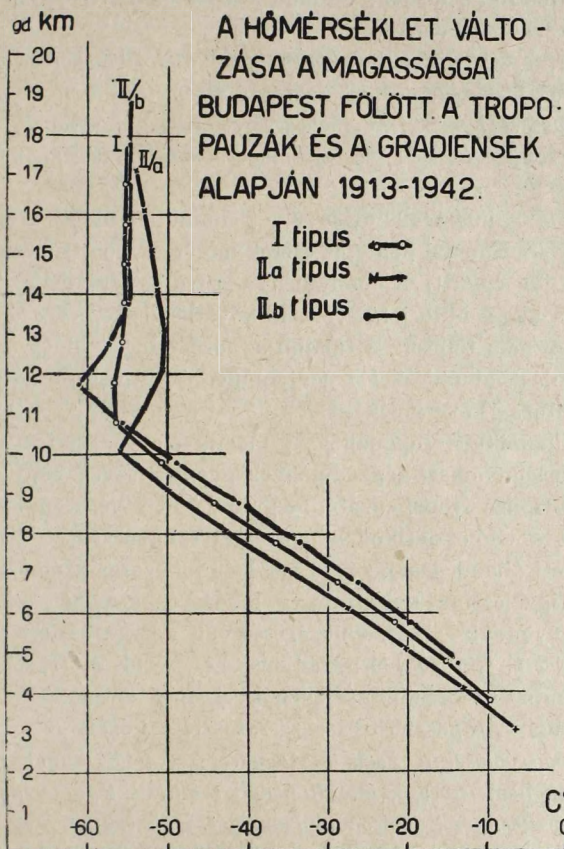
Az így szerkesztett magassághőmérséklet-görbékét a 14. ábrán tüntettük fel. Láthatjuk, hogy az I. típusnál a sztratoszféra alsó rétegére jellemző állandó hőmérséklet a magasabb rétegekben sem mutat a magassággal lényeges változást. A II/a. és a II/b. típusnál a sztratoszféra alsó rétegében megkezdődött hőmérsékletemelkedés átlagosan 2 km-en át tart, innen kezdve a II/a. típusnál hőmérsékletcsökkenés, a II/b-nél pedig felfelé állandó hőmérséklet állapítható meg.

A hőmérséklet troposzférikus értékeiből látjuk továbbá, hogy az alacsonyabban kezdődő és melegebb sztratoszférához hidegebb troposzféra, a magasabban kezdődő és hidegebb sztratoszférához pedig melegebb troposzféra tartozik. Az ugyanazon helyen végzett megfigyelések is megerősítik tehát a már régebben felállított ú. n. *ellentétességi szabályt*, amely arra vonatkozik, hogy az alacsonyabb szélességeken a melegebb troposzféra fölött magasabban kezdődő, hidegebb sztratoszféra, a magasabb szélességek hidegebb troposzférája fölött pedig alacsonyabban kezdődő, melegebb sztratoszféra fekszik. (A tropopauza átlagos magassága az Egyenlítőn 17, a sarkon pedig csak 8 km.)

Eszerint — a *sztatikusnak* nevezhető — elgondolás szerint, melynek a légkör sugárzási egyensúlya ad elméleti alapot, a Föld minden pontján szélességi körének megfelelő magasságban megtalálhatjuk a tropopauzát. Amint láttuk, ez az átlagos állapot csak több-kevesebb megközelítéssel teljesül. Legjelentékenyebbek azok az ingadozások, melyeket a tropopauza légnyomási képződmények, kifejlett ciklonok és anticiklonok átvonulása közben mutat. A mérések azt mutatják, hogy a ciklonok előoldalán és az anticiklonok mögött, ahol a troposzféra meleg, a tropopauza magasán fekszik és hideg. A légnyomási képződmények másik oldalán pedig a hideg troposzféra fölött alacsony és meleg tropopauzát találunk.

Palmén vizsgálatai valószínűvé tették, hogy a tropopauza magasságváltozásainál függőleges légmozgások játszik a vezetőszerepet. A légnyomási képződmények fölött 8—14 km magasságban olyan függőleges légmozgásokra következtethetünk, melyek ebben a magasságban a függőleges hőmérsékleti gradiens növekedésére, vagy csökkenésére

vezetnek. Miután a tropopauza nem más, mint a felfelé irányuló hőmérsékletcsökkenésnek, azaz a gradiensnek 10 km táján bekövetkező meggyengülése, illetőleg hőmérsékletemelkedésbe való átmenete, beláthatjuk, hogy ebben a magasságban bekövetkező függőleges légmozgás a sztatikus tropopauzát meg-

14. ábra. A hőmérséklet változása a magassággal Budapest fölött a tropopauzák és a gradiensek alapján az 1913—1942. évek között.

szüntetheti s kisebb, vagy nagyobb magasságban új sztratoszférahátárt hozhat létre.

Palmén számításai szerint az így létrejött, *dinamikusnak* nevezhető tropopauzák fölött a hőmérséklet a magassággal jellegzetesen változik. Előregedett frontnélküli ciklonokban az alacsony tropopauza fölött a hőmérséklet kezdetben emelkedik, azután süllyedésbe megy át,

anticiklonokban pedig ugyancsak kezdeti emelkedés után a magassággal nem mutat változást.

Láthatjuk, hogy Palmén ciklonális dinamikus tropopauzája fölött a hőmérséklet úgy változik a magassággal, mint az általunk talált II/a. sztratoszfératípusnál; Palmén anticiklonális tropopauzája pedig megfelel a II/b. típusnak.

Eszerint ciklonoknak és anticiklonoknak hatáskörében a sztratoszfératakarók tartományában — 8 és 13 kilométer között — olyan dinamikus jelenségek lépnek fel, amelyek a sztatikus tropopauzát megszüntethetik s alacsonyabban a II/a., vagy magasabban a II/b. típusú tropopauzát hozzák létre.

A II/a. típus kialakulásával — amint láttuk — troposzférikus lehűlés, a II/b. típussal pedig az esetek nagyrésztében troposzférikus felmelegedés jár együtt. Amennyiben a sztratoszféra és a troposzféra között ez a kiegyenlítő jelenség nem következik be, azaz az ellentéteségi szabály nem teljesül, a talajon az alsó rétegek hideg, vagy meleg levegőáramlásával (adrekció) nem magyarázható sztratoszférikus légnyomásváltozás következik be.

A dinamikus tropopauza a megfigyelések szerint rövid élet-tartamú, a légnyomási képződmények gyengülésével, vagy átvonulása után az I. típusú tropopauzába megy át, amely végeredményben nem más, mint a troposzférikus hőmérsékletcsökkenésnek a sztratoszféra hőmérsékleti állandóságába való lassú és fokozatos átmenet.

Megfigyeléseink szerint ez a fokozatos átmenet az I. típusra jellemző, olyannyira, hogy szükségessé vált a sztratoszféra meghatározására a $0.2\text{ }^{\circ}\text{C}/100\text{ m}$ határgradienst bevezetni. A II. típusú tropopauzák, amint az dinamikus jellegüknek meg is felel, éles határként jelentkeznek a troposzféra és a sztratoszféra között.

Nagyon valószínű, hogy a Magyarország fölött kialakult I. típusú tropopauzák nem a végső, megállapodott sztatikus tropopauzákat jelentik. Ebben az esetben ezek a tropopauzamazasságok csupán kis ingású évi-menetet mutatnának, nem pedig a megfigyelt nagy ingadozást. A sztatikus tropopauza a mérsékelt övi ciklonok és anticiklonok sűrű egymásutánja következtében — úgylátszik — nálunk ritkán, vagy sohasem alakul ki. A Budapest fölött megfigyelt I. típusú tropopauzák — valószínűleg — a különböző magasságban létrejött dinamikus tropopauzák visszaalakuló folyamatában csupán egy átmeneti állapotot rögzítenek meg. Ezzel magyarázható ennek a tropopauzatípusnak nagy magassági ingadozása, valamint az a körülmény, hogy gyakorisági görbéjében a II/a. és II/b-típusok átlagos magassága körül kiemelkedő gyakorisági értékeket veszünk észre.

A Budapest fölött megfigyelt tropopauzák másik nagy csoportja, a kifejlődött dinamikus tropopauzák 35 %-a a II/a., 65 %-a pedig a II/b-típusba tartozik. Tehát 35 %-ban ciklonális, 65 %-ban pedig anticiklonális jellegűek. Ez az arány megmagyarázható az anticiklonoknak a magyar medence fölötti erős fejlettségével és tartósságával, másrészt a ciklonok rövidebb ideig tartó uralmával. Ezenkívül az Észak-Európán átvonuló mély ciklonok hatása az útirányuktól délre eső magyar medence fölött gyengébben érvényesül, mint Európának tőlünk nyugatra és északra eső területein. Ezzel s a túlnyomóan dinamikus tropopauzával magyarázható az a túlmagasnak látszó budapesti átlagos tropopauza, amely Wagner tisztán statisztikai jellegű összefoglaló feldolgozásában: «*Klimatologie der freien Atmosphäre*» feltűnést keltett. Az itt közölt adatok szerint Budapest átlagos tropopauzája 11.510 m, míg pl. a Frankfurt-Oder mellett fekvő Lindenberg fölött csak 10.430 m.

Ezt a látszólag túlmagas tropopauza-átlagot nem számítási, vagy észlelési hibával, vagy az esetek kevés számával, hanem a dinamikus tropopauzák két típusának a magyar medencére jellemző s a nyugat- és észak-európai viszonyoktól valószínűleg eltérő megoszlásával magyarázhatjuk meg.

X. Geöcze Zoárd matematikai munkássága és a felszín- mérés újabb eredményei.

Irta: Szénássy Barna vendég.

A Szent István Akadémia IV. osztályának 1943 február 12-i ülésén bemutatva.

A 15. ábrával.

BEVEZETÉS.

Az euklidesi geometriában főként négy mennyiség megmérése fontos gyakorlati szempontból is. Ezek: a görbék ívhossza, a síkidomok területe, a testek köbtartalma és a görbe felületek felszíne.

A gyakorlati életben leggyakrabban előforduló geometriai alakzatoknál mind a négy mennyiség aránylag egyszerű matematikai eszközökkel számítható ki, tiszta elméleti-matematikai szempontból azonban a felszínmérés kérdése a XX. század elejéig csaknem megoldatlan volt. Ismerték ugyan — főként *Euler*, *Monge*, *Rodrigues*, *Gauss*, *Peano*, *Minkovszki*, *Hermite* és *Schwarz* alapvető munkássága révén — a felszínmérés kérdését, sőt a felszín több értelmezését is, de a minduntalan felmerülő nehézségek bizonyították, hogy ezek az értelmezések hiányosak vagy hibásak és így segítségükkel a felszínmérés problémája teljesen meg nem oldható.

Geöcze Zoárd még egyetemi hallgató korában — 1894-ben — szerzett tudomást a matematika eme kérdéséről és, bár első idevágó kísérleteivel jóformán semmiféle eredményt sem ért el, egész matematikai munkásságát ennek a megoldására fordította.

Dolgozatunkban elsősorban *Geöcze* matematikai munkásságának fontosabb eredményeit óhajtjuk ismertetni. *Geöcze* 1911-ig elért eredményeit és további célkitűzéseit röviden összefoglalta abban a két jelentésben, melyeket párisi tanulmányútjairól hazatérve tett közzé.¹ Úgy érezzük azonban, hogy munkánk ezek ellenére sem felesleges. Nevét ma úgy emlegetjük, mint a két *Bolyai* után egyik legönállóbb magyar matematikusét, aki munkáival a felszínmérés kérdésében egészen önálló és a mai matematikának egyik legeredményesebb útját

¹ Lásd az ungvári m. kir. állami reáliskola 1908/9. és 1910/11. tanévi Értesítőjének 3—7., ill. 27—29. oldalán levő közléseket.

mutatta meg. Életét egy kis összefoglalásban bemutattuk azoknak, akik *Geőcze*, mint ember iránt érdeklődnek,¹ azonban a matematikus *Geőcze* és főként azok a gazdag eredmények, melyek az ő munkássága alapján születtek meg, már kevésbé ismertek. Dolgozatainak zöme megjelent francia folyóiratokban is, fontosabb eredményeit és az ezekből már aránylag könnyen nyerhető további vizsgálatokat többen ismertették külföldi szaklapokban vagy könyvekben,² magyar összefoglaló munka azonban mindezekig hiányzott.

Azok a kortársak, akik *Geőczét* talán személyesen is ismerték, akiknek módjuk volt matematikai gondolataiba közvetlen beszélgetés alapján bepillantaniok, mind a legnagyobb elismerés és szeretet hangján

¹ *Szénássy Barna*: Emlékbeszéd *Geőcze* Zoárd rendes tag felett. Budapest, 1941. A Szent István Akadémia emlékbeszédei. 3. kötet, 4. szám.

² Itt elsősorban *Radó Tibor* és *Stanislaw Saks* dolgozataira gondolunk.

Radó főbb eredményeit *Geőcze* dolgozataiból kiindulva vezette le. E tekintetben legfontosabb munkái:

Sur le calcul de l'aire des surfaces courbes. Comptes Rendus. 183. kötet. 1926. 588—590. oldal.

Sur le calcul de l'aire des surfaces courbes. Fundamenta mathematicae. 10. kötet. 1927. 197—210. oldal.

Sur l'aire des surfaces courbes. Acta Sci. Mat. Szeged. 3. kötet. 1927. 131—169. oldal.

Bemerkung über das Doppelintegral $\iint (1 + p^2 + q^2)^{\frac{1}{2}} dx dy$. Mathematische Zeitschrift. 26. kötet. 1927. 408—416. oldal.

Über das Flächenmaß rektifizierbarer Flächen. Mathematische Annalen. 100. kötet. 1928. 445—479. oldal.

A felszínmérés elméletéhez. Matematikai és Természettudományi Értesítő. 45. kötet. 1928. 225—244. oldal.

Sur l'aire des surfaces continues. Atti Congresso Bologna. 2. kötet. 1930. 355—360. oldal.

O polu powierzchni krzywych. Mathesis Polska. 7. kötet. 1932. 1—18. oldal.

A remark on the area of surfaces. Amer. J. Math. 58. kötet. 1936. 598—606. oldal.

Végül a felszínmérésre vonatkozó fontosabb eredményeket összefoglalja a *Plateau*-problémáról írott könyvében. Lásd: On the problem of *Plateau*. Berlin, 1933. Julius Springer kiadás.

Saks dolgozatai közül a következőket említjük meg:

Sur la différentiation de l'aire des surfaces. Comptes Rendus. 183. kötet. 1926. 850—852. oldal.

Sur l'aire des surfaces $z = f(x, y)$. Acta Sci. Mat. Szeged. 3. kötet. 1927. 170—176. oldal.

Sur les fonctions d'intervalle. Fundamenta mathematicae. 10. kötet. 1927. 211—224. oldal.

A $z = f(x, y)$ felületek felszínének *Geőcze—Tonelli—Radó*-féle eredményei megtalálhatók *Saks* könyvében: Théorie de l'intégrale. Warszawa. 1933. 99—121. oldal.

emlékeznek rá.¹ Azok pedig, akiket már nem köt a személyes kapcsolatok ereje *Geöcze*hez, a felszínmérés elméletére ma már könnyebben érthető összefoglaló munkákat találhatnak. Mert *Geöcze* dolgozatai kétségkívül igen nehezek, lépten-nyomon új értelmezésekkel, meghatározásokkal és jelölésekkel találkozunk. Nyelvében sok a szórendi hiba, régies kifejezés. Amilyen nagy gondot fordít a bizonyítások pontosságára, éppen olyan keveset törődik az áttekinthetőséggel. Így aztán levezetései nehézkesek és gyakoriak a gondolatmenetet zavaró hosszadalmas kitérések.²

Tudjuk, hogy kezdetben maga *Lebesgue*, — aki pedig behatóan foglalkozott a felszínmérés problémájával — sem értette meg *Geöcze* dolgozatait;³ később azonban alaposabban megismerve *Geöcze* eredményeinek jelentőségét, teljes értékükben méltányolta azokat.⁴

Mindezek a körülmények természetesen semmit sem vonnak le *Geöcze* matematikai eredményeinek értékéből.

Nem lennének tárgylagosak, ha a nyelvészeti hibák felemlítésekor elhallgatnánk *Geöcze* találó új matematikai műszavait. A tárgykörhöz,

¹ Kötelességemnek tartom, hogy ezen a helyen rámutassak *Emlékbeszéd Geöcze Zoárd rendes tag felett* c. már idézett dolgozatomnak 15. oldalán levő és hibás információból származó tévedésére. Ugyanis kétségkívül megállapítható, hogy *Geöcze* párisi doktori oklevelének honosítását csak a kolozsvári egyetemtól kérte és ezt a kolozsvári egyetem gyorsan és nagy jóakarattal intézte el. A doktori oklevél keltétől számított három év leteltének bevárása nélkül ugyancsak soronkívül nyert elintéztést a pesti egyetemen és a kultuszminisztériumban *Geöcze* magántanárság iránti kérése is, pedig a szakbíróknak nem kis nehézséget okozhatott *Geöcze* dolgozatainak lelkiismeretes referálása. Hogy egyetemi katedrát nem sikerült elnyernie és így nem kerülhetett a további nyugodt bűvárkodást biztosító anyagi feltételek közé — bármilyen sajnálatos is —, annak tudható be, hogy aránylag későn kezdett dolgozni és a megüresedett tanszékek betöltésekor gazdagabb irodalmi munkássággal rendelkező matematikusok voltak vele szemben előnyben.

Egyébként mind az *Emlékbeszéd*, mind a jelen kis értekezés megírásakor felhasználtam egyesek készséges és jóindulatú tanácsait. Így elsősorban *Wodetzky József* és pákái *Dávid* Lajos professzor uraknak mondok értékes segítségükért ezúton is hálás köszönetet.

² *Radó* egyik dolgozatában ezeket írja: A felületek kvadraturájának kérdésében a legmélyebb — és úgyszólván egyedüli — vizsgálatokat *Geöcze* Zoárd végezte; idevágó munkái azonban úgy együttesen, mint részleteiben igen komplikáltak és helyenként alig követhetők. Lásd: A felszínmérés elméletéhez. Math. és Természettud. Értesítő. 45. kötet. 1928. 225. oldal.

³ Lásd *Szénássy*: *Emlékbeszéd Geöcze Zoárd rendes tag felett*. 30. oldal.

⁴ Erre vonatkozólag *Lebesgue*: *Quelques remarques sur la définition de l'aire des surfaces*. *Fundamenta mathematicae*. 8. kötet. 1926. 164. oldal.

mellyel addig matematikus, főként pedig magyar matematikus olyan részletekbemenően még nem foglalkozott, sok új fogalom és ezzel együtt új elnevezés is volt szükséges. E szavak között több, ma már általánosan használt kifejezést is találunk.¹

* * *

Dolgozatunkkal korántsem válhatik feleslegessé *Geöcze* eredeti értekezéseinek tanulmányozása. A bizonyítások részleteibe seholsem bocsátkoztunk és egyetlen célunk az volt, hogy *Geöcze* eredményeit szervesen beillesszük a felszínmérés ma már csaknem teljes épületébe. Ennek az épületnek kétségkívül ő rakta le az alapjait, munkásságát tehát nemcsak magabavéve kell értékelnünk, hanem tekintenünk kell azokat az eredményeket is, melyeknek éppen ez a munkásság képezi kiinduló pontját. Bő irodalmi utalásaink ezt a célt is szolgálják, de segítségükkel a kérdés részletei után érdeklődők munkáját is szeretnénk megkönnyíteni. Jelöléseknél és definícióknál a ma már csaknem általánosan elfogadottakat használjuk, általában jelölésbeli változtatásokat csak ott és akkor engedtünk meg magunknak, amikor és ahol azt az egyöntetűség és érthetőség feltételénél indokoltta tette.

Szeretnők, ha ez a kis értekezés is hozzájárulna *Geöcze* Zoárd megismeréséhez és ezáltal a magyar faj szellemi kiválóságába vetett tudatunk fokozásához.

A SÍKGÖRBÉK ÍVHOSSZÁRÓL.

A felszínmérés számos és egymástól sokszor igen lényegesen különböző elmélete azt mutatja, hogy szükségünk van hozzá a sík- és térgörbék ívhosszának alapos ismeretére is. *Geöcze* szakdolgozatában és első nyomtatásban is megjelent értekezésében² ezzel a kérdéssel foglalkozik és ezen a téren leglényegesebb eredménye, hogy sikerült olyan folytonos síkgörbék értelmeznie, melyeknek ívhossza végtelen nagy a független változó tetszőleges kis intervallumában is. *Geöcze* kevésbé ismert és különösen nehezen érthető dolgozatának fenti eredményét a matematikai kutatások azóta már jóval túlhaladták, ennek ismerete nélkül azonban talán hiányos lenne matematikai munkásságáról alkotott képünk.

Tekintsük a koordinátarendszer x tengelyének $(0, a)$ intervallu-

¹ V. ö. *Keresztesi Mária*: A magyar matematikai műnyelv története. Közlemények a debreceni gróf Tisza István Tudományegyetem matematikai szemináriumából. 9. kötet. 1935. 43. oldal.

² *Geöcze* értekezéseit — rövidség kedvéért — a dolgozatunk végén található összefoglalás sorszámaival idézzük. A fenti példát lásd: *Geöcze* 1. 25—26. oldal. Az ott közölt bizonyítást lényegesen egyszerűsítettük.

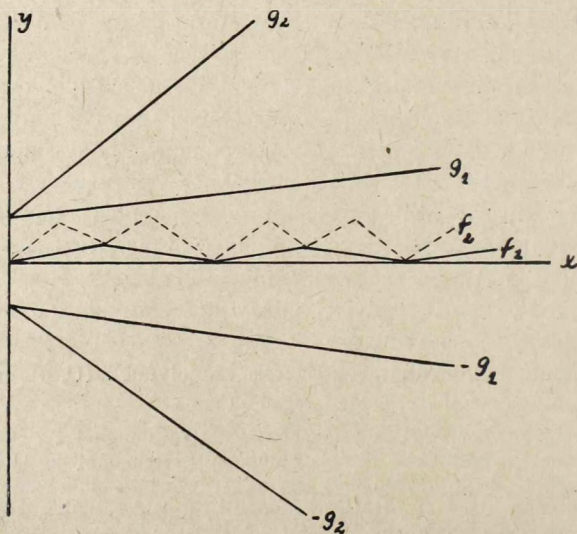
mát, ábrázoljuk továbbá a rendszerben a tetszőleges lineáris egyenlettel értelmezett $f = g_1$ és $f = -g_1$ (tehát az x tengelyre szimmetrikus) két egyenest. A g_1 egyenes $(0, a)$ intervallumbeli hossza legyen $G > a$. Osszuk fel a $(0, a)$ intervallumot tetszőleges, de párosszámú részre; nem lényeges, de a bizonyítás szempontjából célszerű megszorítás, ha a felosztás egyenlő részekre történik. Az $x = 0$ pontból kiindulva húzzuk meg azt a párosszámú egyenesdarabból álló töredezett f_1 görbét, melynek egyenesdarabjai felváltva az $f = g_1$ és $f = -g_1$ egyenesekkel párhuzamosak. Így az f_1 görbe minden párosindexű csúcsa az x tengelyen van. (L. az ábrát.) A csúcsok abszcisszái legyenek

$$0 = x_0 < x_1 < \dots < x_i < x_{i+1} < \dots < x_n = a$$

f_0 pedig jelölje az x tengelyt. Akkor, ha δ egy előre megadott tetszőleges pozitív szám, az x tengelyt feloszthatjuk mindig annyi részre, hogy $0 \leq |f_1 - f_0| < \delta$ legyen.

Ezekután mindegyik (x_i, x_{i+1}) intervallumot osszuk fel párosszámú egyenlő részre. Az osztópontoknak megfelelően húzzunk az előbbi f_1 görbe pontjaihoz az $f = g_2$ és $f = -g_2$, de a $(0, a)$ intervallumban már $2G$ hosszúságú egyenesekkel párhuzamosakat. Így kapjuk az emelkedő és ereszkedő egyenesdarabokból álló f_2 görbét. Kellő számú

osztópont esetén itt már a $0 \leq |f_2 - f_1| < \frac{\delta}{2}$ feltétel teljesül.

15. ábra. A síkgörbék ívhossza.

Hasonlóképp értelmezhető $f_3, f_4, f_5 \dots$ in inf., ha a $g_3, g_4, g_5 \dots$ stb. egyenesek iránytangense $2^2 \frac{G}{a}, 2^3 \frac{G}{a}, 2^4 \frac{G}{a} \dots$

Könnyű ezekután igazolnunk, hogy az $y = \sum_{n=0}^{\infty} (f_{n+1} - f_n)$ végtelen függvénysor által értelmezett görbe folytonos és ívhossza végtelen nagy bármily kis intervallumban is. Bármelyik f_n görbe ugyanis a felvétel módja miatt folytonos, így azonban ismert elemi tétel alapján folytonos $f_{n+1} - f_n$ is. Az $0 \equiv |f_{n+1} - f_n| < \frac{\delta}{2^n}$ feltételből a sor-összehasonlító kritérium alapján pedig következik, hogy $\sum_{n=0}^{\infty} (f_{n+1} - f_n)$ is konvergens és folytonos.

Ha pedig az f_1 görbe csúcsainak ordinátáit az $f = g_1$ és $f = -g_1$ egyenesekig meghosszabbítjuk, azonnal látjuk, hogy az f_1 görbe hossza a $(0, a)$ számközben éppen G , hisz az f_1 vonalnak bármely (x_i, x_{i+1}) számközkhöz tartozó darabja párhuzamos és emiatt egyenlő a g_1 , illetve $-g_1$ egyenesek ugyanehhez a szakaszhoz tartozó darabjával. Ugyanily módon igazolható az is, hogy f_2 hossza $2G$, f_3 hossza $2^2 \cdot G$ s. i. t., vagyis f_n hossza $2^{n-1} \cdot G$. Nyilvánvalóan $n \rightarrow \infty$ esetén f_n hossza is a végtelen felé tart.

A fenti görbe hossza azonban nemcsak a $(0, a)$, hanem egy tetszőleges más számközben is a végtelen felé tart. A jelzett módon értelmezett görbe hossza ugyanis mindig arányos az intervallum hosszával.

Egy tetszőleges (x_i, x_{i+1}) intervallumban tehát az $y = \sum_{n=0}^k (f_{n+1} - f_n) = f_{k+1}$ görbe hossza, figyelembevétel az előbbieket

$$s = \frac{X_{i+1} - x_i}{a} 2^{k+1} \cdot G.$$

Ez a határérték pedig $n \rightarrow \infty$ esetén ugyancsak a végtelen felé tart.

Általánosabb ilyen görbe értelmezhető azáltal, ha kiinduló vonalként nem az x tengelyt, hanem egy tetszőleges f'_0 függvény által értelmezett vonalat választunk. Így a Geőcze-féle görbe általánosabb alakja:

$$f = f'_0 + \sum_{n=0}^{\infty} (f_{n+1} - f_n).$$

Értelmezésünk könnyen átvihető térgörbékre is, sőt ily módon meghatározhatók oly felületek, melyeknek felszíne tetszőleges tartományban is végtelen nagy.

A FELÜLET ÉS A FELSZÍN ÉRTELMEZÉSE.

A felszínmérés újabb elméletében legtermékenyebbnek az bizonyult, hogy a felületet mint rendezett pontsokaságot értelmezzük és a felület fogalmát tisztán formálisan vezetjük be. Gauss után felveszünk egy uv paramétersíkot és ebben megadunk egy zárt Jordan-görbét. Ha most az $x(u, v)$, $y(u, v)$, $z(u, v)$ függvények a Jordan-görbe által határolt paramétertartományban folytonosak és egyértékűek, akkor e három függvény rendszerét folytonos felületnek nevezzük.

Az

$$F: x = x(u, v), y = y(u, v), z = z(u, v) \dots \dots \dots (1.)$$

pontoknak egy háromméretű derékszögű koordinátarendszerben való ábrázolása zárt pontsokasághoz vezet.

Abban a speciális esetben, mikor $x = u$, $y = v$ a

$$z = f(x, y) \dots \dots \dots (2.)$$

egyenletet nyerjük.

A felszínre vonatkozó vizsgálatokat mindig elégséges az uv paramétersík, illetve az xy sík olyan Q tartományában végezni, melynek bármely (u, v) illetve (x, y) pontja eleget tesz a $0 \leq \frac{u}{x} \leq 1$; $0 \leq \frac{v}{y} \leq 1$ feltételnek. Az erre kapott eredmények transzformációk segítségével könnyen általánosíthatók tetszőleges tartományra is. Továbbá, ha nem törekszünk általános megoldásra, könnyebben kezelhetősége miatt célszerű megfontolásainkat a (2.) egyenlethez fűzni, bár nyilvánvalóan az így kapott eredmények nem feltétlenül igazak (1.)-re.

A felület *folytonos*, ha értelmező egyenletei folytonosak.

Ha felületünk felbontható olymódon végesszámú síklapú háromszögekre, hogy bármely két háromszögnek nincs közös belső pontja, akkor *poliéder-felületről* beszélünk. A felületet alkotó háromszögek egyike legyen H_i , akkor minden ilyen háromszögnél a mondottak szerint — a háromszögek síklapúak lévén — a poliéder-felület egyenlete lineáris. Vagyis

$$z = p_i(x, y) = A_i x + B_i y + c_i.$$

A poliéder-felület T_p felszínén a háromszögek elemi geometriai értelemben vett területének összegét értjük. Könnyen igazolható, hogy a $p(x, y)$ egyenlettel megadott poliéder-felület Q felett levő felszínére érvényes az alábbi kettős integrál:

$$T_p = \iint_Q \left[\left(\frac{\partial p}{\partial x} \right)^2 + \left(\frac{\partial p}{\partial y} \right)^2 + 1 \right]^{\frac{1}{2}} dx dy \quad 1$$

¹ Részletesebben lásd S. Saks: Théorie de l'intégrale. Warszawa. 1933. 101. oldal.

A felület egyszerű (*Geöcze* kifejezésével: *igazi*), ha egy adott (u, v) értékpárhoz a felületnek egy és csakis egy pontja tartozik.¹ Ha tehát (u_1, v_1) és (u_2, v_2) a paraméter tartomány két különböző pontját jelöli, akkor egyszerű felületre.

$$|x(u_1, v_1) - x(u_2, v_2)| + |y(u_1, v_1) - y(u_2, v_2)| + |z(u_1, v_1) - z(u_2, v_2)| \neq 0$$

Geöcze igazolta, hogy bármiként is értelmezzük a felület felszínét, az egyszerű felület felszíne mindig zérusnál nagyobb pozitív szám.² Az egyszerű felületek felszínének elmélete általában könnyebb, mint az általánosabb folytonos felületeké. A folytonosság ugyanis megengedi többszörös pontok létezését is, másrészt pedig lényegesen különböző folytonos felületeknek ugyanazon térbeli pontsokaságok felelhetnek meg. Hogy tehát egy folytonos felület felszínét kiszámíthassuk, nem elégséges a felület egy térbeli pontsokaságának ismerete.³

Rektifikálható a felület akkor, ha a Q négyzet bármely véges távolságának a felületen is véges ívhossz felel meg. *Lebesgue* szerint ehhez szükséges és elegendő, hogy a felület eleget tegyen egy másodfokú *Lipschitz*-féle feltételnek. Vagyis, ha (u, v_1) és (u_2, v_2) illetve (x_1, y_1) és (x_2, y_2) két adott értékpár, akkor a rektifikálható felületekre mindig megadható oly pozitív véges állandó K szám, hogy

$$\left\{ \begin{array}{l} |x(u_1, v_1) - x(u_2, v_2)| \\ |y(u_1, v_1) - y(u_2, v_2)| \\ |z(u_1, v_1) - z(u_2, v_2)| \end{array} \right\} \leq K |(u_1 - u_2)^2 + (v_1 - v_2)^2|^{\frac{1}{2}},$$

illetve

$$|f(x_1, y_1) - f(x_2, y_2)| \leq K |(x_1 - x_2)^2 + (y_1 - y_2)^2|^{\frac{1}{2}}.$$

Ugyancsak *Lebesgue* mutatta ki,⁴ hogy (1)-re a rektifikálhatóság nemcsak a felülettől, hanem a paraméterek megválasztásától is függ.

Könnyen igazolható, hogy a rektifikálható felületekre mindig létezik a következő kettős integrál:

$$\begin{aligned} I(F) &= \iint_Q \left[\left(\frac{\partial(x, y)}{\partial(u, v)} \right)^2 + \left(\frac{\partial(y, z)}{\partial(u, v)} \right)^2 + \left(\frac{\partial(x, z)}{\partial(u, v)} \right)^2 \right]^{\frac{1}{2}} du dv = \\ &= \iint_Q (EG - F^2)^{\frac{1}{2}} du dv. \end{aligned} \quad (3.)$$

¹ *Radó*: Sur l'aire des surfaces courbes. Acta Sci. Mat. Szeged. 3. kötet. 1927. 132. oldal; továbbá *Geöcze* 14. 307. oldal.

² *Geöcze* 14. 306—318. oldal.

³ *Radó*: Sur l'aire des surfaces courbes. Acta Sci. Mat. Szeged. 3. kötet. 1927. 134. oldal.

⁴ *H. Lebesgue*: Intégrale, Longueur, Aire. (Thèse.) Annali di Mat. III. sorozat, 7. kötet. 1902. 315. oldal.

Ahol

$$E \equiv \left(\frac{\partial x}{\partial u}\right)^2 + \left(\frac{\partial y}{\partial u}\right)^2 + \left(\frac{\partial z}{\partial u}\right)^2; \quad F \equiv \frac{\partial x}{\partial u} \cdot \frac{\partial x}{\partial v} + \frac{\partial y}{\partial u} \cdot \frac{\partial y}{\partial v} + \frac{\partial z}{\partial u} \cdot \frac{\partial z}{\partial v};$$

$$G \equiv \left(\frac{\partial x}{\partial v}\right)^2 + \left(\frac{\partial y}{\partial v}\right)^2 + \left(\frac{\partial z}{\partial v}\right)^2.$$

Illetve

$$I(f) = \int_Q \int_Q \left[\left(\frac{\partial f}{\partial x}\right)^2 + \left(\frac{\partial f}{\partial y}\right)^2 + 1 \right]^{\frac{1}{2}} dx dy. \quad (4.)$$

Természetesen ennek az integráloknak létezése még korántsem jelenti azt, hogy éppen a rektifikálható felület Q -hoz tartozó felszínét szolgálja.

A $z = f(x, y)$ egyenlettel értelmezett felület felszínével kapcsolatban alapvető fontosságú *Tonelli* következő két definíciója:¹

A $z = f(x, y)$ felület a Q tartományban *véges ingadozású*, ha
a) x_1 -nek és y_1 -nek csaknem minden $(0, l)$ intervallum közötti értékére $f(x_1, y)$ és $f(x, y_1)$ mint az y illetve x egyváltozós függvénye véges ingadozású;

b) ha az $f(x_1, y)$ és $f(x, y_1)$ egyváltozós függvények teljes ingadozásának x illetve y szerinti $(0, l)$ határok között vett *Lebesgue* integrálja véges.

Végül a $z = f(x, y)$ függvény *Tonelli* szerint *abszolút folytonos*, ha

a) $f(x_1, y)$ és $f(x, y_1)$ az x_1 és y_1 csaknem minden $(0, l)$ intervallumbeli értékére abszolút folytonos, továbbá

b) ha e két függvény véges ingadozású.

A *poliéder felület mindig rektifikálható, viszont a rektifikálható mindig abszolút folytonos.*

A felületek elméletének az analízissel kapcsolatban egyik legfontosabb, de egyben egyik legnehezebben megoldható problémája a felszínmérés kérdése. A feladat közelebbről a reális kétváltozós függvények integrálszámításának körébe tartozik és így fogalmazható: melyek azok a felületek, melyeknek felszíne kiszámítható és miként kell ezt a felszínt kiszámítanunk?

A felszínt régebben a felületbe írt olyan síklapú háromszögek területének összegeként értelmezték, ahol a háromszögek oldalai a zérus felé tartanak. Ez az értelmezés analógja az ívhossz húrok segítségével való megközelítésének. A fenti értelmezés jó darabig helyesnek is bizonyult és segítségével néhány felület felszínét a *Lebesgue*-féle kettős

¹ L. *Tonelli*: Sulla quadratura delle superficie. Rendiconti della Accademia dei Lincei. 6. sorozat. 3. kötet. 1926. 357—358. oldal.

integrál adja. H. A. Schwarz azonban egy *Genocchi*hoz írott levelében a következő egyszerű példán kimutatta, hogy a beírt háromszögek területe a határátmenet kellő megválasztása esetén nem közeledik a felület felszínéhez:¹

Legyen a sugarú és b magasságú egyenes hengerünk. E henger palástjának területe $2\pi ab$. A háromszöges hálózat megszerkesztése céljából osszuk fel az alapkört l , a magasságot pedig $2m$ egyenlő részre. Az így nyert osztópontok összekötése által $4lm$ egybevágó háromszöget írtunk a hengerbe. Egy háromszög alapéle a trigonometria képletei szerint $2a \sin \frac{\pi}{l}$, magassága pedig

$$\left[\left(a - a \cos \frac{\pi}{l} \right)^2 + \frac{b^2}{4m^2} \right]^{\frac{1}{2}} = \left[4a^2 \sin^2 \frac{\pi}{2l} + \frac{b^2}{4m^2} \right]^{\frac{1}{2}}.$$

Vagyis, ha T jelöli a beírt háromszöges poliéder területét, akkor

$$T = 4lma \sin \frac{\pi}{l} \sqrt{4a^2 \sin^2 \frac{\pi}{2l} + \frac{b^2}{4m^2}}.$$

E képletet kissé átalakítva a következőképp írhatjuk:

$$T = 2\pi ab \left(\frac{\sin \frac{\pi}{l}}{\frac{\pi}{l}} \right) \sqrt{\frac{\pi^4 a^2}{b^2} \cdot \frac{m^2}{l^4} \cdot \left(\frac{\sin \frac{\pi}{2l}}{\frac{\pi}{2l}} \right)^4 + 1}.$$

Szorítsuk most a háromszögek számát, vagyis $l, m \rightarrow \infty$ és nézzük, mi lesz ekkor T értéke. A két zárójeles kifejezés határértéke l, a és b konstans, tehát voltaképp csak az $\frac{m^2}{l^4}$ illetve $\frac{m}{l^2}$ tört határértékét kell a továbbiakban néznünk. Ha $l, m \rightarrow \infty$ esetén a $\lim \frac{m}{l^2}$ nem létezik, akkor T értéke határozatlan. Ha azonban $\lim \frac{m}{l^2} = s$ létezik, akkor

$$T = 2\pi ab \sqrt{\frac{a^2}{b^2} \pi^4 s^2 + 1} \quad (5.)$$

ez pedig a helyes $2\pi ab$ értéknél tetszőlegessel nagyobb. Helyes eredményt

¹ H. A. Schwarz: Sur une définition erronée de l'aire d'une surface courbe. *Gesammelte math. Abh.* Berlin. 1890. 1. kötet 309. oldal. E példát a forgásfelületekre általánosította K. Popoff: Sur la notion de l'aire d'une surface. *Archiv für Mathematik und Physik.* 3. sorozat. 26. kötet. 1917. 18—23. oldal. Hasonló példát szerkesztett később Fréchet: Sur l'aire des surfaces polyédrales. *Ann. Soc. Polon. Math.* 3. kötet. 1925. 1—3. oldal.

csak akkor kapunk, ha $\lim_{m, l \rightarrow \infty} \frac{m}{l^2} = 0$, vagyis mikor (5.) a legkisebb határérték felé tart.

A Schwarz-féle példa arra indította a matematikusokat, hogy ismét vizsgálat alá vegyék a felszín definícióját. Egyesek a beírt háromszögekre tettek bizonyos megszorításokat,¹ mások teljesen új értelmezésekkel iparkodtak a Schwarz-féle példa által felvetett nehézségeket kiküszöbölni.

*Hermite*² például nem háromszögekkel, hanem általában poligonokkal közelíti meg a felületet. A leggyakrabban előforduló rektifikálható felületeknél a poligonok lehetnek parallelogrammák és ha a definícióhoz némi megszorításokat fűzünk, amit Geöcze tett meg,³ akkor az helyes eredményhez vezet.

*Peano*⁴ a felületet valami módon végeesszámú darabja osztja. Válasszuk el ezeket a darabokat egymástól és deformáció nélkül vigyük valamilyen véghelyzetbe. Vetítsük mármost e darabok mindegyikét egy síkra és legyen az így kapott vetületek területének összege T . A felület minden feldarabolására és e darabok minden lehető helyzetére képezett T értékek felső határa a felület *Peano*-féle felszíne. A *Peano*-féle felszínmérték tehát a definíció szerint nem nagyobb, mint a felület tényleges felszíne.

Ebben a felszínértelmezésben a feldarabolás és a vetítések megválasztásának kettős határozatlansága okoz nehézséget.

¹ Így pl. O. Hölder szerint (Beiträge zur Potentialtheorie. Dissertation. Stuttgart. 1882. 29. oldal.) a beírt háromszögek bármely szögének $\frac{\pi}{3}$ és π között kell lennie. Rademacher (lásd később) főként azt hangsúlyozza, hogy a háromszögek síkjának a felület érintősíkjaához kell tartania. E feltétel elégségsége könnyen igazolható a Schwarz-féle példában. Ha ugyanis a beírt háromszögek és a henger egy

$$\text{alkotója által bezárt szög } \varphi, \text{ akkor könnyen nyerhető, hogy } \lg \varphi = \frac{2a \sin^2 \frac{\pi}{2l}}{b} =$$

$$= \pi^2 \frac{a}{b} \frac{m}{l^2} \left(\frac{\sin \frac{\pi}{2l}}{\frac{\pi}{2l}} \right)^2 \text{ és így, föltételezve, hogy az } s \text{ határérték létezik, } \lg \varphi \rightarrow$$

$\rightarrow \pi^2 \frac{a}{b} s^2$. Ha tehát $\varphi \rightarrow 0$, akkor $s \rightarrow 0$ és így (5.)-ből a helyes $T = 2\pi ab$ értéket kapjuk.

² Ch. Hermite: Cours, professé pendant le 2e semestre 1881/82. Second tirage. Paris. 1883. 35—36. oldal.

³ Geöcze 10. II. 52—53. oldal, illetve 14. 306—318. oldal.

⁴ G. Peano: Applicazioni geometriche del calcolo infinitesimale. Torino. 1887. 164. oldal.

*Minkowski*¹ a felszín értelmezésekor abból az alapgondolatból indul ki, hogy a geometriában a köbtartalom fogalma általában kisebb nehézséget jelent, mint a területé vagy felszíné; következésképp a felszínmérést lehetőleg a köbtartalom mérésére kell visszavezetnünk. Irjunk ezért a felület minden pontjából, mint középpontból r sugarú gömböket, r pozitív állandó szám. A tér azon pontjai, amelyek e gömbök legalább egyikének felületén vagy belsejében vannak, egy testet értelmeznek. Legyen ennek a testnek köbtartalma $V(r)$. Ha létezik a $\lim_{r \rightarrow 0} \frac{V(r)}{2r}$ határérték, akkor ezt a felület felszínének nevezzük.

Konvex felületekre a *Minkowski*-féle felszínmérték sikerrel alkalmazható,² általános felületekre azonban nem. Egyszerű példákkal igazolható ugyanis, hogy nem zárt felületek *Minkowski*-féle felszínmértéke a tényleges felszínénél kisebb.³

Az eddig említett felszínértelmezések bizonyos tekintetben önkényesek, alkalmazásuk legtöbb esetben nehézségekbe ütközik és éppen ezért teljes elmélet levezetésére nem alkalmasak.

A felszínmérés mai elmélete Lebesgue értelmezésén épült fel.

Lebesgue szerint a felület felszíne az a legkisebb érték, amely felé a beírt poliéder-felület felszíne tart a háromszöges hálózat különböző felvételei esetén.⁴

Pontosabban: Legyen p egy oly síklapú háromszögekből álló poliéderfelület, amely a felület felé tart. A háromszögek csücsai nem feltétlenül mind fekszenek a felületen. Jelölje $T(p)$ a poliéder-felület elemi értelemben vett felszínét. Ha a poliéder-felület tart felületünkhöz, akkor a $T(p)$ különböző értékeket vesz fel, ezek az értékek egy nem negatív sokaságot képeznek. Ennek a sokaságnak az alsó határa mindig meghatározott érték és ez a felület *Lebesgue*-féle felszíne. Jele ezután legyen $L(F)$.

A *Schwarz*-féle példán láttuk, hogy a legkisebb határérték tényleg helyes eredményre vezet.

Amint látjuk, *Lebesgue* voltaképp a régi klasszikus felszínértelmezésre tért vissza. Ilyenformán megőrizte a parallelizmust egyrészt a

¹ H. *Minkowski*: Über die Begriffe Länge, Oberfläche und Volumen. Jahresbericht der Deutschen Mathematiker-Vereinigung. 9. kötet. 1901. 115—121. oldal.

² Lásd *Minkowski*: Gesammelte Abhandlungen. Berlin. 1911. 2. kötet. 230—277. oldal.

³ *Geöcze* 10. II. 258—259. oldal.

⁴ Az irodalomban a felszínértelmezéssel kapcsolatban általában *Lebesgue*: Intégrale, Longueur, Aire 1902-ben megjelent értekezésének 302. oldalát idézik. A definíciót azonban *Lebesgue* már előbb is publikálta. V. ö.: Sur la définition de l'aire d'une surface. Comptes Rendus. 129. kötet. 1899. 870—873. oldal.

régi definícióval, másrészt az ívhossznak *Lebesgue*-féle értelmezésével. Ez a körülmény, továbbá *Fréchet*¹ és *Lebesgue*² későbbi vizsgálatai igazolták a *Lebesgue* felszínértelmezésnek csaknem logikai szükségszerűségét és kifejtették két alapvető tulajdonságát: az *invarianciát* és az *alulról való féligfolytonosságot*.

Ha $L(F)$ -hez valamiként egy értéket rendelünk, akkor az *invariancia* értelmében ez az érték csupán magától a felülettől függ, de független az xyz koordináta-rendszer derékszögű, valamint az u, v paraméterek topológiai transzformációival szemben.

A *Baire* által elnevezett alulról való féligfolytonosság a jelen esetben a következőket jelenti: ha p_n az adott felülethez konvergáló poliéderfelület-sorozat, $T(p_n)$ e sorozat n -edik elemének felszíne, akkor

$$\lim T(p_n) \geq L(F) \quad (6.)$$

A *Lebesgue*-definíció tehát az adott felülethez konvergáló poliéderfelület-sorozatokkal dolgozik. Szükséges tehát két felület konvergenciáját értelmeznünk. Erre *Fréchet*³ definíciója a legalkalmasabb: Legyen F_1 és F_2 két felület, e két felület között végtelen sok topológiai transzformáció lehetséges. Legyen D egy ilyen transzformáció, P_1 az F_1 felület egy pontja, e pontnak az F_2 felületen P_2 feleljen meg. Ha e pontok változnak, akkor távolságuk elér egy maximumot, amit a D transzformáció modulusának nevezünk. Az F_1 és F_2 felületek modulusainak alsó határa az összes lehetséges topológiai transzformációk esetén e két felület távolsága. Két felület egymáshoz konvergál, ha e két felület ily módon értelmezett távolsága a zérus felé tart.

Az előbbiekből láthattuk, hogy a poliéder-sorozat a felület felszínére csak felülről szab határt, alulról azonban nem. Ez meglehetősen nehézséget okoz a *Lebesgue*-definíció alkalmazásakor. A definíciónak ezt a nehézségét *Geöcze* felhasználta egy olyan példa szerkesztésére, mely a helyzetet legrosszabb formájában tünteti fel:⁴

Legyen F felületünk az $x = x(u, v)$, $y = y(u, v)$, $z = z(u, v)$ egyenletekkel adva, ahol az u, v paraméterek a $Q: 0 \leq u \leq 1; 0 \leq v \leq 1$ feltételnek eleget tevő tartományban változnak. Osszuk fel a Q négy-

¹ M. *Fréchet*: Sur le prolongement des fonctionnelles semi-continues et sur l'aire des surfaces courbes. *Fundamenta mathematicae*. 7. kötet. 1925. 210—224. oldal.

² H. *Lebesgue*: Quelques remarques sur la définition de l'aire des surfaces. *Fundamenta mathematicae*. 8. kötet. 1926. 160—165. oldal.

³ M. *Fréchet*: Sur la distance de deux surfaces. *Annales de la Société Polon. de Math.* 3. kötet. 1924. 4—19. oldal.

⁴ *Geöcze* 12. és 15. Lásd még *Radó*: On the problem of Plateau. Berlin. 1933. 5. oldal.

zetet az u , illetve v tengelyekkel párhuzamos egyenesek segítségével q^2 számú kisebb négyzetre, majd minden kis négyzetet egyi átlójak segítségével két háromszögre. Így $2q^2$ számú egybevágó háromszöget nyerünk. Ha egy ily háromszög csúcspontjai A, B, C , akkor ezeknek a felületen feleljenek meg az $A^\circ, B^\circ, C^\circ$ pontok. Legyen az $A^\circ, B^\circ, C^\circ$ csúcspontú síklapú háromszögek területének összege T_q , akkor — a felület területét T -vel jelölve — a *Lebesgue* értelmezés szerint

$$T \leq \lim_{q \rightarrow \infty} T_q \quad (7.)$$

Ha most felületünk csak az u paraméterek függvénye, vagyis

$$F: x = x_1(u), y = y_1(u), z = z_1(u), \quad (8.)$$

akkor minden $A^\circ B^\circ C^\circ$ -féle háromszög területe zérus, mert a szerkesztés és a $v = \text{const.}$ alapján három csúcsa közül legalább kettő egybeesik. Így azonban $\lim_{q \rightarrow \infty} T_q$, következésképp (7.)-ből $T = 0$.

Ha pedig a (8.) egyenletek olyan térgörbét értelmeznek, mely egy kocka minden pontját kitölti — ilyenek létezését *Peano* mutatta ki¹ —, akkor egyszersmind oly felületet is definiáltunk, mely egy kocka minden pontját kitölti és amelynek felszíne zérus.

Ez a példa igazolta azt is — amint *Lebesgue* megjegyzi² —, hogy egy folytonos felület felszínét nem határozza meg teljesen pontjainak sokasága, hanem az is lényeges, miként vannak e pontok elhelyezve.

A *Lebesgue*-féle felszínértelmezés egyik nehézsége tehát abban rejlik, hogy alulról nem szab határt a felszín mértékére; a másik pedig, hogy nem ad a háromszögek szerkesztésére oly módot, hogy azok területe tényleg a legkisebb határértékhez tartson.

Geöcze nem ismerve a *Lebesgue*-féle felszínértelmezést,³ 1906-ban új és kifogástalan definíciót adott:⁴

Osszuk fel az F felületet valamiként végezzámú $F_1, F_2 \dots F_n$ darabra. Vetítsük e darabok mindegyikét merőlegesen az xy, yz és xz koordinátasíkokra. Ha az F_i darab e három vetületének területe a_i, b_i, c_i , akkor vizsgáljuk a

¹ G. *Peano*: Sur une courbe, qui remplit tout une aire plane. Math. Annalen. 36. kötet. 1890. 157—160. oldal.

² H. *Lebesgue*: Observations sur la communication précédente. Bull. Soc. Math. France. 41. kötet. 1913. 31—32. oldal.

³ Amint *Geöcze* egyik ösztöndíjas jelentéséből kitűnik, a *Lebesgue*-féle definíciót csak 1908-ban ismerte meg.

⁴ *Geöcze* 2. 11—12. oldal.

$$\sum_{i=1}^n \left(a_i^2 + b_i^2 + c_i^2 \right)^{\frac{1}{2}} \quad (9.)$$

összeget. Kimutatható, hogy ez az összeg alulról közelíti meg a felület felszínét, függetlenül attól, hogy a felosztás miként történt, ennek az összegnek a felső határa a *Geöcze*-féle felszín. Jele ezután $G(F)$.

Könnyű észrevennünk, hogy a *Geöcze* és *Lebesgue*-féle felszín-mérték — amint azt *Radó* is megjegyzi¹ — egy geometriai *Dedekind*-szeletet alkot; a felület tényleges felszíne valahol a két definíció által értelmezett felszín között van. Az előbbieket alapján természetesen ugyanez mondható a *Peano* és *Lebesgue*, illetve a *Minkowski* és *Lebesgue* definíciókra. Amíg azonban ez utóbbiak alkalmazása nehézségekbe ütközik, addig a *Geöcze*-féle felszín, amint részletes vizsgálatok igazolták, rendelkezik az invariancia és a féligfolytonosság tulajdonságaival, a felület felszínét alulról közelíti meg és mint később látni fogjuk, a folytonos felületekig bezárólag módot ad a felület feldarabolására is. Ilyenformán tehát a legszerencsésebben egészíti ki a *Lebesgue*-féle felszínt.

A felszínmérés mai elmélete a Lebesgue-féle értelmezésen épült fel, de az elmélet levezetését — mint később látni fogjuk — a Geöcze-féle felszín definíció tette lehetővé.

A FELSZÍNMRÉS ELMÉLETÉNEK ÚJABB EREDMÉNYEI.

A felszín *Lebesgue* és *Geöcze* által megadott, egymástól különböző, de kifogástalan értelmezései után a megoldandó kérdések egész sora adódik. E kérdések röviden a következőkben foglalhatók össze: milyen feltételeknek kell egy felületnek eleget tennie, hogy felszínét kiszámíthassuk, miként lehet ténylegesen kiszámítanunk egy felület felszínét, továbbá miként viszonylik a *Lebesgue* illetve *Geöcze*-féle felszínmérték a többihez? Ezek a kérdések felvethetők az egyszerűbb $z = f(x, y)$ egyenlettel, majd a paraméterekkel értelmezett általános felülettel kapcsolatban. A matematikai permanenciaelv megkívánja e problémák tárgyalását többdimenziós felületeknél is.

Mindezeket a kérdéseket először Geöcze Zoárd vette fel, sok tekintetben végleges jellegű eredményeket ért el, ezzel megindítója és egyik legeredményesebb üttörője lett a mai matematika egy új fejezetének.¹

A történelmi fejlődésnek megfelelően mi is külön foglaljuk össze

¹ Az itt következő *Geöcze*-féle vizsgálatokra elsősorban lásd: *Geöcze* 4., 6., 7. és 10.

a $z = f(x, y)$ és az $x = x(u, v)$, $y = y(u, v)$, $z = z(u, v)$ felszínmérésének elméletét.¹

a) $A \ z = f(x, y)$ felületek felszíne.

Az elemi geometriából ismeretes, hogy egy síkidom területe derékszögű vetületeiből a térbeli *Pythagoras*-tétellel kiszámítható. Geöcze felszínértelmezése ezen a megfontoláson alapszik. Legyen ugyanis $z = f(x, y)$ felületünk a $Q: 0 \leq x \leq 1; 0 \leq y \leq 1$ négyzetben egyértékű és folytonos, legyen tovább q a Q négyzet egy oly négyzetre való felosztásának egyik eleme, hogy a q csúcspontjai rendre (x_1, y_1) , (x_2, y_1) , (x_2, y_2) , (x_1, y_2) . A q négyzet minden (x, y) pontjára tehát áll, hogy

$$x_1 \leq x \leq x_2; y_1 \leq y \leq y_2.$$

Vezessük be most a következő integrálokat:

$$a(z, q) = \int_{x_1}^{x_2} |f(x, y_2) - f(x, y_1)| dx$$

$$b(z, q) = \int_{y_1}^{y_2} |f(x_2, y) - f(x_1, y)| dy$$

$$c(z, q) = (x_2 - x_1)(y_2 - y_1).$$

Nyilván $c(z, q)$ a q négyzet területe; $a(z, q)$ pedig annak az xz síkba eső idomnak a területe, amelyet az $f(x, y_1)$ és $f(x, y_2)$ görbék, továbbá az x_1 és x_2 egyenesek határolnak. Hasonlóféle területet értelmessz $b(z, q)$ is az yz síkon. Ezek szerint tehát $a(z, q)$, $b(z, q)$ és $c(z, q)$ megközelítőleg a q -hoz tartozó felületdarabba írt síklapú négyzet három vetületének területe. Legyen e négyzet területe $g(\frac{1}{2}, q)$, akkor

$$g(z, q) = (a^2 + b^2 + c^2)^{\frac{1}{2}}$$

Ha pedig a Q négyzetet — mint az a q négyzet csúcspontjainak koordinátáiból már feljebb is kitűnt — az x és y tengelyekkel párhuzamos egyenesek segítségével m^2 számú kisebb négyzetre osztjuk és ezt az intervallumbeosztást röviden D jelöli, akkor

$$G(z, D) = \sum_{q=1}^{m^2} g(z, q)$$

a Q négyzethez tartozó felületdarab Geöcze-féle felszíne.

A Geöcze-féle felszínre igazolhatók a következő tételek:

Ha D^* a D egy további alfelosztását jelenti, akkor

$$G(z, D) \leq G(z, D^*),$$

¹ Radó: Über Flächenmaß rektifizierbarer Flächen. Math. Annalen. 100. kötet. 1928. 449. oldal.

vagyis a *Geöcze*-féle felszín is féligfolytonos függvény. Ha van oly $z_n(x, y)$ felületsorozatunk, melyre $z_n(x, y) \rightarrow z(x, y)$, akkor $G(z_n, D) \rightarrow G(z, D)$.

Ha továbbá $T(z)$ jelöli a $z = f(x, y)$ egy darabjának tényleges, $L(z)$ pedig a *Lebesgue*-féle felszínét, $I(z)$ a (4.) kettős integrál értéke, akkor bármilyen felületre

$$G(z, D) \leq \begin{cases} T(z) \\ L(z) \\ I(z) \end{cases} \quad (11.)$$

Igazolható azonban az is, hogy a négyzetes beosztás négyzeteinek olyan szaporításakor, ahol mindegyik négyzet átlója a zérus felé tart, $G(z, D)$ is határozott érték felé közeledik, és ez az érték független az intervallumok megválasztásától.

Minden folytonos felületre létezik tehát a

$$\lim G(z, D) = \Gamma(z)$$

határérték és csupán magától a felülettől függ, de független a négyzetes beosztás megválasztásától.

Geöcze matematikai munkásságának egyik legjelentősebb eredménye annak igazolása, hogy a (11.)-nél rektifikálható felületek esetén mindig az egyenlőség van érvényben, vagyis rektifikálható felületekre mindig igaz az alábbi egyenlet sor:

$$\lim G(z, D) = \Gamma(z) = T(z) = L(z) = \int \int_Q \left[\left(\frac{\partial f}{\partial x} \right)^2 + \left(\frac{\partial f}{\partial y} \right)^2 + 1 \right]^{1/2} dx dy.$$

Sajnos, az általános folytonos felületekre vonatkozó ilyen irányú vizsgálatokat *Geöcze* egyetlen — már halála után megjelent — kis dolgozata tartalmazza.¹ Ebben az általános folytonos felületekre is bevezeti a (10.) alaplennnyiségeket és bizonyítás nélkül közli, hogy a *Lebesgue*- és *Geöcze*-féle felszín ezekre is egyenlő.

Megjegyezzük, hogy a fenti eredmények levezetésekor *Geöcze* még nem vehette tekintetbe a legújabb valósfüggvénytan vizsgálatok számos tételét és így bizonyításaihoz — hogy úgy mondjuk — a matematikai szerszámt mind magának kellett megteremtenie. Így lényeges eredményeket ért e a féligfolytonos függvények² és a felületek érintő-síkjaiknak³ elmélete körül is.

Legyen $V_y(x)$ az $f(x, y)$ függvény teljes ingadozása az $x(0, 1)$ intervallumközötti tetszőleges konstans és $y(0, 1)$ intervallumban

¹ *Geöcze* 20.

² *Geöcze* 9.

³ *Geöcze* 17.

változó értéke esetén; ugyanígy értelmezhető $V_x(y)$ is, mint az x változó függvénye. A Geöcze-féle alapmennyiségek segítségével igazolható, hogy

$$L(z) \leq \int_0^1 V_y(x) dx + \int_0^1 V_x(y) dy + 1.$$

Következésképp, ha megadható oly pozitív véges K szám, hogy

$$\int_0^1 V_y(x) dx + \int_0^1 V_x(y) dy \leq K, \quad (13.)$$

akkor a $z = f(x, y)$ felület Lebesgue-féle felszíne véges. Igazolható azonban az is, hogy e kritérium a felszín végességéhez nemcsak elegendő, hanem szükséges is.¹

Geöcze néhány eredményét többdimenziós felületre is alkalmazta. Ez nem ütközik különösebb nehézségbe. Négydimenziós felületre pl. a felszínértelmezést csak annyiban kell módosítanunk, hogy a háromszögek szerepét mindenütt tetraéderek veszik át.² Az $u = f(x, y, z)$ hiperfelület hiperfelszínének végességéhez a (13.)-hoz hasonlóan szükséges és elegendő, hogy az

$$\int_0^1 \int_0^1 V_z(x, y) dx dy + \int_0^1 \int_0^1 V_y(x, z) dx dz + \int_0^1 \int_0^1 V_x(y, z) dy dz \quad (14.)$$

összeg véges legyen. Itt $V_z(x, y)$ a függvény teljes ingadozása, ha x és y állandók és z változik; ugyanezt jelentik $V_y(x, z)$ és $V_x(y, z)$ is x és z , illetve y és z állandó értéke esetén.³

Könnyen értelmezhetők a többdimenziós rektifikálható hiperfelületek is; ezekre ugyancsak egyenlő a Lebesgue és Geöcze felszín-mérték és a felszínt egy a (4.)-hez hasonlóan képezett többszörös integrál szolgáltatja.⁴

A felszínmérésnek Geöcze korai halálával félbeszakadt vizsgálatait főként Lampariello, Tonelli és Radó végezte el. Ezek a vizsgálatok vagy közvetlenül Geöcze eredményeiből következnek, vagy szervesen csatlakoznak hozzá.

Lampariello a Geöcze-féle alapmennyiségek segítségével kimutatta

¹ Lásd Geöcze 18. A kritérium egyszerű bizonyítása található Radó: Sur l'aire des surfaces courbes. Acta Sci. Mat. Szeged. 3. kötet. 1927. 165—167. oldal. Ugyanezt a kritériumot állította fel Tonelli: Sulla quadratura della superficie. Rendiconti della Accademia dei Lincei. VI. sorozat. 3. kötet. 1926. 357—362. oldal.

² Geöcze 13.

³ Geöcze 18. 80—81. oldal.

⁴ Geöcze 13. 912. oldal.

azt, hogyha a $z = f(x, y)$ felület *Lebesgue*-féle felszíne véges a Q tartományban, akkor ugyanott a (4.) klasszikus kettős integrál mindig létezik.¹

Tonelli azzal a fontos eredménnyel egészítette ki *Lampariello* vizsgálatait, hogy a felületnek *Lebesgue*-féle felszínére mindig igaz

$$\iint_Q \left[\left(\frac{\partial f}{\partial x} \right)^2 + \left(\frac{\partial f}{\partial y} \right)^2 + 1 \right]^{\frac{1}{2}} dx dy \leq L(z) \quad (15.)$$

és az egyenlőség szükséges és elégséges feltétele a felület *Tonelli* értelemben vett abszolút folytonossága. Ha felületünk csak folytonos, akkor mindössze annyit mondhatunk, hogy felszíne véges, de ezt a felszínt nem szolgáltatja a (4.) klasszikus kettős integrál.²

Geöcze, *Lampariello* és *Tonelli* eredményei után a $z = f(x, y)$ felületek felszínének kérdése végeredményben elintézettnak tekinthető, az ilyen tárgyú későbbi dolgozatok javarésze³ tényleg csak ezekhez az eredményekhez fűz észrevételeket, vagy lényegtelen megszorításokat.

Tonelli eredménye után mégis közelfekvő kérdés az, hogyha folytonos felületekre a klasszikus kettős integrál már nem is szolgáltatja a *Lebesgue*-féle felszínt, miként lehetne ezt valahogy megközelítenünk. A *Lebesgue*-féle felszín ugyanis ezekre a felületekre is szól, de a kettős integrál érvénytelensége miatt itt már nem sokat mond, hisz nem nyújt módot a háromszöges poliéder-hálózat megszerkesztésére.

Ezen a téren *Geöcze* dolgozataiból kiindulva *Radó* ért el szép eredményeket. Sikertült ugyanis igazolnia, hogy a *Lebesgue* és *Geöcze*-féle felszín nemcsak a rektifikálható és az abszolút folytonos (ami *Tonelli*

¹ *G. Lampariello*: Sulle superficie continue che ammettono area finita. Rend. Acc. Linc. VI. sorozat. 3. kötet. 1926. 294—298. oldal.

² *Tonelli* fenti eredményeit több dolgozat alapján érte el. A mi szempontunkból legfontosabbak: *Sopra alcune proprietà di un polinomio di approssimazione*. Rend. Acc. Linc. VI. sorozat. 3. kötet. 1926. 714—719. oldal. *Sulla quadratura della superficie*. U. o. 357—362., 445—450., 633—638. oldal. Továbbá ennek a dolgozatnak rövid kivonata: *Comptes Rendus*. 182. oldal. 1926. 1198—1200. oldal. *Tonelli* egyébként *Stieltjes*-polinommal közelíti meg a felületet.

³ Ezek közül megemlíthjük:

V. Glivenko: Sur les surfaces d'aire finie. *Comptes Rendus*. 183. kötet. 1926. 498—500. oldal.

R. Caccioppoli: Sulle quadratura delle superficie piane e curve. Rend. Acc. Linc. VI. sorozat. 6. kötet. 1927. 142—146. oldal. Továbbá ugyanő: *Sulla definizione dell'area di una superficie*. U. o. 8. kötet. 1928. 34—40. oldal.

P. Nalli, *G. Andreoli*: Sull'area di una superficie etc. *Atti della Reale Acc. dei Lincei*. VI. sorozat. 5. kötet. 1927. 963—966. oldal.

S. Kempisty: Sur l'aire de la surface $z = f(x, y)$. *Comptes Rendus*. 202. kötet. 1936. 1138—1140. oldal.

elméletének közvetlen következménye), hanem a folytonos felületekre is egyenlő. Tehát a

$$\lim G(z, D) = L(z) \quad (16.)$$

egyenlet általános érvényű.¹ Következésképp a *Lebesgue*-féle felszint mindig helyettesíthetjük a *Geöcze*-féle felszínnel. Ennek a helyettesítésnek a célszerűsége számos vizsgálatban nyilvánvaló, mert a *Geöcze*-féle alapmennyiségek szerkesztési módját ismerjük.

Tekintettel arra, hogyha a *Geöcze*-féle alapmennyiségeket már értelmeztük, akkor a $\lim G(z, D) = L(z)$ tisztán analitikai kifejezés, így bizonyítása minden különösebb geometriai megfontolás nélkül analitikai módszerekkel is történhetik. Ehhez a bizonyításhoz kényelmes alapot nyújt a *Burkill*-féle integrál,² továbbá *Saks* következő nevezetes eredménye:

Ha a $z = f(x, y)$ folytonos felület felszíne véges és az (x, y) a Q négyzet egy pontja, akkor csaknem minden (x, y) pontra érvényes a következő egyenlőség:

$$\lim_{m \rightarrow 0} \left[\frac{S(K)}{m(K)} \right]^2 = \left(\frac{\partial f}{\partial x} \right)^2 + \left(\frac{\partial f}{\partial y} \right)^2 + 1, \quad (17.)$$

ahol K a Q négyzet valamely alfelosztásának egy eleme, $m(K)$ ennek, $S(K)$ pedig a felette levő felületdarabnak a területe.³

Az intervallum-függvény, a *Burkill*-integrál és a fenti tétel segítségével aztán *Saks* aránylag rövid úton vezette le a $z = f(x, y)$ felületek felszínének *Geöcze*—*Tonelli*—*Radó*-féle eredményeit.⁴

¹ *Radó*: Sur le calcul de l'aire des surfaces courbes. Fundamenta mathematicae. 10. kötet. 1927. 197—210. oldal. Ennek rövid kivonata: Comptes Rendus. 183. kötet. 1926. 588—590. oldal.

² *J. C. Burkill*: Functions of intervals. Proc. of the London Math. Soc. II. sorozat. 22. kötet. 1923. 275—310. oldal.

The expression of area as an integral. U. o. 311—336. oldal.

³ *S. Saks*: Sur la différentiation de l'aire des surfaces. Comptes Rendus. 183. kötet. 1926. 850—852. oldal.

Sur les fonctions d'intervalle. Fundamenta mathematicae. 10. kötet. 1927. 211—224. oldal.

⁴ *S. Saks*: Sur l'aire des surfaces $z = f(x, y)$ Acta Sci. Mat. Szeged. 3. kötet. 1927. 170—176. oldal.

Théorie de l'intégrale. Warszawa. 1933. 99—121. oldal. Ugyancsak a *Burkill*-integrál segítségével vezeti le a felszínmérés elméletét *Kempisty* is, de az alapmennyiségeknél némi módosításokat vezet be. Lásd: Sur les fonctions à variation bornée au sens de *Tonelli*. Bull. Sémin. Math. Univ. Vilno. 2. kötet. 1939. 13—21. oldal.

b) Az általános felületek felszíne.

Az

$$x = x(u, v), \quad y = y(u, v), \quad z = z(u, v)$$

paraméterekkel értelmezett felületek felszínének kérdése bonyolultabb, mint az előző pontban tárgyalt $z = f(x, y)$ felületeké. Ezen a téren mindmáig nem sikerült olyan általános és végleges jellegű eredményeket elérni, de az eddigiek további gazdag eredményekkel kecsegtetnek.

Az első és talán mindmáig legjelentősebb vizsgálatokat ezen a téren is *Geöcze* Zoárd végezte. Legelőbb is megállapította annak szükséges és elégséges feltételét, hogy a paraméterekkel értelmezett felület felszíne véges legyen. Ha ugyanis $v_1 \neq v_2$ esetén megadható oly véges pozitív K állandó szám, hogy teljesül a

$$|x(u, v_1) - x(u, v_2)| + |y(u, v_1) - y(u, v_2)| + |z(u, v_1) - z(u, v_2)| < K |v_1 - v_2| \quad (18.)$$

feltétel, akkor a felület felszíne véges.¹

Az általános felületek alkalmasak arra, hogy egyetemes érvényű összefüggéseket állapítsunk meg a különféle felszínértelmezések között. *Geöczének* sikerült igazolnia,² hogy a rektifikálható általános felületeknél a *Lebesgue*, *Geöcze* és *Peano* felszín mindig egyenlő és értékét a (3.) kettős integrál szolgáltatja. Vagyis, ha a rektifikálható általános felület *Lebesgue*-féle felszíne $L(F)$, a *Geöcze*-féle $G(F)$ és a *Peano*-féle $P(F)$, akkor érvényes az alábbi egyenlet:

$$L(F) = G(F) = P(F) = \iint_Q (EG - F^2)^{\frac{1}{2}} dudv \quad (19.)$$

Rademacher ugyancsak a rektifikálható általános felületekkel kapcsolatban végzett vizsgálatokat.³ Igazolta, hogy ezek a felületek mindig megközelíthetők a *Lebesgue*-féle értelmezés szerint megkivánt minimális területű poliedrális felülettel és ezeknek a felületeknek a felszínét a (3.) integrál adja. *Rademacher* lényeges eredménye az, hogy az így

¹ *Geöcze* 11. *Geöczétől* függetlenül *Banach* állított fel hasonló kritériumot. Jelölje $N_{xy}(s, t, F)$ azon pontok számát, amelyekben az $x = s$ és $y = t$ egyenesek metszik az F felületet; hasonlóként jelentsenek $N_{ys}(s, t, F)$ és $N_{xs}(s, t, F)$ is. *Banach* szerint a paraméterekkel értelmezett felületek felszínének végeességéhez szükséges és elegendő, hogy N_{xy} , N_{ys} , N_{xs} *Lebesgue* értelemben integrálható legyen. Lásd *S. Banach*: Sur les lignes rectifiables et les surfaces dont l'aire est finie. *Fundamenta mathematicae*. 7. kötet. 1925. 225—236. oldal. A *Banach*-féle kritérium a $z = f(x, y)$ felületére a (13.)-mal jelzett *Geöcze*—*Tonelli*-kritériumba megy át.

² *Geöcze* 17. és 19.

³ *H. Rademacher*: Über partielle und totale Differenzierbarkeit. *Math. Annalen*. I. rész. 79. kötet. 1919. 340—359. oldal. II. rész. 81. kötet. 1920. 52—63. oldal.

értelmezett felszín invariáns minden olyan paraméter-transzformációra, amely maga is eleget tesz a *Lipschitz*-féle feltételnek.

*Young Rademacher*rel egyidőben ugyanezeket az eredményeket kapta,¹ de más felszínértelmezés alapján és meglehetősen bonyolult módon. Amíg ugyanis *Geöcze* és *Rademacher* egyszeres határátmenetet használ, addig *Young* felszínértelmezéséhez kétszeres határátmenet szükséges. *Young* szerint ugyanis az uv síknak a tengelyekkel párhuzamos egyenesek által való felosztása révén a felületen egy hálózatot kapunk, azonban egy ilyen felületi négyszög területe maga is mint határérték szerepel. A felület felszínét pedig a hálózat végtelen finomítása által érjük el. *Young* ezenkívül nem vizsgálja az invariancia kérdését.

Az invariancia kérdésének végleges elintézését a már említett *Fréchet*-féle vizsgálatok tették lehetővé. A *Fréchet*-féle távolságfogalom és konvergencia segítségével ugyanis *Radónak* sikerült a felületszámítás alapfogalmait mind úgy értelmeznie, hogy azok invariánsak maradjanak az u, v paraméterek topológiai és az xyz koordinátarendszer derékszögű transzformációival szemben.

Egyébként *Radó* az általános felületek tárgyalásakor a *Geöcze*-féle alapmennyiségekhez hasonló projekciókból indul ki, de bizonyításai a *Fréchet*-féle távolság fogalmának felhasználásával sokkal egyszerűbbek. Egy új fogalomnak, a *vetületmagnak* az értelmezése révén ugyanis sikerült a *Geöcze*-féle vetületeknek lényegtelen, de sokszor zavaró részeit elhagynia, a felületek síkmetszeteire vonatkozó bonyolult *Geöcze*-féle vizsgálatokat mellőznie és ezáltal oly pontsokaságot nyert, amelynek segítségével az általános felületek felszíne könnyebben számítható ki.

A vetületmag segítségével aztán *Radó* egyszerű úton igazolta a rektifikálható általános felületekre a *Lebesgue—Geöcze—Peano* felszínnek és a klasszikus kettős integrálnak egyenlőségét.²

Az általános felületekre vonatkozó további eredmények elérését *Bray* vizsgálatai tették lehetővé. *Bray* ugyanis olyan általános transzformációkat értelmezett, ahol a felületet előállító egyenleteket integrál segítségével közelíthetjük meg. Legyen a $Q_o: o \leq u \leq 1; o \leq v \leq 1$ négyzetben az $x(u, v)$ függvény folytonos. A $o < h < \frac{1}{2}$ feltétellel meg-

¹ W. H. Young: On the area of surfaces. Proc. Roy. Soc. London. 96. kötet. 1920. 72—81. oldal. *Young* definícióját újabban bizonyos tekintetben *Fréchet* egyszerűsítette. Lásd M. *Fréchet*: Sur une définition intrinsèque de l'aire d'une surface etc. Ann. Scuola Pisa. II. sorozat. 8. kötet. 1939. 285—300. oldal.

² *Radó*: A felszínmérés elméletéhez. Math. és Természettud. Ért. 45. kötet. 1928. 225—244. oldal. Továbbá: Über das Flächenmaß rektifizierbarer Flächen. Math. Ann. 100. 1928. 445—479. oldal.

határozott $h \leq \mu \leq 1 - h$; $h \leq \nu \leq 1 - h$ tartomány legyen Q_h . Akkor az $x(u, v)$ függvény a Q_h tartományban a

$$x_h(u, v) = \left(\frac{1}{4h^2} \right) \int_{-h}^h \int_{-h}^h x(u + \alpha, v + \beta) d\alpha d\beta \quad (20.)$$

egyenlettel értelmezhető.¹

A Bray-transzformáció alkalmas arra, hogy elégséges feltételeket állapítsunk meg az általános felületeknél a (3.) kettős integrál érvényességére. Ezen a téren különösen McShane² és Morrey³ érték el lényeges eredményeket.

Morrey az [i] és [ii] feltételeket találta elégségesnek ahhoz, hogy az általános felület Lebesgue—Geöcze-féle felszínét a (3.) kettős integrál szolgáltassa.

Az [i] feltétel szerint az $x = x(u, v)$, $y = y(u, v)$, $z = z(u, v)$ függvényeknek Tonelli értelemben abszolút folytonosnak kell lenniök.

Az [ii] feltétel szerint a Bray-transzformációk segítségével értelmezett x_h, y_h, z_h , továbbá az $x = x(u, v)$, $y = y(u, v)$, $z = z(u, v)$ függvényekre képezett

$$\int_R \left| \frac{\partial(x, y)}{\partial(u, v)} - \frac{\partial(x_h, y_h)}{\partial(u, v)} \right| \quad (R \text{ a } Q_0\text{-ban van}) \quad (21.)$$

felé három integrálnak a zérus felé kell tartania.

A $z = f(x, y)$ egyenlettel értelmezett felületekre az [i] és [ii] feltétel a Tonelli-féle abszolút-folytonosságra egyszerűsödik.

Egyébként Morrey a felszínmérés Lebesgue—Geöcze-féle elméletét oly módon vezeti le, hogy az összes eredmények könnyen átvihetők n változó esetére is. Így az [i] és [ii] feltételek teljesülése esetén a hiperfelületek «L» osztálya értelmezhető, amelyre a felszín mindig a klasszikus többszörös integrál adja.

Radó bebizonyította,⁴ hogy a Morrey-féle [i] feltétel helyettesíthető az enyhébb [i*] feltétellel. Az [i*] feltétel a Tonelli-féle véges ingadozás. Tehát az [i*] és [ii] feltételeknek eleget tevő felületek felszínét ugyancsak integrállal számíthatjuk ki. E két feltétellel értelmezi Radó a felületek «R» osztályát.

¹ H. E. Bray: Proof of a formula for an area. Bulletin of the American Mathematical Society. 29. kötet. 1923. 264—270. oldal.

² E. J. McShane: Integrals over surfaces in parametric form. Ann. of Math. II. sorozat. 34. kötet. 1933. 815—838. oldal.

³ C. B. Morrey: A class of representations of manifolds. Amer. J. Math. I. rész. 55. kötet. 1933. 683—707. oldal. II. rész. 56. kötet. 1934. 275—293. oldal.

⁴ Radó: A remark on the of surfaces. Amer. J. Math. 58. kötet. 1936. 598—606. oldal.

A *Morrey*—*Radó*-féle elégséges feltételek után a szükséges feltételek eldöntése még későbbi idők munkájának eredménye lesz.

* * *

A vizsgálatok tehát, melyeket *Geőcze* nem fejezhetett be, ma is folynak; az épület, melynek alapjait és falát olyan szorgalommal rakosgatta — úgy látjuk —, közeledik a befejezés felé. Neki a sors végzése szerint korán el kellett mennie abba a magasabb iskolába, ahol — *Bólyai* Farkas Testamentuma szerint — az összes ismeretlenek megoldást nyernek. Munkája így olyan mint egy hadvezéré: a nagy hadászati tervet sok hozzáértéssel és eredménnyel kidolgozta, a végrehajtás, a kisebb mozzanatok valóraváltása már a beosztottak kötelessége...

GEŐCZE ZOÁRD MEGJELENT DOLGOZATAI.

1. Folytonos rendszert képező síkgörbék ívhosszáról. Az ungvári m. kir. állami reáliskola 1904/5. tanévi Értesítőjében. 32. oldal.
2. A forgásfelület quadraturája. Az ungvári m. kir. állam. reáliskola 1905/6. tanévi Értesítőjében. 12 oldal.
3. $z = f(x, y)$ felület quadraturája. Budapest. 1906. 58 oldal. Kézírt és sokszorosított kiadás.
4. Quadrature des surfaces courbes. Comptes Rendus 144. kötet. 1907. 253—256. oldal.
5. Adatok a $z = f(x, y)$ felület quadraturájához. Mathematikai és Természettudományi Értesítő. 26. kötet. 1908. 475—512. oldal.
6. Quadrature des surfaces courbes. Thése. Paris, 1908. 88. oldal.
Ugyanez: Mathematische und naturwissenschaftliche Berichte aus Ungarn. 26. kötet. 1910. 1—88. oldal.
7. Recherches générales sur la quadrature des surfaces courbes. Mathematische und naturwissenschaftliche Berichte aus Ungarn.
I. rész. 27. kötet. 1911. 1—21. oldal.
II. „ 27. kötet. 1911. 131—163. oldal.
III. „ 30. kötet. 1914. 1—29. oldal.
8. Contribution a la quadrature des surfaces courbes. Comptes Rendus 152. kötet. 1911. 678—679. oldal.
9. Sur la fonction semi-continue. Bulletin de la Société math. de France. 39. kötet. 1911. 256—295. oldal.
10. A területmérésről. Mathematikai és Fizikai Lapok.
I. rész. 20. kötet. 1911. 255—301. oldal.
II. „ 21. kötet. 1912. 24—57. oldal.
11. Sur la quadrature des surfaces courbes. Comptes Rendus. 154. kötet. 1912. 1211—1213. oldal.
12. Sur l'exemple d'une surface dont l'aire est égale a zéro et qui remplit un cube. Bulletin de la Société math. de France. 41. kötet. 29—31. oldal.
13. Sur la quadrature des variétés. Comptes Rendus. 157. kötet. 1913. 910—912. oldal.

14. A felszínmérés elméletéhez. Matematikai és Természettudományi Értesítő. 31. kötet. 1913. 306—318. oldal.
15. Kockát kitöltő, zérus területű felület példája. Matematikai és Physikai Lapok. 23. kötet. 1914. 115—117. oldal.
16. A zérus területű felületről. Matematikai és Természettudományi Értesítő. 33. kötet. 1915. 730—748. oldal.
17. A rectifiabilis felületről. Matematikai és Természettudományi Értesítő. 34. kötet. 1916. 337—354. és 587. oldal.
18. Felületdarab véges mérőszámának szükséges és elégséges feltételéről. Matematikai és Physikai Lapok. 25. kötet. 1916. 61—81. oldal.
19. A felület területének *Peano*-féle definitiójáról. Matematikai és Természettudományi Értesítő. 35. kötet. 1917. 325—358. oldal.
20. Az általános felületről. Matematikai és Természettudományi Értesítő. 35. kötet. 1917. 359—360. oldal.

XI. Adrenalin-rokonvegyületek hatása a szénhidrát-anyagcserére.

Irták: *Mosonyi János* és *Sz. Hermann Vilma*.

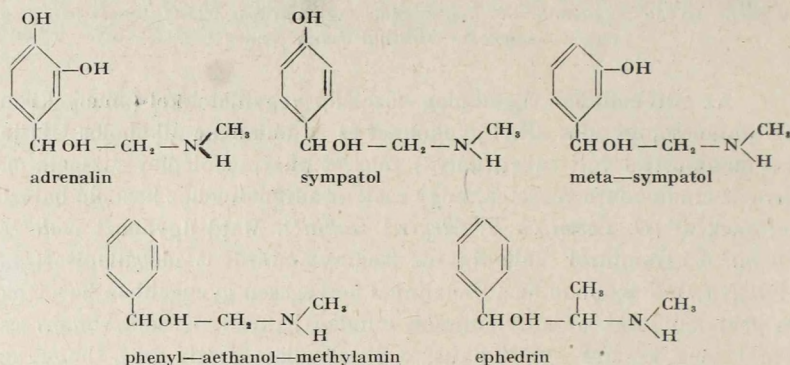
A Szent István Akadémia IV. osztályának 1943 október. 22.-én tartott felolvasó ülésén bemutatta *Mosonyi János* rendes tag.

Az adrenalinhoz chemiailag közelálló vegyületekkel (amelyekben az aminocsoport más alkyl-gyökökkel és az oldallánc alkoholos OH-ja ketoncsoporttal volt substituálva) végzett pharmacológiai vizsgálatok arra az eredményre vezettek, hogy ezek az adrenalinéhoz hasonló hatást fejtenek ki (*O. Loewi* és *H. Meyer*,¹ *Dakin*²). Majd ugyanezt *Dale* és *Dixon*³ a tyraminról, valamint az isoamylaminról is megállapították. E vegyületek azonban az adrenalinnál lényegesen gyengébben hatottak és nem mutatták az adrenalinnak minden hatását. Később *Barger* és *Dale*⁴ még számos synthetikus aminról állapították meg, hogy az adrenalinhoz hasonló «sympathicomimiás» hatással bírnak. Ők mutattak először rá arra, hogy az aromás aminok az aliphás aminoknál lényegesen hatékonyabbak, továbbá hogy előbbieik hatékonysága a phenolos OH-csoportok számától s az oldallánc alkoholos OH-jának jelenlététől is függ. Két phenolos hydroxyl-csoporttal bíró aminok erősebb hatást fejtenek ki, mint azok, melyekben csak egy phenolos OH-csoport foglaltatik; az alkoholos OH-csoport pedig még növeli a hatást. E vegyületek sympathicomimiás hatásának vizsgálata a vérnyomásra gyakorolt emelő hatásuk révén történt.

A további kutatások során azután megállapítást nyert, hogy az aromás aminok *meta*-helyzetű hydroxyljától függ elsősorban a vegyület hatáserőssége. Az egy *para*-helyzetű hydroxylal bíró monophenol-származékok az előbbieknél sokkalta *gyengébben* hatnak. Sőt az oldallánc alkoholos OH-ja is fontosabb a hatás szempontjából, mint a *para*-helyzetű phenolos hydroxyl. E következtetések részben a vérnyomás mérése alapján, részben a macska membrana nictitansán (palpebra tertia) végzett vizsgálatok révén voltak levonhatók (*Kuschinsky*,⁵ *Tainter*,⁶ *Bacq*⁷).

Mármost a saját kísérleteinkben vizsgálat tárgyává kívántuk tenni,

hogy az utóbbi szerzőknek (*Kuschinsky, Tainter, Bacq*) az adrenalin rokonvegyületei phenolos, valamint az oldallánc alkoholos hydroxylcsoportjának pharmacológiai jelentőségére vonatkozó észletei, vajjon e vegyületeknek a szénhydrátanyagcserére gyakorolt hatása alapján is igazolhatók-e. E vizsgálatainkhoz az adrenalin mellett a para-helyzetű hydroxylal bíró *sympatolt*, a *metasympatolt*, továbbá a csupán alkoholos OH-csoporttal bíró *phenylaethanolmethylamint* és az *ephedrint* használtuk. Hatásukat pedig a szénhydrátanyagcserére a máj, a harántcsíkos izmok és a szív glikogen-állományának mennyiségi vizsgálata révén kísértük figyelemmel.

Az adrenalin-rokonvegyületeknek az anyagcserére gyakorolt hatására vonatkozólag az irodalomból a következő adatok ismeretesek:

Euler és *Liljestrand*⁸ sympatol hatására az oxygénfogyasztás jelentékeny növekedését észlelték. *Frank* és *Kratz*⁹ egészséges embereken végzett vizsgálataiban 2 ccm sympatol befecskendezése után 1 órával az alapanyagcsere 30 %-kal, 3 ccm sympatol adagolására pedig 47 %-kal emelkedett. *Baumann*¹⁰ a sympatolnak a máj glikogentartalmára gyakorolt hatását vizsgálta nyulakon, oly módon, hogy a szőlőcukorkonyhasó-infúzióhoz sympatolt, illetőleg adrenalint adott. Sympatol a máj glikogentartalmát ugyanúgy csökkentette, mint az adrenalin, a vérben pedig a szőlőcukor mennyiségének jelentékeny szaporodását okozta. Hasonlóképen hyperglykaemiát észlelt *Lasch*¹¹ is nyulakon 0.1 g sympatol bőr alá fecskendezése után. Vizsgálatait *Ehrismann* és *Maloff*¹² is megerősítették. *Bertram*¹³ cukorbetegeken az insulin okozta vércukorsüllyedést perorálisan adott 0.1–0.3 g sympatollal meg tudta akadályozni. Ebből következik, hogy a sympatol és insulin éppen úgy antagonistái egymásnak, mint az adrenalin és az insulin. Az irodalomban

azonban olyan adatokat is találunk, amelyek a sympatolnak az adrenalinéhoz hasonló anyagcserehatása ellen szólnak. *Rühl*¹⁴ sympatol intravénás tartós-infúziója alkalmával emberen a vércukortartalomban semmi említésreméltó változást nem észlelt. *Frank* és *Kratz*⁹ sem találtak hyperglykaemiát emberen 60—80 mg sympatol bőr alá fecskendezése után, jöllehet a vérnyomás jelentékenyen emelkedett. *Kotllors* és *Faust*¹⁵ sem észleltek sympatol hatására az ember vércukortartalmában változást. *Ehrismann* és *Maloff*¹² megállapították, hogy a sympatol glucosuriát nem okoz, míg *Lasch*¹¹ kisfokú glucosuriát észlelt. *Poczka* és *Steigerwald*¹⁶ komás és nem-komás cukorbetegéken a sympatolnak a szénhidrátanyagcserére gyakorolt káros hatását sohasem látták. Sőt *Bertram*¹⁷ éppen diabeteses koma kezelésére ajánlja a sympatolt. *Pflug*¹⁸ patkányokon és nyulakon végzett kísérleteket. Megállapítja, hogy jöllehet a sympatol a vérkeringésre gyakorolt hatását tekintve nagyon hasonlít az adrenalinhoz, anyagcserére gyakorolt hatása tekintetében azonban attól lényegesen eltér. 20 mg/kg sympatolt, illetőleg 0.2 mg/kg adrenalint fecskendez az állatok bőre alá. A sympatol az izomban csak igen kis mértékben csökkenti a glikogent és a máj glikogentartalmát is lényegesen kisebb mértékben fokozza, mint az adrenalin. A vérben a tejsav és a szőlőcukor mennyiségét csak alig növeli; glucosuriát nem okoz, kreatinuriát is csak igen kis fokban. *Brentano* és *Pflug*¹⁹ egészséges és diabeteses embereken végzett kísérleteikben az adrenalinval ellentétben a sympatol a vértejsavat és vércukrot csak alig emeli, az oxygenfogyasztás növekedése is igen csekély. *Thaddea* és *Köhns*²⁰ vizsgálatai azt bizonyítják, hogy a sympatol az izom- és májglikogénre semmiféle hatást sem gyakorol. A vér tejsav- és cukortartalmát alig emeli, glucosuriát és kreatinuriát nem okoz. Amíg tehát az adrenalin hatása a vérkeringésre és az anyagcserére egymással párhuzamos, addig a sympatol esetében e két hatás ellentétesen halad. *Mergoni* és *Fiorani*²¹ emberen észleltek ugyan 60 mg sympatol intravénás befecskendezése után vércukoremelkedést, ez azonban nem éri el az adrenalin hatására bekövetkező értéket. A meta-sympatolnak és a phenyl-aethanol-methylaminnak a szénhidrátanyagcserére gyakorolt hatására vonatkozóan az irodalomban nem találtunk adatot, úgyszintén a kísérleteinkben szereplő adrenalin-rokonvegyületeknek a szív glikogenállományára kifejtett hatására vonatkozólag sem.

Methodika.

Kísérleteinkhez him, fehér patkányokat használtunk. A kísérleti állatok táplálékát *Sherman—Spohn*²² előírása szerint állítottuk össze: A táplálék összetétele: 18 % casein, 68 % keményítő, 8 % vaj, 4 % só-

keverék (*Mc Collum-Simmonds*²³), 2 % csukamájolaj, azonkívül egy-egy állatra számítva napi 0.5 g szárított sörélesztő. Ez anyagokat kevés vízzel sűrű péppé alakítottuk. A kísérlet megkezdése előtt az állatok 12 óráig éheztek, majd gyomorszondán keresztül 100 g testsúlyra 0.5 g szőlőcukorral terheltek őket (25 %-os szőlőcukor-oldatból 100 g testsúlyra 2 ccm). Egy-egy kísérlethez 4, közel azonos testsúlyú patkányt használtunk fel. Ezek közül kettő kontrollként szerepelt. 3 órával a terhelés után bőr alá fecskendeztük a kérdéses vizsgálandó anyagot,* majd az injectiót követő 4 óra múlva az állatokat leöltük: a fejet olló-csapással levágtuk s elvéreztetés után a megfelelő szerveket azonnal kipraeparáltuk.

A máj *glykogen tartalmának* meghatározása csekély módosítással a *Pflüger-féle elv*²⁴ szerint történt. A teljes egészében kivett májat (4—8 g) felaprítás nélkül a már előre elkészített forró vízfürdőbe helyezték, kb. ugyanolyan mennyiségű 60 %-os KOH-oldatot tartalmazó centrifugacsőbe vittük bele. A forró lúgban a máj 20—30 perc alatt feloldódik. A folyamatot siettethetjük, ha a centrifugacső tartalmát időnként összerázzuk. A teljesen feltisztult folyadékhoz ezután azonos mennyiségű destillált vizet adunk (a szerv minden egyes grammját egy ccm-nek számítva), majd a glykogen kicsapása céljából kétszeres mennyiségű 96 %-os alkoholt s rövid időre vízfürdőben felforraljuk. Néhány órai állás után 10 percig centrifugáljuk; a cső alján összegyűlő glykogen annyira odatapad, hogy a felette levő folyadék egyszerűen leönthető. A glykogen-csapadékot, a mennyiségétől függően 5—10 ccm forró destillált vízben feloldjuk, hozzáadunk 1 ccm telített NaCl-oldatot s a glykogént kétszeres mennyiségű 96 %-os alkohollal ismét kicsapjuk. 2—3 órai állás után ezt a műveletet a glykogen tisztítása céljából újból megismételjük, végül a harmadik feloldás után a glykogen-oldatot 50 ccm-es mérőlombikba szűrjük. Miután a szűrőpapírt és a centrifugacsövet forró destillált vízzel átmostuk, az esetleg még jelenlevő alkali-albuminátok eltávolítására 1:10 hígítású HCl-at csepegtetünk az oldathoz mindaddig, míg a beletett lackmus-papirosdarabka savi reakciót nem mutat és az oldatot destillált vízzel feltöltjük a jelig. A kivált alkali-albuminát-csapadékot ezután leszűrjük (*Schleicher és Schüll* 589. sz. szűrőpapirost használva) és a szűrletben foglalt glykogen mennyiségét polarimetriás úton határozzuk meg. A glykogen specifikus forgatóképessége 196.57°. Meghatározásainkat egy *Lippich-féle* félárnyékkészülék segítségével végeztük, amelyen a 0.01°-ok is pontosan leolvashatók.

* A kontrollpatkányokba ugyanolyan mennyiségű Ringer-oldatot fecskendeztünk.

Az izmok *glykogenállományának* meghatározásához a két hátsóvégtag összes izmait használtuk fel. A praeparálás olymódon történik, hogy a bőrt a hasfallal együtt a has közepe táján ollóval átvágjuk és egészen a felső ugró ízületig lehúzzuk. Majd mindkét lábat ebben az ízületben levágjuk. A farkot is töben lemetsszük. A hasüri szerveket eltávolítva, a gerincoszlopot a *musculus longissimus dorsi inscriptio tendineáján* (pontosan a *crista iliaca* magasságában) áthaladó metsszéssel átvágjuk. A praeparálás révén csupán egyetlen izmot, a gerincoszlop ventralis oldalán húzódó *musculus psoas* vágtuk át, míg a hátsóvégtagok izmai sértetlen állapotban kerülnek feldolgozásra. E körülménynek, valamint a praeparálás lehető leggyorsabb keresztülvitelének a *glykogenolysis* meggátlása céljából van igen nagy jelentősége.

Az izomglykogen meghatározása mármost *Pflüger* eljárása szerint történik. A két hátsóvégtagot egy 100 ccm-es vastagfalú, jenai üvegből készült centrifugacsőben lemerít 25 ccm forró 60 %-os káliumhydroxydba visszük bele, és vízfürdőben kb. 20—25 percen keresztül — többszörös felrázás mellett — főzzük. Ha az oldat már teljesen feltisztult, a leülepedett csontokról leöntjük, de két ugyanolyan nagyságú centrifugacsőre elosztva. Az előbbi centrifugacsövet 25 ccm destillált vízzel átmoszuk és a mosófolyadékot ugyancsak kettéosztva adjuk a lúgos glykogenoldathoz. A glykogen kicsapása céljából ezután mindegyik csőbe 50 ccm 96 %-os alkoholt adunk, majd az oldatot rövid ideig forraljuk és utána másnapig állni hagyjuk. A csapadékot lecentrifugálva a felette álló folyadékot leöntjük és a két cső csapadékát egyesítve 25 ccm vízben feloldjuk, majd alkohol hozzátételével a glykogént újból kicsapjuk. Egy órai állás után ismét lecentrifugáljuk, a csapadékot 25 ccm vízben oldjuk és 50 ccm-es mérőlombikba szűrjük. A fehérje kicsapása céljából az oldatot néhány csepp, 1 : 10, sósavval semlegesítjük, a jelig feltöltjük dest. vízzel és utána *Schleicher és Schüll* No. 589 szűrőn átszűrjük. A szüredékben polarimetriás úton állapítjuk meg a glykogen mennyiségét.

A szív *glykogéntartalmát*, annak csekély mennyiségére való tekintettel, nem polarimetriás úton, hanem szőlőcukor alakjában határoztuk meg *Good, Kramer és Somogyi*²⁵ eljárása szerint. Becsiszolt üveg dugós centrifugacsőbe (kb. 20 ccm ürtartalmú) 2 ccm 30 %-os KOH-ot mérünk s forró vízfürdőbe helyezzük. A szív (0.5—1 g), miután a vérárvadékot eltávolítottuk belőle, azonnal a forró lúgba kerül; 15—20 perces főzés után teljesen feloldódik. Ezután a glykogént kb. 5 ccm 96 %-os alkohollal kicsapjuk és a csöveket ismét forró vízfürdőbe helyezzük, amíg tartalmuk éppen felforr; majd kihülés után a csapadékot lecentrifugáljuk. Centrifugálás után a csapadék felett levő folyadékot

leöntjük és a csapadékot kb. 5 ccm 96 %-os alkohollal összerázzuk s ismét lecentrifugáljuk. A mosófolyadékot a csapadékról leöntve, a maradék-alkoholt vízfürdőben elűzzük. Az ily módon nyert glikogen hydrolysálása céljából a centrifugacsőbe 10 cm n H_2SO_4 -at folytatunk és üveg dugóval elzárva, $2\frac{1}{2}$ –3 órára forró vízfürdőbe helyezzük. A hydrolysis befejezte után az oldatot NaOH-oldattal közömbösítjük és 25 ccm-es mérőlombikba öntjük, majd destillált vízzel feltöltjük a jelig. A szőlőcukor meghatározását Shaffer—Somogyi²⁶ szerint végezzük. A hydrolysatumból 5–5 ccm-t forralócsőbe pipettázunk (megfelelők a Hagedorn—Jensen-féle vércukormeghatározásnál használatos csövek), hozzámérünk 5 ccm Shaffer—Somogyi-féle* reagenst s üveg dugóval vagy staniol-papirossal befedve, 15 percre forró vízfürdőbe tesszük. Utána azonnal hideg vízben lehűtjük, majd 5 ccm n H_2SO_4 -at adunk hozzá és 10 perces állás után a feleslegben levő jódot $n/200$ $Na_2S_2O_3$ -tal megtitráljuk. Minden egyes kísérletsorozattal együtt természetesen vak-meghatározást is kell végezni. A számítás úgy történik, hogy a vakértékből kivonjuk az oldatra fogyott natriumthiosulfát köbcentimétereinek a számát s a maradékot 0.113-mal szorozzuk, amikor is mg-okban kapjuk a meghatározott szőlőcukor mennyiségét. Ez pedig 0.927-tel szorozva megadja a szőlőcukornak megfelelő glikogen mennyiségét. Tekintettel arra, hogy egy meghatározáshoz a hydrolysatumnak csak $\frac{1}{5}$ részét használtuk fel, a szív glikogentartalma ennek ötszöröse lesz.

Az ily módon vizsgált összes szervek (máj, izom, szív) *abszolút glikogénértékeit* a patkányoknak közvetlenül a cukorterhelés előtt megállapított testsúlyának 100 g-jára számítjuk át. Ha pl. 210 g súlyú patkány két hátsóvégtagjának glikogentartalma 92 mg-ot tesz ki, akkor 100 g testsúlyra 44 mg glikogen esik.

Az állatok leölésekor, tehát 4 órával a vizsgálandó anyag befecskendezése után, több esetben *vércukor-meghatározást* is végeztünk. Mivel azonban a vércukorszint teljesen normálisnak bizonyult, a továbbiakban a vércukorvizsgálatoktól eltekintettünk.

Kísérleti eredmények.

A kísérleti eredményeinket a mellékelt 7 táblázat tünteti fel.

A kísérleteinkben szereplő *adrenalin-rokonvegyületeknek* a szén-hidrátanyagforgalomra gyakorolt hatását az adrenalin hatásához hasonlítottuk, miért adrenalinnal is végeztünk vizsgálatokat.

* A Shaffer—Somogyi-féle reagens összetétele : natrium carbonicum anhydr : 25.0 g, natrium bicarbonicum : 20.0 g, Seignette-só : 25.0 g, cuprum sulfuricum cryst. : 7.5 g, $n/10$ KJO_3 : 50 ccm, kalium jodatum : 1.0 g, aqua dest. ad 1000 ccm.

Az *adrenalin*, amint az *Cori* és *Cori*²⁷ vizsgálataiból ismeretes, sajátságos módon befolyásolja a szénhidrátanyagcserét. Már igen kis mennyiségű adrenalin bőr alá fecskendezése után mindenekelőtt is a glikogenraktárak mobilizálódnak: mind a máj, mind pedig a harántcsíkos izmok glikogenállománya tetemesen megfogy. A glikogenolysisel kapcsolatban 2—4 óra hosszat tartó hyperglykaemia és esetleg ehhez társuló glucosuria áll elő. Az izomglikogenből lehasadó szőlőcukor még tovább bomlik, tejsavvá alakul, ez pedig a vérrel a májba kerül és itt ismét szőlőcukorra épül fel. Ennek egy része glikogénné alakulva a májban felraktározódik, a nagyobbik része a vérbe jut és esetleg a vizelettel kiürül. Ezért az adrenalinhatás lezajlása után a májban több glikogént találunk, mint az adrenalin adagolása előtt, viszont az izmok glikogen-állománya úgyszólván teljesen eltűnik.

Az adrenalinnak a szív glikogenállományára gyakorolt hatására vonatkozóan csak kevés adatot találtunk az irodalomban. *Haendel* és *Munilla*²⁸ kutyákon a szívglikogen csökkenését észlelték. *Lawrence* és *Mc Cance*²⁹, *Long* és *Evans*,³⁰ valamint *Evans*³¹ patkányokon végzett vizsgálata szerint ellenben adrenalin hatására a szív glikogenállománya nem változik. *Chang*³² kimutatta, hogy nagy adrenalinadagok a patkányszív glikogentartalmát csökkentik, a befecskendezés után egy órával azonban a glikogen ismét a normális értékre emelkedik. *Liebig*³³ 1.0—1.5 mg/kg adrenalin fecskendez nyulak bőre alá; a befecskendezés után rövid idővel a szív glikogentartalma csökken, de egy idő múlva (kb. 3 óra) ismét normálisnak mutatkozik.

Adrenalinval végzett saját kísérleti eredményeink (l. az 1. sz. és 7. sz. táblázatot) teljesen megegyeznek az irodalmi adatokkal. Áll ez a szívglikogénre nézve is, mivel az állatokat 4 órával az adrenalin befecskendezése után öltük le, amidőn a szívizom glikogenállománya — a fent idézett szerzők szerint — már normális értéket mutat.

A *sympatol* (l. a 2., 3. és 7. sz. táblázatot) a kontroll-állatok megfelelő értékeihez képest a májban tekintélyes, még pedig 2 mg/100 g adagolása után átlagban 59 %-os és 4 mg/100 g nyújtása után 83 %-os glikogenszaporulatot idéz elő. A hátsóvégtag izmainak glikogenállományát ellenben a *sympatol* nem befolyásolja. Érdekes viszont a szívizom glikogentartalmára gyakorolt hatása: 2 mg-os adagban erre hatástalannak mutatkozik, míg 4 mg/100 g nyújtására hatalmas mértékben, középértékben 87 %-kal emeli a szív glikogenállományát. A 4 mg-os adaggal végzett vizsgálatok azért voltak szükségesek, mivel a *sympatolt* dl-módosulathoz (és borkósavas sója alakjában) adagoltuk, viszont az alább tárgyalandó meta-*sympatol* l-módosulat-

1. sz. táblázat.

A máj, a két hátsó végtag izomzatának és a szívizomnak abszolút glykogéntartalma mg-ban, 100 g testsúlyra vonatkoztatva, 0.02 mg/100 g adrenalin befecskendezése után.¹

Kísérlet ideje	Állat száma	Testsúly g	Megjegyzések	Glykogéntartalom mg/100 g testsúly		
				máj	izom	szív
II. 26.	19 20	225 227	kontroll	45	29	0.36
			kontroll	20	46	0.49
			középérték	33	38	0.43
	17 18	220 220	adrenalin hatására..	52	18	0.40
			adrenalin hatására..	72	2	0.47
			középérték	62	10	0.44
IV. 13.	47 48	112 118	kontroll	0	13	1.18
			kontroll	13	34	1.21
			középérték	7	24	1.20
	45 46	125 125	adrenalin hatására..	12	6	0.73
			adrenalin hatására..	16	4	0.73
			középérték	14	5	0.73
VI. 30.	99 100	175 173	kontroll	54	35	0.28
			kontroll	43	36	0.36
			középérték	49	36	0.32
	97 98	185 178	adrenalin hatására..	167	11	0.76
			adrenalin hatására..	154	12	0.88
			középérték	161	12	0.82

¹ Az állatokat 4 órával az adrenalin befecskendezése után öltük le.

ban állt rendelkezésünkre. Már pedig a d-sympatol vérnyomás-emelő hatása közel 50-szer mutatkozik gyengébbnek az l-sympatolénál. 2 mg l-meta-sympatol tehát kb. 4 mg dl-sympatollal lesz azonos hatás erősségű.

Az l-meta-sympatol* hatása (1. a 4. és 7. sz. táblázatot) a sympatolével csupán a szívizomglykogénre gyakorolt emelő hatásában egyezik, míg a máj és a hátsóvégtag-izomzat glykogéntartalmát átlagban 58, illetőleg 22 %-kal csökkenti. A kísérleti állatokon e hatóanyag igen erős reactiót váltott ki, olyannyira, hogy másirányú, 24 óráig tartó kísérleteinkben több állat a csupán egyszeri adagtól el is pusztult.

A phenyl-aethanol-methylamint (1. a 5. és 7. sz. táblázatot) sósavas

* Sósavas sója alakjában használtuk.

2. sz. táblázat.

A máj, a két hátsó végtag izomzatának és a szívizomnak abszolút glikogéntartalma mg-ban, 100 g testsúlyra vonatkoztatva, 2 mg/100 g *sympatol* befecskendezése után.¹

Kísérlet ideje	Állat száma	Testsúly g	Megjegyzések	Glikogéntartalom mg/100 g testsúly		
				máj	izom	szív
IV. 9.	43	120	kontroll	26	7	0.94
	44	120	kontroll	19	8	1.11
			középérték	23	8	1.03
	41	120	<i>sympatol</i> hatására..	43	12	1.25
	42	120	<i>sympatol</i> hatására..	23	12	0.83
			középérték	33	12	1.04
VI. 17.	91	185	kontroll	6	26	0.58
	92	150	kontroll	5	27	0.91
			középérték	6	27	0.75
	89	160	<i>sympatol</i> hatására..	19	39	0.73
	90	165	<i>sympatol</i> hatására..	8	16	0.45
			középérték	14	28	0.59
VI. 21.	95	205	kontroll	4	31	0.56
	96	198	kontroll	4	32	0.69
			középérték	4	32	0.63
	93	185	<i>sympatol</i> hatására..	18	35	0.94
	94	185	<i>sympatol</i> hatására..	12	35	0.49
			középérték	15	35	0.72
VII. 2.	103	223	kontroll	70	46	0.39
	104	155	kontroll	85	44	0.14
			középérték	78	45	0.27
	101	182	<i>sympatol</i> hatására..	115	59	0.55
	102	175	<i>sympatol</i> hatására..	102	38	0.36
			középérték	109	49	0.46

¹ Az állatokat 4 órával a *sympatol* befecskendezése után öltük le.

sója és dl-módosulata alakjában használtuk fel.* A májglikogént átlagban 24 %-kal csökkentti, míg a harántcsíkos izmok glikogéntar-

* A phenyl-aethanol-methylamin hatáserősség (mydriasis, vérnyomás) tekintetében az ephedrinhez igen közel áll. De perorális adagolás mellett hatástalan. (K. K. Chen, Chang-Keng Wu, Erle Henriksen: Journ. of pharmacol. a. exp. therapeut. 36, 363 [1929]).

3. sz. táblázat.

A máj, a két hátsó végtag izomzatának és a szívizomnak abszolút glikogéntartalma mg-ban, 100 g testsúlyra vonatkoztatva, 4 mg/100 g sympatol befecskendezése után.¹

Kísérlet ideje	Állat száma	Testsúly g	Megjegyzések	Glykogéntartalom mg/100 g testsúly		
				máj	izom	szív
XI. 3.	147	225	kontroll	50	43	0.28
	148	230	kontroll	57	43	0.20
			középérték	54	43	0.24
	145	220	sympatol hatására..	148	52	0.55
	146	220	sympatol hatására..	104	41	0.35
			középérték	126	47	0.45
XI. 5.	151	210	kontroll	30	53	0.32
	152	223	kontroll	46	52	0.35
			középérték	38	53	0.34
	149	200	sympatol hatására..	73	45	0.62
	150	195	sympatol hatására..	31	48	0.45
			középérték	52	47	0.54
XI. 9.	155	205	kontroll	7	31	0.07
	156	225	kontroll	53	46	0.22
			középérték	30	39	0.15
	153	225	sympatol hatására..	23	29	0.21
	154	225	sympatol hatására..	68	35	0.49
			középérték	46	32	0.35

¹ Az állatokat 4 órával a sympatol befecskendezése után öltük le.

4. sz. táblázat.

A máj, a két hátsó végtag izomzatának és a szívizomnak abszolút glikogéntartalma mg-ban, 100 g testsúlyra vonatkoztatva, 2 mg/100 g meta-sympatol befecskendezése után.¹

Kísérlet ideje	Állat száma	Testsúly g	Megjegyzések	Glykogéntartalom mg/100 g testsúly		
				máj	izom	szív
IX. 21.	115	168	kontroll	30	38	0.32
			középérték	30	38	0.32
	113	170	meta-sympatol hatására	6	31	0.55
	114	170	meta-sympatol hatására	15	28	0.81
			középérték	11	30	0.68

¹ Az állatokat 4 órával a meta-sympatol befecskendezése után öltük le.

Kísérlet ideje	Állat száma	Testsúly g	Megjegyzések	Glykogéntartalom mg/100 g testsúly		
				máj	izom	szív
IX. 24.	119	185	kontroll	14	36	0·54
	120	175	kontroll	5	30	0·61
			középérték	10	33	0·58
	117	180	meta-sympatol ha- tására	4	17	0·85
	118	180	meta-sympatol ha- tására	4	14	0·93
			középérték	4	16	0·89
IX. 29.	123	193	kontroll	31	39	0·30
	124	183	kontroll	53	41	0·32
			középérték	42	40	0·31
	121	200	meta-sympatol ha- tására	5	25	0·46
	122	195	meta-sympatol ha- tására	9	39	0·57
			középérték	7	32	0·52
X. 4.	127	182	kontroll	17	46	0·19
	128	200	kontroll	33	50	0·43
			középérték	25	48	0·31
	125	178	meta-sympatol ha- tására	5	29	0·25
	126	178	meta-sympatol ha- tására	33	29	0·38
			középérték	19	29	0·32
XI. 11.	159	205	kontroll	6	31	0·26
	160	222	kontroll	31	34	0·19
			középérték	19	33	0·23
	157	213	meta-sympatol ha- tására	6	24	0·50
	158	215	meta-sympatol ha- tására	19	37	0·56
			középérték	13	31	0·53
XI. 16.	163	232	kontroll	30	31	0·27
	164	225	kontroll	36	31	0·24
			középérték	33	31	0·26
	161	245	meta-sympatol ha- tására	25	27	0·45
	162	245	meta-sympatol ha- tására	5	30	0·33
			középérték	15	29	0·39

Kísérlet ideje	Állat száma	Testsúly g	Megjegyzések	Glykogéntartalom mg/100 g testsúly		
				máj	izom	szív
XI. 18.	167	240	kontroll	19	31	0.20
	168	265	kontroll	32	31	0.14
			középérték	26	31	0.17
	165	230	meta-sympatol hatására	7	30	0.66
	166	225	meta-sympatol hatására	4	37	0.34
			középérték	6	34	0.50

5. sz. táblázat.

A máj, a két hátsó végtag izomzatának és a szívizomnak abszolút glykogéntartalma mg-ban, 100 g testsúlyra vonatkoztatva, 4 mg/100 g phenyl-aethanol-methylamin befecskendezése után.¹

Kísérlet ideje	Állat száma	Testsúly g	Megjegyzések	Glykogéntartalom mg/100 g testsúly		
				máj	izom	szív
I. 24.	223	133	kontroll	15	52	0.38
	224	138	kontroll	24	35	0.54
			középérték	20	44	0.46
	221	140	phenyl-aethanol-methylamin hatására	14	47	0.78
	222	138	phenyl-aethanol-methylamin hatására	17	55	0.34
			középérték	16	51	0.56
I. 26.	227	135	kontroll	19	43	0.47
	228	130	kontroll	12	49	0.18
			középérték	16	46	0.33
	225	135	phenyl-aethanol-methylamin hatására	34	43	0.73
	226	135	phenyl-aethanol-methylamin hatására	15	43	0.55
			középérték	25	43	0.64
I. 28.	231	123	kontroll	33	57	0.48
	232	125	kontroll	26	51	0.52
			középérték	30	54	0.50
	229	125	phenyl-aethanol-methylamin hatására	22	41	0.38
	230	125	phenyl-aethanol-methylamin hatására	14	71	0.50
			középérték	18	56	0.44
II. 4.	239	115	kontroll	33	42	0.82
	240	118	kontroll	35	43	0.53
			középérték	34	43	0.68
	237	125	phenyl-aethanol-methylamin hatására	18	40	0.66
	238	125	phenyl-aethanol-methylamin hatására	20	35	0.60
			középérték	19	38	0.63

¹ Az állatokat 4 órával a phenyl-aethanol-methylamin befecskendezése után öltük le.

6. sz. táblázat.

A máj, a két hátsó végtag izomzatának és a szívizomnak abszolút glykogéntartalma mg-ban, 100 g testsúlyra vonatkoztatva, 2–10 mg/100 g *ephedrin* befecskendezése után.¹

Kísérlet ideje	Állat száma	Testsúly g	Megjegyzések	Glykogéntartalom mg/100 g testsúly		
				máj	izom	szív
X. 11.	131	198	kontroll	47	35	0.33
	132	178	kontroll	45	50	0.24
			középérték	46	43	0.29
	129	208	<i>ephedrin</i> hatására ..	31	41	0.53
	130	208	<i>ephedrin</i> hatására ..	38	49	0.16
			középérték	35	45	0.35
X. 13.	135	165	kontroll	19	49	0.36
	136	160	kontroll	33	40	0.20
			középérték	26	45	0.28
	133	185	<i>ephedrin</i> hatására ..	8	46	0.55
	134	185	<i>ephedrin</i> hatására ..	8	34	0.20
			középérték	8	40	0.38
X. 15.	139	160	kontroll	23	46	0.28
	140	160	kontroll	23	58	0.51
			középérték	23	52	0.40
	137	162	<i>ephedrin</i> hatására ..	6	50	0.28
	138	162	<i>ephedrin</i> hatására ..	15	38	0.42
			középérték	11	44	0.35
X. 25.	143	180	kontroll	71	45	0.36
	144	145	kontroll	25	51	0.58
			középérték	48	48	0.47
	141	170	<i>ephedrin</i> hatására ..	36	38	0.54
	142	170	<i>ephedrin</i> hatására ..	15	38	0.39
			középérték	26	38	0.47

¹ Az állatokat 4 órával az *ephedrin* befecskendezése után öltük le.

talmára egyáltalában nem gyakorol hatást, a szívizomglykogént ellenben kismértékben, középértékben 16%-kal emeli. A 4 mg-os adaggal az ugyancsak racemás *sympatol* megfelelő adagjához igazodtunk.

Az *ephedrin*, (l. a 6. és 7. sz. táblázatot) amely l-módosulatan és *chlorhydrátja* alakjában állt rendelkezésünkre, a májban elég tekintélyes, átlagban 44%-os, a harántcsíkos izmokban ellenben csak

7. sz. táblázat.

A részletes táblázatok középértékeinek összefoglalása.

	Glykogéntartalom mg/100 g testsúly		
	máj	izom	szív
Kontroll	29	32	0.65
0.02 mg/100 g adrenalin	79	9	0.66
Különbség %-ban	+ 172	— 72	—
Kontroll	27	28	0.67
2 mg/100 g sympatol	43	31	0.70
Különbség %-ban	+ 59	+ 10	+ 4
Kontroll	41	45	0.24
4 mg/100 g sympatol	75	42	0.45
Különbség %-ban	+ 83	— 7	+ 87
Kontroll	26	36	0.31
2 mg/100 g meta-sympatol	11	28	0.55
Különbség %-ban	— 58	— 22	+ 77
Kontroll	25	47	0.49
4 mg/100 g phenyl-aethanol- methylin	19	47	0.57
Különbség %-ban	— 24	—	+ 16
Kontroll	36	47	0.36
2—10 mg/100 g ephedrin	20	41	0.38
Különbség %-ban	— 44	— 13	+ 5

kisfokú glykogencsökkenést okoz, míg a szívglykogénre hatástalan. Érdekes, hogy a 2 mg-os és a 10 mg-os adagok hatás tekintetében úgyszólván teljesen azonos erősségűeknek mutatkoztak.

Az eredmények megbeszélése.

Az adrenalin-rokonvegyületeknek mindenekelőtt a máj és hátsó-végtag izmainak glykogenállományára gyakorolt hatásával foglalkozunk, mivel a szívizom-glykogen, amint azt alább kifejtjük, élettani, valamint farmakológiai hatásokkal szemben az előbb említett szervek glykogenállományától teljesen eltérően viselkedik.

Elsősorban feltűnő, hogy az általunk vizsgált vegyületek közül a máj glykogéntartalmát 4 órával az adagolásuk után az adrenalinhoz

hasonlóan, bár kisebb mértékben, kizárólag a para-helyzetű OH-csoporttal bíró *sympatol* képes emelni. A meta-helyzetű hydroxylal és a csupán alkoholos hydroxyl-csoporttal bíró másik 3 anyag (a meta-*sympatol*, a phenyl-aethanol-methylamin és az ephedrin) csökkentik a máj glykogentartalmát: legkifejezettebb a meta-*sympatol* hatása, amely 58 % csökkenést okoz, az ephedrin 44 %-kal és a phenyl-aethanol-methylamin pedig 24 %-kal süllyesztí a májglykogént. A harántesikós izmok glykogentartalmát ezen adrenalin-rokonvegyületek közül practice csak a meta-*sympatol* befolyásolja: 22 %-os csökkenést hoz létre.

Már most a bevezetőben felvetett ama kérdésre, hogy a különböző helyzetű phenolos, illetve csupán alkoholos OH-csoporttal bíró adrenalin-rokonvegyületek a sima izmokra gyakorolt hatására vonatkozó pharmacologiai észleletek e vegyületeknek a szénhidrátanyagforgalomra gyakorolt hatására vonatkozólag is igazolhatók-e, a következőkben válaszolhatunk. Ha figyelembe vesszük azt, hogy a csupán egy phenolos OH-csoporttal bíró és phenolos hydroxyl-nélküli adrenalin-származékok sokkal nehezebben oxydálódnak el a szervezetben — protrahált vérnyomásemelő hatásukat legalább is ezzel magyarázzák — joggal tételezhető fel, hogy a meta-*sympatol*, a phenyl-aethanol-methylamin és az ephedrin a *májglykogénre* gyakorolt csökkentő hatásukat még 4 órával befecskendezésük után is, amidőn az adrenalinnek ezen hatása a májban már nem érvényesül, azért fejtik ki, mivel a májsejtekben még mindig jelen vannak. Az adrenalin viszont feltűnően gyorsan és főleg éppen a májban bontódik le. Nehezebb oxydálhatóságánál fogva nyilván a *sympatol* is ott van még a májsejtekben, és valószínűleg ugyanolyan mértékben csökkent koncentrációban is, mint a másik három adrenalinszármazék; glykogenenolysist azonban már nem tud kifejteni, mivel ehhez — amint azt egy későbbi dolgozatunkban ki fogjuk fejteni — nagyobb *sympatol* koncentrációra volna szükség. E körülményből viszont következtethető, hogy a para-helyzetű phenolos hydroxyl a glykogenolizáló hatás szempontjából lényegesen kisebb jelentőséggel bír, mint a meta-helyzetű phenolos és az oldallánc alkoholos OH-csoportja. Ez utóbbi kétféle hydroxyl-csoport közül pedig a vizsgált anyagserehatás tekintetében a meta-helyzetű phenolos OH-csoport hatékonyabbnak bizonyul az alkoholos hydroxylnál. Emellett szól egyúttal az is, hogy az izomglykogént kizárólag a meta-*sympatol* képes csökkenteni. A kifejtettekből tehát világosan kitűnik, hogy az adrenalin-rokonvegyületek OH-csoportjaira vonatkozó, símaizomműködéssel kapcsolatban megállapított pharmacologiai törvényszerűségek, e vegyületeknek a szénhidrátanyagforgalomra gyakorolt hatására vonatkozóan is fennállnak.

Egy további érdekes jelenség, hogy a *sympatol*, annak ellenére, hogy a harántcsíkos izmok glikogénállományát nem bontja le, mégis emeli a máj glikogéntartalmát. Kérdés már most, hogy honnan származik ez a szénhidrát-többlet. Az egyedüli helyes feltevés — véleményünk szerint — csak az lehet, hogy a *sympatol* is, akárcsak az adrenalin, *gluconeogeniát*, azaz zsíroknak és fehérjéknek szőlőcukorra alakulását váltja ki. Az újonnan képződő szőlőcukor pedig glikogén alakjában felhalmozódik a májban.

Számos irodalmi adat utal arra, hogy a szívizom és a csontvázizomzat szénhidrátanyagcseréje lényegesen különbözik egymástól. *Himwich*³⁴ kimutatta, hogy a szív a vérből csak igen kevés szénhidrátot vesz fel és túlnyomórészt a vér tejsavát fogyasztja; *Mc Ginty* és *Miller*,³⁵ továbbá *Evans*³⁶ szerint pedig a szív ötszörannyi tejsavat éget el, mint glucosét. *Evans*,³¹ *Rühl*,³⁷ *Vischer*,³⁸ *Cruikshank*,³⁹ valamint *Mc Donald*⁴⁰ vizsgálatai is amellett szólnak, hogy a szív normális körülmények között saját glikogénállományát alig használja el. Éhezés következtében a szív glikogéntartalma nem csökken, sőt inkább emelkedik, de cukorterhelés sem növeli, insulin is csak akkor, ha szőlőcukorral együtt adagoljuk.

Amíg a 159. oldalon közölt irodalmi adatokkal összhangban saját kísérleti eredményeink is amellett szólnak, hogy az adrenalin 4 órával a befecskendezés után a szívizom glikogéntartalmában változást nem okoz, addig a 4 mg/100 g-os *sympatol* és a 2 mg/100 g-os meta-*sympatol* adagok tekintélyes szív-glikogén-szaporulatot hoznak létre. Kismértékben a phenyl-aethanol-methylamin is emelőleg hat a szív-glikogénre. E vegyületek hatásmechanizmusára vonatkozólag egyelőre semmit sem mondhatunk. Mindenesetre érdekes, hogy a *sympatol*nak és meta-*sympatol*nak a máj- és izomglikogénre gyakorolt eltérő hatása a szívizom glikogénállományára vonatkozólag nem mutatható ki.

Összefoglalás.

Néhány adrenalin-rokonvegyületnek fehér patkányok máj-, hátsóvégtagizomzat- és a szívizom-glikogénállományára gyakorolt hatását vizsgálva, megállapítottuk, hogy

1. az adrenalinhoz hasonlóan a májban 4 órával a vegyület befecskendezése után csupán a *sympatol* hoz létre tekintélyes (83 %) glikogénszaporulatot, mégpedig anélkül, hogy a harántcsíkos izmok glikogéntartalmát csökkentené.

2. A meta-*sympatol*, a phenyl-aethanol-methylamin és az *ephedrin* hasonló körülmények között a májglikogént csökkentik. A hátsó vég-

tagok izmaiban azonban csak a *meta-sympatol* okoz kisebbfokú glykogénolysist.

3. Az adrenalin-rokonvegyületek OH-csoportjai közül a szén-hidrátanyagforgalomra gyakorolt hatás tekintetében a meta-helyzetű phenolos hydroxyl nagyobb jelentőségű a para-helyzetű phenolos hydroxylnál, sőt az oldallánc alkoholos OH-csoportja is fontosabb ez utóbbinál.

4. A szívizom glykogénállományát a *sympatol* és a *meta-sympatol* tetemesen, a *phenyl-aethanol-methylamin* csak kis mértékben emelik.

IRODALOM.

1. O. LOEWI és H. MEYER : Naunyn—Schmiedebergs Arch. 53, 213 (1905).
2. DAKIN : Proc. roy. Soc. London 76, 498 (1905).
3. DALE és DIXON : J. of Physiol. 39, 25 (1909).
4. BARGER és DALE : J. of Physiol. 41, 19 (1910).
5. KUSCHINSKY : Naunyn—Schmiedebergs Arch. 156, 290 (1930).
6. TAINTER : Arch. intern. de Pharmacodyn. et de Ther. 42, 128 (1932).
7. BACQ : Arch. intern. de Pharmacodyn. et de Ther. 60, 456 (1938).
8. EULER és LILJESTRAND : Skand. Arch. f. Physiol. 55, 1 (1929).
9. FRANK és KRATZ : Ther. d. Gegenw. 1932, 394 oldal.
10. BAUMANN : Arch. klin. Chir. 186, 461 (1936).
11. LASCH : Naunyn—Schmiedebergs Arch. 124, 231 (1927).
12. EHRLSMANN és MALOFF : Naunyn—Schmiedebergs Arch. 136, 172 (1928).
13. BERTRAM : Zentralbl. inn. Med. 1931, 34 ol. al.
14. RÜHL : Naunyn—Schmiedebergs Arch. 164, 8 (1932).
15. KOTTLORS és FAUST : Med. Klin. 1931, 471 oldal.
16. POCZKA és STEIGERWALD : Z. exper. Med. 96, 20 (1935).
17. BERTRAM : Erg. inn. Med. 43, 258 (1932).
18. PFLUG : Naunyn—Schmiedebergs Arch. 189, 64 (1938).
19. BRENTANO és PFLUG : Klin. Wschr. 1938, 979 oldal.
20. THADDEA és KÖHNS : Naunyn—Schmiedebergs Arch. 199, 642 (1942).
21. MERGONI és FIORANI : Giorn. Clin. med. 23, 243 (1942).
22. SHERMAN és SPOHN : J. amer. chem. Soc. 45, 2719 (1923).
23. McCOLLUM c. s. : J. of biol. Chem. 33, 55 (1918).
24. PFLÜGER : Pflügers Arch. 129, 374 (1909).
25. GOOD, KRAMER és SOMOGYI : J. of biol. Chem. 100, 485 (1933).
26. SHAFFER és SOMOGYI : J. of biol. Chem. 100, 695 (1933).
27. CORI és CORI : Biochem. Z. 206, 39 (1929).
28. HAENDEL és MUNILLA : Biochem. Z. 212, 35 (1929).
29. LAWRENCE és McCANCE : Biochem. J. 25, 570 (1931).
30. LONG és EVANS : Proc. Soc. exper. Biol. a. Med. 30, 186 (1932).
31. EVANS : J. of Physiol. 82, 468 (1934).
32. CHANG : Quart. J. exper. Physiol. 26, 285 (1937).
33. LIEBIG : Z. exper. Med. 109, 190 (1941).
34. HIMWICH : Proc. Soc. exper. Biol. a. Med. (Am.) 25, 347 (1928).
35. McGINTY és MILLER : Amer. J. Physiol. 103, 702 (1933).
36. EVANS : Quart. J. exper. Physiol. 24, 347 (1935).
37. RÜHL : Klin. Wschr. 1934, 1529 oldal.
38. VISCHER : Amer. J. Physiol. 94, 630 (1930).
39. CRUICKSHANK : J. Physiol. (Brit) 47, 1 (1913).
40. McDONALD : Amer. J. Physiol. 124, 742 (1938).

III. TÁRSULATI ÜGYEK.

A/ A SZENT ISTVÁN AKADEMIA ÜLÉSEI.

I. Jegyzőkönyv az I. hittudományi és bölseleti osztály 1943 január 22-én, pénteken délután 5 órakor tartott felolvasó üléséről.

Elnök : *Aistleitner József* osztályelnök.

Jelen voltak : Dóry Ferenc, Erdősi Károly, Gálos László, Horváth Konstantin, Iványi János, Kniezsa István, Kúhár Flóris, Pais Dezső, Papp Károly, Pataky Arnold, Radó Polikárp, Szunyogh X. Ferenc O. S. B., Várdai Béla, Váradai József, Vargha Damján akadémiai tagok.

Továbbá Abaffy Zsigmond, dr. Ányos Lajos, Bartoniek Anna, Baumgarten Melanie, dr. Berkovitch Ilona, Dávid Tamás, dr. Evetovics Kuno, Fitz János, vitéz Fitz Jánosné, *Früchtl Ede*, a Magyar Kurir segédszerkesztője, Gábel Asztrik, dr. Galambos Ferencné, báró Gudenus Gézané, Havasi Miklós, dr. Kemenes Boriska, dr. Kemenes István, dr. Kohányi Imre, *Magdalenie Mirosław* prof., a horvát követség titkára, Magyar István, Móra Mihály, dr. Mikes Ferenc, dr. Némegy Gyula Szeged, Relković Davorka, dr. Relković Neda, Rieleter Eraudia, vitéz Rubs Miklós, Rudai Péter, Ruzicska Henrik, dr. Sasvári Kálmán, dr. Sasvári Kálmánné, dr. *Schaurek Rafael*, a pécsi Erzsébet Tudományegyetem rektora, dr. Schaurek Rafaelné Pécs, P. Schrotty Pál O. F. M. rendfőnök, Sener József, dr. Siminsky Ervin, Simon László, Szűts János, dr. Teller Frigyes, az egyetemi templom zeneigazgatója, Fr. Tornósy Kálmán O. F. M., Vanyek Béla vendégek.

Aistleitner József osztályelnök a következő beszéddel nyitja meg az ülést :

„Tekintetes Akadémia !

Üdvözlöm a Szent István Akadémiának a jelen felolvasó ülésen megjelent tagjait és vendégeit !

Az első, székfoglaló felolvasással kapcsolatban eszünkbe jutnak az Üdvözítő amaz erőteljes szavai, amelyeket végső eljövételével kapcsolatban, bár némileg eltérő értelemben elmondott : „Mondom nektek : Azon éjjel ketten lesznek egy ágyban : egyik felvétetik, a másik elhagyatik. Két asszony fog együtt örölni : egyik felvétetik, a másik elhagyatik ; ketten lesznek a mezőn : egyik felvétetik, a másik elhagyatik». (Luk. 17, 34. sk.)

Nem egészen egy éve, hogy Akadémiánk tagválasztó ülésén két rendes tagot választott a hittudományi és bölseleti osztályba : *Gálos Lászlót* és *Kemenes Illést*. Utóbbi tagtársunkról szomorodott szívvel kell bejelentenem, hogy e hónap 3. napján „felvétetett”, hogy elfoglalja székét, de nem az Akadémiában, erre, sajnos, nem kerülhetett sor, hanem, amint bizakodva reméljük, az égi aulában.

Kemenes Illés emléke.

A somogy megyei Babócsa szülöttje. Sopronban végzett középiskolai tanulmányai után a pannonthalmi Szent Benedek-rendbe lépett, tanszakmája a klasszika-filológia volt. Ezt a pannonthalmi tanárképzőn tíz éven át mint tanár is képviselte.

Ebbe az időbe esnek amaz értékes tanulmányai, amelyek főképen az Újszövetség görög vonatkozásait és a homéroszi költészetet választották tárgyukul. Közismertek a középiskolák számára később megírt latin nyelvtanai; a Juventus ifjúsági latin folyóiratot is két éven át szerkesztette.

Elhunyt tagtársunk nem fordíthatta teljes életenergiáját a klasszika-filológia művelésére, mivel elüljárói akarata és kiváló pedagógiai érzéke, szervezőképessége és vonzó, egyenesen «kellemes» emberi tulajdonságai a pedagógiai vezetés területére szőlították. A pannonhalmi tanárképzőn megszervezte a gyakorlógimnáziumot, majd 1924-ben az újonnan felállított budapesti bencés gimnáziumot igazgatta 7 éven, s az esztergomi rendi gimnáziumot két éven át. 1933-ban az Országos Közoktatási Tanácsnak lett alelnöke s ebben a minőségben résztvett több fontos közoktatási törvény és a gimnáziumi tanterv előkészítésében. 1934 óta a Budapesti vidéki tankerületnek volt főigazgatója.

Fiatalos életenergiája, emberszeretete és a lelkiileg művelt embernek tapintata eleve arra szánták Kemenes Illést, hogy nemcsak a középiskolai és emerkánás ifjúságnak, hanem a tanároknak és a szülőknek is valóságos apostola legyen.

A bibliai Illést tüzes kocsí ragadta el az élők köréből; Kemenes Illés testét a belső, apostoli tűz hamvasztotta el s vitte el körünkől. Lelkét azonban ez a tűz nem emésztette el, mert a tűz nem bántja a tüzet.

Lobogjon sokáig az ő lángja a Szent István Akadémia emlékezetének oltárán! Adózzunk rövid felállással az elhunyt emlékének!

Elnöklő osztályelnök a kegyeletes megemlékezés után felkéri a mai ülés előadót felolvasásuk megtartására.

1. Gálos László rendes tag megtartja székfoglaló előadását a következő címen: A nő jogi helyzete az Egyházban.

A nagyértékű tartalmas előadás elhangzása után elnöklő osztályelnök köszönti az előadó rendes ragot és öt Alapszabályaink 63. §-a alapján teljes jogú tagnak nyilvánítja.

2. Ezután Radó Polikárp r. tag megtartja «A magyar liturgiátörténeti kutatás jelenlegi állása és feladatai» című értekezését.

Elnöklő megköszöni az előadónak magas színvonalú értekezéseik bemutatását, az előadóülést bezárja.

A következő zárt ülésen Kúhár Flóris r. tag jelenti, hogy Kniewald Károly kultagunk március folyamán előadást szándékozik tartani, s kéri az osztályt, hogy erről Zággyrábban lakó kultagunkat értesítse. Egyéb tárgy híján Elnök az ülést be-rekeszti.

Kelt Budapestén, 1943 január 22-én. Jegyezte: Horváth Konstantin osztálytitkár.

2. Jegyzőkönyv a II. történelem-, jog- és társadalomtudományi osztály 1943 január 29-én, pénteken délután tartott felolvasó üléséről.

Elnök: Döry Ferenc osztályelnök.

Megjelentek: Bártfai Szabó László, Bozóky Kálmán, Czobor Alfréd, Meszlényi Antal, Papp Károly, Pataky Arnold, Pázmány Zoltán, Várad József akadémiai tagok.

Továbbá: Balkányi Ernő, dr. Beresztóczy György, dr. Bizei György, dr. Conlegner József, Csatlós Ferenc, Faltin Hugóné, Frúchl Ede, dr. Gruber Miklós, dr. Gruber Miklósné, báró Gudenus Gézáné, dr. Kemenes István, Keresztes Gyuláné, Major Kálmán, Mauritz Béláné Baksa Terike, Mauritz Miklós, Széki Ferenc, Ruttkay Aladár alezredes vendégek.

Döry Ferenc elnök az ülést megnyitván, megemlékezik arról a súlyos veszteségről, amely hazánkat és egyházunkat Szmcresányi Lajos egri érsek és pápai trónálló elhunytával érte. A nemeslelkű, tudomány kedvelő főpap tegnap, csütörtökön dé-

után 3 óraker Egerben 92 éves korában meghalt. Az Akadémia tagjai és vendégei felállással fejezik ki fájdalukat és részvétüket Eger érsekének elhunytá felett.

Elnök ezután felkéri *Gruber Miklós* vendéget bejelentett előadásának megtartására.

Gruber Miklós megtartja előadását: Gróf Széchenyi Ferenc hatása fiára, Istvánra.

Elnök köszönetet mondva az előadónak érdekes előadásáért, s megköszönve a vendégek érdeklődését, az ülést 6 óraker berekeszti.

Kelt Budapesten, 1943 január 29-én. Jegyezte: Meszlényi Antal osztálytitkár.

3. Jegyzőkönyv a III. nyelvtudományi és szépirodalmi osztály 1943 február 5-i felolvasó üléséről.

Elnök: *Várdai Béla* osztályelnök.

Megjelentek: Alszeghy Zsolt, Bartha József, Baránszky Jób, Brisits Frigyes, Pataky Arnold, Pázmány Zoltán, Pitroff Pál, Sziklay János, Zaymusz Gyula akadémiai tagok.

Továbbá: Angyal Endre, Baumgarten Melanie, Baumgarten Sándor, Bácsi Ernő, Baranyainé, Barta János, dr. Baránszky Gyula, dr. Baránszky Jób Lászlóné, Bercezli A., dr. Jablonkay Géza, dr. Jakabffy Kálmán, Hamvas Béla, Hamvas Béláné, dr. Kalmár Jánosné, özv. Katona Lajosné, Kemenes István, dr. Kolos Endre, dr. Lám Frigyes, Mitrovics Gyula, Mitrovics Gyuláné, dr. Réczai Ferencné, Sajó Erzsébet, Söveges Dávid O. S. B., dr. Várdai Béláné vendégek.

Várdai Béla osztályelnök a következő beszéddel nyitja meg az ülést:

„Bármennyire ömlőlabakon vonszoljuk is, annyi éve már, napjainkat a komor ég alatt, visszatekintve mégis igaznak kell elfogadnunk a régi mondást: *repül az idő!* Ime, tíz éve mult e hónap elsején kitűnő tagtársunk és osztályelnökünk, *Sajó Sándor* elhunytának is.

Hazafias verseivel a *nemzet költője* magaslatára emelkedett, s ezta rangját mindvégig, oly váratlanul bekövetkezett haláláig megtartotta. Költészetünk legdicsőségesebb hagyományai, a nemzeti klasszicizmus legnagyobbjai: Petőfi és főképp Arany nyomdokain haladt; nem hozott új témákat vagy formákat, ámdé a hagyományozott mesteri módon saját költői lelket fejezett ki maradandóan. Költészete főképp az iskolákon, az ifjúságon át ma is tápláléka a nemzeti léleknek; s nyilván azért nincs divatban, mert a jelen nem eléggé nemes és visszhangos ehhez a komor tüzekben égő férfias költészethez. Az ipolysági, megmagyarosodott német család szülöttének már selmeci liceumi diákkorában megjelenik diáktársai költségén az első verskötetete, majd 1898-tól, harmincéves korától haláláig hat verskötetet (*Fiatál szívvel, Ülközben, Gordonka, Tegnaptól holnapig, Muzsikaszó, Gyertyaláng*) bocsátott közre. Hagyatékában öt dráma, köztük egy költői szépségekkel ékes verses történeti vígjáték, a *Zrínyi György házassága*, mely akadémiai pályadíjat nyert s a Nemzeti Színház elő is adta. De egyike volt legmagyarosabb, legszabatosabb prózaíróinknak is, drámáiban, novelláiban, a magyar stílus titkait fejtegető értekezéseiben egyaránt.

Tehetségének fő nyilvánulásában mégis lírai költő. A szerelmi, családi, természetesi költőből, az erdei, balatoni, szülőföldi hangulatok, eredeti magyar alakok énekeséből csakhamar az előtérbe nyomul a hazafias költő. A dalok, elégiák lantosa ódák, rapszódiaák lángoló dalnokává emelkedik. Előbb a magyar sors kilátástalan megkötöttsége, a közélet romlottsága csal ki belőle jajhangokat; átéli és kifejezi az első világháború előbb annyira reményt sugalló, majd kiábrándultságot, végül gyalázatot ránkhozott hangulatskáláját, de legátfogóbban nemzeti jelentőségű feladatát, küldetését Trianon után találja meg, mint a sorsunkba-belenyugvástól óvának, a magyar tiltakozásnak, Zrínyi módján *Fegyvert, fegyvert!* sürgetésnek Végvári mellett ő, oly hasztalanul a másik Tyrtaios. A hazafi bánat, sürgetés és elkeseredés legnagyobb mesterei: Berzsenyi, Kölcsey, Vörösmarty, Tompa és Vargha Gyula

mellett foglal ő helyet hazafias költészetével. Annyiszor koszorúzott költészetének oly remekei, mint *A tarpataki völgyben*, *André*, *Az utolsó magyar*, *Magyarnak lenni*, *Vagynak még magyarok* s a lelkeket egy kétségbeejtő időszak végén tán legjobban átgjárt *Magyar ének* 1919-ben ott élnek a művelt magyarság köztudatában. S még utolsó művei közt is oly maradandóak, mint a *Zirci ének*, *Egy kőkereszt beszél*. A keserű tapasztalatok hatása alatt hangja egyre viharzóbb, a rapszódia szinte alapműfajává lesz, tördelve-bontva az előtte oly drága szép formákat, valósággal az expresszionizmusba csapva, mely azonban ez esetben indokolt, nem csupán modorosság.

Bár szívesen fel-felvidámódott, közönségéhez igazán szeretetreméltó tudott lenni, életútja nagyjában mégis a mélyjárású költők magános ösvényén vezetett végig, ahogy magáról véve a mintát, dalolta :

«Egy névtelen gyász elfojtott keserve
Felhőzik minden fennkölt homlokon...

Közönséges szív gyönyöröknek élhet,
De a nagy lélek mindig szomorú.»

(*A tarpataki völgyben.*)

Kísérte mégis az igazság erejébe, érvényesülésébe vetett hite, csak élete vége felé hallatott lemondó hangokat. Mint a reformkor magyarjainak, az ő hite is első-sorban hazafiságában fejeződött ki, ez pedig számára csak gyötrelmeket, vívódásokat jelentett. Ezért nem tudott vallásossága mellett sem a hit verőfényes magaslataira felszállani A költőt és a vérző szívű embert egyaránt sajnálhatjuk érte.

Körünkben a legszebb emléket hagyta. Mint Négyesy László utóda, Vizsota Gyulának előde az elnöki székben, díszbe, büszkesége volt mindnyájunknak. Kedves közvetlensége mellett példaadónk is lelkiismeretességével és pontosságával. Koporsójánál Brisits Frigyes tagtársunk búcsúztatta lélekbeimarkoló szavakkal (I. Szent István Akadémia Értesítője 1933, 90. l.) ; a halálát követő első együttes ülésen pedig Mihályfi Ákos elnökhelyettes emlékezett meg róla (u. o. 35. l.), megindult bensőséggel nyujtva hű lelki arcképet.

Sírján, a Kerepesi-úti temetőben még csak az egyszerű fejfa, temetése óta. De ha nemzetünk mai elgyötörttségéből majd kiemelkedik, s a maga igazi mivoltára ráeszmél, bizonyára eszébe fog jutni fokozottan Sajó Sándor. S akkor, hisszük, azt a fejfát ki fogja cserélni a jeles költőhöz méltó síremléssel. Addig is őrizzük híven magunkban fényes, drága emlékét !

Egy öröndetes köszöntés is kötelességem ezúttal. Tisztársamat, *Pitroff Pál* osztálytitkár urat, a gyakorló főgimnázium igazgatói címmel működő jeles tanárát a VKM úr a közelmúltban a tanügyi főtanácsosi címmel tüntette ki. Történt ez bizonyára nemcsak pedagógiai érdemeiért, hanem tanári működésével párhuzamosan folytatott többirányú, értékes irodalmi munkásságáért is. Első szakában finom, emelkedett lírai költő, majd egész sorát alkotja a társadalmi és történeti regényeknek, ifjúsági elbeszéléseknek, dunántúli környezetből merítve. Vonzó, színes, nemes világfelfogású, színvonalas alkotások. Elméletírói munkássága is kettős. Művelője az esztétikának ; e téren főműve a Szent István könyvek egyik kötete, *A szépirodalom esztétikája*. De művelője az irodalomtörténetünk is. Idevágó nagyszabású könyve *A XVI. század irodalmának története*, most van sajtó alatt, mint folyamatban levő katolikus szellemű irodalomtörténetünk egyik kötete. Mikor Öméltóságát osztályunk nevében ez alkalomból örömmel köszöntöm, azzal a kíváncsággal teszem : acélozza az elismerés további munkakedvét és munkaerjét. Jelentse közelgő visszavonulása az aktív pedagógiától az alkotó, egyéni munkája fozozódását, mind értékesebbé válását. Illjék rá is a római klasszikus mondása : Több haszna van a köznek az én nyugalomból, mint sokaknak lázas tevékenységéből !

Elnök felkéri *Baránszky Jób László* rendes tagot székfoglalójának megtartására.

Baránszky Jób László «Líránk formanyelve a nyugatos nemzedék után» című székfoglaló értekezését felolvassa.

Baránszky Jób László rendes tagot Várdai Béla osztályelnök a következő beszéddel köszönti :

«A váci piarista diák Sík Sándor lelkes tanítványa, majd az egyetemen Beöthy, Négyessy, Pauler buzgó hallgatója, azután tisztí rangban a szegedi nemzeti hadsereg tagja, most az egyik fővárosi kereskedelmi iskola professzora, a Magyar Esztétikai Társaság alelnöke, a kolozsvári egyetem magántanára, kitaró és eredményes tudományos munkássága elismerésül elnyerte a múlt évben akadémiánk tagságát s most, íme, jóval a kiszabott határidő előtt megtartotta székfoglalóját is. Örömmel olvasom ki az intézmény szeretetét belőle !

Iróí pályáján 25 éves korában megnyerte a főváros színműpályázatát, majd nekilátott az irodalomtörténet művelésének — e téren legnagyobb sikerét utóbb az Erdélyi Helikon pályázatán kivívott elismeréssel aratta —, értékes dolgozatokkal gyarapította pedagógiai és poetikai irodalmunkat, munkássága legkitartóbban művelt színterén azonban az esztétikát választotta.

1935-ben jelent meg ebben a körben főműve, a *Bevezetés az esztétikába*. Nem az esztétika történetének végigbillentyűzése, hanem bevezetés az esztétikai problémák világába s e vizsgálódásai nyomán a saját ösvénynek keresése és meg is találása.

Az esztétika hazánkban éppen nem tartozik a sűrűn művelt, terebélyes tudományok közé. Alighanem a magyar természetnek az elvontságtól húzódásából, inkább a konkrétéhoz ragaszkodásából következőleg. Jól mondja éppen e művében tagtársunk, hogy «a mindenkori magyar esztétikai köztudat a konkrét műalkotásokon alapszik». Más szóval, hogy nálunk mindenha inkább a kritika, mint az elméleti széptan virágzott. Mondhatnám : bizonyos hősiesség kell hozzá ezt a tudomány-szakot nálunk életfeladatul választani, ez már magában elismerést érdemlő.

T. tagtársunk előtt vizsgálódásaiban a merev szépségfogalmak klasszicisztikus előítéleteitől megszabadult esztétika lebegett, mely a műalkotás egyéni jellegének átéléséhez segítsen, s ezt Rudolf Odebrecht, a német esztétikus eredményei nyomán találta meg. Ez az álláspont közelebből vizsgálja s igyekszik megoldani a természet és élet adta benyomások esztétikai jelenségekké válását s a történetiség és egyéniség problémájának egyeztetésével törekszik az egyéniség zónájában gyökeröző művészi értékek esztétikájának megalkotására. A művészet valamely tartalomnak a teremő egyéniség sajátos módján kifejezése, az utóbbi körüli vizsgálat nyilván a lényeg, s éppen azért némiképp sziszifuszi is a feladat. Irányul tehát az anyag és forma, a létezés-forma és az alakítás-forma dinamikus, életeleven viszonyának kialakulására. Ez emeli ezt az esztétikát az empirikus, lélektani esztétika területéről Husserl fenomenológiai, jelenségelméleti módszere segítségével az érték-esztétika síkjába. Újabb dolgozatai is : *Az esztétikai autonómia kérdése* (1939) és *A jelenkori esztétika* (1942) ezen az állásponton mutatják.

Megnyugtató megoldást nyer ebben az elméletben a művészet és vallás viszonya, s e körben a katolikus szellemű művészet kérdésének tisztázása, valamint a nemzeti jelleg kérdése is. Amazt nem a tartalom dönti el, hanem az ezt átjáró vallásos, katolikus lélek ; a nemzeti jelleg pedig nem norma, nem lényeges jegy, hanem ennél is több : egyszerűen elválaszthatatlan a művészet lényegétől.

Csak egy vonatkozásban kell kritikai megjegyzést tennünk, igénybe véve a francia akadémikus eljárást, mely a *reception* alkalmával egyenesen kötelességévé teszi az új tagot fogadónak, hogy ne maradjon merőben az *éloge* területén. Vonatkozik pedig a természeti szép kérdésére. Ebben úgy vélem, nem jut el odáig, ahová a hívó lélekből sarjadó esztétikának el kell jutnia. Bár vannak engedményes kijelentései, mégis szerinte és a természet művészi értékét és jelentését csak a művészi alakításban kapja meg. Pedig a természet, amellet, hogy kiindulópontja új meg új, eredeti műalkotásoknak, maga is az, sőt mint a szép legfőbb forrásának alkotása, a legtökéletesebb, ahogy ezt a legnagyobb művészi lángelmék vallották. Termész-

tesen egyéb szempontból is értékelhető és értékelendő, s talán éppen ez az, ami az emberi műalkotásoktól megkülönbözteti. Hasonlóképp vagyunk az igazzal is. Isten azzal, hogy az igazságérzést, mint az ő legfőbb erényei egyikének visszfényét, lelkünkbe adta, nem tiltotta el pl. nagyszerű törvénykönyvek alkotását, sőt éppen ő tette lehetővé, hogy ezek, mint az ő ihletései, az ő örök igazsága töredékkifejezései létrejöjjenek.

Hogy a természet sok emberre nincs művészi hatással, ez éppen úgy nem ellenbizonyíték, mint ahogy a művészeti szép ellen sem az, hogy sok ember a műremekkel szemben is közömbös, elintézi a hasonlóság vagy akár lukratív szempontból, hasonlóan ama világjáróhoz, aki hazatérve nagyszerű tájakról, egyre csak arról számolt be, hol, milyen vendéglőkben étkezett igen jól vagy igen rosszul. S nem bizonyít a természeti szép ellen az sem, hogy Isten bölcseségénél fogva, aki a szépet bizonyára a lét kivirágzásának szánta, a természet nem hordja minden egyes részletében a szépség bélyegét. A természet szépségét természetesen egynénien színező esztétikai érzékünk közegén át vesszük tudomásul, a műalkotó egyéni módján adja vissza (nem is tudná másképen), de azért éppen úgy nem mi alkotjuk széppé, mint az előttünk levő műalkotást sem, mely éppúgy lehet különféle esztétikai benyomások, értékelések alapja. Érdekes, hogy a természetnek ezt az önmagában hordozott, objektíve meglevő szépségét sokkal kevésbé hajlandók elismerni általában az esztétikusok, mint pl. a természet céltudatosan bölcs célszerűségét a természet-tudósok. Nyilván az utóbbiak a hívőbb lelkek. Amint a természet célszerűsége nemcsak látszat, hanem valóság, azonképp a természet szépsége is. A természeti szép tagadása az istenhit kinullázása az esztétikából. Semmire sem mondjuk annyiszor, hogy *szép*, mint a természetre, s az esztétikusok rendesen nem akarnak tudni róla! Mi már ez, mint tagadása a szépek Isten attribútumai köréből, s merőben emberi leleményül odaállítása!

Másik megjegyzésünk előadásmódjára. Ebben szépen kivilágosodott helyek még vállalkoznak az e felé csak útbanlevőkkel, bár ez utóbbiakból is az igazságot becsületes viaskodás érzik, nem a nagyképű frázisokba belemenkülés. Olyanféle ez, mint mikor a tavaszi égen felhők szaladnak a nap előtt, úgy hogy ragyogás és elsötétülés következik egymás nyomán. Nemcsak a tárgyalásnak a sok vonatkozásból következő zsúfoltsága teszi ezt, hanem nyilván egy objektív akadály is, mely ott áll, valljuk meg, minden esztétikus előtt. Itt az ellenkező vélemények, újrakezdekés útvesztőjében kell utat törni, sokkal inkább, mint más tudományok területén. Következik az ennek a tudománynak bizonyos nem teljesen megalapozottságából, magának is intuitív voltából, ahogy ezt Volkelt is elismeri: «Itt nincs szilárd nézet, minden folyamatban, változásban van.» Így aztán az előadás sem igen emelkedhetik akkora világos egyszerűséghez, nagyvonalúsághoz, melyet Madách a második Kepler-jelenetben az apostolok nyelvének nevez. Szívből kívánom, hogy t. tagtársunk eljusson hozzá, ez lesz pályájának legnagyobb diadala.

De vannak a szorosan vett széptani dolgozatokon kívül a poetikához közelebb álló stílustörténeti tanulmányai is. E körben legnagyobb munkálata *A magyar széppróza története*. A szemelvényes anyagával félezer lapnál többet kitevő kötet első részében stílustörténeti áttekintést ad, a másodikban az elbeszélő művészet honi fejlődését szemlélte. Szép bizonyossága egyfelől esztétikai érzéke finomságának, tevékeny, helyes megfigyelőképességének, de a magyar esztétikai hagyományban gyökerezésének is. Így számára még létezik Beöthy Zsolt, akinek a jobb lelkekben újult erővel előtörő emlékét ma sokan annyira szeretnék, legalább is az elhallgatás némán lesújtó kalapácsával agyoncsapni, talán hogy a saját törpeségükre ne emlékeztesse őket. Említenem kell Richard Müller—Freienfels *A költészet* című művének szondos, szép áttűtetését is. Méltó feladatot végzett derekasan, mert szép, okos, eléggé nem ajánlható művecske ez, bizonyossága annak, hogy a poetikák akárhányszor okosabbat, elfogadhatóbbat, megnyugtatóbbat nyújtanak az általános esztétikáknál.

A verses művekre vonatkozó vizsgálódásai közt első helyre kívánczik

Az *impresszionizmus irodalmunkban* (1938) c. tanulmánya. Kimutatja benne, hogyan alakult ki a Vajda—Komjáthy-fázis történeti időrendet tartó lírája az Ady-időszakban, szimultán, mindent egyetlen jelenbe összesodró lírává, hozzáténném: alighanem patológikus alapon. Friss, impresszionista előadásban teszi, a paradoxont is használva a jellemzés eszközeként. Utal végül arra, hogy a következő nemzedék előadásmódja már bizonyos egészséges visszakanyarodást mutat. Ezeknél — mondja — «a felszabaduló természet sokat visszakup szervességből és üdeségből».

Líránk ezen újabb, mai helyzetnek a képét festette meg, elemzését nyújtotta mai szép, mindnyájunk tetszésével találkozó székfoglalójában. Mikor ennek alapján örömmel fogadom a Szent István Akadémia teljes jogú tagjának, teszem ezt nemcsak további pályájára vonatkozó őszinte jókívánságokkal, hanem azzal az óhajjal és reménnyel is, hogy munkásságából minél többet fog juttatni Akadémiánkhoz is. Műveiből igazlelkű embernek ismertem meg, s itt ilyenekre van szükség. Akik feladatunk tudatában vagyunk, tagságunkat nemcsak dekórumnak tekintjük, hanem érezzük, hogy dolgoznunk kell a magyar szellemi életnek mindenféle álképletektől megtisztításán, az Úr imája szavaival: Isten országa eljövételén, mely a tudományoknak igazi céljaikhoz eljutását is jelenti. Az idevaló felvétel tehát — nem tudom jobban kifejezni — irodalmi béralkozást jelent. Hiszem, hogy t. tagtársunk ily szellemben velünk lesz, *non recusabit laborem*. Isten hozta, Isten vezé eljő!

Várdai Béla osztályelnök emez üdvözlő beszédével Baránszky Jób László megválasztott rendes tagot, székfoglaló előadásának megtartása után, teljes jogú tagnak jelenti ki s működésére Isten áldását kéri.

Kelt Budapesten, 1943 január 29-én. Jegyezte: *Pitroff Pál* osztálytitkár.

4. Jegyzőkönyv a IV. mennyiség-tani és természettudományi osztály 1943 február 12-én tartott felolvasó üléséről.

Elnök: *Wodetzky József* osztályelnök, tiszteleti tag.

Megjelentek: báró Andreánszky Gábor, Dudich Endre, Éhik Gyula, Fodor Ferenc, Horusitzky Henrik, Kratochvil Károly, Marek József, Mödlinger Gusztáv, Papp Károly, Pataky Arnold, Pázmány Zoltán, Réthly Antal, Sárközy Pál, Scherf Emil, Skrop Ferenc, Szókefalvi Nagy Gyula, Várdai Béla, Zsivny Viktor akadémiai tagok.

Továbbá Baumgarten Melanie, dr. Detre László, Féja Ferenc, Fruchtl Ede, báró Gudenus Gézáné, dr. Hencz Dezső, dr. Hoffmann Ernő, dr. Horusitzky Zoltán, Horváth Karitász nővér, dr. Kemenes István nyug. plébános, Kiss Gyula, Madaras István, Nagy Kornélia* nővér, Nyers Elek, Obláth Richárd, Seres Jenő, Singer István vendégek.

Elnöklő *Wodetzky József* tiszteleti tag az ülést megnyitván, köszönti *Fodor Ferenc* rendes tag urat, akit a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr előterjesztésére Magyarország főméltóságú Kormányzója budapestvidéki tankerületi főigazgatóvá nevezett ki. Ezután felkéri az előadókat a felolvasások megtartására.

1. *Horusitzky Henrik* akadémiai díjjal kitüntetett r. tag megtartja előadását: *Triplex Creatio Dei*, hit- és természettudományi alapon.

2. *Wodetzky József* tiszteleti tag: Időtől függő potenciál befolyása a perihéliummozgásra.

3. *Szénásy Barna* vendég: Geöcze Zoárd matematikai munkássága. Bemutatja: *Wodetzky József* tiszteleti tag.

4. *Szókefalvi Nagy Béla* vendég: A Hilbert-féle tér normális átalakításának egy parameteres felsőportjáról. Bemutatja: *Sárközy Pál* rendes tag.

Elnöklő osztályelnök köszönetet mondva a megjelent tagoknak és vendégeknek az érdeklődésért, az ülést bezárja.

Budapest, 1943 február 12-én. Jegyezte: *Dudich Endre* osztálytitkár.

5. Jegyzőkönyv az 1943 február 26-án tartott együttes választó ülésről.

Elnök: *Pataky Arnold* tiszteleti tag, másodelnök.

Megjelentek: *Aistleiner József*, *Alszeghy Zsolt*, *Andreánszky Gábor* báró, *Balanyi György*, *Bán Aladár*, *Bartha József*, *Bártfai Szabó László*, *Bozóky Géza*, *Brisits Frigyes*, *Czettler Jenő*, *Czobor Alfréd*, *Deseő Dezső*, *Dőry Ferenc*, *Dudich Endre*, *Erdey Ferenc*, *Éhik Gyula*, *Fodor Ferenc*, *Gimesi Nándor*, *Horusitzky Ferenc*, *Horusitzky Henrik*, *Horváth Konstantin*, *Ibrányi Ferenc*, *Iványi János*, *Jajczay János*, *Kadić Ottokár*, *Kratochvil Károly*, *Kumorovszky Bernát*, *Kühár Flóris*, *Lóczy Lajos*, *Marek József*, *Meszlényi Antal*, *Mócsy János*, *Mosonyi János*, *Mödlinger Gusztáv*, *Nékám Lajos*, *Papp Ferenc*, *Papp Károly*, *Pázmány Zoltán*, *Pitroff Pál*, *Radó Polykár*, *Rejtő Sándor*, *Réthly Antal*, *Rybár István*, *Sárközy Pál*, *Scherf Emil*, *Schütz Antal*, *Skrop Ferenc*, *Szabó Zoltán*, *Takáts Ernő*, *Takáts Ince*, *Tóth László*, *Váradai József*, *Várdai Béla*, *Vargha Damján*, *Vendl Aladár*, *Vendl Miklós*, *Vereby Károly*, *Wagner János*, *Wodetzky József*, *Zaymusz Gyula* és *Zsivny Viktor* akadémiai tagok.

1. *Elnöklő másodelnök* üdvözölve a szép számban megjelent tagokat, az ülést megnyitja s a jegyzőkönyv hitelesítésére felkéri *Aistleitner József*, *Várdai Béla* és *Wodetzky József* osztályelnök urakat.

2. *Elnöklő másodelnök* felhívja a főtítkár, hogy a szavazások megejtése előtt tegyen jelentést az 1943. évben elhunyt tagokról.

Papp Károly főtítkár a következőket jelenti:

„Tekintetes Szent István Akadémia! Mai tagválasztó együttes ülésünk tárgysorozatába ugyan nem vettük fel az elhunyt tagjainkról való megemlékezést, azonban főtítkári tisztségem kötelességemmé teszi nemcsak a kegyelet szempontjából, hanem egy fölmerülő elvi kérdés miatt is rövid jelentést tenni az idei évben elhunyt 2 tagunkról.

A) Az év elején, január 3-án, vasárnap délelőtt Sopronban elhunyt *Kemenes Illés*, a budapestvidéki tankerület főigazgatója 58 éves korában. A megboldogultat csak a múlt év február havában választottuk az I. osztály tagjai sorába. Temetése január 5-én, kedden délelőtt volt a Szent Benedek-rend soproni templomából, ahol a szertartást Kelemen Krizosztom pannonhalmi főpát úr végezte. Akadémiánkat a temetésen Radó Polykár főiskolai tanár úr képviselte, aki a ravatalára koszorút helyezett.

B) Február hó 21-én, ugyancsak vasárnap délelőtt elhunyt ifjabb *Entz Géza*, a Pázmány Péter-tudományegyetemen az általános állattan nyilvános rendes tanára, 68 éves korában. *Entz Gézát* Akadémiánk 1923 február 23-án választotta a IV. osztály tagjai sorába, s székfoglalóját 1930 április 4-én tartotta: *„Miért pusztulnak ki véglénytelenségeink”* címen. Tudományos érdemeinél fogva, különösen a Balaton kutatása körül kifejtett munkássága elismeréséül, Akadémiánk összessége a *Fraknói-díjjal* jutalmazta, amelyet 1942 december 15-i ünnepi ülésünk hirdetett ki. Ezen az ülésen súlyos betegsége miatt már meg sem jelenhetett, de még saját kezeirásával köszönte meg a kitüntetést. Temetése február 24-én, szerdán délután volt a farkasréti temető halottasházából, ahol Akadémiánk küldöttségileg jelent meg, ravatalára koszorút helyezett s *Szabó Zoltán* kartársunk Akadémiánk nevében búcsúbeszédet mondott.

Kemenes Illés és *Entz Géza* akadémikus társaink elhunytá felett érzett részvétünket rövid felállással fejezzük ki!

Adjon nekik a Mindenható örök nyugalmat s az örök világosság fényeskedjék Nekik.

3. A részvét kifejezése után *Papp Károly* főtítkár a következő kérést terjeszti az együttes ülés elé:

„*Entz Géza* kartársunk halála bizonyos tekintetben elvi kérdés elé állítja Akadémiánkat.

Ugyanis Ügyrendünk arról nem intézkedik, hogy az ajánlott, de időközben elhunyt tag tiszteleti taggá megválasztható-e?

A IV. osztály imént megejtett jelölő ülésén azonban úgy határozott, hogy *Entz Géza* egyhangú közfelkiáltással, halála után 6 nappal, tiszteleti tagul jelölte. Ugyanis Alapszabályaink 20., 21. pontja alapján tiszteleti és külső tagot az osztály-ülés felkiáltással is javaslatba hozhat az Együttes Ülésnek. Ennek alapján a IV. osztálynak azon egyhangú kérelmét terjesztem a Tisztelt Együttes Ülés elé, hogy boldogult *Entz Géza* tagtársunkat, a kiváló természettudóst, Akadémiánknak 20 év óta rendes tagját, s a Fraknói-díj tulajdonosát, halála után 6 nap múlva, *tiszteleti taggá* választani metóztassék.

Papp Károly főtitkár előterjesztése után Elnök felteszi a kérdést, hogy az együttes ülés hozzájárul-e a IV. osztály kéréséhez.

Többek hozzászólása után, amelyek során bizonyos elvi aggodalmak is felhangzottak meghalt tagtársunknak megválasztása ellen, Elnök felkéri azon tagokat, akik *† Entz Géza*t közfelkiáltással tiszteleti tagul óhajtják megválasztani, hogy álljanak fel. A jelenlevő 60 tag közül 56 feláll és 4 ülve marad.

A szavazás megtörténvén, Elnök határozatilag kimondja, minthogy titkos szavazást senki sem kért, az Együttes Ülés közfelkiáltással *Entz Géza* boldogult tagtársunkat az Akadémia tiszteleti tagjául választotta.

4. Elnök felkéri a főtitkárt, hogy terjessze elő az osztályoktól beérkezett jelöléseket. Főtitkár jelenti, hogy az I. osztály rendes tagul *Eröss Alfréd* 11 szavazattal egyhangúlag jelölte; a II. osztály rendes tagul *dr. Juhász Kálmán* 10 szavazattal egyhangúlag jelölte, ellenben *dr. Haiczl Kálmán* nem kapta meg a szükséges $\frac{2}{3}$ többséget; a III. osztály tiszteleti tagokul *dr. Sziklay Jánost* és *dr. Vargha Damján*t 10—10 szavazattal egyhangúlag jelölte, ellenben a rendes tagságra ajánlott *dr. Bálint Sándor* nem kapta meg a $\frac{2}{3}$ többséget; a IV. osztály rendes tagságra a következőket jelölte: *dr. Duzár József* 26 szavazattal 4 ellen, *dr. Plank Jenő* 26 szavazattal 4 ellen, *dr. Szabellédy László*t 27 szavazattal 3 ellen és *Vizer Vilmos*t 20 szavazattal 10 ellen. A szükséges $\frac{2}{3}$ többséget nem nyerték el *dr. Berkes Zoltán*, *dr. Keselyák Adorján* és *dr. Szőkefalvi Nagy Béla* jelöltek.

5. Elnök elrendeli a titkos szavazást az osztályoktól jelölt tudósokra és a szavazatszedéssel *Papp Károly* főtitkárt, *Horváth Konstantin* osztálytitkárt és *Dudich Endre* osztálytitkárt bízta meg. A titkos szavazás eredményét Elnök a következőkben hirdeti ki:

Az I. osztályban rendes taggá választották *dr. Eröss Alfréd* kolozsvári főiskolai tanárt 56 szavazattal;

a II. osztályban rendes tagul *dr. Juhász Kálmán* kübekházi plébánost 56 szavazattal;

a III. osztályban tiszteleti tagokul *dr. Sziklay János* író 53 szavazattal 3 ellenében, *dr. Vargha Damján* pécsi egyetemi tanárt 56 szavazattal;

a IV. osztályban tiszteleti tagul *dr. Entz Géza*t halála után 6 nappal közfelkiáltással;

rendes tagokul *dr. Duzár József* pécsi egyetemi tanárt 56 szavazattal, *dr. Plank Jenő* műegyetemi tanárt 56 szavazattal, *dr. Szabellédy Jenő* Pázmányegyetemi tanárt 54 szavazattal 2 ellen, *Vizer Vilmos* budapesti bányavezérigazgatót 52 szavazattal 4 ellen.

6. Elnöklő másodelnök jelenti, hogy Ügyrendünk 32. pontja alapján a megválasztott tagokat megerősítés végett az elnökség fölterjeszti Magyarország Főmagaságú Bíboros-Hercegprimásához, mint Fővédőnkhez.

7. Elnöklő másodelnök melegen köszönti az ülés végén megjelenő *Vargha Damján* pécsi egyetemi tanár urat, akit csak az imént választottunk titkos szavazással egyhangúlag tiszteleti taggá.

Vargha Damján ömeltósága kezdettől fogva tagja a III. osztálynak, amelynek 1916-tól 1926-ig működő titkára volt, s azután is egyik legbuzgóbb tagja.

Öméltóságát a dunántúli tagok vezérének tekintjük, aki az elmúlt tanévben mint a pécsi egyetem rector magnificusa is dísz hozott Akadémiánkra. Az 1941. évben 1000 pengő adománnyal támogatta tudományos törekvéseinket, amivel nemes lelkületű tagunk példát mutatott a fiatalabb nemzedéknek a katolikus tudományos mozgalmak támogatására. A jó Isten áldását kéri jövő munkásságára.

Vargha Damján megköszöni a Másodelnök Úrnak, s a Tekintetes Együttes Ülésnek kitüntető szíveségét, s egyben jelzi, hogy az Akadémiai Almanach II. kötetének kiadását szívesen vállalja, amelyet a főtítkárnak is bejelentett.

Elnök a másodelnök megköszönve az Ülés tagjainak buzgó érdeklődésüket, egyéb tárgy híján az ülést berekeszti.

Kelt Budapesten, 1943 február 26-án. Jegyezte *Papp Károly* főtítkár. Látta *Pataky Arnold* elnök a másodelnök. Hitelesítik: *Aistleitner József*, *Várdai Béla*, *Wodetzky József* osztályelnökök.

6. Jegyzőkönyv az I. osztály 1943 március 5-én tartott üléséről.

Elnök: *Aistleitner József* osztályelnök.

Megjelentek Horváth Konstantin, Kratochvil Károly, Láng Nándor, Marczell Mihály, Meszlényi Zoltán, Nékám Lajos, Papp Károly, Pataky Arnold, Pázmány Zoltán, Radó Polykár, Szunyogh X. Ferenc, Vargha Damján, Várdai József, Várdai Béla akadémiai tagok.

Továbbá: Ivo de Gay horvátországi miniszter, budapesti nagykövet, Angyal Ervin O. S. B., dr. Balogh Albin, Berkovics Ilona, Berkovics Vilma, dr. Falenbüchl Ferenc ny. kir. főigazgató, Felber Gyula dr. kanonokplébános, Fitz József, Fruchtl Ede, Gergelyi Tóbiás Maurinum Pécs, báró Gudenus Gézáné, Kelemen Krizosztom pannonhalmi főapát, Kemény Dózsa O. S. B., Koref Károly, Mészáros Károly, P. Pfleger F. O. F. M., Rác Sándor, Reiner Irma, Révay János, Riseczky Benjámin, Solymos Vendel, Söveges Dávid, Szentkláray Sarolta, Szepes Alfréd O. S. B., Tanodi Gizella, Tanodi Hatno, dr. Tóth László egyetemi tanár és a horvátországi követség számos tagja, mint vendég.

Elnök köszönti *Kniewald Károly* zágrábi egyetemi tanár urat, aki *Kühár Flóris* és *Radó Polykár* bencés tanár urak meghívására immár másodízben tiszteli meg a Szent István Akadémiát előadásával. Tolmácsolja *Serédi Jusztinián* bíboros-hercegprímás Elnök Úr öminenciájának üdvözlését, aki képviselőtében *Meszlényi Zoltán* főltszentelt Püspök Úr önaméltóságát küldötte az előadás meghallgatására.

Aistleitner József osztályelnök a következő német beszéddel köszönti *Kniewald Károly* kültagot:

Verehrter Herr Professor!

Es gereicht uns zur ganz besondere Freude, Sie sowohl im Namen des Präsidenten der S. Stephans Akademie: des Herrn Fürstprimas von Ungarn, als auch im Namen sämtlicher Mitglieder der Akademie hochachtungsvoll und herzlich begrüßen zu können. Dieser Gruß gilt sowohl dem anerkannten Fachmann im Gebiet der Geschichte der Liturgie, als auch dem wissenschaftlichen Repräsentanten der kroatischen Nation, mit welcher wir den gleichen Schritt halten sowohl in Werken des Friedens, als auch in kameradschaftlicher Treue am Schlachtfeld. Ich ersuche Herrn Professor, uns mit ihrem wertigen Vortrag, dessen Titel: «Die ältesten Offizien zu Ehren ungarischer Heiligen», beehren zu wollen.

1. *Kniewald Károly* zágrábi egyetemi tanár kültag megtartja előadását: A magyar szentek legrégibb zsolozsmáiról, amely német nyelven a következő címet viseli: Die ältesten Offizien zu Ehren ungarischer Heiligen.

Előadása után az osztályelnök következő szavakkal köszöni meg az előadást:

Verehrter Herr Professor!

Wir danken Ihnen bestens für ihren lehrreichen und lebhaften Interesse

wachrufenden Vortrag über ein Thema, das der Akademie unter Andern auch wegen dessen ungarischen Beziehungen ganz nahe steht. Er beleuchtet so recht die *Communio Sanctorum*, eine große Tatsache innerhalb der katholischen Kirche, eine Gemeinschaft und ewige Eintracht der Erlösten im Jenseits und das Postulat der Eintracht der christlichen Völker im Diesseits. Leider ist zugegeben, daß der Abglanz des ewigen Friedens recht oft nicht imstande ist, die Wolken menschlicher Mißverständnisse und menschlichen Egoismus und Hasses durch zu brechen. Die *Ecclesia militans* ist in unseren Tagen arg zerrissen; die christlichen Völker befenden einander, anstatt gemeinsam gegen die Mache des Antichrists vorzugehen. In diesem Kampf um eine andere Welt ringt Kroatien und Ungarn sicher nicht aus Haß; sie wollen ja nichts anders, als ihre Eigenart und Existenz weiter behaupten und befestigen.

Es heißt in einem Psalm (124, 1—4):

Wäre nicht der Herr für uns gewesen . . .
 Wäre nicht der Herr mit uns gewesen,
 Dann hätten sie uns lebend verschlungen,
 Da ihr Zorn wider uns entbrannte!

Es darf uns niemand übelnehmen, wenn wir nicht das Verschlungenwerden wählen. Nicht nur aus berechtigter Eigenliebe nicht; es regt sich sogar etwas Feindesliebe dabei. Unsere beiden Nationen würden nämlich den Feinden ziemliche Magenbeschwerden bereiten. Diese wünschen wir ihnen nicht und nimmer.

2. *Jánosi József* S. J. rendes tag: «Az immanens és transcendens cél az etikában» című értékezését felolvassa az osztálytitkár.

Elnöklő másodelnök megköszönve az előadó uraknak az értékes felolvasásokat, s megköszönve a tagoknak és vendégeknek szíves érdeklődését, az ülést bekecszti.

Kelt Budapesten, 1943 március 5-én. Jegyezte Horváth Konstantin osztálytitkár.

7. Jegyzőkönyv a II. osztály 1943 március 12-i üléséről.

Elnök: *Dőry Ferenc* osztályelnök.

Megjelentek: *Balanyi György*, *Bártfai Szabó László*, *Friedreich Endre*, *Hüttl Dezső*, *Jajczay János*, *Láng Nándor*, *Meszlényi Antal*, *Nékám Lajos*, *Papp Károly*, *Pataky Arnold*, *Pázmány Zoltán*, *Sziklay János*, *Theiss Ede* és *Várdai Béla* akadémiai tagok.

Továbbá: *Berkovits István*, *Bíró Imre*, *Bozi Ferenc*, dr. *Csapodi Csaba*, *Dobrovits Jenő*, *Fridvalszy József*, *Früchtl Ede*, báró *Gudenus Gézáné*, *Gruber Miklós*, *Juhász Miklós*, *Kolozsváry Lajos*, *Mátrai János*, *Mihalkó Béla*, *Nádor Ferenc*, dr. *Papp László*, dr. *Párdányi Miklós*, *Péter Mihály*, *Reiner Irma*, *Rokka Pál*, *Szentgyörgyi András*, *Tomek Vince*, *Való Ferenc*, *Zimányi Gyula* vendégek.

Elnök üdvözölve az akadémiai tagokat és vendégeket, az ülést megnyitja és felkéri *Balanyi György* rendes tagot bejelentett előadásának megtartására.

Balanyi György rendes tag megtartja: «A magyar piaristák megtelepedési kísérletei Horvátországban» című előadását.

Elnök köszönetet mondva az előadó úrnak előadásáért s megköszönve a megjelent tagok és vendégek szíves érdeklődését, az ülést berekeszti.

Jegyezte *Meszlényi Antal* osztálytitkár.

8. Jegyzőkönyv a III. osztály március 19-én tartott felolvasó üléséről.

Elnök: *Várdai Béla* osztályelnök.

Megjelentek: *Baránszky Jób László*, *Brisits Frigyes*, *Erdősi Károly*, *Jajczay János*, *Kocsis László*, *Papp Károly*, *Pataky Arnold*, *Pázmány Zoltán*, *Sziklay*

János, Tóth László, Vargha Damján, Várkonyi Nándor, Zaymus Gyula akadémiai tagok.

Továbbá: dr. Angyal Endre, Baumgartner Melanie, Conlegner József, Fruchtl Ede, báró Gudenus Gézané, Hamvas Béla, Kárpáti Győző, Kenyeres Imre, Kozoca Sándor, Keresztúry Mária, Magyar Gyula, Magyar Gyuláné, Raffaelli R. Rafaela nővér, Szemző Aladár, Szira Béla, Várdai Béláné, özvegy Várkonyi Nándorné.

Elnök üdvözölve a megjelent tagokat és vendégeket, az ülést megnyitja.

Jelenti továbbá, hogy Pitroff Pál Ödön osztálytitkár úr kimentette távollmaradását s ezért a mai ülés jegyzőkönyvének vezetésére felkéri Zaymus Gyula rendes tag urat.

Zaymus Gyula titkárhelyettes felolvassa Pitroff Pál Ödön osztálytitkár következő jelentését:

„Tekintetes Akadémia! Mélyen tisztelt kedves Vendégeink!

Igaz testvéri szomorúsággal, még az elfojtott sirással emlékezem meg Radványi Kálmán tagtársunk elhunytáról. Azok közé a csendesen építő jelesek közé tartozott, akiknek nemes hivatás a munka, akiknek öröm, ha lelkük szavát követve tevékenykedhetnek s ezért nem is gondolnak az elmaradt jutalomra. A magyar mesék csillagszemű embere volt, ragyogást árasztott maga körül és boldognak érezte magát, mert azt gondolta, hogy mások övezik fénnel. A donum paedagogicum vitte a tanári pályára és szerényen azt hitte, a paedagógia ad neki dísz, nem ő annak. Ezt a díszet akarta megszolgálni akkor, amikor erején felül is dolgozott. A legjobb, legszívbemarkolóbb példakép lebegett előtte, gróf Majláth Gusztáv Károly püspök atyánk, Erdély apostola, a tanulóifjúságnak a hithez vezetője, ezer gondja közt is dédelgető atyja, a Regnum Marianum megalapítója, Prohászka Ottokár szerény szálláscsinálója, a keresztény Magyarország palántáinak halszávú gondozója, Radványi Kálmán a Regnumban töltötte meg a lelkét és tehetségét azzal a majdnam kiapadhatatlan erővel, amely jó három évtizedes pályája folyamán a magyar katolikus nevelés virrasztójává tette. A cserkészlet elindulása, a nevezetes tutajkirándulás óta ő volt a „Zászlónk”-nak, a középiszkolai ifjúság melegforrásának, gyógyító, szilárd jellemeket fejlesztő lapjának mindenesé, majd vezető szerkesztője. A szárnypróbálgatók tollait sohasem kuszálta meg, valami megható gyengédséggel tudta őket simogatni és felfelé lendíteni. Finom ízlése megérezte, mi a tehetség, mi a jóakarát s ez utóbbit is be tudta állítani a Majláth-eszmék szolgálatába, a Prohászka-eszmék előkészítő iskolájába. Költő volt, jeles prózaíró, a magyar szó ízes dalosa, nem úttörő, de a megtört út mélyítője, kikövezője, az ifjúsági irodalom tapintatos művésze. Az iskolában csak ezreket nevelt, az irodalom segítségével százezreket. Sirjánál megszólalt a hála, a szeretet... és felzokogott saját kis családja, azok, akik a családító gondjára szorulnának. De nagy az Isten!...

Nemes eszményeink szolgálatában eltöltött hosszú évtizedek érdemeiért némi külső jelet óhajtották adni két kiváló tagtársunknak: Sziklay Jánosnak és Vargha Damjának, amikor tiszteleti tagjainkká választottuk őket. Sziklay János meg abból a nemzedékből való, amely sok-sok áldozattal, nélkülözéssel, de törhetetlen idealizmussal dolgozik ma is ifjúkorában megindított munkája egyre terebélyesebb kiterjedéséért. Hogy mit adott nemzetének, azt vázlatosan kiemelte az „ajánlás”. Amit mi tudtunk neki adni, az csak a hűség, a megbecsülés, a szív melegének a kifejezése. Áldja meg a Mindenható továbbra is erővel, egészséggel és kérjük, tartson meg bennünket régi, nekünk oly jól eső szeretetében.

Vargha Damján a középkor kutatója, sok-sok jeles értekezés és könyv írója, nehéz irodalmi problémák felvetője és megoldója. A szerzetes szent munkaszeretetével dolgozik négy évtizede. Az elmerülő tudós, a lelkes magyar, a nemes férfiú harmónikusan egyesül benne a jövő nemzedéket szívvel nevelő lelkiatyával. Nemzeti művelődésünk a tudomány jeles bajnokát együtt fogja emlegetni benne a pécsi

egyetem ifjúságának katolikus nevelőjével s a messze jövőbe kiható intézmény, a Maurinum alapítójával. Fény nevére, áldás életére!

Meleg szívvel emlékezem meg Kocsis László költőről, aki fejlődése útján új állomásra ért azzal, hogy megkapta a Szent István Társulat római ösztöndíját. Az aeterna Rómában új élményekben fürdetheti meg lelkét s mint annyi jeles elődje, hitünk forrásainak színeivel ékesítheti tehetségét.

1. *Várdai Béla* osztályelnök felkéri *Várkonyi Nándor* rendes tagot székfoglalójának megtartására. *Várkonyi Nándor* megtartja székfoglalóját, amelynek címe: *Az egyházatyák lelki világa*. (A katolikus világirodalom történetét tárgyaló művéből.)

Dr. Várkonyi Nándor köszöntése

székfoglalójakor, a III. osztály 1943. évi március 19-én tartott ülésén. *Várdai Béla* osztályelnök a következő beszéddel köszönti a székfoglalt rendes tagot:

Kilenc tagtársunk szép ajánlására választottuk meg t. Tagtársunkat a mult esztendőben mint irodalomtörténészt, esztétikust és műfordítót osztályunk rendes tagjává. Pécs, ahol ezidőszent mint az egyetemi könyvtár tisztviselője, az újabb irodalmunk és a külföldi irodalmak kapcsolatai tárgykörből az ottani egyetem magántanára, a dunántúli írók útját egyengető Janus Pannonius-társaságnak alelnöke s az ugyanoly célzatú «Sorsunk» folyóirat szerkesztője működik, szeretett, multjában is szívesen búvárolt szülőhelye egyúttal. Diákpályája Nyitrához, bölcsészeti tanulmányai a budapesti Pázmány Péter-tudományegyetemhez fűzik. Katonája volt az első világháborúnak; egy gránát légnyomása tönkretette hallását, úgy hogy a hazájukért egész életre szóló áldozatot hozottak közt az ő helye is. 1919-től számítandó, tehát idestova negyedszázados írói munkásság áll mögötte, s ennek mérlegelése alapján ajánlói azt a véleményüket nyilvánították, hogy az említett munkakörben «kevés ilyen értékes emberünk van», s ehhez a véleményükhöz részemről is szívesen csatlakozom.

Már kisebb dolgozatai közt is vannak méltán említendőek. Az *Elmek — eszmék* (1935) kilenc essayje alapos világirodalmi tájékozottság bizonyossága, főképp a katolikus szellemet sugárzó jelenségek felé. Foglalkozik bennük a nő és a lángész problémájával Weiningernél, párhuzamot állít a katolikus szellemű francia és német irodalom közt, vizsgálja az irodalmában nyilvánuló orosz lelket, Gide «független» művészetét, Claudel jelentőségét, szól a civilizáció sorsának tragikus beállításáról Henry Bordeauxnál, keresi az optimizmus nyomait Madáchban, figyeli a pásztorregény feltűnését a francia forradalom küszöbén. Egyike legszínvonalasabb keresztény szellemű essay-köteteinknek a világirodalom köréből. Az előadásnak itt-ott nehézkességéért kárpótolt a fejtegetések mélysége.

De jeleül, hogy a magyar irodalom is mennyire érdekli egyidejűleg, ugyanazon évben kiadja *Magyar katonaköltők* című kötetét is. Szellemtörténeti bevezetés után a magyarság katonai lelkületéről s ebben is gyökerező költőiségéről itt már inkább a nagyközönséget szem előtt tartó, könnyedebb előadásban megy végig katonapoétáink során, Tinódytól Bárd Miklósig és Gyóni Gézáig.

Érdekes, kedves gyarapodása Petőfi-irodalmunknak *Petőfi arca* (1939) c. kötetkéje. Ugyancsak Petőfi egykorú ábrázolatait tárgyalja kimerítően s a kérdést eldöntően, hanem ennek során többször a költő egyéniségére is ügyesen, ötletesen rávilágít.

Ez önálló kötetek mellett nagyszámúak a különböző folyóiratokban, utóbb s jelenleg saját, már említett folyóiratában megjelent dolgozatai. Egyaránt tükrözik nagy érzékét költészetünk legújabb fázisai iránt, kiállását a katolikus szellemű, valamint az új népies költészet mellett, szerető törődését a dunántúli költészet sajátos jellegével, színeivel, úgy hogy ezekben az írásaiban újonnan követhetjük nagy műveiben kialakult és érvényesített felfogását. Méltó az említésre, hogy

Bangha Béla Katolikus Lexikonában ő volt a világirodalmi rész szerkesztője s több mint száz cikknek, köztük néhány összefoglalónak szerzője. Ismertette továbbá újabb költőinket egy francia anthologia számára is.

Pályája első felébe esnek verses és prózai műfordításai is. Balzac, Poe, Amadäus Hoffmann mellett a katolikus szellemű francia regényirodalom több jelesének (Bazin, Huysmans, Baumann, de Maistre) műveit ültette át hivatottan nyelvünkre.

Reprezentatív műve azonban az újabb magyar irodalomról írt nagy munkájának két kiadása. Az első, *A modern magyar irodalom*, 1927-ben jelent meg Pécssett, több mint ötödfélszáz lapnyi terjedelemben. A Riedl Frigyes szellemének ajánlott mű Arany halálától 1928-ig tárgyalja három részben irodalmunkat, végül az elszakított részek irodalmát is áttekintve. A tudás épügy kitünteteti, mint a fejtegetések bátorsága, a korfestés iránti érzék épügy, mint a kritikai szellem, mindezekben felül pedig fölényes eltájközödás a világirodalmi vonatkozásokban. Következtesen kiépíti benne azt az egész munkásságán végigvonuló alapfelfogását, hogy a kor-szellem változásai befolyásolják elhatározó erővel az irodalom menetét. Sok szép jellemképe közül csak taláalomra említjük a Peteleiét, Tolnaiét, Baksayét. Minél közelebb kerül azonban kortársaihoz, a látás hibátlanságát ő sem bírja minden esetben érvényesíteni. Mert itt a látással fordítva van, mint a fizikai világban: minél távolabbról látjuk az egyéneket, műveket, irányokat, annál határozottabban, kibélyegzettebben mutatkoznak; s minél közelebből, a kortárs szemével, annál bizonytalanabban. Ő is egyre inkább felfogásuk fiziognómiáját emeli ki belőlük, semmint a művészi értékelés szempontjait alkalmazza rájuk. S természetesen elkerülhetetlenül érvényesül a kortárs jószívűsége is mind a méltatásokban, mind a kiválogatásban mértéktartást illetőleg. Talán túlkorai is még az irodalom jelenének ezt a seregszemléjét történelemnek nevezni; inkább folyamat az még, mint történelem; akárhány neve legfeljebb csak irodalomtörténeti lexikonba való. T. tag-társunknak érdeme, hogy ezt már 15 évvel Pintér Jenő két posthumus kötete előtt megselekedte. Érthető, hogy a feladat sziszifuszi jellegét egyikük sem tudta el-tüntetni.

Sok tekintetben más jellegű e műnek második, a mult évben *Az újabb magyar irodalom* címmel megjelent kiadása. Szintén közel 600 lapon immár az utóbbi 60 év irodalmán vezet végig, 1880-tól 1940-ig. Tizenöt év után nemcsak előadásában lett folyamatosabb, a felesleges idegen szavaktól is megtisztultabb, helyes meglátásokban gazdagabb, hanem — főkép utolsó nagy szakaszára értve — tulajdonkép más mű is. Ebben irodalmunk utolsó két évtizedét *Népi irodalom* elnevezés alá foglalva tárgyalja. Finom kritikai érzéke ebben a tolongásban sem hagyja el, sokat meglát az Ady utáni, tőle független fejlődésből, azonban mind az előrebocsátott általános részben, mind az egyes írók bemutatásánál követett gyakorlatában a népi közösséget szolgáló irodalom mellett nemcsak zászlót bont, hanem az alakulásban levő irányt máris diadalmasnak látja és hirdeti, úgyhogy a szemlélődő kortárs álláspontjáról (a történetíróit nem is említve) a propagandista síkjába lép át. Alapmeggyőződése, hogy az irodalom kollektív jelenség, tiszta irodalom nincsen. Ahogy az akadémiai ajánlás mondja róla: «Az irodalom értékét és életerejét, jelentőségét abban látja, milyen mértékben tud a nemzeti és társadalmi életből problémákat, mint szükségleteket felvetni és újabb gondolatokat, eszméket, irányelveket termelni, illetve kijelölni». Ezt a követelményt az új népi irányban látja megvalósulva s övé minden lelkesülése. Egy tiszteltetreméltó s nem is joggal álláspont túlzása ez. Mert elfogadható, hogy a költészetnek mindig valamely nemes, a közre szükséges célzatot kell szolgálnia, különben nincs komoly létjogosultsága. Ám, ha a költészet vállalhata is a tendenciát, csak addig a határig teheti, amíg az bele tud olvadni a mű költői jellegébe, ahogy Eötvösnél is ez az eset. S éppen ennek kivizsgálását nem kapjuk meg, sőt szinte elengedve látjuk a könyvnek ebben a részében. A szerző előtt kedves tendencia már magában *salvus conductus* az irodalomban s lesz mellette enyhébben kezelt vagy éppen másodrendű kérdéssé a művészi alakításé. A népközösség szolgál-

latának odaállítás a költészet feladatául lehet tervszerű, talán hasznos szolgálatokat is ígérő nemzetpolitikai eszköz, de ha túltengő célzatossággá lesz, a költészet halálát is jelentheti. A népi és polgári költészet szembeállítás a pedig nem fogadható el azzal az indoklással, hogy az utóbbi inkább befelé néző, önelemző, mint agitativ jellegénél fogva dekadens volna. Hiszen az önelemzés pótolhatatlan, legbecesebb eszköze a lelki finomodásnak, gazdagodásnak s erre nem az írónak, a költőnek kell-e elsősorban törekednie?! Hisszük, hogy igen. Tagtársunk kitűnő tulajdonságaival mind a nemzeti irodalom egysége, mind a művészi alapjelleg védelme érdekében meg fogja találni a legmegnyugtatóbb bemutatás módját erre az időszakra nézve is műve jövőendő új kiadásában.

De méltatlanság volna említés nélkül hagyni ez alkalommal a tavaly oly nagy sikert aratott nem irodalomtörténeti művét. A *Szíria oszlopaiban* a nyugati földtekére terjedő atlanti műveltség szellemi és régészeti emlékeit gyűjtötte össze, bennük keresve az európai művelődés eredetét. Törekszik kimutatni, hogy az emberiség hagyományai, mítosz- és mondaköre sokban összefügg a régészeti emlékek tanúságaival, a történelem és természettudományok eredményeivel. A világ keletkezésére, az ember formálódására, kultúrák alakulására keres feleletet egy oly korban, mely a kulturáltság és civilizáció egyensúlya helyett egyre kizárólagosabban halad az utóbbi felé. Művét, amiért a szent könyveket a vallástörténeti jelenségek egyikéül kezeli, szigorú bíráló érte. De tán nem ez a legméltányosabb szempont hozzá. Úgy nézem, kimenekülési kísérlet ez a könyv írója részéről és olvasói számára a bennünket egyre jobban szorongató, fojtogató jelenből, azt mondhatnók: egy drámai költemény merészségével. Aminthogy valamiképp az is ez a mű, prózában írva. Impozánsan mutatja szerzője érdeklődési körének nagyságát, rendkívüli olvasottságát, de egyúttal lebilincselően érdekfeszítő előadását is.

Jelen műve pedig, melyből most egy részletet hallhattunk, amennyire közel áll tárgyánál fogva is Akadémiánk szelleméhez, éppannyira egyedülálló jelenség is irodalmunkban, úgy hogy önmagában is indokolhatná köztünk helyetfoglalását. Ilyennek megírására csak az vállalkozik, akinek a katolicizmus irodalmi sorsa a szíven fekszik.

Csak így nagyjában tekintve végig eddigi működése főbb eredményeit, méltán kell irántuk tisztelettel, elismeréssel adóznunk. Tisztelt Tagtársunkat egyaránt kitünteti a szellem mélyenjárása, az előadás eredetisége, a hatalmas tanulmány, a rendkívüli munkaerő s köznek használni kívánó lángolás. Eddigi művei után nemcsak kívánhatunk, hanem bizvást jósolhatunk is számára újabb fejlődést, emelkedést, egyre értékesebb alkotásokat. Abban a reményben, hogy ebből a jövőendő munkásságából fog juttatni minél szebbet és minél többször a Szent István Akadémiának is, most elhangzott székfoglalója alapján örömmel fogadom és nyilvánítom Akadémiánk teljes jogú tagjának.

Várkonyi Nándor köszönete az elnöki üdvözlésre.

Mélyen tisztelt Osztályelnök Úr!

A nagy tisztesség és kitüntetés, hogy a Szent István Akadémia tagjainak díszes sorában széket juttatott nekem is, az én szememben, megvallo, nem csupán jutalmat vagy kitüntetést jelent. Voltak, lehetek idők, amikor egy-egy megtámadhatatlan eszme szolgálata megtámadhatatlan erkölcsi pozíciót jelentett az őket szolgálók számára is. Ma azonban, minden eddigi értékrendszert felforgató korunkban, nem elegendő az eszméket pusztán képviselni, mintegy reprezentálni őket művünk vagy jellemünk által, szolgálatuk ma harcot követel. Midőn a Szent István Akadémia tagjainak sorába iktatott, úgy éreztem magam, mint akit sorozómérce alá állítanak s kimondják rá, hogy a szolgálatra alkalmas. Nem kicsiny tisztesség alkalmasnak minősíteni annak az eszmének szolgálatára, amelyet a katolicizmus hirdet kétezer éve már, de nem jelenthet egy pillanatnyi pihenőt sem, elégedett megállapodást

vélt vagy valóságos eredmények mellett, hanem csatasorba állítást, az újonc számára kijelölt helyet az eszme harcedzett katonái közt. Igérem — s ebbe a szóba köszönetem és hálám minden mély érzését belefoglalom —, minden erőmmel igyekezni fogok, hogy hű bajtársnak, jó katonának mutakozzam.

2. *Várdai Béla* osztályelnök felkéri *Kocsis László* rendes tagot bejelentett előadásának megtartására.

Kocsis László rendes tag bemutatja újabb költeményeit.

Kocsis László köszöntése versei felolvasása alkalmából, 1943 március 19-én.

Várdai Béla osztályelnök a következő beszéddel üdvözlzi az előadót:

Kedves Tagtársunk!

Talán nem sokan tudják a teremben, hogy amikor most legújabb verseid bemutatása alkalmából köszöntlek, egyúttal itt az ideje, ha szerény készületlenséggel is, de annál őszintébb örvendezéssel költői pályád negyedszázadát is ünnepelnem. Mert 1917-ben volt, tehát éppen letelt 25 éve, hogy első versköteted megjelent. A *Kolostori csend*, melyet a Katolikus Szemlében annakidején én is méltattam, a világtól elhúzódo, igénytelen, hitében boldog lélek harmóniájának volt szívhez szóló hangon, friss festőiséggel, kedvesen csengő-bongó előadással kifejezője. Tovább vitted ezt a motívumot *Szent Ferenc virágoskertje* (1923), *Aranyámpolna* (1925) és *Szent Ferenc miséje* (1928) c. köteteidben, de hozzákapcsolva egyfelől, nyilván Harsányi Lajos hatása alatt is, a hitünk, Egyházunk nyilvánulásaiban, szertartásaiban rejlő ragyogást, artisztikumot, másfelől a szülőföld, a vasi táj nyújtotta bájos motívumokat is, rá-ráborítva ezekre a történeti hangulatok színes fátylát is, legszívesebben a régi kuruc hangulatoknak hol humorosan elmélázó, hol tragikusan felsíró hangnemében. Jött aztán a nyár, a férfikorba eső Sturm und Drang, a felviharzó expresszionista hév, a Verhaeren—Mécs-szerű sorokban is alig férő: a *Mindennapi kenyerünk*-nek (1931) olykor a kozmikus költészet terére átcsapó darabjai, de a régi, kedves, halk hangnak is meg-megszólaltatásával, feltöltő gyermekkori emlékek hatása alatt. S jött végül — eddig legújabb fázisú — költészetednek teljesen kialakulttá, mondhatnám klasszikussá formálódása egyrészt A *dóm* (a pécsi) (1938) artisztikumát elragadó változatossággal és hangulatossággal festő szonettjeidben, másrészt szülőfalud, honi tájad szeretetének, gyermekesorod élményeinek, alakjainak valami bevégzett tökéletességgel emléket állító legutóbbi verskötetedben, a *Falum képeskönyvében* (1941). Ez a két kötet jelenti és szeretetteti velünk a mai Kocsis Lászlót.

Ennyit látunk ma belőled. A többi, a folytatást csak Te sejtjed-látod még, az a Te titkod. Mi csak azt szemléljük örömmel, hogy amikép az ember eljutott a férfikor nyarába, azonképp költő is alkotóereje teljességébe s ezért a legszebb reményekkel nézhetünk még sok-soknak kívánt következő éveid alkotásai elé.

S ha kívánhatunk is valamit: érd el a báj, a lelki összhang, a merengés, a mélabú, a harsogó keserv stációi után az élet csúcsai felé haladtodban a fenséges magaslátat is. Segítsen ebben az urbs aeterna, mindnyájunk édesanyja, Róma viszontlátása is, ami végett a Szent István-Társulat nemcsak elismerése, hanem Tőled még sokat várása jelül is örömmel nyújtotta tegnap Néked utazási ösztöndíját. De akár eljuthatsz még ebben a világégésben oda, akár csak álmodozhatsz feléje, virágozzék még sokáig, egyre szebben költészeted fája a Dunántúl bájos kertjében! Ezzel az óhajjal köszönöm meg mindnyájunk nevében most bemutatott szép új verseidet.

Várdai Béla osztályelnök köszönetet mondva a megjelent tagoknak és vendégeknak a szíves érdeklődésükért, az ülést bezárja.

Budapesten, 1943 március 19-én. Jegyezte: *Zaymusz Gyula* titkárhelyettes.

9. Jegyzőkönyv a Szent István Akadémia 1943 április 2-án tartott együttes üléséről.

Elnök : *Pataky Arnold* másodelnök.

Megjelentek : *Aistleitner József*, *Balanyi György*, *Bartha József*, *Bozóky Kálmán*, *Déry Ferenc*, *Jajczay János*, *Kadić Ottokár*, *Kratochvíl Károly*, *Kühár Flóris*, *Meszlényi Antal*, *Marek József*, *Papp Károly*, *Pázmány Zoltán*, *Plank Jenő*, *Réthly Antal*, *Szbellédy László*, *Sziklay János*, *Várady József*, *Várdai Béla*, *Wodetzky József*, *Vizer Vilmos*, *Zsivny Viktor* akadémiai tagok.

Továbbá : *Álgya Pap Sándorné*, *Csáthy György* alezredek, dr. *Dambrowszky Imre* volt pécsi egyetemi rektor, *Fleissig Sándorné*, *Fráter Jenő* altábornagy, *Früchtl Ede*, *Gábory József*, báró *Gudenus Gézané*, *Lantos Lajos*, *Majzik Viktor*, dr. *Oswald István* m. k. titkos tanácsos, *Papp Károlyné*, dr. *Stesser János*, özvegy *Szmrecsányi Antalné*, dr. *Szmrecsányi Sándorné*, *Reiner Irma*, *Rakovszky Jenő* ezredes, *Radisics Elemér*, *Udránszky Mária* vendégek.

Elnök az ülést megnyitván, jelenti, hogy a *mai ülésről* kimentették magukat *Szinyei Merse Jenő* m. k. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr öngyméltósága, aki csak most érkezett vissza Berlinből, *Haász Aladár* m. k. vallás- és közoktatásügyi miniszteri o.-főnök úr öméltósága Győrbe utazása miatt, továbbá *Kriston Endre* fölszentelt püspök, nagyprepost, az egri káptalan helynöke öngyméltósága bokros teendői miatt, *Dózár József* pécsi egyetemi tanár úr öméltósága nagy elfoglaltsága miatt.

Elnök köszönti dr. *Dambrowszky Imre* volt pécsi egyetemi rektor úr öméltóságát, aki az egri papság képviselőtében megjelenésével mai ülésünk fényét emelni szíveskedett, köszönti a *Szmrecsányi-család* megjelent képviselőit, a vendégeket s Akadémiánk megjelent tiszteleti és rendes tagjait.

I. *Pataky Arnold* másodelnök, tiszteleti tag megtartja «*Mátyás király születésének 500 éves fordulója*» címen elnöki megnyitó beszédét.

II. *Pataky Arnold* másodelnök, tiszteleti tag megtartja : «*Szmrecsányi Lajos* pápai trónálló, egri érsek emlékezete» című beszédét.

A megjelent tagok és vendégek tiszteletük és részvételük jeléül a nagy főpap emlékét felállással fejezik ki.

III. *Papp Károly* főtitkár ezután a következő jelentéseket terjeszti az együttes ülés elé.

«Tekintetes Szent István Akadémia! Mindenekelőtt elhunyt tagjaink emlékének szenteljünk néhány percet. Az idei év folyamán a következő tagtársaink költöztek át az örökkévalóságba :

1. *Dr. Kemenes Illés* bencés áldozópap, a Budapestvidéki tankerület királyi főigazgatója, aki január 3-án, vasárnap délelőtt 58 éves korában, Sopronban váratlanul elhunyt. A Pannonhalmi Szent Benedek-rendnek eme kiváló pedagógus tudósa csak 1942 február óta tartozott I. osztályunk tagjai sorába, s így váratlan halála mindannyiunkat megrendített. Temetése január 5-én, kedden délelőtt volt Sopronban a bencések templomából, s a szertartást Kelemen Krizosztom pannonhalmi főapát úr öngyméltósága személyesen végezte. Akadémiánkat a temetésen Fő-tisztelendő Radó Polykárp úr, az I. osztály rendes tagja képviselte.

2. *Entz Géza dr.*, a királyi magyar Pázmány Péter tudományegyetem bölcsészettudományi karán az általános állattan ny. r. tanára, s a tihanyi biológiai intézet igazgatója február hó 21-én, ugyancsak vasárnap délelőtt 68 éves korában hunyt el. Akadémiánk őt 1923 február havában választotta a IV. osztály tagjai sorába, s székfoglalóját 1930 április 4-én tartotta meg a következő címen : *Miért pusztulnak ki véglény tenyészeik.* Tanulmánya a IV. osztály Értekezéseinek II. kötetében, a 9. számban 8 szöveggörgető ábrával meg is jelent.

Ismeretes, hogy a Balaton állatvilágának kutatásai körül kifejtett munkásságáért az elmúlt évben Akadémiánk Entz Gézát a Fraknoi-díjjal jutalmazta, azonban a jutalmat kihirdető 1942 december 13-i ünnepi ülésen már nem tudott megjelenni, s levélben köszönte meg a kitüntetést. Nemeslelkű kartársunkat február

24-én, szerdán délután a farkasréti temetőben kísértük ki utolsó útjára, ahol Akadémiánk nevében Szabó Zoltán egyetemi tanár úr, a IV. osztály tagja búcsúztatta.

Minthogy idei február 26-i választó ülésünkre már kitűztük Entz Gézának tiszteleti taggá való ajánlását, azért halála után 6 nappal Akadémiánk Őt közfelkiáltással tiszteleti taggá választotta. A megválasztást Bíboros Hercegprimás úr Öminenciája, mint Akadémiánk Fővédője 1943 március 2-án kelt 1944. sz. leiratával megerősítette.

3. *Radványi Kálmán* gimnáziumi tanár, a Zászlónk szerkesztője, március hó 15-én, hétfőn 56 éves korában elhunyt. A Megboldogultat mint szépíró és kritikust Alszeghy Zsolt és Pinter Jenő ajánlására Akadémiánk 1927 február havában választotta a III. osztály tagjai sorába. Székfoglalóját 1928 március 30-án tartotta: «A jéniszjei magyarok» című elbeszéléssel.

Temetése március 18-án volt a budai farkasréti temetőben, ahol Akadémiánk nevében Brisits Frigyes tanügyi főtanácsos úr ömeltósága, a III. osztály tagja, búcsúztatta.

Mind a három elhunyt tagunk ravatalára koszorút helyeztünk, s javasolom, hogy emléküket mai ülésünk jegyzőkönyvében örökítsük meg.

Tiszteletünket és részvétünket rövid felállással fejezzük ki.

Adjon nekik a Mindenható nyugalom, s az örök világosság fényeskedjék Nekik!

IV. Ezen szomorú eseményekkel szemben Akadémiánkat mindjárt az év elején örvendesen érintette az a hír, hogy három kiváló akadémikus társunk megérdemelt kitüntetésben, illetőleg előléptetésben részesült.

1. A *Budapesti Közlöny* 1943 február 7-i számában olvassuk, hogy Magyarország főmeltóságú Kormányzója *Szinyei Merse Jenő* m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr előterjesztésére dr. *Fodor Ferenc* egyetemi nyilvános rendkívüli tanári címmel felruházott pécsi tankerületi királyi főigazgatót budapestvidéki tankerületi királyi főigazgatóvá kinevezte.

2. A *Budapesti Közlöny* 1943 január 9-i száma közli, hogy Magyarország főmeltóságú Kormányzója *Szinyei Merse Jenő* m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr előterjesztésére *Pitroff Pál* gimnáziumi igazgatói címmel felruházott budapesti VIII. kerületi állami gyakorló gimnáziumi tanárnak a tanügyi főtanácsosi gimnáziumi igazgatói címet, míg

3. *Váradi József* állami tanítóképző intézeti rendes tanár címzetes igazgató s az Országos Közoktatási Tanáchoz beosztott előadónak a tanügyi főtanácsos, tanítóképzőintézeti igazgatói címet adományozta.

Mind a három kitüntetett tudós Akadémiánknak régi buzgó tagja: *Fodor Ferenc* főigazgató úr 1934 óta a IV. osztályban, *Pitroff Pál* igazgató úr a III. osztályban 1927 óta működik, s 1936 óta az osztálytitkári állást tölti be, míg *Váradi József* igazgató úr 1937 óta az I. osztály ügybuzgó működő tagja.

Akadémiánk valóban hálás köszönetet mondhat *Szinyei Merse Jenő* m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr Önagymeltóságának, hogy három kiváló katolikus tudóst állított a hazai közoktatás három fontos őrhelyére. Fogadják a kitüntetett főigazgató, illetőleg tanügyi főtanácsos-igazgató urak ömeltóságaik Akadémiánk összességének legjobb kívánságait.

V. A február 26-i együttes ülésen megválasztott tagokat Bíboros Hercegprimás Úr Öminenciája, mint Akadémiánk fővédője a következő átirattal erősítette meg:

«Magyarország Bíboros Hercegprimása 1944. szám. Meltóságos dr. Papp Károly egyetemi ny. r. tanár úrnak, a Szent István Akadémia főtítkárának. Hivatkozva múlt hó 27-én kelt felterjesztésére: dr. *Eröss Alfrédnek* az Akadémia hittudományi és bölcséleti szakosztálya rendes tagjává, dr. *Juhász Kálmánnak* a történelmi, jogi és társadalomtudományi szakosztály rendes tagjává, dr. *Sziklay János és dr. Vargha Damján*nak a nyelvtudományi és szépirodalmi szakosztály tiszteleti tagjává, néhai

dr. Entz Géának a mennyiségtani és természettudományi szakosztály tiszteleti tagjává, továbbá Duzár József dr., Plank Jenő dr., Szabellédy László dr. és Vizer Vilmosnak a mennyiségtani és természettudományi szakosztály rendes tagjává a Szent István Akadémia 1943 február 26-i együttes ülésén történt megválasztását tudomásul veszem és a választást megerősítem.

Fogadja Méltóságod őszinte tiszteletem nyilvánítását. Esztergom, 1943. március hó 2-án. Serédi Jusztinián bíboros-herceprímás, esztergomi érsek.

A megválasztást mind a két tiszteleti és mind a hat rendes tag köszönettel elfogadta.

Fogadják a megerősített tiszteleti és rendes tag urak ez alkalommal Akadémiánk összességének legjobb kívánságait, azzal a kérelemmel, hogy magas színvonalú tudásukat a jövőben a magyar katolikus tudósok Akadémiájának javára gyümölcsöztetni méltóztassanak.

VI. *Serédi Jusztinián* bíboros herceprímás úr ömenciája azon alkalomból, hogy egyrészt esztergomi érseki kinevezésének 15 éves fordulóját, másrészt a Szent István Akadémia elnöki méltóságára való megválasztásának 10 éves fordulóját betöltötte, a Szent István Akadémia 1942 december 13-i ünnepi ülésén Papp Károly főtítkárral kezeihez 5000 pengő egyéni adományt juttatott. A nemes lelkű adományt Pataky Arnold másodelnök és Papp Károly főtítkárral a Szent István Akadémia nevében megköszönték. Ez alkalommal Akadémiánk összessége nevében újból megköszönjük a tetemes összeget, amely lehetővé teszi elértéktelenedett alapítványaink pótlását, az akadémiai jutalmak kiadását és a Gombos-féle *Catalogus* pótkötetének sajtó alá rendezését.

VII. *Fraknói Vilmos születésének 100 éves fordulója.*

Ez év február 27-én mult száz száz éve, hogy Fraknói Vilmos Akadémiánk tiszteleti tagja és nagy jötevője megpillantotta a napvilágot.

Miként számos nagy férfiúnak, úgy Fraknói Vilmosnak születési helyéről is sok vita volt. Ezt a vitát főleg az okozta, hogy Nyitra vármegye monografiájában, amely 1898-ban jelent meg, a 277. oldalon azt olvassuk, hogy Fraknói Vilmos 1843 február 27-én Érsekújvárott született. Minthogy a megye monografiájához az előszót maga Fraknói Vilmos írta és a munka 717. oldalán arcképe is megjelent, amely alatt újból Érsekújvárt tüntették fel születési helyül, azért a közvéleményben ez az adat gyökeresedett meg. A Pallas Nagy Lexikon VII. kötetében ugyan, amely valamivel előbb, 1894-ben jelent meg, Marczali Henrik azt írja, hogy Fraknói (Frankl) Vilmos magyar történettudós a nyitramegyei Köményben 1843 február 27-én született, azonban Kömény nevű község nemcsak Nyitra vármegyében, de a régi Magyar Birodalomban sem volt.

Születése helyét, már Fraknói Vilmos halála után báró Forster Gyula kutatta ki. Az anyakönyvi adatok szerint Fraknói Vilmos 1843 február 27-én a nyitramegyei Ürmény községben született, a hébervallású Frankl Sándor uradalmi orvos és Gerstl Johanna szülőktől. Hogy édesatyja milyen tekintélyes és nemes lelkű férfiú volt, azt legjobban bizonyítja az a tény, hogy az 1845 szeptember 12-i bejegyzés szerint, amely már a katolikus plébánia anyakönyvében szerepel, — a 2 éves kisfiú keresztszülei ifjabb báró Hunyadi János és gróf Hunyadi Mária voltak, a grófkisasszony később Borghese Aldobrandini hercegné lett.

Berzeviczy Albert: Fraknói Vilmos emlékezete című művében (a Magyar Tudományos Akadémia Emlékbeszédei XX. kötet 2. szám, 1927, 5. oldalán) már ezt a helyes adatot közli és hozzáfűzi, hogy az ifjú tudós a Frankl nevet, csak atyja halála után, 1874 elején, tehát 31 éves korában cserélte fel a magyaros hangzású Fraknói névvel.

A magyar történettudomány fáradhatatlan művelője és mecénása síremlékét a Magyar Tudományos Akadémia a Szent István Akadémiával együttesen már az 1929. évben felállította a Kerepesi temető 45. tábla 1. sorának 96. számú sírja fölött. A ruszkicai márványból faragott mellszobrot Damkö József szobrászművész

készítette. Fényképe megjelent a Szent István Akadémia Értesítője 1938. évi XXIII. kötetének II. mellékletén.

Fraknói Vilmos születésének 100 éves fordulóján több ujságíró szótvetette, hogy *Fraknói Vilmos szülőháza jeltlenül áll* a község főútján. Ugyanis a Felvidéknek 1938 november 2-i visszacsatolása óta Űrmény Szlovákiának szélére került s így azóta könnyen megközelíthető. Minthogy Űrmény községben született 1693-ban Grassalkovics Antal, a besnyő-gödöllői Grassalkovics hercegi család megalapítója, a község újból az érdeklődés körébe került s ezzel kapcsolatban a hírlapírók feleresték Fraknói Vilmos szülőházát is. *Űrmény* (tótul Urmin) főútján áll *Fraknói szülőháza*, kőből készült nagy szürke épület.

Szabad legyen egy kis kitéréssel fölemlíteni, hogy Fraknói szülőföldjéhez Akadémiánk három tagja ma is különös kegyelettel ragaszkodik.

Mindenekelőtt *Sziklay János* tiszteletbeli tagunk, aki mint a «Magyarország vármegyei és városai» című vállalat megalapítója, ennek IV. kötetét, Nyitra vármegye monografiáját 1898-ben szerkesztette.

A második ragaszkodó tag jómagam vagyok, aki Sziklay János szerkesztő úr felkérésére 45 esztendővel ezelőtt a megye geológiai viszonyait ismerttettem. Mint idősebb Lőczy Lajos műegyetemi tanár segéde végeztem ezt a munkát. A monografia előszavát 15 oldalon Fraknói Vilmos püspök írta, utána Thúróczy Károly megyei főorvos 13 oldalon a vármegye földrajzát ismertette s a harmadik közleményt Nyitra vármegye geológiai viszonyait én írtam meg 12 oldalon, 4 földtani szelvény-nyel és 4 ábrával illusztrálva.

A harmadik ragaszkodó tag *Horusitzky Henrik* tagtársunk, akit Akadémiánk a Fraknói-díjjal párhuzamos akadémiai díjjal a mult évben tüntetett ki. Horusitzky Henrik, mint az állami földtani intézet agrogeológusa, az 1903. évben Űrmény mező város felvételeivel foglalkozva leírja, hogy Űrmény volt a Kis Magyar Alföld első körsége, amely artézi kutakat furatott, már a mult század végén. Éppen *Frankl Sándor* orvos utóda: *Tóth Károly* uradalmi orvos tanácsára fúrták 1892—1895 között a mezőváros bővizű artézi kútjait, amelyeknek akkor csodájára jártak.

Ezen ragaszkodó tagok nevében javasolom: méltóztassék elhatározni, hogy születésének száz éves fordulóján *Fraknói Vilmos úrményi szülőházát emléktáblával jelöljük meg*.

Az együttes ülés a szülőháznak emléktáblával való megjelöléséhez egyhangúlag hozzájárul s megbízza a főtitkárt, hogy ezirányban a költségvetésbe megfelelő összeget vegyen fel.

Átérve *Fraknói Vilmos* alapítványainak kimutatására, előrebecsátom, hogy a m. kir. Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium még 1927 január 13-án kelt 98.314—1927 X. ü. o. számú átiratával felkérte Akadémiánk elnökségét, hogy Fraknói Vilmosnak 1919 február 28-án kelt végrendelete alapján, amelyben általános örökössévé a Szent István Akadémiát tette, erről az alapítólevelet bemutatni szíveskedjék. Minthogy erre 14 évig válasz nem érkezett, 1941 október 30-án a V. K. Minisztérium 25.858—1941. eln. B. 3. ü. o. számú átiratával, majd 1942 március 5-én kelt 30.510—1942 VII. 3. ü. o. leiratával újból sürgette az alapítólevél beküldését.

Két éves szorgos kutatás alapján most már minden irat — ha nem is eredetiben, de másolatokban — együtt van, úgyhogy Almanachunk második kötetében az összes iratokat — szószerint közölhetjük s ezzel a V. K. Minisztérium kívánságának eleget is teszünk. Hogy milyen bonyolódott és sokszor milyen semmitmondó egy végrendelet értéke, erre nézve tapasztalatomból csak egy példát említek.

Még az első világháború előtt *Semsey Andor* balmazújvárosi nagybirtokos, a természettudományok mecénása, abban a kitüntetésben részesített, hogy első végrendeletének egyik tanujával hívott meg. Ezen végrendeletben a négy tanu által képviselt intézményeknek jelentős összegeket hagyományozott. A világháború vége felé azonban a nőtlen tudós, a család kívánságára *pótvégrendeletet készített*, amely az

előbbi végrendeletet teljesen megsemmisítette s így az említett intézmények egy fillért sem kaptak.

Fraknoi Vilmos végrendeletei ennél sokkal bonyolódottabbak, minthogy a később készített alapítólevelek — az örökhagyó kívánságára — úgy megváltoztatták az eredeti elgondolást, hogy a nagy vagyonból csupán az elértéktelenedett értékpapírok maradtak ránk. Minthogy a m. kir. Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium felhívása folytán az összes ránk maradt adatokat Almanachunk II. kötetében szószerint közöljük, e helyütt csupán rövid áttekintést nyújtok az ügyről.

I. Az első hiteles irat *Fraknoi Vilmos* 1919 január 28-án kelt *pótvégrendelete*, amelynek tanui dr. Gerevich Tibor és dr. Bártfai Szabó László tagtársaink voltak.

Ebben a hagyományozó hivatkozik az első végrendelet alkotása óta változott helyzetre. Az első végrendeletnek azonban nem sikerült nyomára bukkannom.

II. A második hiteles irat *Fraknoi Vilmos* 1919 február 28-án kelt *végrendelete*, amelynek tanui dr. Reiner János és Fazekas Sándor voltak, míg a végrendelet végrehajtóivá a Szent István Akadémia főtitkárát, Rainer János egyetemi tanárt és Krüger Aladárt, a szentjebbi apátság ügyészét kérte fel, megjegyezve, hogy Reiner főtitkárnak vagyoni helyzete felől információkat adott.

III. A harmadik okmány *Fraknoi Vilmosnak* 1921 november 30-án *Bécsből kelezett levele*, amelynek eredetijét nem sikerült megtalálnom, de amelyet a főtitkár az 1921. évi december 16-i együttes ülésen bemutatott, s az Akadémiai Értesítő 1921. évi VI. kötet 2. számának 207. oldalán szószerint közölt.

Ebben felsorolja mindazokat az értékpapírokat, amelyeket jelenleg a Magyar Földhitelintézet őriz.

IV. A *negyedik irat* eredetijét sem sikerült felkutatni, de szószerint közli az igazgató tanács 1922. évi november 3-i ülésének jegyzőkönyve az Akadémiai Értesítő 1922. évi VII. kötet, 2. számában, a 114—118. oldalakon. Az okirat melléklete részletesen felsorolja az értékpapírokat, amelyeket a M. Földhitelintézet őriz.

V. Az *ötödik irat* az igazgató tanács 1922. december 15. ülésének jegyzőkönyve, az Értesítő 121. oldalán, amelyben a római történeti intézet bérléseért a Szent István Akadémiának megtérítendő összeget Fraknoi Vilmos visszavonja.

Ez az utolsó pont rendkívül homályos s az egész olyan bizonytalan összeg, amely t. i. a Szent István Akadémiát megillette volna.

Tájékoztatásul közlöm, hogy a Magyar Tudományos Akadémia a Fraknoi-villa bérjövendelméből az 1942. évben 5280 pengőt kapott. Tehát jóval többet kap egy évben, mint a Földhitelintézetben őrzött egész Fraknoi vagyon, amelynek értéke 1942. december 31-én 3167 pengő.

Ezekben vázoltam a Fraknoi-féle alapítvány mai állását, amelyet Almanachunk II. kötetében szórul-szóra ismertetünk a hiteles iratok alapján, főként azért, hogy a m. kir. Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium 16 év óta sürgetett kívánságának eleget tegyünk s bebizonyítsuk, hogy a 2 $\frac{1}{2}$ millió koronát kitevő alapítvány mai értéke nem több, mint 3167 pengő, amelyhez eddigelé nem nyúltunk, hanem gyümölcsöztetjük.

VIII. A Szent István Akadémia számadásai.

Az alapítványok állaga 1942. december 31-én.

A) Fraknoi Vilmos alapítványa az Országos Földhitelintézetben	3.167 P — f
B) A Szent István-Társulat kezelésében	
1. Kollányi Ferenc alapítványa....	3.379 „ — „
2. Lukcsics József Veszprém.....	1.000 „ — „
3. Tower Vilmos Pápa	800 „ — „
4. Váraday Lipót Kalocsa.....	50 „ — „

Alapítványok összege ... 8.396 P — f

Vagyonomérlegszámla 1942 december 31-én.

Vagyon.

Készpénz	14.720 P 62 f
Értékpapírok	3.379 „ 44 „
Könyvkészlet	1.000 „ — „
Alapítványok	1.850 „ — „
Összesen ...	20.950 P 06 f

Teher.

Alapítványok ellenszámla.

Lukcsics József Veszprém	1.000 P — f	} 1.850 P — f
Várady L. Árpád Kalocsa	50 „ — „	
Tower Vilmos Pápa	800 „ — „	
Hitelezők, Stephaneum		2.612 „ 08 „
Vagyon 1941 december 31-én	9.318 P 61 f	
Szaporulat	7.162 „ 37 „	16.487 „ 98 „
Összesen ...	20.950 P 06 f	

Kelt Budapesten 1942 december 31-én.

Dr. Takáts Ernő,

a Szent István-Társulat
vezérigazgatója.

A könyvelésért

Katona János
igazgató.

A Szent István Akadémia készpénzszámlája

1942 december 31-én.

Tartozik.

Személyzeti költség	2.103 P 48 f
Postaköltség	408 „ 40 „
Nyomdai fizetés	8.326 „ 92 „
Kegyeleti költség	154 „ 50 „
Tiszteletdíjak	2.030 „ — „
Vegyes költség	1.462 „ 23 „
Készpénz	14.720 „ 62 „
Összesen ...	29.206 P 15 f

Követel.

Egyenleg 1941 december 31-én	7.505 P 48 f
Szubszenció	20.040 P 15 „
Eladott könyvekért	892 „ 34 „
Emlékkönyvre befolyt	517 „ 50 „
Reiner Irma túlfizetése	10 „ — „
Kamat	240 „ 68 „
Összesen ...	29.206 P 15 f

Kelt Budapesten, 1942 december 31-én.

Dr. Takáts Ernő

a Szent István Társulat
vezérigazgatója.

A könyvelésért

Katona János
igazgató.

Mult évi költségvetésünket 23.465 pengővel irányoztuk elő s a valóságban 29.206 pengővel zártuk, amely többletet az egyéni adományok megszorodása okozta.

A számvizsgáló bizottság, amelynek elnöke *Osvald István*, tagjai *Preszly Elemér*, *Várdai Béla*, *Schmidt Sándor* és *Voit Lajos*, 1943 március 11-i jelentésében megállapítja, hogy a Szent István Akadémia vagyonmérlege 1942 december 31-én 16.487 pengő, az 1941 december 31-én volt 9.318 pengővel szemben. A bizottság külön hangsúlyozza, hogy ez a megállapítás a Szent István Akadémia vagyonának azokra a részeire vonatkozik, amelyek a Szent István-Társulat kezelésében állanak.

IX. Költségvetés az 1943 évre.

A) Várható bevételek.

1. Kézpénzmaradvány az 1942. évről.....	14.720 P — f
Ebben bentfoglaltatik Főmagasságú Serédi Jusz-	
tinián bíboros hercegprimás úr 1942 december 15-i	
egyéni adománya: 5000 pengő.	
2. Katolikus Vallás- és Tanulmányi Alap 1943. évi	
segélye	10.000 „ — „
3. Budapest székesfőváros 1943. évi segélye	2.000 „ — „
4. Tudományos Társulatok 1942. évi segélye.....	900 „ — „
5. Dr. Fallenbüchl Ferenc adománya	1.000 „ — „
6. Dr. Becker Vendel (Szeged) adománya	500 „ — „
7. Dr. Vargha Damján (Pécs) adománya	500 „ — „
8. Szervénysztalékokból s kamatokból	300 „ — „
9. Eladandó könyvekből	2.000 „ — „
10. Egyéb bevételekből	500 „ — „
Összesen ...	32.420 P — f

B) Kiadások.

1. Akadémiai Értesítő XXVI. (1941) és XXVII (1942)	
kötete	8.000 P — f
2. Csapodi Csaba: Gombos Catalogus indexe	5.000 „ — „
3. Akadémiai Almanach II. kötete	1.000 „ — „
4. Becker Vendel I. osztály, Keresztény népiskolák	
5. Haiczl Kálmán II. osztály, A magyarság ősi tele-	
pülése	500 „ — „
6. Fallenbüchl Ferenc II. osztály, Az ágostonrendiek	
7. Lepold Antal II. osztály, Esztergom régi látképei	
8. Vargha Damján III. osztály, A jó élet módjáról	
9. Pitroff Pál III. osztály, Balassa Bálintról	400 „ — „
10. Az 1943. évi tagajánlások füzeté	400 „ — „
11. Különlenyomatok a szerzők számára	1.800 „ — „
12. Fraknoi jutalomdíj az I. osztály számára	500 „ — „
13. Öt titkár évi tiszteletdíja, 200 P ötször	1.000 „ — „
14. Báró Gudenus Gézané havi 50+15 = 65 P	
12-szer	780 „ — „
15. Báró Gudenus Gézané lakbéré, 60+18 = 78 P 4-szer	
16. Reiner Irma nyugdíja, havi 30 P 12-szer	360 „ — „
17. Altisztek jutalmazására havi 40 P 12-szer	480 „ — „
18. Meghívók és borítékok nyomtatására	1.040 „ — „

19. Postaköltségek	1.000 P — f
20. Kegyeleti költségek s koszorúkra	400 „ — „
21. Fraknoi emléktábla 500 P, Reiner János szobra elkészítésére 2000 P	2.500 „ — „
22. Megtakarítandó összeg az 1944. évre	1.148 „ — „

Összesen ... 32.420 P — f

Kelt Budapesten, 1942 december 31-én.

Papp Károly
akadémiai főtítkár.

Elnök határozatilag kimondja, hogy az együttes ülés a beterjesztett számadásokat és a költségvetést elfogadja s ezekért köszönetet mond *Oswald István* önmagyméltóságának, a számvizsgáló bizottság elnökének, továbbá *Preszly Elemér*, *Schmidt Sándor*, *Várdai Béla* s *Voit Lajos* uraknak, a számvizsgáló bizottság tagjainak, *Erdősi Károly*, *Takáts Ernő* és *Katona János* igazgató uraknak s végül *Papp Károly* főtítkárnak a terjedelmes jelentések kidolgozásáért.

A mai ülés jegyzőkönyvének hitelesítésére felkéri *Aistleitner József*, *Dőry Ferenc*, *Várdai Béla* és *Wodetzky József* osztályelnök urakat.

Elnök köszönetet mondva a megjelent tagoknak és vendégeknek a szíves érdeklődésért s boldog húsvéti ünnepeket kívánva az ülést esti 7 órakor berekeszti.

Kelt Budapesten, 1943. évi április hó 2-án. Jegyezte *Papp Károly* főtítkár. Láttá *Pataky Arnold* másodelnök. Hitelesítik *Aistleitner József*, *Dőry Ferenc*, *Várdai Béla* és *Wodetzky József* osztályelnökök.

10. Jegyzőkönyv a II. osztály 1943 április hó 16-án tartott felolvasó üléséről.

Elnök: *Dőry Ferenc* osztályelnök.

Megjelentek: *Atzél Elemér*, *Balanyi György*, *Bártfai Szabó László*, *Meszlényi Antal*, *Mödlinger Gusztáv*, *Papp Károly*, *P. Takács Ince O. F. M.* és *Várdai Béla* akadémiai tagok.

Továbbá: *dr. Aigner Dezsőné*, *Albert Gábor*, *Álgyes Dánielné*, *Atzél Elemérné*, *dr. Argalás Lajos*, *P. Bajor Asztrik O. F. M.*, *Bányai Antal*, *Baumgarten Melanie*, *özvegy Bargill Jánosné*, *Berkovits János*, *Bodnár Jenő*, *Bódi Anna*, *Böldényi Lajos*, *Budanovits Tibor*, *P. Burka Kelemen dr. O. F. M.*, *dr. Csáki János*, *Csányi Imre*, *Czeglédy Mátyás*, *Czukur László*, *dr. Demeter István*, *Erdélyi Dezső*, *Farkas Emma*, *Farkas Vilma*, *dr. Fehér László*, *Fekete Zoltán*, *Fényes Béla*, *dr. Fiedler János*, *Fischer Ferenc*, *Fontos Jenő*, *Frenda Zsigmond*, *Früchtl Ede*, *dr. Gálfi József*, *Gere Géza*, *Gráff Gyula*, *dr. Grosch Károly*, *Gruss Gyula*, *Koricsánszky Ottó*, *dr. Kovács Ferenc*, *Hajdu Aladár*, *Fr. Hajdú Antal O. F. M.*, *dr. Halmai János*, *dr. Horsztaky Józsefné*, *Jakabffy Elemér*, *dr. Jáki György*, *Kádár Levente*, *Kalán Gyula*, *dr. Kelbeny Mór*, *Kerekes József*, *P. Kiss Elemér O. F. M.*, *P. Kis Cecil O. F. M.*, *Kiss Ilona*, *Kiss Margit*, *Khindl Ilona*, *dr. Konrád Ferenc*, *Koricsánszky Gézáné*, *dr. Kovács Dénes*, *Lendvai Sándorné*, *Léderer Ervin*, *Liptai György*, *dr. Lipták Pál*, *Löcherer Tamás*, *Mattyasovszky Félix*, *dr. Mészáros Ferenc*, *dr. Miksa Gyula* m. kir. honvéd gyógyszerész, *aligazgató*, *dr. Morányi Miklós*, *dr. Morzsányi Sándor*, *dr. Nágel István*, *dr. Nagy Gyula*, *Nagy Samu*, *Nemes Sarolta*, *dr. Vitéz Néray László*, *Örkény Hugó*, *Patakfalvy Sándor*, *Páris László*, *Pogány László*, *Pordány Ferenc*, *Radányi Károlyné*, *Rác Győző*, *Reiner Irma*, *Réti Mária*, *dr. Rostás Kálmán*, *dr. Semjén Béla*, *dr. Stromberger Ernőné*, *P. Szalóczy Pelbárt O. F. M.*, *dr. Szász Tihamér*, *Szentmihályi*

Géza, Szentmiklósiné Szabó Mária, Székely János, Szilávik Erzsébet, Szilávik Júlia, Szöllősy István gyógyszerész, Fr. Tornósy Kálmán O. F. M., Valkó József, Veress Tibor, Veress Tiborné, Wéber Kálmán, dr. Wéber Dezső, Zilahi Kiss Miklós vendégek.

Elnök az ülést megnyitván, üdvözlő a szép számban megjelent vendégeket és jelenti, hogy *Pataky Arnold* másodelnök úr távolmaradását kimentette.

Elnök ezután felkéri az előadó urakat értekezéseik felolvasására.

1. *Atél Elemér* rendes tag megtartja előadását, amelynek címe: A gyógyszerész hivatás etikája.

2. *P. Burka Kelemen dr. O. F. M.* esztergomi ferences gimnáziumi tanár, mint vendég *«Adalékok a pesti barátok XIX. századi történetéhez»* címen terjedelmes értekezését felolvassa.

Elnök köszönetet mondva mindkét előadó úrnak értékes előadásaikért, az ülést bezárja.

Kelt Budapesten, 1943. évi április hó 16-án. Jegyezte: Meszlényi Antal osztálytitkár.

11. Jegyzőkönyv a III. osztály 1943 április 30-án tartott felolvasó üléséről.

Elnök: *Várdai Béla* osztályelnök.

Megjelentek: Baránszky Jób László, Bartha József, Bozóky Kálmán, Horger Antal, Jajczay János, Papp Károly, Pataky Arnold, Pitroff Pál Ödön, Sziklay János, Tóth László, Zaymusz Gyula akadémiai tagok.

Továbbá: dr. Biró Bertalan, Denk Ferenc, dr. Fráter Endre, dr. Forgács János, Gelencsér Pál, báró Gudenus Gézáné, dr. Gruber Miklós, Horváth Benő, dr. Jászóváry József, Klempa Károly, Kovács József, dr. Mihályhegyi Géza, Mitrovits Gyula, dr. Morvai Béla, ifjú Pitroff Pál, Rexa Dezső, dr. Szentmihályi Gyula, Tasnady Erzsébet, Tasnady Irénke, dr. Tóth Lászlóné vendégek.

Elnöklő *Várdai Béla* osztályelnök üdvözlővén a megjelent tagokat és vendégeket, a következő beszéddel nyitja meg az ülést:

«A magyar tudományos világnak az a nagy gyásza, mely ezt április 14-én Szinnyei József elhunytával érte, közelről érintette a Szent István Akadémiát is, s benne legközvetlenebbül éppen osztályunkat. Akadémiánk első tagválasztásától, 1916. január 20-tól tagja volt irodalmi osztályunknak, 1922-től pedig az Akadémia igazgatótanácsának is. 86-ik életévében hunyt el, nála csak egy öregebb tagja él még osztályunknak: Sziklay János tiszteleti tagunk. Bár nagyjelentőségű és érdemű munkásságából külön részt nem szentelt Akadémiánknak, díszünkre volt, hogy hozzánk is tartozónak tudhattuk őt s büszkéek voltunk reá.

A Szinnyei nevet már édesatyja minden időkre emlékeztetéssé tette irodalmunkban. Ő a magyar bibliográfia atyja, a Nemzeti Múzeum hírlapkönyvtárának megteremtője, mindenekfelett pedig a *Magyar Írók Élete* és *Munkái* 14 kötetének megírója, harmincezer honi író életrajzi és könyvészeti adatainak a feledéstől megóvója, Pintér Jenő méltán írta róla: «Életének ezt a főművét sohasem méltányolhatja elég hálával a magyar tudományosság». Ő volt a másik legszorgalmasabb komáromi, Jókai mellett.

Pozsonyban hivatalnokoskodott az ötvenes években, mikor ott 1857. május 26-án fia, ifj. Szinnyei József megszületett. Korán nyilvánult irodalmi érzeke, egyetemi hallgatónak a budapesti egyetem bölcsészeti karára iratkozott, 1878-ban ő is tagja volt az egyetemi ifjúság küldöttségének, mely Arany Jánost *Telemrehívás* c. ballada-remekének a Kisfaludy-Társaságban bemutatása alkalmából ezüstkoszorúval tisztelte meg. Arany-emlékeiről Szinnyei hajlott kora éveiben is szívesen emlékezett meg. Irodalomtörténésznek indult, ekkor már megjelentek elismeréssel találkozók első idevágó művei: *Irodalmunk története 1711—1772-ig* (1876), ez akkor «nemzetiellen» korszak irodalomtörténete; és *A magyar irodalomtörténetírás története* (1877), mely Toldy Ferencig halad. 1880-tól másfél éven át szerkesztette Beöthy Zsolttal, kihez rokoni kötelék fűzte, az Ország-Világ c. képes folyóiratot. Filozófiai tanul-

mányai után egy évet töltött Finnországban tanulmányúton, s ez döntővé vált utóbb munkássága irányára. Úti benyomásait *Az ezer tő országa* (1882) c. hangulatos művében örököltette meg. Majd feleségül is finn nőt vett el, aki hűséges élettársa volt az életűtön s néhány éve hunyt el nagy bánatára.

1887-ben, harmincéves korában már a kolozsvári egyetem magyar nyelvészeti és irodalmi tanszékének tanára, Imre Sándor örökében. Mikor 1890-ben szétválasztották az addig egységes nyelvészeti és irodalmi katedrát, azontúl ő lett a nyelvészeti tanára, s tudományos munkássága is ettől fogva mindvégig nyelvészeti volt. 1893-tól a budapesti egyetemen az uralatláji összehasonlító nyelvészet tanára, 1928-ban történt nyugalomba vonulásáig, leszámítva azokat a hónapokat, melyekben a bolsevisták 1919-ben tőle is elvonták 25 társával együtt a venia legendit. Majd a Tudományos Akadémia főkönyvtárosi állását töltötte be haláláig.

Budenz József szellemében indult és folytatott nyelvészeti működése kiemelkedő alkotásai: a *Rendszeres magyar nyelvtan*, 1885-től 1926-ig 16 kiadásban. Legjobb magyar nyelvtanunk, belőle tanulta az ország középiskolai ifjúsága nyelvünk törvényeit. Egyetemi hallgatóinak írta a *Magyar nyelvhasonlítás-t*; ez 1896-tól 1920-ig hat kiadást ért. A részletkérdések megoldásának módszerével vezet be a nyelvhasonlítás tudományába. Ennek továbbművelését szolgálta a *Nyelvtudományi Közlemények* c. akadémiai folyóirat szerkesztésével, ahol tőle is a kiváló, jelentős dolgozatok sora jelent meg. Az ő műve a *Magyar Tájszótár* (1896), írt továbbá finn nyelvtant, megírta a finn irodalom történetét, adott finn-magyar szótárt, sőt finnül magyar nyelvtant is, úgyhogy északi testvéreink az ő könyvéből tanulják nyelvünket. Olyan odaillő volt, hogy ravatalánál finn nyelven is elhangzott búcsúztató. A német Goeschen-vállalat egyik kötetül jelent meg tőle a *Finnisch—Ugrische Sprachwissenschaft* két kiadásban is (1908, 1923). Kiemelkedő dolgozata *A magyarság eredete, nyelve és honfoglaláskori műveltsége*, az Árpád Emlékkönyvben (1908), utóbb második kiadásban és német fordításban is. Kitűnő példát adott benne, mint lehet szakkérdéseket is világosan, a szakkörökön túl is érthetően tárgyalni.

Dolgozatait általában tömör rövidségük mellett is világosság, mintaszerű szabotosság jellemzi, meggyőző bizonyosságul annak, hogy a kérdések tisztázottsága nem zuhatagos bőbeszédűséggel, hanem takarékos, kristálytisztá előadással szokott együttjárni. Szerencsésen különbözött e tekintetben sok nyelvészünkétől is. Működésével osztatlan, vezérő tekintélyt vívott ki magának tudománykörében itthon, hírnevet külföldön is; ő lett a magyar nyelvtudomány atyamestere, a Magyar Nyelvtudományi Társaság elnökségét is ő töltötte be legméltóbban.

Említett előadásmódja jellemezte élő szavát, tanári működését is, amelyért külön hála illeti. Mert mindenki, aki az ő időszakában magyar és összehasonlító nyelvészetet tanult, átmert az ő iskoláján, végtelen hasznára. Megtanulhatta a tőle szerzett ismereteken kívül, hogy az okosan kiválasztott kevés szó nagyobb világosságot gyújt, mint az ömlő szóáradatok. Nyugodt, biztos, szinte lakonikus, de mégsem unalmas óráira oly jóleső visszagondolni. De aztán, hogy felmelegedett a szíve, mikor a délutáni finn olvasmányi órákon együtt olvastuk azokat a gyönyörű finn meséket, a Beszélő fenőfákról, a Csodálatos kovácsokról meg az Aho János remekét, a Hold, regét! Osztályunk tagjai, elhunytak és élők közül egyaránt, sokan voltak hálás tanítványai s ez a hála az ő szerény elvonultságában is bizalmat és rokonszenvet keltő, sokszor oly jószágosan nyilvánuló egyénisége iránt él és meg fog újulni bennünk az emlékezés merengő, megindult óráin. Nemcsak kitűnő tudós, hanem hitéből is táplálkozó, igazlelkű ember volt. Áldassék, maradjon fényes emlékezte!

Előadások:

1. Tóth László rendes tag: A vizsga vége. (Elbeszélés.)
2. Klempa Károly premontrei gimnáziumi igazgató, mint vendég: A kereszténység és a tragikum.

Elnöklő osztályelnök köszönetet mond mind a két előadónak értékes munkáikért, a felolvasó ülést bezárja.

A felolvasó ülést követő zárt ülésen osztálytitkár előterjeszti *Baránszky Jób László* rendes tag székfoglaló értekezését, amelyet, Líránk forma nyelve a nyugatos nemzedék után, az 1943 február 5-i ülésén előadott, az Osztályelnök úrral együttesen kiadásra ajánlja, azonban egyes részek átfogalmazását javasolja.

Egyéb tárgya híján Elnök az ülést berekeszti.

Kelt Budapesten, 1943. évi április hó 30-án. Jegyezte Pitroff Pál Ödön osztálytitkár.

12. Jegyzőkönyv a IV. osztály 1943 május hó 7-én tartott felolvasó üléséről.

Elnök: *Wodetzky József* tiszteleti tag, osztályelnök.

Megjelentek: *Dudich Endre*, *Éhik Gyula*, *Mosonyi János*, *Pataky Arnold*, *Papp Károly*, *Plank Jenő*, *Réthly Antal*, *Wolsky Sándor*, *Zsivny Viktor* akadémiai tagok.

Továbbá: *Álgya-Pap Dánielné*, *Aujeszky László dr.*, *Bacsó Nándor dr.*, *Baumgarten Melanie*, *dr. Berkes Zoltán*, *dr. Béll Béla*, *dr. Béll Béláné*, *Csiprighy Márta*, *Fraunhoffer Lajos*, *Früchtl Ede*, *Gudenus Gézané*, *Kadocsa Franciska*, *dr. Kakas Jenő*, *dr. Mihályhegyi Géza*, *dr. Sebesta Vilma*, *Tóth Sándor* vendégek.

Elnök az ülést megnyitván, felkéri *Réthly Antal* rendes tagot, hogy mutassa be *Béll Béla* dolgozatát. *Béll Béla* vendég: «A szabad légkör kutatásának főbb eredményei Magyarországon» című előadását rajzokkal illusztrálva bemutatja.

Elnök megköszönve az előadó úrnak értékes tanulmányát, az ülést bezárja.

A felolvasó ülést követő zárt ülésen Elnök köszönti *Éhik Gyula* akadémikus tagtársunkat, akit Kormányzó Úr Ófömméltósága nyilvános rendkívüli tanári címmel tüntetett ki.

Jegyezte: *Dudich Endre* osztálytitkár.

13. Jegyzőkönyv az 1943 május 14-én tartott együttes ülésről.

Elnök: *Pataky Arnold* tiszteleti tag, másodelnök.

Megjelentek: *Bartha József*, *Czobor Alfréd*, *Divéky Adorján*, *Duzár József*, *Dőry Ferenc*, *Egyed István*, *Éhik Gyula*, *Horváth Konstantin*, *Jajczay János*, *Meszlényi Antal*, *Mödlinger Gusztáv*, *Papp Károly*, *Plank Jenő*, *Réthly Antal*, *Szentkereszthegei Kratochvil Károly*, *Sziklay János*, *Várdai Béla*, *Vizer Vilmos*, *Wodetzky József* akadémiai tagok.

Továbbá: özvegy *Álgya-Pap Dánielné*, *Barber Rezsóné*, *Benkő Irén*, *Bors Ádám*, *dr. Conlegner József*, *Früchtl Ede*, *dr. Forgács János*, *Galampos Irén*, *bárá Gudenus Gézané*, *ifjú Gonda Béláné*, *Gruber Miklós*, *Győre Berta*, *Hojnos Rezső*, *Imre József*, *Kelecsényi János*, *Lantos Lajos*, *dr. Mándy György*, *dr. Papp Károlyné*, *Reiner Irma*, *dr. Schrotty Pál O. F. M.*, *Szentjakab Lázár*, *dr. Várady Györgyné*, *Wolfram Erika* vendégek.

I. *Pataky Arnold* üdvözlöve a megjelent tagokat és vendégeket, megtartja elnöki megnyitóját, amelynek címe: *Tizenyolc évszázad történelmi távolatából*. A mélyenjáró megnyitóbeszéd, amely a tuniszi harc tér, valaha az ősegyház életében fontos szerepet játszó Északafrika 1800 esztendő történetével foglalkozott, nagy hatást tett a hallgatóságra. Megjelent Értesítőnk jelen számának értekezései között.

II. *Elnöklő másodelnök* jelenti, hogy a mai ülésről távolmaradásukat kimentették:

1. *Kelemen Krizosztom* pannonhalmi főapát úr önmagyméltósága halaszthatatlan teendői miatt;

2. *Szekfű Gyula* bölcsészettudományi dékán úr öméltósága, a Magyar Tudományos Akadémián éppen most folyó tagválasztások miatt;

3. Ugyancsak ez okból *Melich János*, a Magyar Tudományos Akadémia

I. osztályának elnöke, nyug. egyetemi tanár úr ömértósága, aki végtelenül sajnálja, hogy nem fejezheti ki kegyeletes halálját Szinnyei József emléke iránt ;

4. *Várdai József* r. tag halaszthatatlan elfoglaltsága miatt.

III. Ezek után elnökölő másodelnök felkéri a főtítkárt, hogy a *tárgysorozatban szereplő ügyeket* ismertesse.

Papp Károly főtítkár a következő jelentést terjeszti elő : •

«Tekintetes Szent István Akadémia !

1. Utolsó együttes ülésünk óta, amelyet az idei év április hó 2-án tartottunk, ismét elköltözött egy kiváló tagtársunk az örök hazába.

Szinnyei József, a Pázmány Péter-tudományegyetem bölcsészettudományi karán az ural-altáji összehasonlító nyelvészet nyugalmazott nyilvános rendes tanára, egyetemünk volt rektora és a Magyar Tudományos Akadémia főkönyvtárnoka 1943 április hó 14-én, 86 éves korában Budapesten elhunyt. Haláláról a Pázmány Péter-tudományegyetem tanácsa és bölcsészettudományi kara, továbbá a Magyar Tudományos Akadémia igazgató tanácsa külön-külön gyászjelentést adott ki. Mint az ural-altáji nyelvek kitűnő tudósa, hazánkban iskolát alapított, a kolozsvári, majd a budapesti egyetemen a tanítványok hosszú sorát nevelte s nyelvtani munkáiból félszázadon át nemzedékek tanulták a magyar nyelvet. Tudományos működését Akadémiánk III. osztályának április hó 30-án tartott ülésén Várdai Béla osztályelnök úr szakszerűen méltatta.

Szinnyei József még a Szent István-Társulat tudományos és irodalmi osztályából lépett át 1916 január 20-án Akadémiánk III. osztályának rendes tagjai sorába, majd a közbizalom 1922 április hó 28-án Akadémiánk igazgató tanácsába emelte.

Buzgó katolikus tudós volt, aki halála előtt hat nappal mélyen tisztelt Alelnökünket, Pataky Arnold pápai prelátus urat magához kérte. Ömértósága a nagybeteg tudóst meggyóntatta, másnap megáldoztatta, majd a betegek szentségét neki feladva, őt lelki vigasztalásban részesítette. Ilymódon minden földi bűntől megtisztulva lépett át a Mindenható Isten magas trónja elé, az örökkévalóság hazájába.

Temetése a Magyar Tudományos Akadémia oszlopcsarnokából április hó 16-án, pénteken délután volt a tudományos világ megható részvételével. Akadémiánkat a temetésen Várdai Béla osztályelnök úr képviselte, aki a megboldogult ravatalára koszorút helyezett. Emlékét mai ülésünk jegyzőkönyvében örökítjük meg.

Megboldogult Tagtársunk iránt érzett tiszteletünket és részvétünket rövid felállással fejezzük ki.

Adjon neki a Mindenható örök nyugalom és az örök világosság fényeskedjék Neki !

2. Az örvendetes események sorából mindenekelőtt kiemelem az egri és kalocsai érseki székek betöltését.

Alig négy esztendeje, hogy *XII. Pius pápa Őszentsége* 1939 július 21-én *Czapik Gyula* pápai prelátus urat boldogult Tóth Tihamér örökébe veszprémi megyéspüspökké kinevezte, s őnagyméltósága emez állásában olyan sikeresen működött, hogy ez év május hó 8-án Őszentségének kegyelme őt hazánk egyik legnagyobb érseki méltóságába emelte.

Czapik Gyula még mint Temesvárról felköltözött *nagyvárad*i kanonok 1925 február havában került I. osztályunk rendes tagjai sorába. Székfoglaló előadását 1928 január 27-én tartotta : «Szent Ignác lelkigyakorlatainak válogatott kérdéseiről». Előadása nagy hatást keltett, s *Mihályi Ákos* akkori osztályelnök szeretettel köszöntötte tudós kartársát s neki nagy jövőt jósolt a lelkipásztorkodás terén. Boldogult osztályelnökünk jóslása beteljesedett, mert *Czapik Gyula* tudós tagtársunk négy éves veszprémi püspöki működése után, 56 éves korában az egri érseki székre emelkedett. Amidőn Őnagyméltóságát Akadémiánk összessége nevében köszöntöm, kívánom, hogy nagy elődjé, Szmcrcsányi Lajos nyomdokain hazánk

egyik legnagyobb egyházmegyéjét minél sikeresebben s minél tovább kormányozza.

Bár nem tartozik tagjaink sorába, mégis bensőséggel köszöntöm *Grósz József* őnagyméltóságát, akit a szombathelyi püspöki székből emelt föl Őzsentsége kegyelme a kalocsai érseki méltóságba.

Ritkán fordul elő, hogy egy időben egyszerre két magyar érsekség kerüljön betöltésre. Annál nagyobb az örömünk, hogy hazánk nagy pártfogója: XII. Pius pápa Őzsentsége az időkhöz méltó, jeles egyházi férfiakat emelt Eger és Kalocsa érseki székeibe.

Pataky Arnold másodelnök ezután *Czapik Gyula* egri és *Grósz József* kalocsai érsek urak őnagyméltóságait a következő beszéddel köszönti:

„Tekintetes Szent István Akadémia!

Még nincs egészen négy esztendeje, hogy mint Akadémiánk első osztályának elnöke erről a helyről bensőséges örömmel emlékeztem meg *Czapik Gyula* apostoli protonotárius, nagyváradi kanonok úrnak veszprémi püspökké történt legkegyelmesebb kinevezéséről. Most *Czapik Gyula* úrnak újabb, még magasabb kitüntetéséről kell megemlékezni: XII. Pius pápa Őzsentsége őt az ősi egri érseki székbe emelte. *Czapik Gyula* így *Bartakovics Bélának*, *Samassa Józsefnek*, *Szmrecsányi Lajosnak*, a nagy egyházfejedelemnek örökébe lépett, hol nagy tudományának, kitűnő adminisztratív tehetségének, apostoli lelkületének még tágabb munkatere nyílik, mint volt a veszprémi püspöki székben. Az ő kitüntetése bensőséges öröme a Szent István Akadémiának is, melynek *Czapik Gyula* tizenhét esztendő óta rendes tagja. Igen kedves mozzanat, hogy az érseki kinevezés nyilvánosságra hozatala a Jó Pásztor ünnepén történt, hiszen *Czapik Gyula* egész papi és püspöki működésében az isteni Jó Pásztornak a nyomdokaiban járt. Igaz szívből kívánjuk mindnyájan, hogy óriási felelősséggel teljes, nagyszerű munkakörében teljes mértékben támogassa Őt a lelkek legfőbb Pásztorának bőséges segítő kegyelme!

De imádságos jókívánságunk kíséri *Grósz József* szombathelyi püspök urat is a kalocsai érseki székbe, a szentéletű *Zichy Gyula* gróf örökébe. *Grósz József* érsek olyan egyházmegye kormányzatát veszi át, amelynek jórésze két évtizednél hosszabb időn keresztül idegen megszállás alatt állott, és nemzetiségek tekintetében Magyarországnak legtöbb tapintatot követelő területei közé tartozik. Az a bölcsesség, amellyel *Grósz érsek* annak idején az elárvult győri egyházmegyét mint apostoli adminisztrátor, majd utóbb a szombathelyi egyházmegyét ugyancsak mint apostoli adminisztrátor és később mint megyéspüspök kormányozta, biztosítékot nyújt arra, hogy azon a nehéz helyen is, ahová őt most állította az isteni Gondviselés, a lelkek javát a legnagyobb sikerrel fogja szolgálni. Ezt kívánjuk mindnyájan tiszteletteljes szeretettel az új kalocsai érsek úrnak!

Papp Károly főtitkár ezután a következőképen folytatja jelentését:

3. Egy másik örvendetes esemény *Kelemen Krizosztom* pannonhalmi főapát úr őnagyméltóságának magas kitüntetése. Ugyanis a Budapesti Közlöny 1943. április 13-i száma közli, hogy Magyarország Főméltóságú Kormányzója Budapesten, 1943. évi április hó 7. napján kelt elhatározásával a m. kir. vallás és közoktatásügyi miniszter úr előterjesztésére *Kelemen Krizosztom* m. kir. titkos tanácsos, pannonhalmi főapátot az Országos Közköztudási Tanács elnökévé nevezte ki az 1946. évi december hó végéig terjedő időtartamra.

A Szent István Akadémia összessége a legnagyobb örömmel és megelégedéssel fogadja eme kinevezést, amely ezen országos fontosságú méltóságba hazánk egyik legtiszteltebb férfiát állította, aki nagy tudásával, gazdag tapasztalataival és közismert szervezőképességével valóban hivatott a *nagymúltú Tanács* vezetésére.

Amidőn ezen alkalomból Főapát Úr Őnagyméltóságát Elnöki Tisztében Akadémiánk nevében üdvözlöm, egyben összességünk nevében köszönöm *Szinnyei Merse Jenő* m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr őnagyméltóságának is bölcs előterjesztését, amellyel az Országos Közköztudási Tanács elnöki méltósá-

gába Hazánkknak általános tisztelt, nemeslelkű, tudós főpapját ajánlotta, aki a Pannonhalmát Debrecennel összekötő aranyhíd gondolatát a magyar nemzet előtt újból megcsillogtatta.

4. A *Magyar Szemle* 1943. évi májusi számát a szerkesztő bizottság *Szekfű Gyula* budapesti egyetemi tanár, bölcsészettudománykari dékán úr születésének hatvanadik évfordulója alkalmából kiváló tudósunk tiszteletére ajánlotta.

Az ünnepi számot, amelyet van szerencsém bemutatni, gróf Bethlen István, a szerkesztőbizottság elnöke nyitja meg az igazmondó *Szekfű Gyula* méltatásával. Majd Eckhardt Sándor, a *Szemle* szerkesztője az ünnepelt tudós hajthatatlan erkölcsiségét emeli ki. Kosáry Domonkos a nagy történetírót, Csapodi Csaba a magyar katolikus öntudat helyreállítóját, míg Gogolák Lajos a nemzetpolitika művelőjét s a magyar nép történetíróját mutatja be. Kovács Imre a magyar parasztlak sorsának kutatóját, majd Zolnai Béla a Három Nemzedék íróját állítja elének s végül Bisztray Gyula a nagyhatalmú sajtó szerepéből kiindulva, az 1927-ik évben megindított *Magyar Szemle* célját ismerteti. Ezt a célt *Szekfű Gyula* hármas feladattal jelölte ki, amelyek a következők: 1. a magyar öntudat kialakítása, 2. a szociális megértés életre keltése és 3. nemzeti műveltségünk elmélyítése. Ezen hármas feladat szellemében szerkesztette *Szekfű Gyula* 1927-től 1938-ig terjedő 12 év alatt a *Magyar Szemlé*t, amely ma már a művelt magyar társadalom nélkülözhetetlen folyóiratává vált.

A magyar tudományos világ emez ünneplésében Akadémiánk is részt kér, mert *Szekfű Gyula* egyetemi tanár úr ömértóságát 1930 óta tisztelhetjük Akadémiánk rendes tagjai sorában. Az 1930. évi tagajánlások között Kollányi Ferenc akkori osztályelnök, Balanyi György osztálytitkár, továbbá Hóman Bálint, Döry Ferenc, Gerevich Tibor, Lukinich Imre rendes tagok és Reiner János főtitkár javasolták őt a II. osztály rendes tagsági helyére, azzal az indokolással, hogy *Szekfű Gyula* 25 éves tudományos munkásságával régen jogcímelt szerzett ahhoz, hogy rendes tagjaink sorába iktassuk.

Ez alkalommal együttes ülésünk nevében tisztelettel és kartársi szeretettel köszöntöm *Szekfű Gyula* tagtársunkat, kívánva, hogy hatvan éves korát elérve, megállapodott böles szemléletével még nagyobb sikerrel folytassa történettudósi működését a keresztény Magyarország javára és Akadémiánk dicsőségére.

Megemlítem, hogy kitűnő tagtársunk tegnap *«Állam és nemzet»* című munkájával a Magyar tudományos Akadémia nagy jutalmát nyerte el.

5. Nagy kitüntetésben részesült *Vizer Vilmos* bányaugyi főtanácsos úr, a Magyar Általános Közszénbánya R. T. vezérigazgatója, akit folyó évi április hó 9-én a m. kir. József nádor műszaki és gazdaságtudományi egyetem bányamérnöki kara Sopronban a bányamérnöki tudományok tiszteletbeli doktorává avatott.

Vizer Vilmos úr ömértósága Akadémiánk IV. osztályának rangsorban legfiatalabb tagja, akit ez év február havában osztályunk abban a kitüntetésben részesített, hogy nem kevesebb, mint 17 tagtársunk ajánlotta a rendes tagságra.

Hogy hasonlattal éljek, aki a magyar történelem és társadalomtudományok terén *Szekfű Gyula*, ugyanaz a magyar bányamérnöki szakon *Vizer Vilmos*: hazánk egyik legkiválóbb elméleti és gyakorlati bányásza. Míg *Szekfű Gyula* a magyar társadalom mélységéből a szellemi kincseket tárja elének, addig *Vizer Vilmos* a magyar föld mélységének bányakincseit hozza a nap színére.

Mind a kettő megbecsülhetetlen értéket jelent hazánk küzdelmes életében.

Vizer Vilmos tagtársunk tiszteletbeli doktori avatása 1943 április 9-én délelőtt volt a soproni műszaki egyetem nagytermében. Az ünnepélyen megjelent Szinnyi Merse Jenő m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr öexcellenciája; ott voltak a budapesti, debreceni és pécsi egyetemek küldöttei, azonkívül a műszaki, mérnöki, ipari köröknek és a tudományos társulatoknak képviselői. A Szent István Akadémiát az ünnepélyen Vitéz Vendel Miklós műegyetemi tanár úr, akadémiai tagtársunk képviselte.

Emez ünnepély azért is nevezetes, mert az egyetemi rangra emelkedett soproni bánya-, kohó- és erdőmérnöki kar első tiszteletbeli doktorát avatta fel Vizer Vilmos személyében. Az avatást a *Bányászati és Kohászati Lapok* május 1-i száma részletesen ismerteti. Az évgyári ünnep» címen.

Eme leírásból olvassuk, hogy *Vizer Vilmos* a Rector Magnificus üdvözlő beszédét megköszönve, a több száz főnyi közönség előtt felszólalását a következő szavakkal végezte:

«Térden hajtva és keresztet vetve lépem át a küszöböt, amelynek ajtaja előttem Magnificentiád szavára megnyílt».

Magyarország első bányamérnöke, akit tiszteletbeli doktor gyanánt köszöntünk, ime, a jóságos Istenhez fohászkodva fogadja az első lépést, amely őt a dicsőség útjára vezette.

Áldja meg a Mindenható Vizer Vilmos tagtársunkat, hazánk első tiszteletbeli bányamérnök doktorát s Akadémiánk fennállása óta első bányamérnök tagját.

6. A Budapesti Közlöny 1943 április 7-i száma közli, hogy Magyarország főmértóságú Kormányzója a m. kir. miniszterelnök úr előterjesztésére a *dr. Egyed István* nr. kir. József-nádor műszaki és gazdasági tudományegyetem nyilvános rendes tanárának a-honvédelmi igazgatás érdekében két évtizeden át kifejtett kiválóan hasznos és eredményes szolgálatai elismerésül a Magyar Érdemrend középkeresztjét adományozta.

Egyed István tanár úr ömértóságának tudományos érdemeit Akadémiánk már 1938-ban méltányolta azzal, hogy őt II. osztályunk rendes tagjai sorába választotta. Székfoglaló értekezését 1940 október 11-én tartotta «Apponyi mint közjogász» címen, amely a II. osztály Értekezései II. kötetének 10. száma gyanánt jelent meg.

Buzgó tagtársunkat kitüntetése alkalmából Akadémiánk nevében szívből köszöntöm.

Ugyancsak nagy örömet keltett Akadémiánk összességében III. osztályunk két kiváló tagjának kitüntetése, amely a Budapesti Közlöny 1943 április 23-i számában jelent meg.

Ugyanis a Főmértóságú Kormányzó Úr a m. kir. miniszterelnök úr előterjesztésére a magyar sajtó szolgálatában szerzett kiváló érdemeik elismerésül.

b) *Dr. Tóth László* m. kir. kormányfőtanácsosnak, a Nemzeti Ujság főszerkesztőjének a Magyar Érdemrend középkeresztjét.

c) *Kállay Miklós*, a Híd című folyóirat felelős szerkesztőjének a Magyar Érdemrend tiszti keresztjét adományozta.

Úgy tudom, hogy *Kállay Miklós* miniszterelnök úr tegnapelőtt személyesen adta át a kitüntetéseket a magyar sajtó képviselőinek, s közöttük két kiváló akadémikus tagtársunknak, akiket Akadémiánk éppen egyidőben, 1937 február havában választott meg a III. osztály tagjai sorába.

Tóth László ömértósága székfoglaló előadását már 1937 december 10-én megtartotta «Egy századvégi gyermek történetéből» címen, azonkívül csak a múlt hónap végén, április 30-án gyönyörködtünk második előadásában: «A vizsga vége» című elbeszélésében.

Kállay Miklós tagtársunk székfoglaló előadását 1939 május 5-én tartotta «Óceán-földek vándora. Vázlat Báthory István arcképehez» címen.

Akadémiánk nevében igaz tisztelettel köszöntöm *Kállay Miklós* és *Tóth László* akadémikus tagtárs urakat, a keresztény magyar sajtó kiváló íróit.

d) Végül Kormányzó Úr Öfőmértósága ez év május elején *Éhik Gyula* műegyetemi magántanár, múzeumi igazgató örnek a felső oktatás és tudományos szakirodalom művelése terén szerzett kiváló érdemei elismerésül az egyetemi rendkívüli tanári címet adományozta.

Éhik Gyula tanár úr 1930 óta tartozik a IV. osztály tagjai sorába. Székfoglaló előadását 1934 november 30-án tartotta «A házinyúl szörzetének örökléstani

törvényeiről. Élénk részt vesz bizottságaink munkálkodásában, így a múlt évben ő készítette az Entz Géza kitüntetésére szolgáló bizottsági javaslatot.

Buzgó tagtársunkat rendkívüli tanári címmel történt kitüntetése alkalmából őszinte szívvel köszöntöm.

7. Akadémiai kiadványainkról van szerencsém a következőket jelenteni:

a) Sajtó alatt van Akademiánk *Értesítőjének* 1942. évi XXVII. kötete, amelyben *Serédi Jusztinián* hercegprímás úr őminenciájának megnyitó előadása, *Pataky Arnold* másodelnök úrnak XII. Pius pápa 25 éves püspöki jubileumáról szóló megemlékezése és *Vargha Damján* tiszteleti tagnak a magyar szerzetesrendek jubileumáról tartott ünnepi beszédei nyitják meg a sort. Ezt követik a négy osztályban tartott értekezések kivonatai, majd a hivatalos ügyek s végül az olasz és német nyelvű kivonatok.

b) Sajtó alatt van *Csapodi Csaba* intézeti tanár munkája, amely boldogult Gombos Albin: *Catalogus fontium historiae Hungaricae* című háromkötetes munkáját 4-ik kötet gyanánt kiegészíti indexxel.

c) *Előkészítés alatt* a Szent István Akadémiai *Almanach* 2-ik kötete.

d) Az *osztályok Értekezései* közül az I. osztály köréből a III. kötet 8. száma gyanánt *Becker Vendel*: A keresztény nemzeti népiskolák jövő alakulása.

e) A II. osztály köréből a III. kötet 2. száma: *Haiczl Kálmán*: A magyarság ősi településének határai a nyugati felvidéken,

f) A III. kötet 3. száma: *Fallenbüchl Ferenc*: Az ágostonrendiek Magyarországon című nagy munkája.

g) A III. kötet 4. száma: *Léopold Antal*: Esztergom régi látképei.

h) A III. osztályköréből az I. kötet 8. száma: *Vargha Damján*: A jó élet módjáról

i) S végül a IV. osztály köréből a IV. kötet 2. száma: *Mosonyi János*: Új adatok a hypophysis működéséhez.

8. Végezetül közlöm *Bíboros hercegprímás Elnök Úr* őminenciájának május hó 7-én kelt öröndetes leiratát:

„Magyarország Bíboros Hercegprímása, 3641—1943. szám. Méltóságos Egyetemi Tanár, Főtitkár Úr! Tudomásulvétel végett közlöm Méltóságoddal, Horváth Győző püspök, kalocsai káptalani helytartó arról értesített, hogy a Vigyázó-hagyatékából rendelkezésére bocsátott összegből 10.000 pengőt fog a Szent István Akademiának juttatni. Fogadja Méltóságod őszinte tiszteletem nyilvánítását. Esztergom, 1943. évi május hó 7-én. Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás, esztergomi érsek.

Méltóságos Dr. Papp Károly egyetemi ny. r. tanár, főtitkár úrnak, Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28.»

Hálás köszönettel fogadjuk Főmagasságú Bíboros Hercegprímás Úr Elnökünk emez értesítését, amelyből kitűnik, hogy őminenciája Akademiánk ügyeit állandóan szemmel kíséri és nemcsak egyéni adományaival támogatja, hanem a magas klérus érdeklődését is fölkelte Akademiánk anyagi támogatása érdekében.

Ugyancsak hálásan köszönjük Horváth Győző püspök és kalocsai káptalani helytartó úr önmagyméltóságának szíves adományát, amelyet a gróf Vigyázó-féle hagyatékából a magyar katolikus tudósok Akademiájának juttatni kegyes volt.

Az együttes ülést követő zárt ülésen *Meszlényi Antal* osztálytitkár szóvá teszi a szerkesztésben mutatkozó azon hiányt, hogy egyes értekezések az osztály bírálatára nélkül is megjelennek, mint pl. legutóbb *Haiczl Kálmánnak* A magyarság ősi településének hatáiról szóló értekezése.

Papp Károly főtitkár válaszában kifejti, hogy egyes bírálatok olyan lassan érkeznek hozzá, hogy nyomdai okokból nem várhat sokáig az értekezések kinyomatásával. Másrészt van olyan értekezés is, amely, mint pl. *Fallenbüchl Ferenc* nagy műve, amelynek egy részét az I. osztály, másik részét a II. osztály keretében

mutatta be, s a két osztály bírálatának bevárása hosszú időt igényelt volna. Igéri azonban, hogy a jövőben Alapszabályaink 66—73. §-ai alapján minden beérkezett munkára ki fogja kérni az osztály bírálatát.

Elnök köszönetet mondva az ülésen résztvevő tagok buzgó működéséért, és a mai jegyzőkönyv hitelesítésére Dóry Ferenc, Várdai Béla és Wodetzky József osztályelnök urakat felkérve, az ülést bezárja.

Kelt Budapesten, 1943 május 14-én. Jegyezte: *Papp Károly* főtitkár. Látta: *Pataky Arnold* t. tag, másodelnök. Hitelesítik: *Dóry Ferenc, Várdai Béla* és *Wodetzky József* osztályelnökök.

14. Jegyzőkönyv az I. osztálynak 1943 október 1-én, pénteken délután 5 órakor tartott felolvasó üléséről.

Elnök: *Aistleitner József* osztályelnök.

Megjelentek: Balassa Brúnó, Horváth Konstantin, Loczka Alajos, Papp Károly, Pataky Arnold és Várdai József akadémiai tagok.

Továbbá: Fr. Ács Kajetán S. O. Cist., Balkányi Ernő, Baumgarten Melanie, Fr. Barlay Szabolcs S. O. Cist., dr. Béll Béla, dr. Béll Béláné, dr. Bohn Ödön, Fr. Egres Ödön, dr. Evetovics Kúnó, Farkas M. Flórentia nővér, Farkas M. Remigia nővér, Fleissig Sándorné, dr. Fojtényi Ferenc, Fr. Füz Balázs S. O. C., Hervay Levente S. O. C., Fr. Hisztány Erik S. O. C., Iványi Imre, Fr. Jáki Adorján S. O. Cist., Kasics M. Marietta, dr. Kemenes István plébános, Fr. Kerekes Imre S. O. Cist., dr. Kola István, Kőhegyi Lajos, Léki Alajos S. O. C., Ligeti M. Rosalinda nővér, Miskolczy Kálmán Sch. P., Mondovits István, dr. Papp Károlyné Balogh Margit dr., dr. Péschkó László, dr. Petrányi Gyula, Reiner Irma, Scherer János, Schweighoffer Kolozs, dr. Sólyom Ferenc, Szathmáry M. Erasia nővér, dr. Szirtes Gyula, Szomolnoki Gedeon S. O. Cist., Udvardy N. S. O. Cist., dr. Várkonyi Fidél S. O. Cist., G. Végvári Egyed O. P., Zalán István O. Sch. P. vendégek.

Elnök üdvözi a tagokat és a szép számban megjelent vendégeket, majd a következő beszéddel nyitja meg a felolvasó ülést.

Aistleitner József osztályelnök megnyitó beszéde:

«Tekintetes Akadémia!

Abból az alkalomból, hogy a nyári szünet után a tek. Akadémia tagjai ismét egybegyűltek, hogy rendes munkájukat újból folytassák, tisztelettel üdvözlöm a megjelent tagokat és nagyrabecsült vendégeinket.

Nem lehetne mondani, hogy az előző ülésszak lezárta óta a tudományos munka technikai lehetőségei javultak volna. Ellenkezőleg: az irodalmi termelés és a termékek szállítása megakadt s a mozgási lehetőségek a kutatás számos ágában nagyon összezsugorodtak. Olyan időket élünk, amelyek inkább az eddigi eredmények összegezésére és az öneszmélésre látszanak alkalmasnak. Fölvetődik az a gondolat, hogy ebben a hallatlanul kemény küzdelemben, amely korántsem csupán a politikai és gazdasági hatalomért folyik, hanem nekünk egyszersmind élet-halál-harc kultúránk alapvető értékeiért, van-e egyáltalán jogosultsága az olyan szemlélődő munkának, amely e küzdelemtől teljesen független? Nem jutnak-e önkénytelenül eszünkbe az Üdvözítő szavai, hogy azok, akiknek erszényük nincsen, adják el felső ruhájukat és vegyenek kardot (Luk. 22. 36)? Ha fel akarják gyújtani házunkat, reá erünk-e ablakot tisztítani, hogy tisztábban láthassuk azt, amit nézgelni szoktunk? A harchoz minél több és minél jobb fegyver kell: de a lélekért való harcban nem lehet kizárólag előbb-utóbb berozsdásodó anyagi fegyverekre hagyatkozni. Arra legyen elsősorban gondunk, hogy a lelket ne kerítse hatalmába az elaléltság. A lélek szó egyébként jelentésében nagyon sokrétű, s ezért a lélekmentés is sokoldalú feladat. Van a léleknek megismerési oldala; ennek érdekeit szolgálja a tudomány és a világnézet, oly területek, amelyek gondozását már régóta tűzte maga elé a Szent István Akadémia. De lelken értjük a lelki élet érzelmi és akarati oldalát is, s ha valaha, akkor most nem szabad ezt szem elől tévesztenünk. Ezt

a lelket, a lelkületet veszélyeztetik leginkább az emberiség történetének legújabb fejleményei. Egyesek abban a hitben, hogy egy bevehetetlen szigeten laknak, szövögettek óceánontúli álmaikat egy országról, amely lágyan nyaldósó hullámok közepette lábhoz tett fegyverrel várhatja be egy szép békevilág felragyogását. De a harc egyre inkább közeledik, zaja félbeszakítja álmaikat, mégsem hisznek szemüknek és visszafordulnak, hogy még egy strófát tovább aludjanak. Másokat azután a felriadás egészen fejevesztette tesz. Látják a menekülő patkányok megriadt, miazmás seregét, a halál hirtérjesztőinek sötétlelkű bandáit és félelmükben már is bele szeretnének feküdni a népek nagy tömegsírjába, mintha már tarkón lótték volna őket.

Phädrus meséi között találunk egyet, amelyről mai helyzetünkben elmélkedhetünk. Amikor Zeus a kecskének szakállt adott, hímnek és nőténynek egyaránt, a bakok felpanaszolják neki, hogy nőtényeik a méltóság ugyanazon fokára emelkedtek. De Zeus megnyugtatta a bakokat: Engedjétek, hogy ők is ugyanazt a dicsőséget élvezzék s ugyanannak az ékességnek örvendjenek, amely titeket illet; törődjétek bele mindaddig, míg csak versenyre nem kelnek veletek vitézségben (16. mese). Érdemes ezt az intelmet megszívlelni, amikor egyes férfiak, szakállosak és szakálltalanok egyaránt, a legjobb úton vannak, hogy a férfias megfontoltság, bátorság és kitartás erényét átengedjék nőknek és általuk éretleneknek minősített kiskorúaknak. Némileg mentesgükre szolgál, hogy a jelenkor embere előtt oly mélységek merednek, amilyenekhez eddig emberi szem nem szokott. Ezeket a mélységeket nem a Gondviselés, hanem az ember maga teremtette, s ezért az embernek kell velük szembeszállania, ha nem akar beletörődni biztos bukásába. Ez a magát megemberelés a legsúlyosabb feladatunk, s itt kell egymás hóna alá nyúlunk, hogy azt, amit az elszigetelt ember talán nem tud elviselni, a közösség lelke tegye elviselhetővé. Úgy hiszem, hogy Akadémiánk is jót tenne, ha a tudományok művelése mellett a lélekmentés eme területére is kiterjesztené figyelmét és tevékeny közreműködését. Mert ha nem szabad engednünk, hogy a katonán és a közemberen félelmi hisztéria vegyen erőt, éppannyira szükséges, hogy művelt közönségünk és a fejmunkás ne veszítse el fejét és a szívét ebben a sorsdöntő küzdelemben.

E gondolatok jegyében nyitom meg Akadémiánk új ülészakát és kívánom, hogy Isten különleges áldása kísérje nemcsak a mi szakosztályunk, hanem az Akadémia valamennyi szakosztályának munkáját is.

Elnöklő osztályelnök ezután felkéri dr. Várkonyi Fidél S. O. Cist. főtitkárulendő tanár urat, mint vendéget, bejelentett előadásának megtartására.

Dr. Várkonyi Fidél S. O. Cist. megtartja a következő előadását: «A lelki élet irdalma és az egyetemi ifjúság».

Az előadást Osztályelnök megköszönve, a felolvasó ülést bezárja.

A következő zárt ülésen osztályelnök jelenti, hogy Papp Károly főtitkár megkereste az osztályt a Fraknoi-jutalom és az akadémiai díj ügyében. A két jutalom 500—500 pengős összege az idén az I. osztályt illeti, és pedig a Fraknoi-jutalom a hittudományi, az akadémiai díj a bölcséleti ágazatban megjelent legjobb munka kitüntetésére az 1934—1942. évközből. E célból az osztály két bizottságot jelöl ki a bírálat elvégzésére, amelyet a bírálók október végéig elkészítenek, hogy a noveneri ülés a két díjat odaítélhesse.

Az Elnök köszönetet mondva a megjelent tagoknak, az ülést bezárja.

Kelt Budapesten, 1943 október 1-én. Jegyezte: Horváth Konstantin osztálytitkár.

15. Jegyzőkönyv a Szent István Akadémia II. osztályának 1943 október 8-i üléséről.

Elnök: Döry Ferenc osztályelnök.

Megjelentek: Czobor Alfréd, Gerevich Tibor, Jajczay János, Pataky Arnold, Vargha Damján, Várdai Béla akadémiai tagok. Továbbá: Balkányi Ernő, Asztalos Mária, Ballabás Flóra nővér, Baumgarten Melanie, Bánrévy György, dr. Bogyay

Tamás, P. Bőle Kornél, Fr. Beck Norbert M. O. P., Arisztida nővér, Dencsák Aurélia nővér a Szent Teréz intézetből, M. Elvira nővér, Eszterle M. Edit nővér, Fr. Fazekas Vince M. O. P., P. Fenyvessy Jeromos O. P., Florkievics Ágnes nővér Szent Teréz intézet, báró Gudenus Gézáné, P. Gyenis András, Hoffmann Éva, Hanshart Ernőné, dr. Jajczay Jánosné, dr. Jakabffy Miklós, Könyves Tóth Kálmán, Könyves Tóth Kálmánné, Iorbenbergi Lorberer Anna, Magyar Mária, dr. Molnár László, Fr. Mozsolits Antal M. O. P., Nagy Borbála, P. Mehele Tamás O. P. P., Polách Ottó, P. Quikker M. Peregrin O. S. M., dr. Rados Jenő, dr. Relković Neda, Relković Davorka, Révhelyi Elemér, dr. Rupp László, özv. dr. Sereghy Elemérné, Seregély Dezsőné, Seregély Irma, dr. Sima János, Sippeki József, P. Schrotty Pál O. F. M., vitéz dr. Szabó János, Szilágyi Istvánné, Szorédi Ilona, dr. Szőke Sándor, özv. Szóts Árpádné, dr. Tápay-Szabó Gabriella, Fr. Tornók Kázmér M. O. P., vitéz dr. Vargyas Tivadar, dr. Vincze Sándor, Vincenzo Puglia, dr. Vőő Mihályné vendégek. Távolmaradását kimentette **Papp Károly** főtitkár és Meszlényi Antal osztálytitkár.

Elnök az ülést megnyitja és felkéri *Jajczay János* r. tagot, hogy Magyarországi Szent Margit ikonográfiája című előadását megtartsa.

Az értékes előadásért, melyet vetítettképekkel kísért az előadó, az elnöklő *Dőry Ferenc* mondott köszönetet, majd a megjelent tagoknak és vendégeknek köszönetet mondva, az ülést bezárta.

Kelt Budapest, 1943 október 8-án. Jegyezte: *báró Gudenus Gézáné* irodatiszt-titkárnő.

16. Jegyzőkönyv a Szent István Akadémia III. osztályának 1943 október 15-i üléséről.

Elnök: *Várdai Béla* osztályelnök.

Jelen voltak: *Bartha József*, *Berze Nagy János*, *Ibrányi Ferenc*, *Láng Nándor*, *Papp Károly*, *Pataky Arnold*, *Pitroff Pál*, *Vargha Damján*, *Várdai Béla*, *Városi István*, *Zaymus Gyula* akadémiai tagok.

Továbbá: *P. Ambrus Máté O. F. M.*, *Álgya-Pap Dánielné*, *Balkányi Ernő*, *Barsy Irma*, *Baumgarten Melanie*, *Bálint Andor*, *Bánhegyi László*, dr. *Berze Nagy Jánosné*, dr. *Berze Nagy János* hbíró szds., dr. *Beke Ödön*, *P. Burka Kelemen O. F. M.*, dr. *Conlegner József*, *Divald György*, *Eisemann Nándorné*, *Farkas Jenő*, *Görgényi Béla*, *Görgényi Béláné*, *P. Gyenis András*, *Holl Béla*, *Klug Sándor*, *Klug Sándorné*, *Koller Gyula*, *Kornai István*, *Kornai Istvánné*, *Koromzay Bertalan*, *Krasznavölgyi Gyuláné*, *Krasznavölgyi Viktória*, *Lengyelfalusi István*, *Lőrincz Imre*, dr. *Papp Károlyné*, *Pitroff Ilona*, dr. *Pitroff Pálné*, *Pitroff Piroska*, *Pálmai József O. Sch. P.*, *Polách Ottó S. J.*, *P. Quikker M. Peregrin O. S. M.*, *Reiner Irma*, *Relković Davorka*, özv. *Schmid Sándorné*, *Szabó Zoltán*, *P. Szalóci Pelbárt O. F. M.*, *Szendrey Ákos*, *Szenkő Aladár*, *Szénási Sándor*, *P. Szólás Ambrus O. F. M.*, *P. Thun M. Pius O. S. M.*, *Tóth Tibor O. Sch. P.*, *Varga Ferenc*, dr. *Várdai Béláné*, *Várdai Mária*, *Vámos Irene*, *Városi Ferenc*, *Viski Károly*, *Weber Mihály*, *Weber Mihályné*, *Wlassits Ferenc* és még sokan mások.

Elnök az ülést megnyitja és felkéri *Pitroff Pál* osztálytitkárt, hogy titkári jelentését terjessze elő.

Pitroff Pál titkár a következő jelentést terjeszti elő.

«Tekintetes Akadémia!

Andor József halála óta egy negyed század zajlott le viharban, küzdelemben, szenvedésben, letörött, majd újra felemelkedő zászlók hangos csattogásában. A Gondviselés úgy akarta, hogy most is áldozatok, meg-megremegő szívdobbanások, a jövő miatt aggódoó érzelmek között hányódjunk, mint akkor, amikor eltávozott közülünk. Szerettünk benne a hűséges jóbarátot, a nemes célkitűzések szerény, de kitartó munkását, a problémákat mesébe öltöztető tiszta katolikus művészt. Amikor a már megindult katolikus újjászületés orgánuma különös ok nélkül megszűnt, megalapították az Életet, amelynek irányszabó szerkesztője volt.

Andor József két síkon szolgálta a mi magyar művelődési életünket. Egyrészt önálló regényekben, modern problémalátással irányította a realizmust — bár alapjában romantikus maradt —, másrészt mint a folyóirat szerkesztője az új kifejezési lehetőségeket egyre szélesebb mederben állította be a valláserkölcsű magyar művelődésbe. Hogy mit köszön neki megíjodott katolikus szellemű irodalmunk, azt még elbeszélő műveire nézve sem mérték le. Mindenesetre többet, mint amennyit róla jeles munkássága nyomán eddig megállapítottak. Az a nagy skála pedig, amely az ő irányítása vagy beleegyezése révén újhangúvá, színesebb tette a keresztény művészetet, csak akkor fog előttünk tisztán állni, ha azok értékelése is megtörténik, akiket ő rebentett szárnyra. Most csak hűségünket, nagyrabecsülésünket fejezzük ki az ő nemes, mély katolikus, áldozatos szellemének. Ad maiorem Dei gloriam dolgozott és nem hiába!

Magyar szívünk melegével emlékezünk meg *Herczeg Ferenc* nyolcvanadik születésnapjáról. Mintha azért adott volna neki a Mindenható kegyelme hosszú életet, hogy a mi nemzeti hagyományainkba beleépíthesse az új meg új szellemi áramlatokat és — ha kanyargós úton is — eljussan a Csillagok Világának kapujához.

Amikor a Petőfi Társaság ügyvezető elnökévé választották, Jókai Mór, az elnök is eljött beiktatására és költői lendületű beszéddel üdvözölte. Herczeg Ferenc kezét csókolta neki. Gyulai Pál ezt kifogásolta: Jókai tán csak nem az apja az úrnak? — kérdezte tőle gúnyosan. Választ nem kapott, de Jókai valóban irodalmi atyja volt neki.

Andor József is a magyar irodalmi hagyományok folytatójának mondta. Herczeg Ferenc a világot racionalista aggyal és realista szemmel nézte és lassanként a transzcendens mélységeig is ellátott. Prohászka Ottokár szavaival az «úri morál» kényesen nagyra értékelte. Ez hozzátartozott egyéniségéhez és esztétikájához. Hogy mi jelentősége van ennek akkor, amikor a szennyes naturalizmus elárasztotta a művészetet, azt csak akkor látjuk, ha századelei kortársaival hasonlítjuk össze. Egyidőben az ő tekintélye tartja vissza a sülyledéstől a jobb írói nemzedéket. Magyar irodalmi előkelő, történelmi nevét azonban a *Bizánc* biztosítja évszázadokra, hiszen a Bánk bán, a Csongor és Tünde s Az ember tragédiája vonalába emelkedett vele. Az «úri morál» Gyurkovicsai — akiket a józan finnek szatírának mondtak — mulattattak. Az *aranyhegedű* lélekrajzával megdöbbenett, magyar történelmi regényei és *Árva Lászlója* megértették a keresztény lovagok, vitézek, áldozatos halálának költőiségét, a *Bizánc* pedig mind e fölé a nemzet erkölcsének a transzcendens világba emelését.

Racionális aggyal, reális látással és esendőséggel is eljutott a Csillagok Világának kapujához. Hogy mit jelent az ő működése nekünk magyaroknak ma, a vérmitosz korában, arról ne beszéljünk; de munkássága értékei előtt különös mélyen hajtsuk meg tiszta zászlónkat.

Pitroff Pál osztálytitkári jelentése után felkérte elnöklő osztályelnök *Berze Nagy Jánost*: «A világ közepe.» — «A magyar ősvallás nyomain» című székfoglalójának megtartására.

Berze Nagy János: A világ közepe.

«Krisztus előtt a III—IV. évezredben a chaldeusok s a velük szomszédos népek sajátos világképet alkottak maguknak. Eszerint a világ közepe az ég és föld köldöke, ezen áll a piramisalakú s négyszögletű világhegy, ennek tetején pedig a világfa, mely mindenféle magot s gyümölcsöt terem s alatta mindenféle állat tenyészik. A fa az élet vizének, mely a világ minden tájéka felé folyik, forrásában áll. Ez a víz minden beteget meggyógyít, minden holtat feltámaszt s minden életnek az oka. A fa hét, kilenc vagy tizenhárom s több égi réteget tör át. Az egyes egekben egy-egy isten él. A hétrétegű égben a görög-római világban (lefelé): a Nap, Hold, Mars, Mercurius, Jupiter, Vénus és Saturnus planéta-istenek, másutt ezeknek a megfelelői voltak a lakói. A csillagisten-hitet az ő- és középkorban az asztrológusok erősen felkarolták.

A földfeletti világ tükörképe a földalatti világ. Itt ugyanannyi emeletben ugyanannyi szellem intézi az alvilág ügyeit. Amint a világfa tetején lakik a legfőbb jószellem: a Nap, a Föld köldökének legalján lakik a gonoszok legfőbb szelleme.

A chaldaeusok és Kisázsia más népei még Krisztus előtti időkben átvették a planétaisten-hít mellé az anyaistennőhitet, a kettő egybeforrott s ezen egyesülésében bejárta s meghódította Európát és Ázsiát, átalakította a görögök, egyiptomiak, Kis- és Nagy-Ázsia népeinek: a perzsa, az indus, kínai, altáji és ugor népek vallási felfogását. Ennek következménye lett, hogy ahol eddig a planétaistenek feje férfi-isten volt, ez női istenséggé alakult. Ennek neve a magyar hagyományok között: *Nagyboldogasszony* volt, mely magyar fordítása a tatár *Bai Ülgön* istennévként. A kereszténységet átvevő magyarok Szűz Máriára, a legnagyobb keresztény női ideálra is rá ruházták az ázsiai anyaistennő valamennyi díszítő jelzőjét, s körülötte a szegedi magyarság emlékezete szerint az első keresztény magyarok a pogány hétisten-rendszer mintájára a hét Boldogasszony-rendszert is kialakították. Az ősi pogány vallás emlékei ma is élnek a népies favázás ház építési emlékei között, a *sasfa* és a *bódoganya* szavakban, amelyek az *eget tartó* és az *isten-séggel* azonos *világoszlop* és *világfa* jelképei.

A lakóház belső felsőrészeének, a padlásnak neve: a *mennyezet* szó is innen való emlék. A közvetlenül átadó népek az altájaiak voltak, amint hogy az altáji népek s a magyarok népköltészete is a szellemi alkat több rokonvonását őrzi.

Berze Nagy János r. tag köszöntése székfoglalója alkalmából a III. osztály 1943 október 15-iki ülésén.

Várdai Béla osztályelnök a következő beszéddel üdvözlí a székét elfoglaló tagtársat:

Igen tisztelt Tagtársunkat, mint a szellemi néprajz régi, kiváló művelőjét 1941-ben 15 tagtársunknak, élükön Vargha Damján tiszteleti tagnak részletes, meleg ajánlása alapján szinte egyhangúan: 48 szavazattal 2 ellenében választotta meg a Szent István Akadémia együttes ülése osztályunk rendes tagjául. Érdemes a polgári pálya is, amelyet megfutott: három és fél évtizeden át elemi iskoláink tanfelügyelete volt munkaköre, előbb az erdélyi és délvideki, majd a dunántúli részekben, a leghuzamosabban Pécsen, ahol tanügyi főtanácsosi címmel nyugalomba vonulása óta is él. Ellenőrizte és irányította nemcsak a rábízott iskolák munkáját, hanem szolgálta a tágabb népművelést is, különös szeretettel ápolva a földmíves dalkörök intézményét, amint hogy úttörő munkát végzett elemi iskoláink módszeres énekantatása terén is. A benne rejlő költő dalszeretete sugallta ezt.

Több mint négy évtizedes irodalmi mult áll mögötte. A költészet mezején indult 1902-ben *Tiszamentén* című verskötetével: friss képeken, benyomásokon alapuló, magyar zamatú, nemes érzelmkörében a magasabb eszméig is felszárnyaló lírával. S ha e szívesen fogadott kötetkéje után nem is jelent meg utóbb a nyilvánosság előtt költői művekkel, a költészet birodalmától, ennek egyik legjelentősebb, nemzeti jelentőségű, eredeti bájú területéről: a népköltészetről el nem szakadt egész pályáján. Lett kincseinek egyik nagyérdemű feltárója, népünk szellemi világa kifejezőjeül, a műköltészetnek forrásul alaposan és eredményesen vizsgálója, mindenkor gondos, finom, színmagyar, az egykori költőre rávalló előadásban.

Miután nyelvészeti tanulmányt írt doktori értekezésűl szülővármegyéje, Heves nyelvjárásáról, tőle kapta 1907-ben a Kisfaludy-Társaság Népköltési Gyűjteménye egyik legbecesebb kötetét: Heves és Jász-Nagy-Kun-Szolnok vármegyéek népmeséit. A gyűjtést Katona Lajos útmutatásai szerint végezte. Arany László híres bihari népmeséi mellett ezek irodalmunk legjobban elbeszélte népmeséi. A kötet elé írt bevezetése is a kedves, könnyed, kellemes stílusztát mutatja. A gyűjtemény szerkesztője, Vargha Gyula, a kitűnő költő, büszke is volt a vállalatnak erre a kötetére. Unikum számba megy abban a tekintetben, hogy a kimerítő gyűjtés egyik csúc-

járás, pünkösddőlés, csérigezés stb. Nem könnyű munka volt ez az ujság és a rádió világában, mely az ú. n. *mély kultúrát*, vagyis az öreg szülőktől örökölt hagyományt gyökerestül semmisíti meg, mikor már a falukon is lakodalmakra, mulatságokra csak úgy fogadják fel a cigányt, ha tudja az új tánczenét és a slágereket, úgyhogy nem is a falusi, hanem egyedül a tanyai emberek ma már a hagyomány igazi őrzői. Érdekes, minket közelebből érdeklő egyik tapasztalata gyűjtésének, hogy a csodálatos dolgoktól szóló elbeszéléseket inkább a katolikusok ápolják, másszálakra a reformátusok általában nem kedvelik a mesét, bár akadt azért jól elbeszélő reformátusokra is. Beszédes bizonyossága ez a tény hitünknek a képzelet színes világát is kivirágoztató erejére, szemben a protestantizmus ridegebb, józanabb lelkivilágával, ahogy azt a két hitrendszer templomai, szertartásai is oly szembeszökően kifejezik.

Van még egy nagyérdemű ága működésének : a népköltészetnek, folklórnak műköltészetünkre gyakorolt hatását illető vizsgálódásai. Kutatta az *Ethnographia* folyóirat hasábjain többek közt *Petőfi költészetének folklóre párhuzamai-t* (1925) ; a *csodaszarvas mondájának* világirodalmi fejlődésmenetét és a régi hagyományainkban őrzött magyar változatának eredetiségét (1927) ; a *Szent László jüvé-ről* szóló mondát, mint a német Carlna-mondával egy töről hajtott középkori költői terméket. Különösen becses és eredményes a Petőfi-tanulmány. Kivizsgálja nemcsak a népköltészet, hanem a néphit hatását is Petőfi költészetére, megállapítva, hogy a néplelek adott ugyan annak nyelvet, hangot, ritmikát, kifejezőkészséget, műformákat, sőt ezeken kívül tárgyat és anyagot is, — mégis Petőfi költészete egészében nem annyira népi talajjű, mint Aranyé. Vizsgálódásai legrészletesebbek a János vitézre vonatkozólag, kimutatva a vele rokon 4 népmesetípust, valamint az Argirus-típusú mesékhez való viszonyát is. Petőfit nem kötötte a mesei indítékok egymástánja, egészen szabadon bánt ezekkel, költői szelleme szuverénitásával. Szép megállapítása, hogy e remeke hőséneke épűgy a szabadság és szerelem a két fő jellemvonása, vezérlő érzése, mint egész költészetének. Petőfi több kisebb versére vonatkozó folklorisztikai vizsgálódásai is igen érdekesek. Egészében aránylag kevés költésztében a folklorisztikus anyag, aminek magyarázata az ő minden népiessége mellett is szerfelett eredeti lángelméje.

Sok szép munka, sok szép eredmény !

Mindezeket és sok egyéb folkcrocisztikus írását, melyek közül tárgyaért még csak *A katekizmusi énekekről* szólót említjük, egyaránt jellemzi mind a hazai és külföldi folklorisztikus irodalom bősége ismerete által is biztosított tudományos színvonal, mind a fejtegetéseknek, gondolatmenetnek, előadásnak világossága, meggyőző ereje. Nemcsak tárgyak, hanem közlési módja is igazi magyar jelleget ad teljesítményét nyújtja, mikor egyetlen hevesi község, Besnyőtelke, szűlfaluja területéről 70 mesét közöl, amire külföldi népmesegyűjtésekben is csak egyszer kerül példa : egy lotaringiai népmesegyűjteményben.

A magyar népmese szeretete végighúzódik egész pályáján. Ez volt kedvenc tárgya tudományos vizsgálódásainak is. A *Magyarság Néprajza* c. vállalatban töle bírjuk a magyar népmese kitűnő, legrészletesebb elméleti megvilágítását, s erről szól még kéziratban levő, élete főművéül vallott munkálata is : a *Magyar népmesetipusok* 3500 írott lapon.

De rátette munkásságára a nyilvánosság előtt is már a koronát *Baranyai népmagyományok* című, 1940-ben Pécsen megjelent háromkötetes művével. 20 évi saját maga és általa irányított 50 más gyűjtő munkájának fényes eredménye ez, a baranyai, ormánsági és hegyháti magyarságnak legszebb emléke, arról az országrészről, ahol az ezeréves délszláv s a két évszázados német hatás következtében nap-nap után szűkebbre szorul a tér a magyar szó számára. A felkutatott terület szellemi néprajzi hagyományának lehető sokoldalú, valódi képét adja : 64 községből 4500 adatot, köztük 270 mesét, 151 balladát, 850 dalszöveget, 700 lekottázott dallamot. A költői hagyományokon kívül kiterjedt gyűjtése a szokásokra, szólásmódokra, néphitre és szokásokra is, gondosan ügyelve a hitelességre kapcsolatosakra is, minők a betlehem-

munkásságának, mert hiába, csak a világos beszéd az igazi magyar beszéd, ettől múltó költői divatok sem fogják eltéríteni a magyar génuszt! És harmóniában mutatja őt mindenkor munkássága hitünk szellemével is.

Egységbe foglalja egész működését a magyarság lángoló szeretete, szolgálva és sugallva másoknak is nemzeti hagyományaink megmentését és ápolását. A néplelék ősi titkaira rátalálás végett mind mélyebbre merült tanulmányaiba, mint ahogy a magyar ősvallás nyomait fűrészszó székfoglalója is oly figyelmet lekötően tanúsítja. Mint az igaz embereknél általában, nála is érezzük, hogy egész életművét nemcsak ugyanaz a kéz írta, hanem ugyanaz a harmonikus, következetes, szerep- és színváltozást nem ismerő, egyenes és lelkesült lélek is sugallta. Mint ahogy hozzám írt szép soraiban mondja: «Úgy hiszem, hogy a magyarság tudománya iránt érzett szeretetemet ugyanaz a szív sugározza, amely az Édesanyám iránt érzettet verseimben».

Irodalmi pályáján, mindent összefoglalóan, a magyar népszellem, népköltés ügyének volt munkása, egyik méltó képviselője; legyen az köztünk is a jövőben! Emlékeztetője mindnyájunknak, elsősorban költő tagjainknak, hogy amiképp általában a természet az őforrása minden egészséges művészetnek, azonképpen közelebből a népköltészet is megfigyelt kútja marad mindenkor az egymást váltó költői divatok idején a műköltészetnek, ha nem is a jelenével talán már, hát akkor multja felhalmozott, a költészet örök elveit kristálytisztán megvalósító emlékeivel.

Elhangzott székfoglalója alapján örömmel fogadom osztályunkba a Szent István Akadémia teljes jogokkal felruházott rendes tagjaul. Kérem és hiszem is, hogy mai szereplése ne maradjon az utolsó is körünkben. Nyitány legyen ez, nem hatyúdal. Hitünk komoly szava az Egyház holt tagjainak tekinti azokat, akik meg vannak ugyan keresztelve, de hitüket leglényegesebb kötelezettségeikben nem gyakorolják. Mi sem tekinthetjük másoknak azokat, akik ugyan széket foglaltak vagy éppen csak megválasztattak, de aztán nem törődnek feladataikkal. Isten hozta körünkbe, áldja meg további munkáját, hozza minél többször vissza közénk, a fenséges pécsi dóm aljából!

Az előadásért az elnök köszönetet mondva, Berze Nagy Jánost az Akadémia teljes jogú tagjának jelenti ki, majd felkéri Városi István r. tagot, hogy költeményeit szíveskedjék bemutatni.

A versekért az előadónak köszönetet mondva, elnök az ülést bezárja.

Budapest, 1943 október 15. Jegyezte: Pitroff Pál osztálytitkár.

17. Jegyzőkönyv a Szent István Akadémia IV. osztályának 1943 október 22-i üléséről.

Elnök: Marek József r. tag.

Megjelentek: br. Andreánszky Gábor, Éhik Gyula, Haltenberger Mihály, Marek József, Mosonyi János, Mödlinger Gusztáv, Papp Károly, Pataky Arnold, Plank Jenő, Réthly Antal, Skrop Ferenc, Zsivny Viktor akadémiai tagok.

Továbbá: dr. Apor László, dr. Aujeszky László, Baumgarten Melanie, dr. Berkes Zoltán, dr. Béll Béláné, dr. Béll Béla Csizigley Márta, Farkasfalvy Kornél, Fábián Ferenc, dr. Gyürky Tibor, Kadocsa Franciska, Lucich Károlyné, Marczell Györgyi, dr. Mihályhegyi Géza, Stohl Gábor, Wilde Margit, dr. Zách I. Árpád vendégek.

Dr. Papp Károly főtitkár bejelenti, hogy távolmaradásukat kimentették Wodetzky József elnök, Dudich Endre titkár és Kratochvil Károly rendes tag urak. Minthogy Wodetzky József osztályelnök úr vidéken tartózkodik és így a mai ülésen nem vehet részt, ezért felkérte Marek József r. tag ömértőségát, hogy az elnöki teendőket jelen ülésre elvállalni szíveskedjék.

Marek József r. tag a kitüntető megbízatást köszönettel vállalja, az ülést megnyitja és felkéri

1. Haltenberger Mihály r. tagot, hogy részletek «Püspöki városaink» című sajtó alatt levő könyvéből előadását megtartani szíveskedjék.

2. Utána *Mosonyi János* r. tagot elnöklő *Marek József* felkéri, hogy: Az adrenalin és rokon vegyületek hatása a máj, harántcsíkos izmok és a szív glikogen állományára c. előadásának megtartására.

3. Végül *Réthy Antal* r. tagot kérte fel, hogy mutassa be *Berkes Zoltán* vendégnek *A légkör hullámmása* c. dolgozatát.

Elnök mindhárom előadónak az értékes előadásokért köszönetet mond, majd a megjelent tagoknak és vendégeknek köszöni meg a részvételüket, utána az ülést. bezárta.

Az osztályülést a tagok részére zártülés követte.

Budapest, 1943 október 22. Jegyezte: Papp Károly főtítkár.

18. Jegyzőkönyv a Szent István Akadémia 1943 október 29-i együttes üléséről.

Elnök: *Pataky Arnold* tiszteleti tag, másodelnök.

Megjelentek: *Bartha József*, *Bártfai Szabó László*, *Dőry Ferenc*, *Horváth Konstantin*, *Meszlényi Antal*, *Mödlinger Gusztáv*, *Papp Károly*, *Pitroff Pál*, *Váradi József*, *Várdai Béla*, *Sziklay János*, *Szúnyogh Xavér Ferenc* akadémiai tagok.

Továbbá: *Balkányi Ernő*, *Barber Rezsőné*, *Baumgarten Melanie*, *P. Bőle Kornél*, *Concha Erzsébet*, báró *Gudenus Gézané*, *Gruber Miklós*, *Földvári Ilona*, *Früchtl Ede*, *Kiss Ernőné*, *Papp Károlyné*, *Párducz Sándorné*, *Pázmán József*, *Quickler M. Peregrin*, *Richter Aranka*, özvegy ifjabb *Ujházy Lászlóné*, *Végh Franciska*, *Zsengeri Ilka* vendégek.

Távolmaradásukat kimentették: *Aistleitner József*, *Wodetzky József* osztályelnök urak, *Kratochvil Károly* és *Horusitzky Henrik* r. tag urak.

1. *Pataky Arnold* másodelnök, üdvözölve a megjelent tagokat és vendégeket, az ülést megnyitja, és megtartja előadását *Boldog Margit* szentéavatásáról.

2. *Pataky Arnold* másodelnök megemlékezik *Glattfelder Gyula* csanádi érsek, Akadémiánk tiszteleti tagjának elhunytáról. Az emlékezés elhangzása után *Papp Károly* főtítkár a következő jelentést fűzi hozzá a másodelnök úr megemlékezéséhez:

Glattfelder Gyula pápai trónálló, a csanádi egyházmegye érsekpüspöke, 1943 augusztus 30-án, 70 éves korában Budapesten elhunyt.

Temetését az *Actio Catholica* országos elnöksége a budapesti egyetemi templomban rendezte. A szeptember hó 2-án, csütörtökön délelőtt 9 órakor tartott gyászmise után az ötös abszolúciót *Angelo Rotta* tébai érsek, apostoli nuncius, *Grósz József* kalocsai érsek, *Czapik Gyula* egri érsek, gróf *Mikes János* címzetes érsek önmegméltóságai, s végül *Serédi Jusztinián* bíboros-herceggprimás úr Öminenciája adták a Megboldogult koporsója felett. Innét Szegedre szállították, ahol pénteken délelőtt, a minden alkotása közül legjobban szívéhez nőtt fogadalmi székesegyházban helyezték örök nyugalomra. A Megboldogult 1938 február hava óta Akadémiánk II., történelmi, jogi és társadalomtudományi osztályának tiszteleti tagja volt, s ünnepi üléseinken azóta minden évben körünkben tisztelhattuk. Temetésén Akadémiánk elnöksége testületileg részt vett, ravatalára koszorút helyeztünk.

A *Szent István-Társulat* igazgató-választmányának a múlt héten, október 21-én tartott ülésén *Erdősi Károly* önméltósága, a társulat alelnöke meghatóan emlékezett meg *Glattfelder Gyula* érsekről, akivel 12 éves kora óta végig meghitt barátságot tartott. Főlemlítette azt az eddig ismeretlen nemes cselekedetét, hogy 34 esztendővel ezelőtt a Szent István-Társulatnak 30.000 koronát adományozott az *Élet* című katolikus szépirodalmi lap megindítására.

3. Ugyancsak a II. osztály tagjai sorába tartozott Akadémiánk egyik legidősebb tagja: *Id. Ujházy László*, a budapesti tanárképző intézet gyakorló főgimnáziumának nyugalmazott igazgató-tanára, aki 1943 július 18-án 88 éves korában Pest-szentlőrincen elhunyt. Ujházy László még a Szent István-Társulat tudományos és irodalmi osztályából került Akadémiánk tagjai sorába, akit mint jeles történétíró 1916 január 20-án az együttes ülés a II. osztályba sorozott.

Ujházy László 1855 április 7-én Pozsonyban született ügyvédi családból. Egyetemi tanulmányait Budapesten végezte és 22 éves korában a földrajztörténelmi szakcsoportból tanári oklevelet szerzett. Tanári működését a debreceni kegyesrendi gimnáziumban kezdte s a nagyikikindai községi gimnáziumban folytatta, mígnen a budapesti tavaszmezői állami gimnáziumba került. Később *gróf Apponyi Albert* vallás- és közoktatásügyi miniszter a tanárképző intézet gyakorló főgimnáziumába nevezte ki a történelem rendes tanárává, minthogy ekkor már becses tankönyveket írt: Magyarország történetén kívül egyetemes történelmet is, amelyeket a Szent István-Társulat adott ki. 1920-ban 45 évi tanári szolgálata után bizonyos elkeseredéssel lépett nyugdíjba, tudvalevő ugyanis, hogy Ujházy László csak nemrégén, 1938 augusztus havában kapta meg az igazgatói címet.

Pestszentlőrinci magányában úri módon, keresztény lélekkel viselte a sors csapásait. Tihamér nevű huszárszázados fia az első világháborúban, az orosz harc-téren eltűnt, s a mai napig sem került elő, László nevű gimnáziumi tanár fia a harc-térről hozott betegségében fiatalon elhunyt. Ifjabb Ujházy László özvegyét s két gyermekét az öreg tanár tartotta, s nevelte, saját szavait idézve: Az Úristen azért nyújtotta meg életét ilyen hosszúra, hogy unokáit felnévelhesse. Pestszentlőrinci úri házában nagyikikindai és budapesti diákjai gyakran meglátogatták egykori tanárukat. *Ujházy László* temetése július 20-án volt a pestszentlőrinci temetőben, ahol Akadémiánkat *Maróthi Ferenc* igazgató-tanár úr, a Szent Gellért-kollégium igazgatója képviselte, aki Akadémiánk koszorúját a ravatalon elhelyezte.

Augusztus 16-án özvegy *ifjabb Ujházy Lászlóné* köszöntö meg apósa halála alkalmából küldött részvétinyeket és a koszorút, megjegyezve, hogy a Megboldogult élete végéig büszkén vallotta magát a Szent István Akadémia tagjának. A Szent István-Társulat igazgató-választmányának október 21-i ülésén Erdősi Károly alelnök úr Ujházy László érdemeit is méltatta, kiemelve, hogy ezelőtt 40 évvel a katolikus tankönyvirodalomnak Bartha József tagtársunk ömeltőségével együtt *Ujházy László* volt egyik buzgó művelője és terjesztője.

Indítványozom, hogy elhunyt két kiváló tagtársunk: *Glattfelder Gyula* és *id. Ujházy László* érdemeit mai ülésünk jegyzőkönyvében örökökünk meg és emléküknél rövid felállással hódoljunk.

Adjon nekik a Mindenható Úristen örök nyugalmat és az örök világosság fényeskedjék Nekik!

4. Elnöklő másodelnök felhívja *Papp Károly* főtitkárt jelentésének folytatására, amire a főtitkár a következőket jelenti:

Örvendetes eseményeink sorából jelentem, hogy 1943 június 30-án délelőtt 10 órakor kezdődött az egri székesegyházban *dr. Czapik Gyula* érsek úr öngyméltóságának beiktatási ünnepélye és ünnepélyes főpapi szentmiséje.

Minthogy öngyméltósága 1925 óta Akadémiánk I. osztályának illusztris, buzgó tagja, olyan szíves volt, hogy a Szent István Akadémia képviselőjét is meghívta az ünnepségre.

Ezen alkalomból *dr. Kriston Endre* fölszentelt püspök, egri káptalani helynök Úr útján fejeztük ki a Szent István Akadémia összességének jókívánságait Érsek Úr Öngyméltóságának, kérve a Mindenhatót, hogy áarassa el kegyelmével hazánk eme hatalmas érsekségének kitűnő főpásztorát.

5. Május 14-én tartott együttes ülésünk óta a következő eseményekről számolhatok be, amelyek Akadémiánkat közelről érdeklik:

a) Május 25-én, kedden délután 6 órakor az *Actio Catholica* országos elnöksége a budapesti Vigadó dísztermében a katolikus ifjúság diákköthonainak megszervezésére nagygyűlést tartott, amelyen megjelent a magyar katolikus világ színe-java, élükön a királyi hercegekkel, az összes főpapokkal és Szinyei Merse Jenő vallás- és közoktatásügyi miniszterrel. A nagygyűlésen *Serédi Jusztinián* bíboros-hercegprímás úr ömericinsége elnökölt, aki megnyitó beszéde után 50.000 pengő adományával kezdte meg az országos gyűjtést.

Utána *Kállay Miklós* Miniszterelnök úr öccsellenciája és *Szendy Károly* székesfővárosi polgármester Úr ömértósága buzdították az előkelő közönséget az adakozásra.

Majd Akadémiánk három illusztris tagja: *Szandtner Pál* egyetemi tanár úr, a diákvédő iroda megalkotója, *Fodor Ferenc* budapestvidéki királyi főigazgató és *Finta Sándor*, a katolikus tanítóegyesületek országos elnöke fejtették ki gazdag tapasztalataik alapján a katolikus diákokthonok szükségét.

A nagygyűlésen Akadémiánk képviselőjében *Pataky Arnold* másodelnök úr ömértóságával együtt vettünk részt.

b) A *katolikus nyári egyetem* 8-ik tanfolyamát az idén Esztergom helyett *Kassán* tartotta. A kéthetes tanfolyam ünnepélyes megnyitása 1943 július 18-án, vasárnap volt. A kassai dómban a *Veni Sancte-t Madarász István* püspök úr öccsellenciája mondotta. Délután a Rákóczi-internátus dísztermében tartották a megnyitó ülést, amelyen megjelent *Szinyei Merse Jenő* vallás- és közoktatásügyi miniszter úr is. A többszáz hallgató számára rendezett előadásokban Akadémiánk számos tagja tanított, a többek között *Gerevich Tibor*, *Eckhardt Sándor*, *Iványi János* és *Pataky Arnold* egyetemi tanár urak, továbbá *Lepold Antal* apostoli protonotárius, esztergomi kanonok ömértóságai.

c) *Szeptember hó 1-én* kegyeletes-ünnepség színhelye volt a budavári koronázó főtemplom, ahol gróf *Apponyi Albert* és neje lelkiüdvéért gyászmise volt, s utána exhumált hamvaikat a Komárom vármegyei *Eberhardra* szállították. Nagynevű egykori elnökünk ily módon végső nyughelyére tért.

A kegyeletes ünnepélyen Akadémiánkat *Pakocs Károly* püspöki helynök úr, III. osztályunk tagja képviselte, aki *Eberhardra* is elkísérte boldogult elnökünknek s fennkölt lelkű nejének koporsóit.

d) *Október hó 1—6 között* volt a XXXI. országos katolikus nagygyűlés, amelynek több napig tartó ülésein Akadémiánknak számos tagja szerepelt. A díszgyűlés október 3-án vasárnap délelőtt 11 órakor kezdődött a Vigadóban, ahol *Serédi Jusz-tinián* bíboros-hercegprímás úr elnöki megnyitójában hangoztatta, hogy mi katolikusok bátran követeljük az igazságot kifelé és befelé egyaránt. Utána *Angelo Rotta* apostoli nuncius úr öccsellenciája üdvözölte a nagygyűlést, hálát adva a Mindenhatónak, hogy a pusztulást okozó háborús fürgetegben a magyar katolikus hívek egybegyűlhettek az őszi seregszemlére.

A nagygyűlést *Horthy Miklós* Magyarország főmértóságú Kormányzója táviratilag üdvözölte.

A nagygyűlésről, valószínűleg a rádió útján, tudomást szerzett XII. *Pius Pápa Öszentsége* is, s utólag október 7-én apostoli áldását küldte a nagygyűlés összes tagjaira.

e) Eseményeink sorozatában végül fölemlítem, hogy *Szentkereszthegyi Kratochvil Károly* nyug. altábornagy úr a Mária Terézia-rend lovagja, Akadémiánk IV. osztályának rendes tagja, augusztus 20-án Kolozsvárott, a fellegvári katonai börtönben 1920-ban rabságot szenvedett székely hadosztálybeli bajtársak emlékére emelt emléktábla avatásán beszédet mondott. Ismertette az 1918-ban alakult Székely Hadosztály harcait, amelyeket Erdély és Magyarország integritásáért vívott. A székely hadosztály harcai, szenvedései nem voltak hiábavalók, mert a hazáért szenvedni dicsőség!

6. Május 14-én tartott együttes ülésünk óta tagjaink közül nagyobb kitüntetésben a következő urak részesültek:

a) *Szekfü Gyula* egyetemi tanár úr, II. osztályunk tagja, a Magyar Tudományos Akadémia nagy jutalmát nyerte el, míg

b) *Vendl Aladár* műegyetemi tanár urat, IV. osztályunk tagját, a Magyar Tudományos Akadémia 3 év tartamára alelnökévé választotta.

A magyarországi egyetemek tanácsaiban, a Budapesti Közlöny 1943 július 25-i

híradása szerint a következő tagjaink szerepelnek : A *budapesti* kir. magyar Pázmány Péter tudományegyetem hittudományi kara dékánjává

c) *Kecskés Pál* ny. r. tanár urat, I. osztályunk tagját választotta.

d) Ugyanezen egyetem bölcsészettudományi karának *Lukinich Imre* ny. r. tanár, II. osztályunk tagja lett dékánja.

e) A szegedi m. k. Horthy Miklós tudományegyetem nyelv- és történettudományi karának dékánja *Bognár Cecil* ny. r. tanár, IV. osztályunk tagja, míg

f) a pécsi m. kir. Erzsébet tudományegyetem jog- és államtudományi kar dékánja *Holub József* ny. r. tanár, II. osztályunk tagja lett.

Egyetemeink tanszékeire újabban a következő tagtársaink kerültek :

g) *Nizsalovszky Endre* ny. r. tanár úr, II. osztályunk tagja, a Pázmány-egyetem jogi karán átszervezett magyar magánjogi tanszékre (1943 szeptember 4.);

h) *Gimesi Nándor* cisterci rendi tanár, IV. osztályunk tagja, a Pázmány-egyetem bölcsészettudományi karán a növényélettani tanszék ny. r. tanára (szeptember 4.); míg

i) *Balanyi György* piarista főgimnáziumi tanár, II. osztályunk tagja és 1926—1941 között titkára, a kolozsvári Ferenc József tudományegyetem bölcsészet, nyelv és történettudományi karán az egyetemes történeti tanszék ny. r. tanára lett (szeptember 24.).

j) *Husztai József* egyetemi ny. r. tanár úrnak, III. osztályunk tagjának az Országos Közoktatási Tanács ügyvezető alelnökének, ettől a tisztségétől való megválása alkalmából értékes és eredményes munkássága elismerésül a Főméltóságú Kormányzó Úr a magyar érdemrend középkeresztjét adományozta (június 25.). Ezzel kapcsolatban

k) *Alszegehy Zsolt* egyetemi ny. r. tanár urat a Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter Úr az Országos Közoktatási Tanács ügyvezető alelnökévé s egyben az általános nevelési és oktatási szakosztály elnökévé nevezte ki (június 12.).

Mindannyiunkban nagy örömet keltett, hogy a Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter Úr erre a fontos állásra a Fraknói-díjjal kitüntetett tudósunkat választotta, aki *Kelemen Krizosztom* elnök úr öccsellenciája mellett bizonyára méltó utódja lesz *Husztai József* örméltóságának.

l) Örömmel olvastuk *Pitroff Pál* tanügyi főtanácsos úrnak, III. osztályunk buzgó titkárának előléptetését, ugyanis a kiváló esztétikus és író a tanári státusz legmagasabb polcára, az V. fizetési osztályba emelkedett (július 18.).

m) *Dr. Réthly Antal* országos meteorológiai intézeti igazgató úrnak az egyetemi oktatás és a tudományos szakirodalom művelése terén szerzett érdemeiért a Kormányzó Úr Főméltósága 1943 szeptember 3-án az egyetemi rendes tanári címet adományozta.

n) Július hó 4-én vasárnap tartotta *Zaymus Gyula* érseki tanácsos úr az Árpád-házi Boldog Margit egyházközség plébánosa ezüst miséjét, amelyre Huszty Károly székesfővárosi tanácsnok úr, az egyházközség világi elnöke Akadémiánkat is meghívta. Akadémiánkat az ünnepélyen Sziklay János tiszteleti tag és Várdai Béla osztályelnök urak képviselték. Jó kívánságainkat dr. Zaymus Gyula főtisztelelendő úrnak, Akadémiánk III. osztálya kiváló tagjának kifejezve ez alkalommal is köszöntjük.

o) *Vörös Cyrill* kegyestanítórendi tanár úr, IV. osztályunk érdemes tagja, pappá szentelésének 50. évfordulója alkalmából augusztus 18-án mutatta be arany-miséjét veszprémmegyei szülőfalujában : Borszöresökön.

p) *Harsányi Lajos* III. osztályunk költő tagja szeptember 29-én, 60 éves fordulóján, 40 éves írói munkásságát győri otthonában ünnepelte.

r) *Mész László* premontrei kanonok, királyhelmecei plébános úr, III. osztályunk költő tagja, október 10-én mutatta be ezüstmiséjét. Kézvezetője Gerinczy Pál jászóvári prépost volt, míg a szentbeszédet Mihalovics Zsigmond, az Actio Catholica országos igazgatója mondta.

s) *Takáts Ernő* pápai kamarás, a Szent István-Társulat vezérigazgatója, Akadémiánk I. osztályának és igazgató tanácsának tagja, szeptember 20-án ünnepelte pappászentelésének 25 éves fordulóját. Takáts Ernő vezérigazgató urat, akinek mindannyian hálával tartozunk, összességünk nevében üdvözöltem s ez alkalommal is kifejeztem együttes üléssük jókívánságait.

t) Végül *Horusitzky Henrik* úrról, IV. osztályunk akadémiai díjjal kitüntetett tagjáról legyen szabad néhány szót mondanom.

A mosonmagyaróvári m. k. mezőgazdasági főiskola tanári kara, megemlékezésül arra, hogy Horusitzky Henrik, aki az 1893. évben a magyaróvári gazdasági akadémián oklevelet nyert s azóta mindvégig gazdag tudományos munkásságot fejtett ki, szeptember 13-i ülésén elhatározta, hogy részére aranyoklevelet ad ki. Az aranyoklevelet a főiskola október 3-án, évnyitó díszközgyűlésén adta ki 12 előkelő földbirtokos és gazda aranyoklevelével együtt. Gyengélkedő tagtársunknak *Groffits Gábor* dékán úr október 9-én küldötte meg az aranyoklevelet. Kiváló tagtársunk fogadja Akadémiánk összességének jó kívánságait.

7. Május 14-i együttes üléssük óta a következő adományok érkeztek:

a) dr. *Horváth Győző* főlszentelt püspök és káptalani helynök úr önmagyméltósága Kalocsán május hó 20-án kelt 3290. számú átiratában „kalocsai érseki adomány” címen Akadémiánknek 10.000 pengő segélyt engedélyezett, amely összeget a kalocsai egyházmegyei takarékpénztár már másnap át is utalta. A tetemes segély engedélyezéséért ez alkalommal is hálás köszönetet mondok Horváth Győző püspök úr öccselencijának, aki már 1917-ben, majd 1927-ben is tetemes összegekkel támogatta Akadémiánkat. Önmagyméltósága példát mutatott arra, hogy a magyar püspöki kar nem feledkezett meg a magyar katolikus tudósok Akadémiájáról.

b) A másik nagyobb adomány a Katolikus Vallás- és Tanulmányi Alap segélye, amelynek második részlete augusztus 1-én érkezett meg a Szent István-Társulat pénztárába; bizonyos levonásokkal 5000 pengő. Ennek kiutalásáért ez alkalommal is hálás köszönetet mondok *Serédi Jusztinián* bíboros hercegprímás úr őminenciájának és *Szinyei Merse Jenő* m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr öccselencijának.

c) Arról az 5000 pengős egyéni adományról, amelyet mult évi ünnepi üléssükön Bíboros Hercegprímás Úr őminenciája a főtitkár kezéhez juttatott, idei költségvetéssükben már elszámoltunk. Eme tetemes összegek tették lehetővé azt, hogy a megkészsereződött nyomdai árak mellett is számottevő munkákkal gazdagíthattuk kiadványainkat.

8. Idei kiadványainkat október hó közepén küldtük szét tagtársainknak. Ezek a következők:

1. A Szent István Akadémia Értesítőjének 1942. évi XXVII. kölete, 18 ív, 288. oldalon. Tartalmazza a XXVI. és XXVII. ünnepi ülések előadásait, XII. Pius pápa Összentségéről írt közleményeket, Serédi Jusztinián elnök úr őminenciájának és Pataky Arnold másodelnök úr őméltóságának tollából; azonkívül mind a négy osztály köréből értekezéseket, a főtitkári jelentést és a társulati ügyeket. A kötet függeléke a 221—280. oldalakon az elnök, alelnök beszédeit és a főtitkár jelentéseit olasz és német fordításban hozza, amivel a Tudományos Társulatok Szövetsége kívánalmainak teszünk eleget. Ez alkalommal legmélyebb köszönetemet fejezem ki Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás, elnök urunk őminenciájának azon szíves-ségéért, hogy az olasz nyelvű fordításokat, gerescei nyaralása alatt, személyesen átjavítani, átkorrigálni szíves volt.

2. Az I. osztály Értekezései III. kötetének 8. száma gyanánt megjelent Becker Vendel: A keresztény nemzeti népiskolák jövő alakulása című értekezése 66 oldalon.

3. A II. osztály Értekezései III. kötetének 2. száma: Haiczl Kálmán: A magyarországi településének határai a nyugati felvidéken, 34 oldalon.

4. Ugyancsak a II. osztály Értekezései III. kötetének 3. száma tartalmazza

dr. *Fallenbüchl Ferenc*: Az ágostonrendiek Magyarországon című 242 oldalas monografiáját, amelyet 28 ábra díszít.

5. A *II. osztály Értekezései* III. kötetének 4. száma *Balanyi György* tanulmánya : Kísérletek a magyar piaristák megtelepítésére Horvátországban, 30 oldalon.

6. A *III. osztály Értekezései* I. kötetének 8. száma : *Vargha Damján*: A jó élet módjáról című mű a magyar kódexirodalomban 17 oldalon.

7. A *IV. osztály Értekezései* IV. kötetének 3. száma. Új adatok a hypophysis működéséhez *Mosonyi János* rendes tagtól, 15 oldalon.

8. Végül az *Emlékbeszédek* III. kötetének 10. száma : *Biró Vencel* r. tagtól : *Karácsonyi János* tiszteleti tag emlékezete, arcképpel, 22 oldalon.

Kiadványainkat a főtítkárhoz intézett leveleikben külön megköszönték :

1. *Szinyei Merse Jenő* m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr öccselencijája, október 20-án ;

2. *Kelemen Krizosztom* pannonhalmi főapát úr öccsellencijája, október 21-én s azonkívül számos tudományos intézmény vezetője.

9. *Folyó ügyek*:

a) A *Stephaneum-nyomda* igazgatósága arról értesített, hogy a m. kir. Közellátásügyi Miniszter Úr 1943 augusztus 16-tól kezdődőleg az eddigi feláron felül a nyomdának további 45 % felár felszámítását engedélyezi. Ezenfelül a papírárak emelkedése folytán, a papír minősége szerint 50—65 % emelkedést számíthat fel.

A valóságban ez éppen a duplája a régi áraknak. Például idei *Értesítőnk* 18 fves, 288 oldalas kötete az 1937. évi ajánlat szerint 2326 P lett volna, azonban az új árszabás alapján a nyomdának 4619 pengőt fizettünk.

b) A *Budapesti Közlöny* 1943 szeptemberi 23-i, 214. számában a m. kir. belügyminisztérium a m. kir. Vallás- és Közoktatásügyi Miniszterrel egyetértőleg 212.000—1943. B. M. VII. b. szám alatt valamennyi törvényhatósághoz közzétett intézett a *kulturális egyesületek ellenőrzése tárgyában*. Ennek értelmében minden közművelődési egyesület közgyűlése után 30 nap múlva jegyzőkönyvének teljes másolatát és teljes működését felőlelő évi jelentését a Magyar Kulturális Egyesületek Szövetségének Budapest, II. sz. postahivatal, 47. számú postafiókhoz küldje be, hogy ez a Szövetség az Egyesület működését ellenőrizhesse.

Ezzel kapcsolatban jelentem, hogy f. évi október 15-én *Hankiss János* egyetemi ny. r. tanár és kultuszminisztériumi államtitkár úr óméltósága, mint az elnöki C. osztály és az V. 3. ügyosztály főnöke, amely ügyosztály a közhatósági szervek és társadalmi egyesületek irányításával, ellenőrzésével és felügyeletével foglalkozik, Óméltósága felhívott és a következőket mondotta :

«Az egyesületek felülvizsgálásáról és ellenőrzéséről kiadott rendelet nem vonatkozik a Szent István Akadémiára, minthogy a katolikus tudósok Akadémiájának ügy szervezésében, mint hazafias és vallásos működésében a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium teljesen megbízik».

Erről a Székesfőváros Polgármesterét, mint az illetékes törvényhatóság első tisztviselőjét is értesítette.

Akadémiánk nevében halás köszönetet mondottam *Hankiss János* államtitkár úrnak.

Hogy ez a biztosíték nagyon is szükséges, ezt bizonyítja *Takáts Ernő* vezérigazgató úr tegnapi értesítése, amely szerint a VIII. kerületi előljárótól máris megérkezett az utasítás, hogy a Szent István-Társulat és az Akadémia jelentéseit sürgősen küldje be.

Akadémiánk múlt évi jelentése, az összes jegyzőkönyvekkel, kinyomatva készen van, ezt beküldhetjük. Mindamellet írásban is kéni fogom az Államtitkár úrtól szóbeli üzenetét, hogy Akadémiánkat a beavatkozásoktól megkíméljük.

10. *Pataky Arnold* másodelnök, megköszönve a főtítkár kimerítő jelentését, a nyílt ülést bezárja.

A következő zárt ülésen *Dőry Ferenc* rendes tag, a II. osztály elnöke bejelent, hogy ügyrendünkben bizonyos változtatásokat óhajt tenni.

Az egyik változtatást a 26. szakaszban óhajtja olykép, hogy csak azok a helyek legyenek betölthetők, amelyek az előző év végéig üresedtek meg, tehát a tagválasztás napjáig történő üresedések betöltése tárgytalan legyen.

A másik változtatás a 65. szakasz olyan módosítása, hogy azok a tagok, akik öt éven belül székfoglalójukat meg nem tartják, töröllessenek a tagok sorából.

Dőry Ferenc osztályelnök eme javaslatainak tárgyalására az ülés az osztály-elnökökből és osztálytitkárokból álló bizottságot küld ki, amely bizottság november 12-én, a II. osztály ülése után *Dőry Ferenc* osztályelnök elnökelete alatt fogja a javaslatot tárgyalni.

Több tárgy híján Elnök, megköszönve a tagok szíves érdeklődését, az ülést bezárja.

Kelt Budapesten, 1943 október 29-én. Jegyezte: *Papp Károly* főtitkár.
Látta: *Pataky Arnold*. Hitelesítik: *Dőry Ferenc* és *Várdai Béla* osztályelnökök.

19. Jegyzőkönyv az I. osztály 1943 november 5-én tartott felolvasó üléséről.

Elnök: *Aistleitner József* osztályelnök.

Megjelentek: *Duzár József*, *Horger Antal*, *Horváth Konstantin*, *Horváth Sándor*, *Kühár Flóris*, *Loczka Alajos*, *Nékám Lajos*, *Papp Károly*, *Pataky Arnold*, *Stolpa József*, *Várdai József*, *Várdai Béla* akadémiai tagok.

Továbbá: dr. *Bógyay Tamás*, dr. *Bohuss Károly*, *Farczos M. Blandina*, *Fodor Alajosné*, *Früchtl Ede*, báró *Gudenus Gézané*, *Kelemen M. Medárda*, *Klébert Lucia* nővér, *Kovács M. Albina*, dr. *Kreidl Géza*, dr. *Loczka Alajosné*, dr. *Papp Károlyné Balogh Margit* dr., *Rajer Lajosné*, *Richter Antal*, dr. *Schöpflin Károly*, dr. *Sinkovics József*, *Stróber Ernő*, *Suhajda Tibor*, *Tomcsányi Domonkos* nővér, mint vendégek.

Aistleitner József osztályelnök a felolvasó ülést megnyitja s felkéri *Loczka Alajos* rendes tagot, hogy székfoglalóját megtartani szíveskedjék.

Loczka Alajos rendes tag megtartja székfoglaló értekezését: «Ipari utánpótlás és a tanoncotthonok» címen.

Elnök köszönti az előadót székfoglaló előadása alkalmából, s öt Ügyrendünk 63. szakasza alapján teljes jogú tagnak jelenti ki. Majd megköszönve a tagoknak és vendégeknek szíves megjelenését, a felolvasó ülést berekeszti, s felkéri az I. osztály tagjait, hogy a következő zárt ülésen itt maradni szíveskedjenek.

Zárt ülés.

Aistleitner József osztályelnök megnyitja a zárt ülést, amelynek tárgya: Javaslát a Fraknói-díj és az akadémiai jutalom odaítélése ügyében.

Horváth Konstantin osztálytitkár jelenti, hogy mindkét jutalom odaítélése ügyében a bizottságok ülést tartottak s javaslataikat a következő jegyzőkönyvekben rögzítették le.

1. Jegyzőkönyv a Fraknói-díj odaítélése ügyében.

A Szent István Akadémia I. osztálya f. é. okt. 1-én tartott gyűlésén bizottságot küldött ki *Iványi János*, *Horváth Sándor* és *Kühár Flóris* személyében, hogy az 1935—1942. évközben megjelent hittudományi munkákat megbírálja és a 8 év alatt megjelent legjobb művet az I. osztálynak ajánlja megjutalmazás végett.

A bizottság *Kühár Flórist* jelölte ki előadónak. Az előadó javaslata a következő.

A megjelölt nyolc év hittudományi irodalma számra, főleg ha a hittudomány körébe tartozó segéd tudományokat is tekintetbe vesszük, oly nagy, hogy részletes felsorolásuk és bírálatuk rendkívüli munkát igényelne. Ebbe az időbe esik az 1938-as év, mely hitbuzgalmi irodalmunkat fellendítette és fel is duzzasztotta.

Ezért megelégszik az előadó azzal, hogy a nyolc év termésének kiemelkedő értékeit sorolja csak fel.

Figyelmet érdemel Müller Lajos S. J. *Misztikája* (1935) hézagpótló irodalmunkban és jelentős tudományos elmélyedés gyümölcse. *Evetovics* Kunó értékes és hasznos munkát végzett a *Katolikus Erkölcsan* (2 kt. 1940) megírásával; jó forrásokra támaszkodik. *Lovas* Elemér *Boldog Margit életét* mintaszerű feldolgozása, egy élet tudós munkájának úgy a részletkutatásban, mint az egésznek átfogó szemléletében sok eredetit nyújtó alapossága dicséri. Ennek a könyvnek nagy szerepe volt Boldog Margit szenttéavatási perében. Kiemelem még *Bangha* Béla könyvét, a *Világhódító Kereszténységét* (1939), mely a modern lekipáasztorkodás elsőrendű módszertana.

A magyar hittudománynak az elmúlt nyolc évben legnagyobb nyereségei *Schütz* Antal munkái. 1937-ben jelent meg a *Dogmatika* második kiadása, mely terjedelemben és tartalomban annyira bővült, hogy új munkának számít. 1936-ban jelent meg az *Örökkévalóság*, 1938-ban az *Eucharisztia* c. kötete. A *Dogmatika* a magyar nyelvű hittudománynak biztosította a világszínvonalat; a másik két munka mindegyike mesterműve a teológiai kérdésekbe való elmélyedésnek, a hittudományi megértetésnek és okfejtésnek.

A bizottságnak az a meggyőződése, hogy *Lovas* Elemér munkája a történelmi osztály megítéléséhez tartozik, azért azt az illetékes osztály figyelmébe ajánlja. Tisztelettel egyhangulag azt javasolja a bizottság, hogy a *Fraknoi-díjat* ez évben *Schütz* Antal *Dogmatikájának* jutalmazására fordítani méltóztassék.

Budapest, 1943 okt. 18. *Iványi János, Horváth Sándor O. P., Kühár Flóris.*

2. Jegyzőkönyvek az akadémiai jutalom kiadása ügyében kiküldött bizottság üléseiről.

Az akadémiai jutalom kiadása ügyében kiküldött bizottság több ülést tartott, amelyekről a következő jegyzőkönyvek számolnak be:

a) *Jegyzőkönyv,*

amely felvétellett 1943. évi október hó 9-én, a Budapesti Pázmány Péter Egyetem hittudományi karának keresztény bölcséleti szemináriumában.

Jelen vannak: dr. Kecskés Pál, dr. Ibrányi Ferenc és dr. Erdey Ferenc, a Szent István Akadémia rendes tagjai.

Dr. *Kecskés Pál* üdvözlí az egybegyűlteket és előadja a Szent István Akadémia 1943. évi október 1-én hozott határozatát, mely a megjelenteket bizottsági tagokul küldi ki, hogy: «az 1935—1942. évkörben megjelent bölcsészettudományi munkákat megbírálni és a 8 év alatt megjelent legjobb művet az I. osztálynak ajánlani kegyeskedjenek megjutalmazás végett».

A jelenlevők a megbízatást tudomásul veszik és elfogadják, egyben megállapodnak abban, hogy a bizottság elnöki tisztét dr. *Kecskés Pál*, az előadói tisztet dr. *Ibrányi Ferenc*, a jegyzői tisztet pedig dr. *Erdey Ferenc* lássa el.

A bizottság legközelebbi összejövetelének idejét f. hó 13-ban állapítják meg.

Kelt Budapestén, 1943. évi október hó 9-én.

Ibrányi Ferenc
a bizottság előadója.

Kecskés Pál
a bizottság elnöke.

Dr. Erdey Ferenc
a bizottság jegyzője.

b) *Jegyzőkönyv,*

amely felvétellett Budapestén, 1943. évi október hó 13-án, a Központi Szeminárium aula minorjában, a Szent István Akadémia I. osztályának külön kiküldött bizottsága ülésén.

Jelen vannak: dr. Kecskés Pál elnök, dr. Ibrányi Ferenc előadó és dr. Erdey Ferenc jegyző.

Elnök a bizottság ülést megnyitja és felkéri dr. Ibrányi Ferenc előadót, hogy adja elő javaslatát az akadémiai jutalom odaítélése kérdésében.

Dr. Ibrányi Ferenc felolvassa előadói javaslatát, melyben báró Brandenstein Béla háromkötetes művét: *Az ember a mindenségben* ajánlja, hogy a bizottság javasolja a jutalomra. A többiek hozzászólása után a bizottság az előadó javaslatát elfogadta és egyhangúan báró Brandenstein Béla: *Az ember a mindenségben* c. háromkötetes művét jelöli meg és ajánlja az Akadémia ezidei jutalmával való kitüntetésére.

Több tárgy nem lévén, elnök megköszöni előadó fáradságát és a bizottság ülést bezárja.

Kelt Budapesten, 1943 október 13-án.

Ibrányi Ferenc
bizottsági előadó.

Dr. Erdey Ferenc
bizottsági jegyző.

Kecskés Pál
bizottsági elnök.

c) Bizottsági jelentés

a bölcsészettudományi legkiválóbb munkának akadémiai jutalommal való kitüntetése ügyében.

Hivatkozással a f. hó 9-én megtartott bizottsági ülésre, amely az idei bölcsészettudományi műnek odaítélendő akadémiai díj tárgyában kiküldött és megalkult bizottság keretében az előadói tiszttel bízott meg, előadói javaslatomat a következőkben vagyok bátor mély tisztelettel előterjeszteni.

Gondosan áttekintve az 1935—1942. években megjelent magyar nyelvű, társszerző kizárásával önállóan megírt bölcsészettudományi munkákat, főképp bizonyos szempontokból kiemelkedni látszik *br. Brandenstein Béla: Az ember a mindenségben* című munkája (Budapest, 1936—37. A Magyar Tudományos Akadémia kiadása. I. k. Az emberi test. Az emberi kultúra. II. k. Az emberi lélek. III. k. Az ember világhelyzete).

Kiemelkedik mindenekelőtt terjedelemben, mert a nehéz tárgyról közel másfélezer oldalon ír. Tartalmát tekintve azt a roppant méretű feladatot tűzte maga elé: «hogy a fizikai, kultúrtörténeti és lélektani embertan sajátos szaktudományi szempontoktól irányított s azért egymásközt általában kevés összhangot mutató eredményeinek figyelembevételével a metafizika síkján egységes és összhangzó képet adjon az emberről». (Kecskés Pál ismertetése; *Theologia* 1938. V. 1. k. 86. old.) Brandenstein «éles tekintete bámulatba ejtő könnyedséggel hatol át az eléje kerülő hatalmas kutatási anyagon» és olyan emberképet rajzol, amelyen a keresztény világnézet hívei örömmel látják a keresztény emberszemlélet vonásainak erőteljes kidomborítását. Ugyancsak Kecskés Pál szavai szerint áhítatra indító keresztényi meggyőződés csendül ki azokból a sorokból, amelyekben Brandenstein az ember Istenre utaltságáról beszél. Azt gondolom, hogy a Szent István Akadémiának Brandenstein *keresztény szellemű anthropológiáját* külön figyelembe kell méltatnia akkor, ha számba vesszük a korábbi evolucionista, vagy a ma divatos Klages-i embertannak a keresztény világnézet szempontjából veszedelmes tévedéseit. Ha egyéb kiváló és kiemelkedő munkákat tudnánk is tartalmát tekintve Brandenstein műve mellé állítani, kiemelkedik Brandenstein munkája abból a szempontból is, hogy igen termékeny és gazdag irodalmi munkásságának csak egyik, bár jelentőségben legfontosabb megállója. Éppen a jelzett időben jelent meg tőle egyéb kisebb irodalmi megnyilatkozásoktól eltekintve az Etika (1938), a Művészetfilozófia II. kiadása (1939), A lét forrásai (1940), Platon (1941).

A tudományos világ figyelemreméltó elismeréssel fogadta Brandenstein

művét. Az Athenaeum bölcséleti folyóiratban (23. kötet, 1937, 311—323) Faragó László a mű «szellemi fordulatot megérező, alkotó jelentőségét» emeli ki. «Bölcselétének épülete olyan alapokon nyugszik, amelyek számára a maradandóságot szilárdan biztosítják. Oly alkotás ez, amely a szellem mai zürzavarából a tisztulást, a jövő számára az egyetlen járható utat jelenti.» Elismeréssel fogadta az első kötetet a Kat. Szemle kritikája is (50. évf. II. k. 1936. 651—2. old.). Hogy a Theologia hogyan nyilatkozott meg, azt Kecskés Pál idézett szavaiból már láttuk.

Mindezeket tekintetbe véve azt kell látnom, hogy a tudományos és a keresztény társadalmi közvélemény számára is szívesen fogadott döntés lenne, ha a Szent István Akadémia I. osztályában megítélésre kerülő akadémiai díj számára báró Brandenstein Béla *«Az ember a mindenségben»* című munkáját hozom a Tek. Bizottság előtt mély tisztelettel javaslatba.

Budapest, 1943 október 13.

Ibrányi Ferenc előadó.

Aistleitner József osztályelnök az elhangzott bizottsági jelentések után fölteszi a kérdést, hogy az osztály elfogadja-e a bizottsági jelentésekben leszögezett javaslatokat.

Az osztály tagjai egyhangúlag elfogadják a bizottság javaslatát. Ezek után Elnök kihirdeti az osztály egyhangú javaslatát, amely a következő:

a) Az I. osztály a hittudomány köréből az 1935—1942. évkörben megjelent munkák közül Schütz Antal budapesti egyetemi tanárnak Dogmatika című munkáját javasolja a Fraknoi-díj 500 pengős jutalmára. A Dogmatika című munka második kiadása 1937-ben jelent meg, amely terjedelemben és tartalomban annyira bővült, hogy önálló új munkának számít.

b) Az I. osztály a bölcslettudomány köréből az 1935—1942. évkörben megjelent munkák közül báró Brandenstein Béla budapesti egyetemi tanárnak: *«Az ember a mindenségben»* című munkáját javasolja az Akadémia 500 pengős jutalmára. A munka három kötetben Budapesten, 1936—1937-ben jelent meg.

Elnök a határozat kihirdetése után, több tárgy híján, az ülést bezárja.

Kelt Budapesten, 1943 november 5-én. Jegyezte: Horváth Konstantin osztálytitkár.

20. Jegyzőkönyv a II. osztály 1943 november 12-én tartott íelolvasó és zárt ülésről.

Elnök: Döry Ferenc osztályelnök.

Megjelentek: Bártfai Szabó László, Dudich Endre, Horváth Konstantin, Huszty József, Ibrányi Ferenc, Láng Nándor, Meszlényi Antal, Nizsalovszky Endre, Papp Károly, Pataky Arnold, Pitroff Pál, Szúnyogh Xavér, Vargha Damján, Várdai Béla akadémiai tagok.

Továbbá: Abay Gyula, Albert Károly, dr. Altorjay Sándor, Balkányi Ernő, Barton Imre, Bibó István, dr. Bónis Pál, dr. Conlegner József, Früchtl Ede, Goldner Dénes, Grecztor Béla, Grösz Remig, báró Gudenus Gézané, P. Gyenis András S. J., dr. Hamalky János, dr. Ibrányi István, Vitéz Jerics József, dr. Kovart József, dr. Kőházi Endre, P. Krinku Rafael, Kuncz Ödön, dr. Lesskó Jenő, dr. Magyarics József, P. Majsai Mór, dr. Maláredisz József, Masson Izabella, dr. Mikos Ferenc, Móra Mihály, P. Náway Jenő, dr. Nemeczky László, dr. Nizsalovszky Endréné, Papp Károlyné Balogh Margit dr., Persián József dr., P. Polak Ottó S. J., dr. Polgár Imre, P. Quikker M. Peregrin, Rédl Károly, Richter Aranka, dr. Rudnay János, Schleicher Zsigmond, P. Schrotty Pál O. F. M., Somogyi Lajosné, dr. Stengl Antal, Szegedy József, Szilágyi János, dr. Szőke József, dr. Szmertnik Andor, Tichy Linka, dr. Villányi László, Vincenti Gusztáv, Zöldy Miklós, dr. Zöldy Miklósné vendégek.

Elnök az ülést megnyitva, üdvözlí a megjelent akadémiai tagokat és a vendégeket.

Elnök felkéri Nizsalovszky Endre megválasztott rendes tagot bejelentett székfoglaló előadásának megtartására.

Nizsalovszky Endre egyetemi ny. r. tanár megtartja előadását, amelynek címe: «Itélet és igazság».

Elnök köszönti az előadót, aki mai székfoglaló előadásával Akadémiánkat megörvendeztetni szíves volt, s Ügyrendünk 63 szakasza alapján öt teljes jogú tag-nak jelenti ki.

A felolvasó ülést zárt ülés követte, amelynek tárgya az osztályelnök és osztálytitkár urak tanácskozása volt Ügyrendünk néhány szakaszának módosítása ügyében.

Dőry Ferenc osztályelnök jelenti, hogy a kiküldött bizottság sorra veszi Ügyrendünk minden szakaszát, s azokat, amelyek 28 év tapasztalatai alapján beváltak, meghagyja, míg az idejét mult és soha be nem tartott szakaszokat törli, illetőleg a mai időkhoz mérten módosítja. Különösen módosításra szorul a 26-ik és 63-ik szakasz, az előbbi a tagválasztások, az utóbbi a székfoglalók szabályozása tárgyában.

Elnök a megjelent bizottsági tagok beható tanácskozása alapján kijelenti, hogy a szükséges módosításokban megegyeztek, s az új szöveget a legközelebbi együttes ülés elé terjeszti.

Elnöklő osztályelnök megköszönve a megjelent bizottsági tagok szíves munkálkodását, a zárt ülést berekeszti.

Kelt Budapesten, 1943. évi november 12-én. Jegyezte *Meszlényi Antal* osztálytitkár.

21. Jegyzőkönyv a Szent István Akadémia III. osztályának 1943 november 19-én tartott üléséről.

Elnök: *Várdai Béla* osztályelnök.

Jelen voltak: *Bartha József*, *Brisits Frigyes*, *Dőry Ferenc*, *Erdősi Károly*, *Horger Antal*, *Horváth Konstantin*, *Kühár Flóris*, *Nékám Lajos*, *Pataky Arnold*, *Pázmány Zoltán*, *Pitroff Pál*, *Székely László*, *Sziklay János*, *Takács Ince*, *Zaymus Gyula* akadémiai tagok.

Továbbá: *Ambrus Máté*, *Álgya-Pap Dánielné*, *Balassa Nándor*, *Ballun Margit*, *Bárdos Andor*, özv. *Berkes Kálmánné*, dr. *Conlegner József*, *Divald István*, *Faludi Béla*, *Farkas Anna*, dr. *Finály Gábor*, *Flesch Vilma*, *Gyólai Jánosné*, *Hajdu Erzsébet*, *Hajdu Gizella*, *Horti Károly*, *Hunkár Teréz*, *Király József*, *Kiss József*, *Kovács-Birkás Ilona*, dr. *Lám Frigyes*, *László Béla*, *Lénárt Teréz*, *Magyar Gyula*, *Marczell Margit*, gr. *Mikes János érsek*, özv. *Molnár Aurélné*, *Nemes Margit*, dr. *Nyéki Kálmán*, *Pomári Ilona*, *Popovits Róza*, dr. *Pivárcsi István*, *P. Quikker M.* *Peregrin O. S. M.*, *Ringuth Irén*, *Rozsits Etel*, *Ruzsik Rezső*, *Székely Dénes*, dr. *Székely Imre Kálmán*, *Székely Ilonka*, *Székely Margit*, *Tannai Józsefné*, *Tóth Aranka*, *Tóth Ilona Mária*, *Ujváry Terézia*, dr. *Wagner József*, *Weber Sándor*, *Wickenburg Mária*, *Wilsch Ludovika* nővér, továbbá a *Ranolder* tanítóképző-intézet több növendéke és még sokan mások, mint vendégek.

Elnöklő osztályelnök az ülést megnyitja, köszönti a megjelenteket és bejelenti, hogy az akadályoztatása miatt távollevő dr. *Papp Károly* főtítkár *Pitroff Pál* osztálytitkár képviseli.

1. Elnök felkéri *Székely László* r. tagot, hogy *Jób könyve*, verses műfordítást az Akadémiának mutassa be. Erre *Székely László* alapos bevezető tanulmány kíséretében felolvassa műfordítása több részleteit.

Várdai Béla osztályelnök üdvözlő beszéde: *Székely László* «*Jób könyve*» fordításának bemutatásakor 1943 november 19-én.

«*Jób könyve* egyik gyöngye az őszötvetségi Szentírásnak, talán éppen a legnagyobb alkotása költői szempontból. A szenvedések alatt vonagló emberi szív feltárásának egyik legmegrendítőbb példája az egész világirodalomban. Csak egy mozzanatot! Mennyire az emberismeret legmélyeit érinti például ott, ahol *Jóbtól*

az egyetlen, ami még megmaradt neki: tiszta lelkiismeretét éppen a vigasztalással feléje közeledő barátok akarják elvenni! Jób sorsa mégsem válik tragédiává: szenvedései közt is ragaszkodik Istenhez, s éppen ez avatja az egész művet szent könyvvé. Része van ma is az Egyház imáiban, zsolozsmáiban s az évezredek során bizonyára temérdek megpróbált léleknek nyújtott enyhülést.

Irodalmi használatával is találkozunk. Herczeg Ferenc reprezentáns művében, a Pogányok-ban ezt olvastatja Márton kanonokkal börtönében. A szövegnek ezt a helyét: «És volnék, mintha sohasem lettem volna: az én anyámnak méhéből mindjárt a koporsóba vitettem volna» — a legmeghatóbb sikoltásnak mondja, amely valaha a sötét földről a fényes ég felé tört. Hőse azonban már nem tud olvasmányában enyhülni: gőgjében tragikus hössé kell válnia.

De miért keressük akár honi, akár világirodalmi feltűnéseit, mikor elmondhatjuk, hogy a mai szörnyű jelenben alig lehet aktuálisabb olvasmány Jób könyvé-nél! A kínjaiban vergődő és fuldokló emberiség is csak úgy szabadulhat gyötrelmeitől, ha ezeket épügy Isten büntetésüül ismeri föl s az Ő sujtoló kezéhez is éppen úgy megtér, amint arra Jób példát adott.

Az elhangzott felolvasásban immár előttünk a nagyszerű mű verses formában is. Helyénvalóan, mert nemcsak lírai jellegénél fogva kínálkozik rá, hanem a beszótt beszédek az eredetiben is verses formájúak. Székely László tagtársunknak, a kiváló dunántúli költőnek kieléltlen plasztikus, a sikitó hangfutamokból magát távoltartó s mégis oly sokszor megkapóan újszerű nyelve különösen alkalmasnak bizonyult a mű hatalmas pátoszának visszaadására. A magaválasztotta feladatnak ily szépen véghezvitelért elismerés illeti. Jussón el műve sok magyar kézbe, világosan látásul és enyhülésül! És köszönet neki, hogy a nyugati országszélről eljött szép munkálata bemutatására!

2. Elnöklő osztályelnök felkéri *Wagner József* vendéget, hogy *Az ókeresztény egyház álláspontja a zenével szemben* c. felolvasását szíveskedjék megtartani. A felolvasónak értékes előadásáért, a tagoknak és vendégeknek a szíves megjelenésért az elnök köszönetet mond és az ülést bezárja. Az osztály tagjai részére zárt ülés következett. Jegyezte *Pitroff Pál* osztálytitkár, Budapest, 1943 november 19-én.

22. Jegyzőkönyv az 1943 november 26-i együttes ülésről.

Elnök: *Pataky Arnold* másodelnök.

Megjelentek: *Aistleitner József* (kimentve), *Andreánszky Gábor* báró, *Bártfai Szabó László*, *Bartha József*, *Dőry Ferenc*, *Dudich Endre*, *Gimesi Nándor* (kimentve), *Horusitzky Ferenc*, *Friedreich Endre*, *Horváth Konstantin*, *Jajczay János*, *Kratochvíl Károly*, *Kumorovitz Bernát*, *Marek József*, *Meszlényi Antal*, *Mödlinger Gusztáv* (kimentve), *Mosonyi János*, *Nékám Lajos*, *Papp Károly*, *Pataky Arnold*, *Pázmány Zoltán*, *Pitroff Pál*, *Plank Jenő*, *Réthly Antal*, *Skrop Ferenc*, *Sziklay János*, *Szabó Zoltán* (kimentve), *Szunyogh Xavér* (kimentve), *Várdai Béla*, *Wodetzky József* akadémiai tagok.

Elnöklő másodelnök üdvözlővén a megjelent tagokat, az ülést megnyitja, s a jegyzőkönyv hitelesítésére felkéri *Dőry Ferenc* és *Várdai Béla* osztályelnök urakat. Majd felhívja a főtítkárt a tárgysorozat ismertetésére. *Papp Károly* főtítkár a következőket jelenti:

«Tekintetes Együttes Ülés!

Tárgysorozatunk megkezdése előtt legyen szabad megemlékeznünk azokról a kitüntetésokről, amelyek az utóbbi időben egyes kiváló tagtársainkat érték:

1. A m. kir. Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter Úr Önagyméltóságának előterjesztésére Magyarország Főméltóságú Kormányzója Gödöllőn 1943 szeptember 3-án kelt legfelsőbb elhatározásával *dr. Réthly Antal* m. kir. országos meteorológiai és földmágnassági intézeti igazgató úrnak a tudományos szakirodalom művelése

és az egyetemi oktatás terén szerzett érdemeiért az egyetemi rendes tanári címet méltóztatott engedélyezni.

2. A m. kir. Vallás- és Köznevelési Miniszter Úr Önagyméltóságának előterjesztése Magyarország Főméltóságú Kormányzója Budapesten 1943 november 13-án kelt elhatározásával báró Andrásszky Gábor igazgató őri címmel és jelleggel felruházott I. osztályú múzeumi őr, egyetemi magántanárnak,

3. dr. Balassa Brunó miniszteri osztályfőnök egyetemi magántanárnak,

4. dr. Jánosi József teológiai tanár, egyetemi magántanárnak a tudományos szakirodalom művelése és az egyetemi oktatás terén szerzett érdemeik elismeréséül az egyetemi rendkívüli tanári címet adományozta.

A IV. osztály eme két kiváló természettudósának és az I. osztály két jeles tudósának kitüntetése Akadémiánknak is dicsőségére válik, annnyival is inkább, minthogy mind a négy tagtársunk valóban működő tudósaink sorába tartozik.

1. Zárt ülésünk I. pontjára rátérve, tisztelettel jelentem, hogy a *Fraknói-díj* és az *akadémiai jutalom* kiadása az idén az I. osztályt illeti. Minthogy egyrészt *Serédi Jusztinián* bíboros-herceggímás úr Öminenciájának egyéni adományából, másrészt *Szendy Károly* székesfővárosi polgármester úr segélyéből mind a két jutalomra kihasíthatunk 500—500 pengőt, ezért az I. osztálynak mind a két tagozata, a hittudományi és bölcséleti tagozat is részesülhet jutalomban. Ennek alapján még ez év május havában felkértem *Aistleitner József* osztályelnök és *Horváth Konstantin* osztálytitkár urakat, hogy két bizottságot alakítsanak az elmúlt 8 évkörben megjelent legjobb munkák kiválasztására. Ez meg is történt és a két bizottság javaslatát az I. osztály 1943 november 5-én tartott ülésén egyhangúlag elfogadta.

A) A hittudományi tagozat bírálói: Iványi János, Horváth Sándor és Kúhár Flóris rendes tagok az 1935—1942. évkörből 2 munkát emelnek ki. Az egyik *Lovas Elemérnek Boldog Margit életrajzáról szóló könyve*, amelynek nagy szerepe volt Boldog Margit szenttéavatása perében, azonban Lovas Elemér munkája inkább a történelmi osztály megítéléséhez tartozik. Ezt tehát kikapcsolva, a bizottság az elmúlt 8 év legkiemelkedőbb hittudományi munkáját *Schütz Antal Dogmatikájában* jelöli meg.

Schütz Antal, a kir. magyar Pázmány Péter Tudományegyetem hittudományi karán a dogmatika ny. r. tanára, két kötetes nagy munkát írt, amelynek második bővített kiadása 1937-ben jelent meg, tehát belesik az 1935—1942. évkörbe. Címe: *Dogmatika*, a katolikus hitigazságok rendszere. Második bővített kiadás, amely a Szent István-Társulat kiadásában 1937-ben jelent meg. Az I. kötet 651, a II. kötet 735 oldalt foglal magában.

A dogmatika a katolikus teológiában az Isten által kinyilatkoztatott és az Anyaszentegyház által elénk tárt összes igazságok tudománya. Ennek az 1700 éves tudománynak latin nyelvű anyagából a szerző megírta az első magyarnyelvű dogmatikát.

Ugyanis a szerző a hittudományi hallgatók számára latin nyelven is kiadott egy 540 oldalas dogmatikát, azonban a latin nyelv háttérbe szorulásával a mai hallgatók nem képesek a latin könyvből megérteni a finomabb gondolatárnyalatokat. A főiskolai tanításban a hittudományi hallgatók vezérfonala a latin nyelvű dogmatika, emellett azonban a szóbanforgó magyar munka a hallgatók nélkülözhetetlen segédkönyve, amely a latin szöveg kimélyítését és kibővítését szolgálja.

A bírálók szerint *Schütz Antal Dogmatikájának* második kiadása terjedelemben és tartalommal annyira bővült, hogy új munkának számít, amely a magyar nyelvű hittudománynak biztosította a világszínvonalat.

B) A bölcséleti tudományi tagozat bírálói: Erdey Ferenc, Ibrányi Ferenc és Kecskés Pál rendes tagok az akadémiai díjra egyhangúlag báró Brandenstein Bélának, a kir. magyar Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészettudományi karán a filozófia ny. r. tanárának: *Az ember a mindenségben* című nagy munkáját javasolják.

A munka beosztása a következő:

Az I. kötet első része az emberi test, második része az emberi kultúra kérdésével 692 oldalon foglalkozik; a kötet 1936-ban jelent meg.

A II. kötet a harmadik részben az emberi lelket tárgyalja, 313 oldalon; megjelent 1937-ben.

A III. kötet a negyedik részben az ember világhelyzetét fejtegeti 424 oldalon; megjelent 1937-ben. A három kötet tehát az emberi test, az emberi kultúra, az emberi lélek és az ember világhelyzete problémáit összesen 1430 oldalon tárgyalja.

A hatalmas terjedelmű munkában a szerző azt a nagy feladatot tűzte maga elé, hogy a fizikai, kultúrtörténeti és lélektani embertan eredményei alapján, a metafizika síkján egységes képet adjon az emberről.

Az egész munkát keresztény szellem hatja át, s különösen áhítatra indító keresztény meggyőződés csendül ki azokból a sorokból, amelyekben az embernek Istenre utaltságáról beszél.

Báró Brandensteln Béla az 1935—1942. évkörben ezenkívül még négy filozófiai munkát írt, de összes munkái közül a legmagasabb színvonalra emelkedik: «Az ember a mindenségben» című könyve, amelyet a bizottság és az osztály egyhangú javaslattal az akadémiai díjjal való kitüntetésre ajánl.

2. Bizottsági jelentés a Szent István Akadémia Ügyrendjének módosítása tárgyában.

Tekintetes Együttes Ülés! Dóry Ferenc osztályelnök Úr Öméltósága az 1943 október 29-én tartott együttes ülésen indítványt tett Akadémiánk ügyrendjének módosítása tárgyában, amire az együttes ülés bizottságot küldött ki. Az osztályelnök és osztálytitkár urakból álló bizottság 1943 november 12-én Dóry Ferenc osztályelnök úr elnöklete alatt részletes tervezetet dolgozott ki, amelyet kinyomatva a tisztelt együttes ülés elé terjeszték.

Felkérem ezeketán Dóry Ferenc osztályelnök úr öméltóságát, hogy a módosított ügyrendet ismertetni szíveskedjék.

Eme felkérésre Dóry Ferenc osztályelnök ismerteti az Ügyrend módosításának tervezetét, amelyet az ülésen résztvevő tagok pontról pontra megvitatnak. Az ilyképen átdolgozott Ügyrend életbelépését 1944 január 1-ben állapítják meg.

Elnök az együttes ülés nevében felhatalmazza a főtítkárt, hogy a módosított ügyrendet kellő számban kinyomathassa.

3. A december 12-én tartandó XXVIII. ünnepi ülés tárgysorozatának megállapítása:

1. Serédi Jusztinián bíbornok-hercegprímás elnöki megnyitója: A közömbösség.

2. Pataky Arnold másodelnök: A Corpus Christi mysticum tanának bibliai alapja.

3. Pakocs Károly szatmári püspöki helynök, r. tag: Székely András megszervezett a templomért. Novella.

4. Papp Károly főtítkár: a) Jelentés a Fraknói-díj és az akadémiai jutalom kiadásáról. b) Jelentés a Szent István Akadémia 1943. évi működéséről.

4. Az 1944. évi ülések sorrendjét a következőkben állapítja meg az ülés:

I. oszt. jan. 21., II. oszt. jan. 28., III. oszt. febr. 4., IV. oszt. febr. 11., együttes jelölő ülés febr. 18., együttes választó ülés febr. 25.; I. oszt. márc. 3., II. oszt. márc. 10., III. oszt. márc. 17., IV. oszt. márc. 24., együttes ülés márc. 31., I. oszt. ápr. 14., II. oszt. ápr. 21., III. oszt. ápr. 28., IV. oszt. máj. 5., együttes ülés máj. 12. Nyári szünet után I. oszt. szept. 29., II. oszt. okt. 13., III. oszt. okt. 20., IV. oszt. okt. 27., ugyanekkor együttes ülés; I. oszt. nov. 10., II. oszt. nov. 17., III. oszt. nov. 24., IV. oszt. és együttes ülés dec. 1., ünnepi ülés dec. 10. vasárnap d. e. 11 órakor.

5. A megüresedett és az 1944 februári választóülésen betölthető helyek száma :

az I. osztályban 1 tiszteleti és 2 rendes tagsági hely

a II. „ 2 „ „ 1 „ „ „

a III. „ — „ „ 5 „ „ „

a IV. „ 1 „ „ 1 „ „ „

Ügyrendünk elfogadott módosítása alapján az 1944 februári választóülésen csak ezek a helyek tölthetők be.

6. A folyó ügyek sorából :

Az *egyesületek ellenőrzéséről* szóló rendelet ügyében átirtam Hankiss János vallás- és közoktatásügyi államtitkár úr őméltóságához, aki 1943 nov. 4-én a következőkben válaszolt :

„Hálásan köszönöm szíves leveledet. A belügyminisztériumot azonnal felhívtam s sürgettem a kivételezést leszögezõ, már megbeszélt rendeletet. Technikai akadályokra hivatkoztak a késedelem magyarázatául, de megígérték, hogy addig is, míg a rendelet meg nem jelenik, értesítik a fővárost. Ne méltóztassál törõdni a dologgal, most már hamarosan formailag is rendbejön.

Tisztelõ igaz barátod

Budapest, 1943. évi november hó 4-én.

Hankiss János.

Őméltóságának eme szíves beavatkozása igen hatásos volt. Ugyanis a Budapesti Közlöny mai, 1943 november 26-i 267. számában a következõ rendelet jelent meg : A m. kir. belügyminiszter 212.000—1943. VII-b) számú körrendelete. A m. kir. belügyminiszternek a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértõleg a kulturális egyesületek ellenõrzése tárgyában kiadott *körrendeletének módosítása*: „Nem vonatkozik a rendelet hitbuzgalmi és egyházi jellegû egyesületekre és szervezetekre, amelyek kizárólag az illetékes egyházi főhatóság felügyelete alatt állnak.

Nem vonatkozik továbbá

a) a Magyar Tudományos Akadémiára, a Szent István Akadémiára, a Kisfaludy Társaságra, a Petõfi Társaságra, a Máltai Johannita lovagrendre . . . stb.

A rendelet Budapesten, 1943 november 18-án kelt dr. Páskándy János miniszteri tanácsos aláírásával.

Ez alkalommal újból hálás köszönetet mondok Hankiss János államtitkár úr őméltóságának, hogy hatásos beavatkozásával a Szent István-Társulatnak s Akadémiának ilyen szívességet tett.

Elnöklõ másodelnök az ülés végeztével köszönetet mond Dõry Ferenc osztályelnök úrnak azért, hogy az ügyrend módosításában olyan tevékeny módon résztvenni szíveskedett.

Majd a jó Isten áldását kérve az ülésen résztvevõ tagokra, az ülést berekeszti.

Kelt Budapesten, 1943 november 26-án.

Jegyezte : Papp Károly fõtitkár. Látta : Pataky Arnold másodelnök. Hitelesítik : Dõry Ferenc és Várdai Béla osztályelnökök.

23. Jegyzõkönyv a Szent István Akadémiának a Szent István-Társulat dísztermében (Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28. sz.) 1943 december 12-én, vasárnap délelõtt 11 órakor tartott XXVIII. ünnepi ülésérõl.

Elnök : Serédi Jusztinián bíbornok-hercegprímás, esztergomi érsek úr Őeminenciája, a Szent István Akadémia tiszteleti tagja.

Megjelentek : Aistleitner József, Atzél Elemér, Andreánszky Gábor báró, Balassa Brunó, Birkás Géza, Blazovich Jákó, Bozóky Géza, Brandenstein Béla báró, Czapik Gyula, Divéky Adorján, Dõry Ferenc, Dudich Endre, Erdõsi Károly, Fodor

Ferenc, Gerevich Tibor, Gimesi Nándor, Heller Farkas, Holub József, Horger Antal, Horusitzky Ferenc, Horváth Konstantin, Horváth Sándor, Ibrányi Ferenc, Iványi János, Jánosi József, Kecskés Pál, Láng Nándor, Lóczy Lajos, Lukinich Imre, Meszlényi Antal, Meszlényi Zoltán, Mosonyi János, Mödlinger Gusztáv, Nizsalowszky Endre, Pakocs Károly, Papp Károly, Pataky Arnold, Pétery József, Pitroff Pál, Plank Jenő, Sárközy Pál, Schütz Antal, Schwarz Blemér, Stolpa József, Sziklay János, Szunyogh Xavér, Takács Ince, Takáts Ernő, Theiss Ede, Várdai Béla, Verebky Károly, Vendl Aladár, Vizer Vilmos, Voinovich Géza, Wágner János, Wodeltzy József, Zaymus Gyula, Zsivny Viktor akadémiai tagok.

Továbbá *Abay Ingeborn, P. Ambrus Máté O. F. M., Álgya-Pap Dánielné, Antal István* m. kir. propagandaminiszter, *dr. Apor László, Asztalos Jolán, Balás P. Elemér* egyet. ny. r. tanár, a kolozsvári *Ferenc József Tudományegyetem* képviselője, *Balkányi Ernő, Bánk József, Bárdos József, Bartha Imre, özv. Bársony Jánosné, Baumgarten Melánie, Beresztóczy Miklós* miniszteri tanácsos, a vallás- és közoktatásügyi minisztérium I. osztályának főnöke, *Béres Mihály, B. Boér Géza, dr. Bogsch László* egyetemi magántanár, *dr. Bozóky Ferenc* egyetemi ny. r. tanár, a debreceni *Tisza István Tudományegyetem* képviselője, *dr. Bozóky Géza* egyet. ny. r. tanár, a pécsi *Erzsébet Tudományegyetem* képviselője, *Concha Erzsébet, Cserháti Károly, P. Csonth Vianney O. F. M., Darányi Gyula* egyet. ny. r. tanár, *Dékány István* egyet. ny. r. tanár, *Emmer P. Klotild* irgalmasnővér, *dr. Endrédy Vendel* zirci apát, *dr. Evetovics Kunó, dr. Érces István, Fehér Ilonka, dr. Förster Aurél* egyet. ny. r. tanár, *dr. Förster Aurélné, Fruchtl Ede, Gaál Mária, dr. Gajzágó László* egyet. ny. r. tanár, rk. követ, a Tudományos Társulatok és intézmények elnöke, *dr. Genthon Mária, dr. Gerincezy Pál* jászói prépost, *Gerő József, báró Gudenus Gézané, Gyarmathy Béla, P. Gyenis András S. J., Győre Berla, dr. vitéz Haász Aladár* vallás- és közoktatásügyi miniszteri osztályfőnök, *Haász István* tábori püspök, *Halácsi Margit, Hampel Ferenc* m. kir. térképészeti alezredes, *Hampas Endre* budapesti érseki általános helytartó, *Heinlein István* egyet. ny. r. tanár, *Heinrich Viktor, P. Héder M. László* dr., a szerviztendartományi főnöke, *Hivatal József*, a katolikus írók és hírlapírók Pázmány Egyesületének képviselője, *Homonnay Tivadar* székesfővárosi főpolgármester, *dr. Hunyadi Piroška, dr. Hojnos Rezső* székesfővárosi gimnáziumi c. igazgató, *dr. Issekutz Béla* egyet. ny. r. tanár, a Pázmány Péter-Tudományegyetem orvostudományi karának dékánja, *dr. Izsépy Edit, dr. Jankovich Lászlóné, Józán Miklós* unitárius püspök, *Kádas Erzsébet, Kálnai József, Kiss Ernőné, Koczkás Mária, Kuncz Ödön* egyet. ny. r. tanár, a Pázmány-egyetem jog- és államtudományi karának dékánja, *Krúdy Ferenc*, a magyar országgyűlés képviselőházának alelnöke, *Kürtly Menyhért* főigazgató, *Lantos Lajos, dr. Lányi János, Látka János* kereskedő, *Lengyel Béla, dr. Lindemann István, dr. Lukács Zsolt, gróf Mailáth György*, a Szent István-Társulat elnöke, *Májai Artúrné, dr. Mátrai Gyula* pápai kamarás, hercegprimási titkár, *dr. Mártonffy Károly* egyet. ny. r. tanár, m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszteri tanácsos, *Márton Ernő József, dr. Márffy Oszkár* tanügyi főtanácsos, *Medgyesi Dezső*, a Kapucinusrend tartományfőnöke, *Megyesi Majer Antal, Meszlényi Zoltán* esztergomi segédpüspök, *Mészáros Károly, dr. Menczér Károly, dr. Miczbán Szilárd, Mihalovics Zsigmond* pápai prelátus, az Actio Catholica igazgatója, *Molnár Gyula, Oswald István* m. kir. titkos tanácsos, a Kuria nyug. tanácselnöke, *Palágyi János, Palágyi Natália* szociális testvér, *ijf. Pallavicini György őrnagy, dr. Papp Károlyné Balogh Margit* dr. nyug. leánygimnáziumi tanárnő, *Pázmán János, Pétergálné Kardos Izabella, dr. Plank Jenőné, Polacsek József* fővárosi gyógyszerész, *P. Quikker Peregrin O. S. M., Radnay Árpádné, P. Rácz Bonaventura O. S. M., Ráunay Tamás, Reiner Irma, dr. Ripka Ferenc* nyug. székesfővárosi főpolgármester, *Róth Flóris, Roos Ida, Rohn Lajosné, Schmidl Eligiusz Róbert* műegyetemi magántanár, bányaigazgató, *P. Schrotty Pál*, a kapisztráni Szent Ferenc-rend tartományfőnöke, *P. Seres Béla S. V. D.* tartományfőnök, *Kiskunfélegyháza, dr. Semjén Béla, dr. Simon Béla, Simonffy Jen*

csornai prépost, *Steiner Irén*, dr. *Szendy Károly* székesfővárosi polgármester, dr. *Szentkláray János*, dr. *Szerencsés Ferencné*, dr. *Széki Tibor* egyet. ny. r. tanár, dr. *Szinyei Merse Jenő* m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter, *Szommer Miklósné*, özv. *Szóts Árpádné*, *Szücs Erzsébet*, *P. Thun M. Pius O. S. M.*, dr. *Tóth K. János*, *Tóth Ferenc* nyug. államtitkár, dr. *Tóth Erzsébet*, dr. *Turtarebesi Géza*, *M. Urbancsik Mária*, *P. Vargha Theodorik* dr. Ferences tartományfőnök, *vitél Vargyas Tivadar*, *Vitális István* egyet. ny. r. tanár, *Wagner József*, *Zimányi Gyula* kegyes-tanítórend tartományfőnöke, *Zimmermann Ágoston*, a kir. magy. Természettudományi Társulat elnöke, *Zsengeri Ilka* vendégek.

Megjelent 60 akadémiai tag, 130 vendég, tehát összesen 190 személy.

Elnöklő hercegprímás úr Őeminenciája az ülést megnyitván, üdvözlí a magyar kormány megjelent tagjait: *Szinyei Merse Jenő* m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter, *Antal István* m. kir. propagandaminiszter urak önmagyméltóságait; *Krudy Ferenc* úr öméltóságát, a magyar országgyűlés képviselőházának alelnökét, *Czapik Gyula* egri érsek, *Pétery József* váci püspök, *Ház István* tábori püspök és *Meszlényi Zoltán* esztergomi segédpüspök önmagyméltóságait, *Gerinczy Pál* jászói prépost, *Simonffy Jenő* csornai prépost, *Endrédi Vendel* zirci apát, *Sárközy Pál* bakonybéli apát urak öméltóságait, a magyar szerzetesrendek tartományfőnökeit, a Magyar Tudományos Akadémia, a budapesti, kolozsvári, szegedi, pécsi és debreceni egyetemek képviselőit, *Homonnay Tivadar* főpolgármester és *Szendy Károly* székesfővárosi polgármester urak öméltóságait, az Akadémia tiszteleti és rendes tagjait s a nagyszámban megjelent közönséget.

1. *Serédi Jusztinián* bíbornok-hercegprímás, esztergomi érsek Őeminenciája, az Akadémia tiszteleti tagja, megtartja elnöki megnyitóját, amelynek címe: «A közömbösség».

2. *Pataky Arnold* pápai prelátus másodelnök megtartja előadását: A «Corpus Christi mysticum» tanának bibliai alapjáról.

3. *Pakocs Károly* szatmári püspöki helynök, rendes tag felolvassa novelláját, amelynek címe: «Székely András megszenvedett a templomért».

4. *Papp Károly* főtítkári jelenti, hogy az Akadémia összessége a Fraknóidíjjal *Schütz Antal* egy. ny. r. tanár «Dogmatika» című kétkötetes munkáját, míg az akadémiai díjjal báró *Brandenstein Béla* egy. ny. r. tanár «Az ember a mindenségben» című háromkötetes könyvét jutalmazta. Elnöklő Hercegprímás köszönti a két kitüntetett tudóst, akik hálás köszönetet mondanak a kitüntetésért.

5. *Papp Károly* megemlékezik *Fraknói Vilmos* (1843—1924), *Ortúy Tivadar* (1843—1916) és *Szentkláray Jenő* (1843—1925) egykori tagjaink születésének 100 éves fordulójáról, továbbá gróf *Apponyi Albert* egykori elnökünk (1846—1933) hamvainak Éberhardra való szállításáról, majd részletesen beszámolt a Szent István Akadémia 1943-ik évi működéséről.

Elnöklő Bíboros Hercegprímás Őeminenciája köszönetet mondva a megjelent akadémiai tagoknak és vendégeknek szíves érdeklődésükért, az ülést délután 1 órakor berekeszti.

Kelt Budapesten, 1943 december 12-én. Jegyezte: *Papp Károly* főtítkári.

B/ A SZENT ISTVÁN AKADÉMIA SZÁMADÁSAI.

A) Az alapítványok átlaga 1943 december 31-én.

a) Fraknói Vilmos alapítványa az Országos Föld-hitelintézetben, Budapest, V., gróf Teleki Pál-utca 7. szám	3.270.—
b) Alapítványok a Szent István-Társulat kezelésében :	
1. Kollányi Ferenc alapítványa	3.379.—
2. Lukcsics József Veszprém alapítványa ...	1.000.—
3. Tower Vilmos Pápa alapítványa	800.—
Váradi L. Árpád Kalocsa alapítványa	50.—
Összesen ...	8.499.—

Budapest, 1943 december 31-én.

Papp Károly
főtitkár.

B) A Szent István Akadémia vagyonmérlegszámlája a Szent István-Társulat kezelésében 1943 december 31-én.

Vagyon.

Készpénz	18.047.47
Értékpapírok	3.379.44
Könyvkészlet	1.000.—
Alapítványok	1.850.—
Összesen ...	24.276.91

Teher.

Lukcsics József	1.000.—
Váradi L. Árpád	50.—
Tower Vilmos	800.—
Vagyon	16.487.98
Szaporulat	5.938.93
Összesen ...	24.276.91

Dr. Oswald Istán elnök, *dr. Preszly Elemér*, *dr. Schmidt Sándor*, *Voit Lajos*, *dr. Várdai Béla* a pénztárvizsgáló bizottság tagjai.

C) A Szent István Akadémia készpénzszámlája 1943 december 31-én.*Tartozik.*

Személyzeti költség	3.144.43
Postaköltség	640.03
Nyomdai fizetés	16.304.03
Kegyeleti költség	265.—
Írói díj	838.—
Tiszteletdíjak	2.100.—
Vegyes költség	1.726.30
Reiner Irma túlfizetés	10.—
Készpénz	18.047.47
Összesen ...	43.075.26

Követel.

Egyenleg	14.720.62
Szubbvenció	9.905.14
Eladott könyvek	546.26
Emlékkönyv	4.158.50
Adomány	12.750.—
Kamat	994.74
Összesen ...	43.075.26

Dr. Oswald István elnök, *dr. Preszly Elemér*, *dr. Schmidt Sándor*,
dr. Várdai Béla, *Voit Lajos* a pénztárvizsgáló bizottság tagjai.

D) Költségvetés az 1944. évre.*Bevételek.*

1. Készpénzmaradvány	18.047.—
2. Vallástan. alap	10.000.—
3. Székesfőváros segélye	4.000.—
4. Tudományos társulatok	900.—
5. Serédi J. egyéni adománya	1.000.—
6. Vargha Damján Pécs	500.—
7. Gálos László Pécs	600.—
8. Osztalékokból	1.100.—
9. Könyvekből	1.200.—
10. Egyéb bevételek	653.—
1—10. Várható bevételek összege	38.000.—

Kiadások.

1. Akadémiai Értesítő	10.000.—
2. Gombos-Csapodi	6.000.—
3. Almanach II.	2.000.—
4. Értekezések I—IV. o.	8.000.—
5. Különlenyomatok	2.000.—
6. Tagajánlások	500.—
7. Fraknói és akadémiai díj.....	1.000.—
8. Öt titkár 200 P	1.000.—
9. Bárá Gudenus Gézáné	3.000.—
10. Reiner Irma	360.—
11. Altisztek	480.—
12. Postaköltség	800.—
13. Kegyeleti költség	300.—
14. Fordítói díjak	800.—
15. Megtakarítás	1.760.—
1—15. Várható kiadások összege	38.000.—

Budapest, 1944 március 31-én.

Dr. Papp Károly
akadémiai főtitkár.

IV. ALKALMI BESZÉDEK.

1. Megemlékezés Mátyás király születésének 500-ik évfordulójáról.

A. Szent István Akadémiának 1943 április 2-án tartott együttes ülésén felolvasta *Pataky Arnold* tiszteleti tag, másodelnök.

Tekintetes Szent István Akadémia!

Még most is fülembe csengnek a nagyváradi főgimnázium egykori történelem-tanárának a szavai, amelyeket több mint négy évtizeddel ezelőtt egy március 15-i ünnepélyen hozzánk, tanítványaihoz intézett: «Minden nemzet csak addig méltó a fennmaradásra, míg nagy embereit az őket megillető piedesztálon tudja tisztelni; míg legjobbjaitól alkotott intézményeit aggódó gondoskodással, fiúi kegyelettel törekszik biztosítani az idők, korok, viszonyok mindent felforgató elemeitől; csak addig van jövője, míg hátra nem tekintve lelkes léptekkel követi őket. Ha megtagadjuk őseinket, ha letérünk az általuk kijelölt ösvényről, ha elvetjük az eszméket, melyek őket vezették: Klio leteszi tollát, nagy könyvét bezárja és... Fuimus Troes, fuit Ilion... a hazája történetében korszakot alkotó Perikles elhagyottan hal meg, a láng-lelkű Demosthenes menekülni fog, Hellas dicső fia perzsa zsoldos lesz, Hannibal legyőzője, az égis magasztalt Scipio, idegenben találja sírját, az ifjú Romulus Augustulus lebukik trónjáról, hogy a hajdan büszke Róma halmain a barbár Odovaker osszon igazságot», — és hogy a legújabb, minket, magyarokat a legközvetlenebb módon érintő eseményekről is beszéljünk: a világháború vérzivatarjában le nem győzött nemzet Jeremiás prófétával elmondhatja: «Servi dominati sunt nostri», koronás királya száműzetésben fejezi be életét... Előttünk Hellas, előttünk Róma. Láttuk őket nagyoknak, tündöklőknek, míg az ősi erényeket követték. Láttuk őket elbukni, láttuk őket a föld sarával beszennyezve, mert elfelejtették őseik erényeit...

Ezek a gondolatok foglalkoztatják a lelkemet, amikor ez visszaszáll ötszáz esztendő multjának történelmi emlékei közé, abba az esztendőbe, mely egyik legnagyobb fejedelmünknek, az igazságos Hunyadi Mátyás királynak a bölcsőjét láthatta. 1443 február 23-án született. Nagy történelmi események zajlottak akkor is Európában. A magyar nemzet akkor már egy évszázad óta élet-halál harcát vívta a létét,

keresztény katolikus vallását, civilizációját, sőt az egész európai kereszténységet végső veszedelemmel fenyegető keleti rém, a félhold ellen. Mátyás atyja, Hunyady János, hazánk történelmének egyik legeszményibb egyénisége, szinte egész életét a törökök ellen vívott harcban tölti el, és az 1456. évi nándorfehérvári győzelemmel nemcsak édes hazánkat, hanem egész Európát is megmenti a mohamedanizmustól. V. Lászlónak gyászos emlékü uralkodása után az ország Mátyást kívánja királyának (1458 január 24-én), amikor Mátyás még mindössze tizenöt esztendő volt. Végzetesen nehéz körülmények között, belső és külső ellenségek ellen harcolva kellett megszilárdítania trónját, melyet csak 1464 március 29-én foglalhatott el. A török veszedelem egész Európa keresztény kultúráját végenyészettel fenyegette. Szomorúan érdekes jelensége a történelemnek, hogy ebben a világnézetekért folyó küzdelemben Magyarországot csak egyetlen egy hatalom segítette: a római pápa. Hunyady János oldalán a pápai követ, Kapisztrán Szent János áll, és Mátyás királyt a törökök ellen vívott első háborúiban csak II. Pius pápa (1458—64.), az egykori híres humanista, Aeneas Silvius támogatta. És mégis: Mátyás lángesze meg tudta valósítani, hogy Magyarország rövid idő alatt Európa első államai közé emelkedett. Európai híru hadserege, a fekete sereg, bámulatba ejtette ellenségeit és megvédte hazánkat a külső ellenségek ellen; a király rendbe hozta Magyarország pénzügyeit, noha 1482-ig szinte állandóan hadakoznia kellett a cseh Podjebrád, III. Frigyes császár és a törökök ellen, sőt a belső elégedetlenség ellen is. Mindamellett Mátyás uralkodása hazánkat a műveltségnek és a jólétnek igen magas fokára tudta emelni. A renaissance Itália után először Magyarországon terjedt el. Mátyás király az általános műveltség emelése céljából számos iskolát létesített, sőt 1467-ben megalapította a pozsonyi egyetemet, az «Academia Istropolitana», melynek első kancellárja, Vitéz János primás, annak a kornak a legkiválóbb tudósait: Regiomontanust, Ilkusch Mártont, Grattus Jánost, Schrikhert és Koch Lőrincet meg tudta nyernie a nevezett Academia számára. Mátyás király vetette meg az alapját a budai Academia Corvina főiskolának, mely 1480-ban nyílt meg az egyik budai kolostorban. Páratlan könyvtára, a Bibliotheca Corviniana mintegy 10.000 kötetből állott. Alig néhány évvel a könyvnyomtatás feltalálása után már Budán is létesített könyvnyomdát, melynek vezetője Hesz András lett. Budai udvara valóságos gyülekezőhelye volt nemcsak Magyarország egyházi és világi méltóságainak, hanem a külföld tudósainak is, kiknek diszes sorában olyan nevekkel találkozunk, mint Vitéz János, Janus Pannonius, Báthory Miklós, Karai László, Váradi Péter, Hantó György, Bonfini Antal, Galeotto Marzio, Ugoletti Tádé, Gatti János.

A nagy Hunyady János tetőtől talpig katolikus ember volt, de Mátyás király vallásosságát a renaissance-idők szemszögéből kell megítélnünk. Nem szolgál dicsőségére, hogy Este Hippolitot gyermekkorában esztergomi érsekké nevezte ki, és az önkényével szembeszálló IV. Sixtus pápát azzal fenyegette meg, hogy a szchismába viszi országát. Temesvári Pelbárt éles szavakkal ostromozta Mátyás király udvarának a kor divatját követő laza erkölcsi felfogását. Mindenesetre igen érdekes történelmi jelenség, hogy bár Mátyás király kérlelhetetlen következetességgel mindig a saját akaratát valósította meg, ezt mint az ország akaratát és óhaját tudta feltüntetni.

1490 április 6-án halt meg a nagy király, és utána Magyarország története már csak rohamos hanyatlás volt a mohácsi nagy temető felé...

Tekintetes Szent István Akadémia!

Amikor ötszáz esztendő történelmi távlatából élénk ragyog Mátyás királynak, az igazságosnak, lenyűgöző uralkodói egyénisége, aki a hadvezérnek kivételesen nagy képességeit a magyar történelemben szinte páratlan mértékben tudta egyesíteni a tudományok nagy Mecaenásának a vonásaival, önként is arra kell gondolnunk, hogy Mátyás király kora bizonyos tekintetben a keresztmetszetét mutatja a magyarság történelmi hivatásának: öntestével kellett megvédenie Európát a keleti barbárság ellen, és emellett lépést kellett tartania a nyugati, többé-kevésbé békésebb történelmi körülmények között élő nemzetek kultúrájával. Nehemiás könyve elbeszéli, hogy amikor az Istennek öszövétségi választott népe a babiloni fogság után ismét helyreállíthatta országát, Jeruzsálem falainak felepítői csak egyik kezükkel rakhatták le a város falait, másik kezükkel kénytelenek voltak a fegyvert készenlétben tartani lépten-nyomon ellenük törő ellenségeikkel szemben. Valósággal ez volt a magyar nemzetnek is a sorsa történelmének egész menetén. De immár közel tizenegy évszázadnak az eseményei azt mutatják, hogy az isteni Gondviselés a magyar nemzetnek történelmi hivatást szánt, és nekünk ezt a történelmi hivatásunkat teljesíteniünk kell, különben reánk és az egész Nyugatra végső veszedelem vár. Ez a hivatásunk sokszor emberfölötti áldozatokat követelt meg és követel meg ma is. De amint az Apokalipszisban az Isten országa ellen állandóan támad a gonoszság hatalma, míg végre is véglegesen diadalmaskodik az Isten országa, úgy szilárdan reméljük, hogy az Úr, aki a Magyarok Nagyasszonya által eddigi küzdelmeiben állandóan megsegítette nemzetünket, a jövőben sem fogja elvonni tőlünk segítő karját. Rajtunk áll, hogy a harcban az Isten és a Nagyasszony oltalmára magunkat méltókká tegyük és méltóknak mutassuk!

2. Megemlékezés Szemcsányi Lajos egri érsek haláláról.

A Szent István Akadémia 1943 április 2-án tartott együttes ülésén felolvasta *Pataky Arnold* tiszteleti tag, másodelnök.

Tekintetes Szent István Akadémia!

A folyó évi január hó 28-a gyászba borította a magyar katolicizmust. A püspöki kar nesztora, Szemcsányi Lajos egri érsek 92 esztendőskorában eltávozott az örök hazába. Szemcsányi érsekkel szinte egy évszázados magyar történelem tanuja szállott a sírba. Két évvel a magyar szabadságharc lezajlása után, az abszolutizmus korában született, 1851 április 24-én. A kiegyezés esztendejében, 1867-ben lépett az egri papnövédek sorába, 1873 augusztus 28-án pedig Lévay Sándor egri segédpüspök öt pappá szentelte. Kilenc esztendőn keresztül a lelképásztorkodás terén működött, 1882 óta pedig Samassa érseknek az udvari papja, majd gyors egymásutánban tb. kanonok, valóságos kanonok, címzetes apát, irodaigazgató, oldalkanonok, majd 1905-ben magy dai felszentelt püspök és egri segédpüspök lett. 1912-ben már utódlási joggal Samassa érseknek a koadjutora, és az érsek halála után még ugyanabban az esztendőben elfoglalta az egri érseki széket.

Szemcsányi Lajos több mint harminc esztendeig kormányozta az egri főegyházmegyét. Minden gondját az egyházmegye fejlesztésére fordította. Elnöke volt az Országos Katolikus Kongrua-tanácsnak és az Országos Katolikus Népszövetségnek, nagy pártfogója a keresztény munkásságnak és a szegényeknek. Emlékét évszázadokra meg fogják őrizni az általa létesített lelkézségek és az általa épített templomok. Majdnem hatvan új lelkézséget állított fel, harminchat új kápláni állomást szervezett, a jezsuitákat letelepítette Mezőkövesden, a szalézianusokat Mezőnyáradon, a ferenceseket Nyíregyházán. Huszonkilenc helyen telepített le szerzetesnőket, akiknek főfeladata többnyire a tanítás, szegénygondozás és a gyermekvédelem. Kormányzása idejében 25 templom, 54 kápolna és 61 iskola-kápolna létesült az egri egyházmegyében, ezenkívül öt új fiúinternátus és négy leányinternátus épült alatta. 120.000 pengős adományával valósággal második megalapítója lett az egri érseki katolikus tanítóképző intézetnek. A saját és az egri főkáptalan áldozatkészsége fenn tudta tartani a minden alapítványi tőkéjét elvesztett egri érseki jogakadémiát. Nagy mecénása volt az ifjúságnak és általában az oktatásügynek. Meghatóan jellemző vonás, hogy halála napján még 50.000—50.000 pengőt adományozott két falunak templomépítésre.

A Királyok II. könyvében (7, 5. 11.) olvassuk, hogy amikor Dávid király templomot akart építeni az Úrnak és ezt a szándékát

kifejezte Nátán próféta előtt, a próféta az Isten parancsára azt mondotta neki: «Nem te fogsz házat építeni az Úrnak, hanem Ő fog házat építeni neked», vagyis hosszú évszázadokra állandóvá fogja tenni Dávid királyságát, sőt ezt örökkévalóvá is fogja tenni ivadékában, a Messiásban. Bármennyire fájlaljuk mindnyájan, hogy Szmrecsányi Lajos érsek már nem él köztünk, bármennyire hiányzik is a magyar katolikus egyház vezetőinek a sorából az ő jellegzetes, nemes egyénisége, bizvást hisszük és reméljük, hogy az Úr Jézus az örök boldogságba hívta hűségese szolgálját, és örök, mennyei hajlékkal jutalmazta meg Isten dicsőségére irányuló, áldozatos életét. Emlékét a Szent István Akadémia kegyelettel és tisztelettel fogja megőrizni.

3. Megemlékezés Glattfelder Gyula érsek haláláról.

A Szent István Akadémia 1943 október 29-én tartott együttes ülésén elmondta *Pataky Arnold* tiszteleti tag, másodelnök.

Tekintetes Szent István Akadémia!

Egy esztendővel ezelőtt, a Szent István Akadémia első együttes ülésén bensőséges örömmel emlékeztünk meg Glattfelder Gyuláról, Akadémiánk II. osztályának tiszteleti tagjáról, akit Szentséges Atyánk, XII. Pius pápa a csanádi püspöki székéből a kalocsai érseki méltóságba emelt. Örömről azonban nemsokára szomorúság vegyült: Glattfelder Gyula nem foglalhatta el érseki trónját, egyre súlyosbodó betegsége megakadályozta ebben. Ez év tavaszán betegsége miatt le kellett mondania arról, hogy valaha is átveheti a kalocsai főegyházmegye kormányzatát. Állapota egyre rosszabbodott, míg végre folyó évi augusztus hó 30-án katolikus középületeinkre felszökött a fekete lobogó, mely egy hét évtizedre terjedő, bámulatos munkában eltöltött és eredményekben gazdag életnek a befejezését jelentette a gyászborult magyar katolicizmusnak.

Glattfelder érsek neve közel félszázadon keresztül összeforrott a magyar katolikus egyház életével. Azok közé tartozott, akik alig egy-két évvel a megindulás után már a vezető egyének sorába kerülnek. A központi papnevelő intézet fiatal prefektusa már mint tanárhelyettes önállóan működött az egyetemen, de ugyanakkor figyelme az egyetem világi ifjúságára is kiterjedt, mely — a szentírás szavával élve — mint szétszórt nyáj, nagyrészt otthon nélkül vagy meg nem felelő otthonokban élte végig egyetemi éveit. Glattfelder munkája nyomán ma már Pesten két hatalmas Szent Imre-kollégium öleli keblére az egyetemi ifjúságot, amelyeket vidéki városokban is követtek hasonló Szent Imre internátusok. A budai kollégium igazgatását néhány éven át

maga Glattfelder vette a kezébe, ki eközben egyetemünkön a hit-szónoklatnak nyilvános rendes tanára is lett. De már 1911-ben a leg-felsőbb körök választása Glattfeldert emelte az ősi csanádi egyház-megye püspöki trónusára. Mindnyájan joggal reméltük, hogy az a Glattfelder, aki valamikor oly lelkesedéssel tanította a történelmet, most maga fog történelmet csinálni egyházmegyéjében, de püspöksége legnagyobb részt a vértanaságot jelentette számára. Az 1914—1918. évi világháború, a román megszállás, Trianon, a püspöki székhelyéről való erőszakos elűzetés, — íme néhány szóval Glattfelder csanádi püspökségének az állomásai. Azonban «diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum»; Glattfeldernek szegedi püspöki tevékenysége csonka egyházmegyéjét és nevezetesen Szeged városát eddig sohasem sejtett virágzásra juttatta.

Glattfelder évtizedeken keresztül az egész magyar katolicizmus-nak az oktatója volt; szavait nemcsak az egyházmegyéje, hanem az egész ország is feszült figyelemmel hallgatta, ezekből útbaigazítást és irányítást merített.

... És Glattfelder érsek nevelőnk és tanítómesterünk maradt az utolsó esztendő súlyos megpróbáltatásaiban is. Amikor látta, hogy egyre súlyosbbodó betegsége miatt nem foglalhatja el a kalocsai érseki széket, mely a főegyházmegye számára bizonyára fényes korszakot, de az ő számára csak még több odaadást és áldozatot jelentett volna, önként lemondott róla. Súlyos betegségét épületes türelemmel viselte, ebben is példát adva környezetének, meg az érte aggódók sok ezreinek, és minden szónál ékeesebben tanítva, hogy az Úr akaratán megnyugodott lélekkel elviselt szenvedés mérhetetlen értékkel bír az Isten előtt. Augusztus 30-án Glattfelder érsek elköltözött az örökkévalóságba. A mélységes gyászban osztozik a Szent István Akadémia is. De nemes példáján még sokáig fog épülni a jelenkor és az utókor, élete munkáját monumentális alkotásai örökítik meg. Emlékét szeretettel és kegye-lettel őrizzük szívünkben.

4. Boldog Margit szenttéavatása.

A Szent István Akadémia 1943 október 29-én tartott együttes ülésén elmondta *Pataky Arnold* tiszteleti tag, másodelnök.

Tekintetes Szent István Akadémia!

Amióta ezévi május hó 21-én utoljára gyűltünk össze Akadémiánk együttes ülésére, nagy, világtörténelmi eseményeknek voltunk a tanui. A világháború fúriája, — sajnos, — kíméletlenül tovább szedi áldo-zatait. Az örökvárost ismételten is bombatámadás érte, és mindnyájan

imádságos lelkülettel, aggódó gyermeki szeretettel tekintünk Szentatyánk felé, kérve az isteni Gondviselést, hogy örködjék Krisztus földi helytartója fölött. Olaszország politikájában mélyreható változások történtek; Itália letette a fegyvert, de azóta még borzalmasabb háborúnak a színterévé lett. Naponkint kell olvasnunk virágzó városok, ártatlan emberek végveszedelméről. Az isteni Irgalomnak valóságos csodája, hogy édes hazánkat mindeddig elkerülte a pusztulás, és hogy ez így történt, abban bizonyára a legnagyobb része van Magyarország Nagyasszonyának, édes Szűzanyánknak és szeretett hazánk védőszentjeinek. Az ő áldott kezük örködjék felettünk tovább is, — ez mindnyájunknak buzgó imádsága és hő óhajtása.

A világháború nagy vérzivatarába mint ragyogó napsugár világított bele az a hír, hogy Salotti bíboros, a Sacra Congregatio Rituum prefektusa, ez év júliusában XII. Pius pápa elé terjesztette Magyarországi Boldog Margit szenttéavatásának javaslatát, és Ő Szentsége július hó 23-án azt el is fogadta. A pápa az előterjesztés alapján elrendelte Margit szenttéavatásának közzétételét és az új szent tiszteletének az egész világegyházra való kiterjesztését. Magyarországi Szent Margit tisztelete eddig csak hazánkra szorítkozott, idegenek csak szórványosan vettek róla tudomást. A Szentatya intézkedése most már az egész világon ismeretessé fogja tenni Szent Margitunkat és az ő személyével kapcsolatban mindenütt a világon fel fog hangzani a sokféle — sajnos — még ma is ismeretlen vagy félreismert Magyarországnak a neve is. Az az irat, amelyet a szenttéavatási processusban a Szentatya elé terjesztettek a szenttéavatási eljárás megindítására, nemcsak drága Margitunknak, hanem Magyarországnak is legszebb dicsőítő himnusza. Ez az irat úgy szól Magyarországról, mint a katolikus hit és a nyugati kereszténység előharcosáról, és kiemeli Szent István királynak és az ő családjának, valamint a Szentszékhez annyira hű magyarságnak nagy történelmi érdemeit. Valóban, a magyar nemzet, melynek első uralkodóháza annyi szentet adott az Egyháznak, minden időben a kereszténységért és a nyugati műveltségért vértett. Tatárok, törökök, bolsevizmus ellen kényszerűségből ragadott kardot hazánk és öntestével védte meg Európát. Történelmének immár közel tizenegy évszázada alatt nemcsak hősokeket adott a hazának, hanem szenteket is az Egyháznak.

Szent Margit példája nagy és komoly tanulságokat jelent mindnyájunk számára: megmutatja, mily végtelenül értékes a nemzetek és az egyének sorsát intéző Isten előtt az áldozatos, imádságos élet. Margitot szülei az Istennek ajánlották fel a magyar történelemnek egyik legszörnyűbb időszakában, a tatárjárás borzalmi után, és ő

teljes szívvel vállalta az áldozatot akkor is, amikor már szabadon rendelkezhetett sorsáról, és a földi okosság azt kívánta volna, hogy a zárdai életet a királyi trónnal felcserélje. Magyarország ma is a lét vagy a nem-lét problémája előtt áll, mint a tatárjárás idején és azóta is számtalanszor történelme folyamán. Ma is érezzük, hogy pusztán a fegyverek ereje nem elegendő a győzelemhez, nekünk magasabb segítségre is szükségünk van. Ezt a magasabb segítséget áldozatainkkal, a bűneinkért méltán haragvó isteni Igazságosságnak a megengesztelésével, komoly megtéréssel kell megérdemelnünk. De nem vagyunk egyedül, nem vagyunk pusztán önmagunkra hagyva: égi Pártfogóink eddig nem hagytak el minket, és ha oltalmukat buzgón kérjük, ha nem félünk az áldozattól, az engeszteléstől, ezután sem fognak minket elhagyni.

Amikor Szentséges Atyánk a budapesti eucharisztikus világkongresszuson mint pápai legátus közöttünk tartózkodott, a kongresszuson tartott egyik beszédében ezt mondotta: «Az a kívánságom, hogy Boldog Margitnak minél hamarabb legyen része a szentek legmagasabb dicsőségében.» Az isteni Gondviselés neki tartotta fenn, hogy Margitunk fejére ő tegye fel a szentek koronáját és ő teljesítse minden igaz magyarnak hő vágyát, hogy Magyarországi Boldog Margitot a szentek sorában tisztelhessük. Engedje meg az irgalmas isteni Gondviselés, hogy a Szent Margit tiszteletére tartandó ünnepségek hálaadó éneke egybeolvadjon a háború szerencsés befejezése alkalmával mondanandó, mindnyájunk szívéből fakadó Te Deummal!

V. GYÁSZBESZÉD.

Kühár Flóris r. tag ravatala fölött 1943 november 29-én *Kecskés Pál* rendes tag a következő beszédet tartotta.

A Pázmány Péter Tudományegyetem hittudományi kara és a Szent István Akadémia nevében búcsúzom szeretett tanártársunktól és tagtársunktól. Kühár Flóris tudományos munkásságát az az étosz hevítette, melynek nemes szellemét, hagyományait az Egyetem és a Szent István Akadémia ápolja, melyek ép azért fájdalmasan érzik a veszteséget, mely őket az ő időelőtti és váratlan távozásával sujtja.

Azoknak a tudós egyéniségeknek a típusába tartozott, melyet a tudás szenvedélye hatalmas ismeretkör átkutatására ösztönöz. A filozófia- és vallástörténet, a vallásbölcselet, a teológia és a teológia patrisztikus forrásainak hatalmas területét járta be lelkesen kutató tekintete. Fáradhatatlan szorgalommal és bámulatraméltó munkabírással gyűjtötte az ismeretanyagot ebben a hatalmas körben s szellemi könnyedséggel sikerült azt oly formába öntenie, mely magán viseli a kutató lélek lelkesedésének melegét és elevenségét. Irodalmi, művészi igényeket is kielégítő írásai széles körben vitték szét a keresztény gondolat igazságait s még sokáig fogják hirdetni szerzőjük buzgóságát és jeles képességeit. Nagy rendtársának, Szent Anzelmnek a meggyőződése élt őbenne is, hogy Isten az örök igazság. Fogékony lelke finom tapintattal meg tudott ragadni minden olyan gondolatot és eszmét, mely az igazság végső forrásához vezet s másokat is legnemesebb emberi rendeltetésük szintjéhez közelebb segít.

Alkotó erejét nem a kishitűség, vagy a kicsinyes érzékenységek sorvasztó lehangoltsága törte meg. Ilyenféle kísértéseknek határozottan ellenállt erős, egészséges, nemesen optimista lelke. A test ereje omlott benne össze, mely nem bírta tovább annak a munkának terhét, melyet a szellem reá kényszerített. Daliás természetű testének hirtelen összeroppanása tragikus bizonyítéka annak a magát nem kímélő, fáradhatatlan munkának, melyet lelkes kötelességtudással vállalt magára s mely egész életét jellemezte.

Távoztása fölött érzett szomorúságunkban vigasztalásunkra szol-

gál az a meggyőződés, hogy a vég számára nem volt oly váratlan, mint a mi számunkra. Lelke állandóan a nemes és magasztos eszmék világában élt, utolsó kutatásaiban az egyházatyák örökszép gondolatvilágába merült el. Lelkét az atyák, a keresztény tudományosság legnagyobbjai ragadták magukkal, hogy az igazságot, amit idelent csak felcsillanás-szerűen pillanthatott meg, a dicsőség fényében maradéktalanul teljességében szemlélje. Isten arcának ragyogása legyen lelkének örök világossága.

VI. ELHUNYT TAGTÁRSAINK AZ 1943. ÉVBEN

1. *Kemenes Illés* O. S. B., a budapestvidéki tankerület királyi főigazgatója, az I. osztály rendes tagja, 1943 január 3-án 58 éves korában Sopronban.

2. *Mezőkomáromi Entz Géza* budapesti egyetemi tanár, a IV. osztály tiszteleti tagja, a Fraknói-díj tulajdonosa, 1943 február 21-én 68 éves korában Budapesten.

3. *Radványi Kálmán* budapesti gimnáziumi tanár, a III. osztály rendes tagja, 1943 március 15-én 56 éves korában Budapesten.

4. *Szinnyei József* budapesti nyugalmazott egyetemi tanár, a III. osztály rendes tagja, 1943 április 14-én 86 éves korában Budapesten.

5. *Ujházy László* budapesti főgimnáziumi nyugalmazott igazgató, a II. osztály rendes tagja, 1943 július 18-án 88 éves korában Pestszent-lőrincen.

6. *Móri Glattfelder Gyula* csanádi érsek-püspök, a II. osztály tiszteleti tagja, 1943 augusztus 30-án 70 éves korában Budapesten.

7. *Kühár Flóris* O. S. B., a Szent Benedek-rend budapesti házfőnöke, az I. osztály rendes tagja, 1943 november 26-án 50 éves korában Budapesten.

VII. A SZENT ISTVÁN AKADEÉMIA TAGJAI.

1943 dec. 31-én.

Elnök: Serédi Jusztinián.

Másodelnök: Pataky Arnold.

Főtitkár: Papp Károly.

Igazgatótanács.

A Szent István-Társulat részéről : A Szent István Akadémia részéről :

Gróf Mailáth György

Szerédi Jusztinián elnök

Erdősi Károly

Pataky Arnold másodelnök

Takáts Ernő

Papp Károly főtitkár

Simon Ignác

Balanyi György r. tag

Gróf Zichy János

Várdai Béla osztályelnök

A támogatók közül választott tagok :

Herceg Esterházy Pál

Gróf Wenckheim Sándor

Tiszteleti, külső és rendes tagok:

I. Hittudományi és bölcséleti osztály.

Osztályelnök : Aistleitner József Osztálytitkár : Horváth Konstantin

Tiszteleti tagok:

Szerédi Jusztinián

Pataky Arnold

Külső tag:

Kniewald Károly

Rendes tagok:

Huber Lipót

Schütz Antal

Csárszky István

Schermann Egyed

Sarudy Viktorin

Madarász István

	Trikál József		Somogyi József
	Martin Aurél		Pétery József
	Scheffler János		30 Felber Gyula
10	Horváth Sándor		Balassa Bruno
	Szentiványi Róbert		Iványi János
	Hajós József		Schmidt Ferenc
	Magdics Ignác		Noszlopi László
	Tower Vilmos	35	Lippay Lajos
15	Czapik Gyula		Ibrányi Ferenc
	Marczell Mihály		Jánosi József
	Várkonyi D. Hildebrand		Szunyogh X. Ferenc
	Aisleitner József		Horváth Konstantin
	Mester János	40	Váradi József
20	Tóth Kálmán		Ivánka Imre
	Báró Brandenstein Béla		Blazovich Jákó
	Kecskés Pál		Becker Vendel
	Radó Polikárp		Takáts Ince
	Erdey Ferenc	45	Loczka Lajos
25	Török Mihály		Gálos László
	Takáts Ernő		Erőss Alfréd
	Padányi-Frank Antal		

II. Történelem-, jog- és társadalomtudományi osztály.

Osztályelnök : Döry Ferenc

Osztálytitkár : Meszlényi Antal

Tiszteleti tag:

Hóman Bálint

Külső tagok:

Finke, Heinrich
Mercati, Giovanni
Josi, Enrico

Tuka Béla
Gyárfás Elemér

Rendes tagok:

Notter Antal
Erdélyi László
Hanuy Ferenc
Angyal Pál
5 Németh Ambrus
Iványi Béla

Döry Ferenc
Kiss Albin
Láng Nándor
10 Balanyi György
Balás Károly
Sipos István

	Gerevich Tibor		Meszlényi Antal
	Holub József		Abay Neubauer Gyula
15	Heller Farkas		Pázmány Zoltán
	Erdélyi Aladár	35	Lepold Antal
	Kenéz Béla		Egyed István
	Lukinich Imre		Hermann Egyed
	Bártfai Szabó László		Stolpa József
20	Bíró Vencel		Mihelics Vid
	Molnár Kálmán	40	Atzél Elemér
	Pezenhoffer Antal		Horváth Jenő
	Divéky Adorján		Jajczay János
	Szandtner Pál		Theiss Ede
25	Meszlényi Zoltán		Czobor Alfréd
	Mihályi Ernő	45	Genthon István
	Bozók Gyula		Kumorovitz Bernát
	Szekfű Gyula		Nizsalovszky Endre
	Irk Albert		Kniezsza István
30	Friedreich Endre		Juhász Kálmán
	Czettler Jenő		

III. Nyelvtudományi és szépirodalmi osztály.

Osztályelnök : Várdai Vela

Osztálytitkár : Pitroff Pál Ödön

Tiszteleti tagok:

Sziklay János

Viszota Gyula

Vargha Damján

Rendes tagok:

	Lévai Mihály	15	Voinovich Géza
	Bartha József		Brisits Frigyes
	Bán Aladár		György Lajos
	Erdősi Károly		Gyulai Ágost
5	Gróf Vay Péter		Pitroff Pál Ödön
	Szántay-Széman István	20	Birkás Géza
	Gulyás Pál		Schwartz Elemér
	Horger Antal		Mécs László
	Várdai Béla		Kocsis László
10	Sik Sándor		Finta Sándor
	Szinnyey Ferenc	25	Eckhardt Sándor
	Harsányi Lajos		Gáspár Jenő
	Alszegehy Zsolt		Kozsó János
	Klemm Antal		Pakocs Károly

Koltay-Kastner Jenő	Balla Borisz
³⁰ Timár Kálmán	Bánhegyi Jób
Farkas Gyula	⁴⁰ Zaymus Gyula
Pais Dezső	Berze Nagy János
Székely László	Városi István
Kállay Miklós	Vitéz József Ferenc főherc.
³⁵ Tóth László	Baránszky Jób
Husztai József	⁴⁵ Várkonyi Nándor
Mészáros Hugó (Ősz Iván)	

IV. Mennyiségtani és természettudományi osztály.

Osztályelnök : Wodetzky József

Osztálytitkár : Dudich Endre

Tiszteleti tagok:

Suták József

Wodetzky József

Rendes tagok:

Plósz Béla	Angerhn Tivadar
Sárközy Pál	Vendel Miklós
Vörös Cyrill	Mödlinger Gusztáv
Szabó Zoltán	Fodor Ferenc
⁵ Rybár István	³⁰ Lóczy Lajos
Gróh Gyula	Deseő Dezső
Szőkefalvi Nagy Gyula	Zsivny Viktor
Papp Károly	Papp Ferenc
Marek József	Soó Rezső
¹⁰ Horusitzky Henrik	³⁵ Báró Andreánszky Gábor
László Gábor	Wolsky Sándor
Bognár Cecil	Mócsy János
Hüttl Dezső	Horusitzky Ferenc
Oltay Károly	Johan Béla
¹⁵ Rejtő Sándor	⁴⁰ Kratochvil Károly
Nékám Lajos	Mosonyi János
Gimesi Nándor	Réthly Antal
Herczog Ferenc	Vereby, Károly
Vendl Aladár	Scherf Emil
²⁰ Kadič Ottokár	⁴⁵ Wágner János
Skrop Ferenc	Duzár József
Dudich Endre	Plank Jenő
Ábrahám A. Ambrus	Szebellédy László
Éhik Gyula	Vizer Vilmos
²⁵ Haltenbergér Mihály	

VIII. FÜGGELÉK.

IDEGEN NYELVŰ KIVONATOK.

I. DISCORSI SOLENNI.

I.

Dell'Indifferenza.

Discorso inaugurale pronunciato ai 12 Dicembre 1943 nella seduta solenne dell'Accademia di Santo Stefano dall'Emo Presidente, il Sign. *Giustiniano Cardinale Serédi*, Principe Primate di Ungheria.

Spettabile Accademia !

Onorevole Assemblea !

In questo periodo decisivo della storia del genere umano, quando gli anni pieni di paricoli e gli avvenimenti che vanno sui nervi, si succedono rapidamente ; quando tutti sentono che dirimpetto a questi avvenimenti nessuno può restare indifferente : io in questa Seduta Solenne dell'Accademia nostra vorrei parlare *dell'indifferenza*, vale a dire dell'astinenza del necessario atteggiamento da prendersi nelle questioni relative alla vita privata e pubblica sia secolare che ecclesiastica. L'indifferenza *non è identica coll'imparzialità*, poichè l'uomo imparziale non si astiene dal prendere atteggiamento, ma *senza riguardo* alle persone od agli interessi opposti, abbraccia sempre la verità. La causa dell'indifferenza è che allorquando in certe questioni dovremmo prendere atteggiamento, l'intelletto e la volontà nostra o non danno affatto, oppure danno soltanto un difettoso consenso all'atteggiamento. Per conseguenza a quello che, allorquando nelle questioni secolari o ecclesiastiche della vita privata e pubblica dovrebbe prendere atteggiamento, Trimane indifferente, o manca la necessaria intelligenza o il dovuto giudizio, o la volontà, oppure il coraggio virile. A simili uomini indifferenti non possiamo fidarci, nè contare o basarci su di essi, meno ancora possiamo con loro ottenere la vittoria, quando il prendere partito ed atteggiamento evidentemente richiede lavoro e lotta.

I. *Nel campo secolare* l'indifferenza è oltre modo pericolosa, poichè essa, se si fa valere nella nostra vita privata o pubblica, espone

al pericolo i nostri beni temporanei : spirituali, intellettuali e materiali, come pure la nostra felicità terrestre.

1. *Nella vita privata* l'uomo indifferente trascura la preparazione teorica e pratica per la vita, come pure l'acquisto d'una posizione conveniente nella società, finalmente i propri beni ed il proprio onore. Ci pensa poco, quando si sceglie il consorte per tutta la vita. Non gli interessa, se i figli saranno nati o non,¹ se rimarranno in vita o non. Se poi nascono e rimangono in vita, egli trascura il loro sostentamento (abitazione, vestito, vitto). Poco ci pensa, quale sarà la loro educazione,² quali siano le scuole che essi frequentano, quali le associazioni a cui si fanno ascrivere,³ le persone che visitano e con cui fanno amicizia, quali siano le loro letture, quali i cinematografi o teatri che frequentano, quale sarà la loro posizione nella vita, quale la loro condotta, quali le idee che accetano, quale il loro matrimonio e quale l'onore.

Relativamente alla vita sociale gli uomini indifferenti non resistono anzi danno ascolto alle parole inutili e stupide. Nelle scienze, nelle belle lettere nella stampa e nelle arti per colpa loro può farsi valere liberamente la tendenza sbagliata e prendere anzi la parte principale nella direzione. Gli uomini indifferenti tollerano od accettano qualunque idea falsa e pericolosa, chiudono gli occhi all'immoralità ; fanno amicizia con coloro che facilmente trasgrediscono le leggi di Dio e della patria. In questo modo anche loro concorrono alla depravazione dell'individuo e dell'attuale società.

2. *Nella vita pubblica*, specie nell'uso dei diritti e nell'esercizio dei doveri tanto nei comuni quanto nelle provincie e nello Stato l'indifferenza ha ancora delle conseguenze più funeste, quando nella vita politica, sociale ed economica o relativamente alla Chiesa, gli uomini indifferenti accettano delle mozioni sbagliate e pericolose, votano delle proposte e progetti di legge che forse faranno soffrire anche la vita dei posteri. Gli indifferenti cambiano totalmente l'effetto delle elezioni politiche, comunali o provinciali e danno un quadro falso della vita pubblica, quando prima della votazione coraggiosamente se ne vanno dall'aula, oppure votano con una scheda bianca, quando confondono l'imparzialità con l'indifferenza, e trattandosi d'una causa o d'una persona che per ragione di argomenti gravissimi o del diritto ed equità dovuta ai cattolici, dovrebbero essere appoggiate, vengono tradite. Questi medesimi, affinchè — erroneamente — non vengano stigmatizzati quali parziali, preferiscono di restare indifferenti e con ciò tradiscono la verità ed appoggiano il regime di coloro che per questo non hanno alcun diritto, alcuni meriti, anzi nemmeno la necessaria formazione e l'abilità. Per questo modo gli indifferenti elevano sopra di se e sopra

di altri la piccola, ma agile minoranza; e la piccola minoranza poi, grazie agli indifferenti, poco a poco s'accaparra il potere e tutto quello che è congiunto col potere, e ben presto si soprafpa a coloro che con la loro indifferenza l'aiutarono al potere.

Nel governo dello Stato l'indifferenza da noi ungheresi sarebbe molto dannosa e pericolosa, se contrariamente ai diritti ed interessi della maggioranza dei cittadini, per soddisfare agli indifferenti, non si farebbe valere lo spirito cattolico, se non verrebbero appoggiati i diritti e gli istituti cattolici, oppure se si omettesse il controllo legale della gestione del Governo, ciò che moralmente potrebbe facilmente compromettere anche la posizione del Governo, poichè se gli indifferenti s'astenessero dal controllo legale del medesimo, dentro e fuori del Regno si potrebbe sospettare che gli stessi fossero stati subornati dalla parte del Governo. Quantunque ci riesca difficile, dobbiamo confessare che in gran parte c'erano gli ungheresi indifferenti la causa della disastrosa sconfitta nostra subita da parte dei tartari a Muhi e dai turchi a Mohács; parimenti gli ungheresi indifferenti erano la causa perchè l'anno 1918 era così fatale per la nazione nostra che condusse allo smembramento innaturale del nostro paese. Ma ai disastri della nazione contribuì molto anche l'indifferenza dell'Europa. Perciò in questi tempi decisivi, quando i danni, cagionatici dall'indifferenza dell'Europa, potrebbero ancora ripararsi, vorrei accennare quell'importante missione patriottica, a cui i nostri fratelli ungheresi dispersi all'estero ora potrebbero soddisfare in pro della patria, e vorrei mandare un messaggio ai confratelli cattolici che vivono in Europa, specie agli amici all'estero, ai Colleghi Dottori, come pure a tutti coloro che all'Università di S. Anselmo ed alla Pontificia Scuola Superiore Archivistica a Roma furono miei carissimi ascoltatori, che — come noi nel passato millenario abbiamo addimostroato con fatti che non eravamo verso di loro indifferenti — così neanche loro siano indifferenti verso l'avvenire di quella nazione che ha combattuto e sacrificato tanto per altrui, ed a cui loro stessi debbono la salvezza della propria patria, come pure della cultura christiana.

II. *Nel campo ecclesiastico* l'indifferenza è ancora più dannosa e pericolosa che in quello secolare, poichè qui l'indifferenza che si fa valere nella nostra vita privata o pubblica, espone al pericolo non soltanto i nostri beni temporanei, ma anche quelli eterni, come pure la nostra felicità eterna.

1. *Nella vita privata* in rapporti ecclesiastici l'indifferenza si riferisce all'accettare e seguitare individualmente le verità rivelate della fede e della morale affidate alla Chiesa, come pure la santa religione.

L'uomo cattolico indifferente, il quale ordinariamente vuol essere chiamato *buon cattolico*, afferma che tutte le religioni sono uguali, laonde torna lo stesso qualunque di loro seguitiamo ed in qualunque tempio adoriamo il Signore, purchè siamo onesti. Ma questo è un debole raggionamento umano che crolla subito, se vien esposto alla luce della rivelazione divina, poichè o esiste Iddio rivelante, o non esiste. Se non esiste, allora non dobbiamo adorarLo nè in un tempio nè in un altro; se invece esiste, allora dobbiamo adorarLo in quel tempio, in cui Egli lo comanda. A chi è lo stesso, se il Signore vien adorato in questo o in quell'altro tempio, quello ordinariamente non l'adora nè in uno nè in un altro tempio. Similmente la Chiesa e la religione cattolica o sono vere, o non lo sono. Se non sono vere, allora non è lecito seguirle; se invece sono vere, anzi la Chiesa secondo le parole di San Paolo *est columna et firmamentum veritatis*⁴: allora è soltanto questa che possiamo e dobbiamo seguire. Quei *buoni cattolici*, secondo cui tutte le religioni sono uguali, non pensano che, se ciò fosse vero, allora Cristo avrebbe fatto cosa superflua, quando fondò la Chiesa e la religione cattolica, quando morì per la verità delle medesime,⁵ e quando nei suoi discepoli e seguaci soffre e soffrirà per le stesse fino alla fine del mondo. Però Cristo non predicò l'indifferenza. Da Lui non vi è un partito indifferente, poichè Egli disse chiaramente: *Qui non est mecum, contra me est*.⁶ Ed al Vescovo indifferente di Laodicea per il pugno dell' Apostolo San Giovanni fece scrivere: *Scio opera tua, quia neque frigidus es, neque calidus, utinam frigidus esses, aut calidus! Sed quia tepidus es, et nec frigidus, nec calidus, incipiam te evomere ex ore meo*.⁷ Perciò anche San Leone Papa il Grande con diritto rimprovera ai Romani che verso tutte le religioni erano indifferenti, laonde dai paesi occupati portarono tutti gli idoli alla loro Capitale: *Haec autem civitas, cum pene omnibus dominaretur gentibus, omnium gentium serviebat erroribus, et magnam sibi videbatur assumpsisse religionem, quia nullam respuerat falsitatem*.⁸ Gli indifferenti in molti riguardi sono più pericolosi che i nemici aperti. Poichè coll'aperto nemico possiamo lottare, anzi questa lotta torna qualche volta utile a noi; così per esempio, le singole verità della nostra fede, quando verranno attaccate: *et considerantur diligentius, et intelligentur clarius, et instantius praedicantur*,⁹ mentre contro gli indifferenti spesse volte non possiamo difenderci a tempo. Questi sono quei nemici domestici, i quali — poichè spesse volte agiscono contrariamente a quello che avremmo aspettato — ci fanno delle grosse sorprese e tante volte cagionano anche il crollo della causa cattolica. Quello poi che riguarda l'onore, si può disputare, in quale misura possiamo chiamare onesti coloro che non in cose trascurabili

ma nelle cose più gravi si oppongono non già agli uomini, ma anche al Signore stesso e nel medesimo tempo espongono al pericolo anche la propria salute eterna. Del resto, quelli che ritengono che tutte le religioni sono ugualmente buone, non sono utili a nessuna religione; ma nemmeno la patria può sperare molto di loro, poichè quelli che nelle gravissime questioni religiose rimangono indifferenti, saranno più indifferenti ancora verso la patria, specie se si tratta di duri sacrifici.

La causa principale dell'indifferenza religiosa condannata dalla Chiesa¹⁰ è la trascuranza della propria religione nostra. Dal punto di vista ecclesiastica presto o tardi veramente saremo indifferenti, se non cerchiamo di conoscere la dottrina della fede e della morale, dell'organizzazione, della storia ecc. della nostra Chiesa, oppure se conosciamo quanto sopra, tollerando o cercando addirittura le occasioni del peccato e soprattutto perseverando nei vizi, trascuriamo la nostra vita spirituale.

A cagione del pericolo dell'indifferenza ci vieta la Chiesa di restarci nell'atmosfera atea, immorale od in generale contraria alla dottrina della nostra santa religione. Per questa ragione è vietata la lettura dei giornali e dei libri di questo genere,¹¹ come pure la frequentazione delle scuole neutrali¹² senza necessità e senza le dovute cautele. Per questo proibisce la Chiesa ai suoi fedeli di iscriversi alle associazioni¹³ ed a queste di far parte delle organizzazioni superiori che professano delle idee o svolgono un'attività contraria alla dottrina cattolica oppure agli statuti approvati delle associazioni cattoliche. Del resto tali organizzazioni superiori furono erette nel passato spesse volte, affinchè i loro supremi dirigenti facilmente e senza lavoro potessero acquistarsi quella posizione, quell'onore e quell'influenza che i dirigenti delle associazioni cattoliche si meritavano soltanto coll'arduo e duro lavoro dell'organizzazione e della direzione delle medesime. Alle associazioni nostre cattoliche è dunque lecito cooperare con le associazioni acattoliche come pure con le organizzazioni superiori neutrali in singole, ben determinate e concrete azioni, purchè queste non siano contrarie nè ai nostri principi cattolici, nè ai propri statuti approvati; ma per simili associazioni neutre non sarà mai lecito di tradire il proprio fine determinato negli statuti, ovvero la propria indipendenza.

A cagione del pericolo dell'indifferenza religiosa la Chiesa non permette ai propri fedeli che possano prendere parte *attiva* nelle funzioni sacre degli acattolici e viceversa.¹⁴ Per questa ragione i cattolici non possono essere padrini nel battesimo¹⁵ e nella cresima¹⁶ degli acattolici battezzati e viceversa. Gli acattolici non possono accostarsi ai nostri sacramenti; come pure a noi è vietato di prendere parte nelle loro

azioni religiose.¹⁷ La Chiesa sin dal principio vieta il matrimonio con gli acattolici,¹⁸ come da noi in Ungheria nei loro sinodi celebrati nell'anno 1567 a Debrecen e nell'anno 1626 a Komjât, lo vietarono anche i nostri protestanti.¹⁹ La Chiesa permette tali matrimoni soltanto, se lo richiedesse qualche causa gravissima, però in questo caso sotto pene gravissime²⁰ prescrive che le parti debbano contrarre il matrimonio secondo le leggi cattoliche,²¹ che la parte cattolica duranet il matrimonio non venga ostacolata nel libero esercizio della propria religione, e che con un documento, valevole anche dinanzi allo Stato, venga assicurato il battesimo cattolico, la religione e l'educazione cattolica di tutta la prole che ne sarà nata.²² Con la loro legge provvista anche di gravissime sanzioni penali²³ anche i protestanti ungheresi prendono lo stesso atteggiamento. Nelle nozze e nei funerali degli acattolici²⁴ i cattolici possono esser presenti soltanto in forma passiva, se debbono prestar loro gli onori civili, però noi non possiamo permettere che i loro defunti vengano seppelliti nei nostri cimiteri.²⁵ Nè assieme con gli acattolici, nè separatamente di loro ci è lecito di benedire la medesima bandiera,²⁶ poichè con la benedizione cattolica la bandiera diventa oggetto sacro.²⁷ Per questa stessa ragione non possiamo sonare per loro le nostre campane,²⁸ ma naturalmente neanche noi domandiamo che loro sonino le loro campane per noi. Nelle nostre scuole possiamo ammettere gli acattolici, se la religione degli studenti cattolici è sufficientemente assicurata; nei nostri convitti in generale è vietato ammettere gli acattolici, però in casi gravissimi lo può permettere l'Ordinario locale, purchè gli studenti acattolici perfettamente si sottomettano agli statuti del convitto e non facciano delle dispute religiose in presenza degli studenti cattolici.²⁹ Ove invece esiste una scuola o convitto cattolico, i genitori cattolici non possono far ascrivere la propria prole a scuole acattoliche o neutrali,³⁰ nè possono affidarla a simili convitti, qualora l'aducazione religioso-morale cattolica della medesima non venisse assicurata.

Il nostro atteggiamento che cioè nella nostra Santa Chiesa non accordiamo dei diritti a coloro che stano fuori, non può offendere questi ultimi, poichè chi non è membro d'un'associazione, organizzazione o società perfetta: non può esigersi i ditriti assicurati nella medesima per i propri membri, come neanche noi cattolici ungheresi, abbiamo mai preteso dei diritti nelle associazioni religiose o neutrali, nelle organizzazioni o negli Stati di cui non siamo membri, rispettivamente cittadini.

2. *Nella vita pubblica* in rapporti ecclesiastici ugualmente e spese volte vediamo l'indifferenza verso la dottrina religiosa e morale, verso

i sacramenti, verso la libertà ed altri diritti della nostra Santa Chiesa. I cattolici che sono indifferenti, quando dovrebbero, non ardiscono o non vogliono prendere posizione in pro della dottrina divina della nostra Chiesa;³¹ essi non credono necessario e perciò trascurano di ascoltare la predica,³² di accostarsi alla cresima,³³ di assistere alla santa messa,³⁴ di accostarsi alla santa penitenza,³⁵ ed alla sagra comunione;³⁵ essi stessi non desiderano e dai loro parenti trascurano od impediscono addirittura l'amministrazione a tempo dell'estrema unzione.³⁶ Invece del Sacramento del matrimonio prescritto ai cattolici³⁷ si contentano col matrimonio civile, benchè dovrebbero sapere che in mezzo alle difficoltà necessariamente congiunte con la vita matrimoniale, soltanto dal matrimonio sacramentale provengono in aiuto delle parti quelle grazie, di cui avranno bisogno durante tutta la loro vita matrimoniale. I cattolici indifferenti non vogliono capire e ritengono sempre inopportuna una revisione legale della legge sul matrimonio civile, affinchè questo per noi cattolici non sia obbligatorio. A noi poco c'importa, se i cittadini ungheresi non cattolici sono attaccati al matrimonio civile; perciò noi non vogliamo impedire che questa legge per loro anche appresso resti in vigore: però da cattolici per la nostra santa fede cattolica, per la nostra coscienza ad affinchè restituendo la stabilità almeno dei matrimoni dei cittadini cattolici in pro della patria, possiamo promuovere la fertilità delle famiglie ungheresi, non resteremo tranquilli finchè nell'Ungheria che in quasi 70 per cento è cattolica, con mezzi legali non restitueremo la dignità sacramentale e la validità anche davanti allo Stato dei matrimoni cattolici,³⁹ poichè pare impossibile che in questa questione gravissima di coscienza contro tanta maggioranza di cittadini e contro il bene della patria, dopo la trista esperienza di cinquanta anni, ancora si faccia valere quello spirito che ispirò l'art. XXXI. di legge dell'anno 1894.

Nel campo ecclesiastico vediamo ancora l'indifferenza, quando i fedeli poco ci pensano della verità, dell'onore, della libertà dei diritti e dei privilegi della Chiesa;⁴⁰ quando non si muovono per le parrocchie, per i tempi, cimiteri⁴¹ e per le feste⁴² della medesima; quando trascurano la causa dei seminari,⁴³ delle scuole⁴⁴ e dei convitti cattolici; quando invece delle associazioni cattoliche⁴⁵ e dell'Azione Cattolica appoggiano le associazioni od organizzazioni neutrali; quando diprezzano il Capo Supremo, i Vescovi e i Sacerdoti,⁴⁶ i religiosi e gli insegnanti della Chiesa che con ardui lavori si sacrificano fino alla tomba, e poco importa loro la questione degli interessi e dei diritti dei medesimi;⁴⁷ quando in certi processi declinano il foro ecclesiastico che nei medesimi è esclusivamente competente;⁴⁸ finalmente quando non cercano di

appoggiare i cittadini ungheresi cattolici per farsi valere e per ottenere delle posizioni nella vita pubblica conformemente alla loro capacità ed all'equità. Rivela un'indifferenza grossa anche il fatto che molti uomini cattolici accettano senza critica la mozione che vorrebbe spogliare gli istituti e le persone morali giuridiche, esistenti nella Chiesa, di quei mezzi materiali⁴⁹ che sono necessari per mantenere le medesime e per assicurare i commessi lavori scolari, pastorali ed amministrativi, e che in caso di spogliazione della Chiesa dovrebbero somministrare i fedeli anche se non avessero partecipato affatto dei beni ecclesiastici confiscati.

Secondo quello che ho esposto più sopra, vorrei inaugurare questa Seduta Solenne con la preghiera ungherese e cattolica che da noi verso la patria e la santa Chiesa nostra nessuno sia indifferente se non vogliamo provocare la nostra propria rovina.

¹ Can. 2350. ² Can. 2319, § 1, n. 2, 4. ³ Can. 684; 2335. ⁴ I. Tim., 3, 15. ⁵ Jo., 18, 37 sq. ⁶ Luc., 11, 23. ⁷ Apoc., 3, 15—16. ⁸ Sermo 1. in *Natali App. Petri et Pauli*. ⁹ S. August., *De Civitate Dei*, XVI, 2; *De vera religione*, c. 8. ¹⁰ Pius IX, Syllabus, prop. 15—18. damn. — C. J. C. Fontes, N. 543. ¹¹ Can. 1399; 2318. ¹² Can. 1374. ¹³ Can. 684; 2335. ¹⁴ Can. 1258, § 1. ¹⁵ Can. 765, n. 2. ¹⁶ Can. 795, n. 2. ¹⁷ Can. 2319, § 1, n. 1, 3. ¹⁸ Can. 1060; 1071. ¹⁹ Tauber: *Manuale Juris Canonici* (ed. 3.), p. 449, nota 3; Kérészy: A «*Ne temere*», 60. l., 2. jegyz. ²⁰ Can. 2319. ²¹ Can. 1063; 1071; 2319, § 1, n. 1. ²² Can. 1061; 1071. ²³ 1933: VI. t. c., 46. §. B+47. §. B. (b—d). ²⁴ Can. 1258, § 2. ²⁵ Can. 1240, § 1, n. 1. ²⁶ S. C. S. Off., 22 Jun. 1927. ²⁷ Can. 1144. ²⁸ Can. 1169, § 3, 4. ²⁹ S. C. S. Off., 11. Jun. 1866; S. C. de Prop. Fide, 25. Apr. 1868 (Coll. n. 1292; 1329); Conferentiae Episcoporum 24, X., 1924 (n. 13) 11, III, 1942 (n. 32). ³⁰ Can. 1374. ³¹ Can. 1325. ³² Can. 1348. ³³ Can. 787. ³⁴ Can. 1248. ³⁵ Can. 906. ³⁶ Can. 859. ³⁷ Can. 944. ³⁸ Can. 1012; 1099. ³⁹ Can. 1012; 1099. ⁴⁰ Can. 2334. ⁴¹ Can. 1206. ⁴² Can. 1247. ⁴³ Can. 1352—1355. ⁴⁴ Can. 1375; 1379. ⁴⁵ Can. 684. ⁴⁶ Can. 119. ⁴⁷ Can. 120; 121. ⁴⁸ Can. 1553. ⁴⁹ Can. 1489—1499; 1544; 2345; 2346.

II.

De l'indifférence

Par le cardinal *Justinien Serédi* prince-primat de Hongrie, archevêque d'Esztergom.

En cette époque critique de l'histoire de l'humanité, quand les années funestes et les événements affolants se succèdent, et que tout le monde éprouve la nécessité de prendre parti, il paraît naturel qu'on veuille examiner l'indifférence, autrement dit l'attitude qui consisterait à s'abstenir dans les questions civiles et ecclésiastiques de la vie privée et publique. Indifférence n'est pas impartialité, car l'homme impartial ne s'interdit pas de prendre parti ; au contraire, il défend toujours la cause de la vérité, sans égard aux personnes ou aux intérêts en présence. L'indifférence naît lorsque, devant nous prononcer sur certaines questions, nous ne le faisons pas parce que notre raison et notre volonté ne nous y portent que faiblement ou pas du tout. Par conséquent, celui qui, au moment où il devrait prendre une attitude déterminée en face de certaines questions civiles ou ecclésiastiques de la vie privée et publique, reste quand même indifférent, celui-là manque soit d'intelligence, soit de jugement, soit de volonté et de courage viril. On ne peut pas se fier à un tel indifférent, ni compter sur lui, ni surtout gagner une bataille avec lui lorsque la franchise et une attitude déterminée obligent à combattre.

I. Dans les affaires civiles, l'indifférence est très malfaisante, car elle met en péril nos biens éphémères : spirituels, intellectuels et matériels, et notre bonheur terrestre, qu'elle se manifeste dans la vie privée ou dans la vie publique.

¹ Dans la vie privée, l'homme indifférent ne se soucie pas de la préparation théorique et pratique dont il aurait besoin pour la vie, ni de sa position dans la vie, ni de sa fortune ni de son honneur. Il ne prend pas soin de bien choisir la compagne qui restera auprès de lui pendant toute sa vie. Il lui est égal s'il a des enfants ou non,¹ et si ses enfants restent en vie ou non. Et lorsqu'il lui naît des enfants et qu'ils restent en vie, il néglige de les entretenir (loger, vêtir, nourrir). Il n'a pas souci non plus de leur éducation,² de l'école qu'ils fréquentent, des associations où ils entrent,³ des personnes qu'ils prennent pour

camarades ou amis, des lectures où ils se délectent, des pièces de théâtre et de cinéma qu'ils voient, de la position qu'ils vont occuper dans la vie, de leur manière de vivre, des courants d'idées qu'ils accueillent, de leur mariage, et de leur honneur.

Dans les relations mondaines, les hommes indifférents écoutent sans broncher les propos frivoles et sans sel. C'est grâce à eux que dans le domaine des sciences, des lettres, de la presse et des arts, les tendances malsaines peuvent librement éclore, et même acquérir une place dominante. Les hommes indifférents tolèrent ou accueillent tout courant d'idées répréhensibles et dangereux ; ils sont indulgents pour ce qui est immoral ; ils frayent avec ceux qui passent légèrement outre aux lois de Dieu et de la patrie. Ainsi, ils contribuent à faire tomber en déchéance l'individu et toute la société actuelle.

2° Dans la vie publique, en ce qui concerne l'exercice des droits et des devoirs intéressant la commune, le comitat et l'Etat, l'indifférence peut avoir des conséquences plus graves encore, notamment lorsque les indifférents se rallient à des thèses fausses et dangereuses, touchant les affaires politiques, sociales et économiques, ou l'Eglise, et lorsqu'ils votent des propositions et des lois qui gâteront peut-être la vie de leurs arrière-petits-enfants. Ils faussent complètement les résultats des élections législatives et municipales, et déforment par là tout l'aspect de la vie publique, lorsqu'ils quittent bravement la salle avant de voter ou votent avec des bulletins blancs, ou bien lorsque, confondant impartialité et indifférence, ils ne prennent pas fait et cause pour une affaire ou pour une personne pouvant invoquer des arguments péremptoirs, ou bien le droit et l'équité dus à tout citoyen catholique. Pour éviter d'être taxés — à tort — d'hommes de parti pris, ils affectent l'indifférence ; par là, ils trahissent la vérité et aident à régner des personnes qui n'y ont ni titres, ni mérites, ni préparation, ni aptitude. De cette façon, les indifférents se font dominer et font dominer les autres par une minorité infime, mais active ; grâce à eux, cette minorité infime s'empare de plus en plus du pouvoir et de tout ce qui s'y attache et bientôt elle écrase ceux-là mêmes qui, par leur indifférence, lui ont facilité de monter au sommet.

Au point de vue de la conduite des affaires de l'Etat, l'indifférence serait, en Hongrie, particulièrement nuisible et dangereuse, notamment si, à cause des indifférents, l'esprit catholique ne pouvait pas veiller à la sauvergarde des droits et des intérêts de la majorité des citoyens, si les droits et les institutions catholiques n'étaient pas protégés, ou bien si l'exercice du pouvoir n'était pas soumis au contrôle constitutionnel, ce qui, moralement, rendrait la position du gouvernement plus

délicate puisque l'abstention des indifférents ferait naître à l'intérieur et à l'extérieur le soupçon que le gouvernement les ait achetés sous une forme ou sous une autre. Quoiqu'il nous en coûte de le dire, ce sont les Hongrois indifférents qui ont une bonne part de responsabilité des défaites de Muhi et de Mohács dans la lutte à mort que nous avons à soutenir avec les Tartares et les Turcs. Ce sont les Hongrois indifférents qui ont causé les événements tragiques et le démembrement contre nature du pays en 1918. Mais l'indifférence ingrate de l'Europe a eu également sa part dans nos malheurs nationaux. Aussi, dans ces temps critiques où il y a encore moyen de réparer les dommages que l'indifférence de l'Europe nous a infligés, je voudrais insister sur l'important rôle patriotique que nos frères hongrois vivant à l'étranger pourraient remplir au profit de la patrie, et je voudrais aussi rappeler à mes frères catholiques d'Europe, spécialement à mes amis étrangers, aux docteurs mes collègues, et à tous ceux qui ont été mes chers élèves à l'Université Saint Anselme de Rome ou à l'Ecole supérieure pontificale des Archivistes que — de même que nous avons montré au cours de mille ans par des actes que nous n'étions pas indifférents à leur égard — ils ne doivent pas être non plus indifférents au sort du pays qui a tant lutté et qui s'est imposé tant de sacrifices pour assurer le salut de leur pays et de leur civilisation chrétienne.

II. Dans les affaires de la religion, l'indifférence comporte plus de maux et de périls encore que dans les affaires civiles. Qu'elle se fasse jour dans notre vie privée ou publique, elle met en danger nos biens et notre bonheur éternels, et non pas seulement nos biens éphémères.

1° Dans la vie privée, l'indifférence se rapporte à l'accueil et à l'observance individuels des vérités de foi et de morale qui ont été révélées et confiées à l'Eglise, ainsi qu'à notre sainte religion. Le Catholique indifférent, qui d'ordinaire se nomme bon Catholique, dit que toutes les religions se valent et que, par suite, l'homme peut professer n'importe laquelle et adorer Dieu dans n'importe quel temple; l'essentiel, c'est qu'on soit honnête. Mais ce sont des raisonnements humains et fragiles qui s'évanouissent aussitôt à la lumière de la révélation divine. Car, ou bien il existe un Dieu révélateur, ou il n'en existe pas. S'il n'en existe pas, point n'est besoin de l'adorer à l'église ou au temple; et s'il existe, il faut l'adorer dans les lieux qu'il a ordonnés. Les personnes qui disent qu'il leur est égal dans quel temple on adore Dieu, ne l'adorent généralement dans aucun. Pareillement, l'Eglise et la religion catholiques renferment la vérité ou non. Si non, il n'est pas permis de les suivre; si oui, et même — selon les paroles de Saint Paul — si l'Eglise est « la colonne et l'appui de la vérité », ⁴ alors c'est elle seule

qu'on peut et qu'on doit suivre. Le bons Catholiques, aux yeux desquels toutes les religions sont égales, oublient que s'il en était ainsi, le Christ n'aurait pas dû fonder l'Eglise et la Religion catholiques et mourir pour leurs vérités ;⁵ s'il en était ainsi, il aurait tort de souffrir en ses disciples et fidèles jusqu'à la fin du monde. Cependant, le Christ n'a pas prêché l'indifférence religieuse ; chez lui, il n'y a pas de parti indifférent, car Lui-même a dit clairement : « Quiconque n'est pas avec moi est contre moi ! »⁶ Et à l'évêque indifférent de Laodicée il fit écrire de la main de l'apôtre Saint Jean : « Je connais tes oeuvres. Je sais que tu n'es ni froid ni bouillant. Puisses-tu être froid ou bouillant ! Ainsi, parce que tu es tiède, et que tu n'es ni froid ni bouillant, je te vomirai de ma bouche. »⁷ Le grand pape Saint Léon a raison de blâmer les Romains indifférents pour toutes les religions, qui ont transporté dans leur capitale les idoles païennes des pays conquis : « *Haec autem civitas, cum pene omnibus dominaretur gentibus, omnium gentium serviebat erroribus; et magnam sibi videbatur assumpsisse religionem, quia nullam respuerat falsitatem.* »⁸ A beaucoup d'égards, les indifférents sont plus dangereux que les ennemis francs. Ces derniers, nous pouvons les combattre ouvertement, et il peut arriver que nous en retirions quelque profit ; par exemple, lorsqu'on attaque certaines vérités de notre foi, nous les étudions d'une façon approfondie, nous les comprenons mieux, et nous les proclamons plus courageusement ;⁹ contre les indifférents, nous ne pouvons pas, d'ordinaire, nous défendre assez tôt. Ce sont ces ennemis domestiques qui, pour avoir agi contrairement à nos prévisions, nous causent de grandes surprises et peuvent amener quelquefois la chute de la cause catholique. Et en ce qui concerne l'honneur, il est discutable que l'on puisse appeler honnête celui qui est opposant, non dans une question insignifiante ou vis-à-vis d'un homme, mais dans la chose la plus grave, vis-à-vis de Dieu lui-même, en risquant son bonheur éternel. D'ailleurs, celui qui tient toute religion pour uniformément bonne n'est utile à aucune religion ; et la patrie non plus ne peut attendre de lui aucun service, car celui qui reste indifférent en face du problème religieux le plus important, gardera l'indifférence vis-à-vis de la patrie aussi — surtout quand on lui demandera de lourds sacrifices.

L'indifférence en matière de foi, que l'Eglise a toujours condamnée,¹⁰ tire sa source principale du fait que nous négligeons notre propre religion. Au point de vue de l'Eglise, nous finirons toujours par tomber dans l'indifférence si nous ne nous efforçons pas de connaître l'enseignement religieux et moral de notre Eglise, son organisation, ses institutions, son histoire, etc. ou, en les connaissant, si nous négligeons

notre vie spirituelle par le fait que nous tolérons ou même cherchons les occasions de pécher et surtout si nous commettons des péchés.

C'est à cause du danger d'indifférence que l'Eglise défend de rester dans un milieu incroyant, immoral, ou, d'une façon générale, opposé à l'enseignement de notre sainte religion. C'est pourquoi il est défendu de lire de tels journaux et de tels livres,¹¹ de fréquenter les écoles indifférentes¹² sans nécessité et sans garanties suffisantes. Telle est la raison pour laquelle l'Eglise détourne ses membres d'entrer dans des associations,¹³ et ses associations catholiques de faire partie de groupements qui affichent des principes ou commandent une activité incompatibles avec la doctrine catholique et avec les statuts approuvés des associations catholiques, et qui, souvent, ont été fondées dans le passé uniquement pour que leurs chefs acquièrent facilement et presque sans effort la position honorable, le respect et l'influence que les chefs de nos associations catholiques ont gagnés au prix d'un travail d'organisation et de direction fatigant et, quelquefois, plein de déboires. Il n'est donc permis à nos associations catholiques de coopérer avec des associations non-catholiques ou avec des groupements indifférents qu'en vue de buts concrets et bien déterminés, qui ne soient contraires ni à nos principes catholiques ni à leurs statuts approuvés ; mais en aucun cas elles ne doivent, pour plaire à ces organisations indifférentes, trahir la mission définie dans leurs statuts, ni renoncer à leur indépendance.

C'est en considération du péril de l'indifférence religieuse que l'Eglise du Christ ne permet pas à ses fidèles d'assister aux services divins des fidèles des autres religions, ni à ceux-ci de prendre une part active à nos offices.¹⁴ Voilà pourquoi les Catholiques ne sauraient être parrains ou marraines de non-Catholiques baptisés ou confirmés, ni ces derniers parrains ou marraines de Catholiques baptisés¹⁵ ou confirmés.¹⁶ Les non-Catholiques ne peuvent recevoir nos sacrements, et nous ne pouvons pas participer à leurs actes religieux.¹⁷ L'Eglise catholique a toujours défendu le mariage avec des personnes d'autres religions,¹⁸ de même que, en Hongrie, nos frères réformés le défendirent eux-mêmes aux conciles de Debrecen en 1567 et de Komjât en 1626.¹⁹ Notre Eglise n'autorise une telle union que dans des cas d'une gravité extrême ; encore stipule-t-elle,²⁰ sous peine de sanctions sévères, que le mariage doit être célébré selon les lois catholiques,²¹ que le conjoint catholique ne soit pas empêché dans la vie conjugale d'exercer librement sa religion, et qu'un document écrit, reconnu par l'Etat, garantisse le baptême catholique, ainsi que la religion et l'éducation catholiques de tous les enfants à naître.²² A cet égard, nos frères protestants hongrois

agissent absolument de même selon leurs propres lois, comportant des sanctions sévères.²³ Les Catholiques peuvent assister au mariage ou à l'enterrement de personnes d'autres religions uniquement de manière passive et à titre de courtoisie ;²⁴ mais nous ne saurions admettre que leurs morts fussent enterrés dans nos cimetières.²⁵ Il nous est impossible de bénir le même drapeau, avec des gens d'autres religions ou séparément,²⁶ car avec la bénédiction catholique le drapeau devient un objet consacré.²⁷ Pareillement, nous ne pouvons pas sonner nos cloches à des occasions qui les intéressent ;²⁸ en revanche, nous ne leur demandons pas de sonner leurs cloches à notre intention. Dans nos écoles, nous ne pouvons admettre des enfants non-catholiques qu'une fois que l'éducation catholique de nos enfants est parfaitement assurée ; de nos internats, les enfants non-catholiques sont exclus d'une manière générale, sauf si, pour des raisons majeures, l'Ordinaire compétent du lieu autorise l'admission d'un enfant non-catholique sous réserve que celui-ci se soumette en tout à la discipline de l'internat et qu'il s'abstienne de soulever des questions religieuses devant ses camarades catholiques.²⁹ Au contraire, s'il existe dans la localité une école ou un internat catholique, nous n'avons pas le droit d'envoyer nos enfants dans une école non-catholique ou indifférente,³⁰ ni de les placer dans un tel internat à moins que leur éducation dans la foi et la morale catholique ne soit assurée.

Notre thèse consistant à ne pas accorder de droits dans notre Eglise à ceux qui sont en dehors d'elle ne saurait offenser personne, parce que celui qui n'est pas membre d'une association, d'une organisation ou d'une société parfaite serait mal venu d'y réclamer les droits réservés aux membres.

²⁰ Dans la vie publique, en matière religieuse, nous rencontrons souvent l'indifférence à l'égard notamment de l'enseignement religieux et moral, des sacrements, de la liberté et d'autres droits de notre Eglise. Les Catholiques indifférents n'osent pas ou ne veulent pas, quand il le faudrait, prendre parti pour l'enseignement divin de notre Eglise ;³¹ ils ne jugent pas nécessaire et ils négligent d'écouter les sermons,³² de recevoir le sacrement de la confirmation,³³ d'entendre la messe,³⁴ de se confesser³⁵ et de communier ;³⁶ eux-mêmes ne désirent pas recevoir et négligent ou empêchent que leurs proches reçoivent l'Extrême Onction ;³⁷ au lieu du mariage religieux, obligatoire pour tout Catholique,³⁸ ils se contentent du mariage civil, alors que seul le mariage béni par l'Eglise enveloppe les conjoints des grâces dont ils ont besoin dans leur vie conjugale au milieu des difficultés inhérentes à cette vie. Les Catholiques indifférents ne veulent pas comprendre la nécessité

et jugent inopportun que la loi sur le mariage civil soit révisée par voie constitutionnelle en ce sens qu'elle ne soit pas obligatoire pour les Catholiques hongrois. Nous n'avons rien à redire si nos concitoyens d'autres religions tiennent, pour eux-mêmes, au mariage civil ; aussi ne nous opposons-nous pas à ce que la loi reste en vigueur à leur endroit. Mais pour notre foi et notre conscience catholique, et aussi pour rendre plus fécondes les familles hongroises au moins par le raffermissement des mariages entre Catholiques hongrois, nous n'aurons pas de cesse tant que nous n'aurons pas rétabli par des moyens constitutionnels la dignité sacramentelle et la validité, aux yeux de l'Etat, du mariage catholique³⁹ dans cette Hongrie qui est catholique dans la proportion de 70 pour cent. Il est impossible que dans une si grave question de conscience, on se laisse encore conduire par l'esprit qui a inspiré la loi XXXI de 1894.

En matière religieuse, l'indifférence se manifeste aussi par l'attitude des fidèles qui ne se soucient pas de la juste cause, du bon renom, de la liberté, des droits et des privilèges de l'Eglise,⁴⁰ qui ne font aucun sacrifice pour ses paroisses, ses associations culturelles, ses églises, ses cimetières⁴¹ et ses fêtes ;⁴² qui se désintéressent des séminaires catholiques⁴³ des écoles catholiques,⁴⁴ des internats catholiques ; qui donnent leur appui, non pas à des associations catholiques⁴⁵ et à l'Action Catholique, mais à des associations et organisations indifférentes ; qui ne portent pas d'intérêt au chef de l'Eglise dont le labeur dévoué dure jusqu'à la tombe, ni aux évêques, prêtres,⁴⁶ religieux et professeur de l'Eglise, à leurs intérêts et droits ;⁴⁷ qui, en certaines affaires litigieuses, ne s'adressent pas aux tribunaux ecclésiastiques seuls compétents ;⁴⁸ enfin qui ne cherchent pas à faciliter aux Catholiques hongrois, l'accès à la vie publique, à une place digne de leurs capacités et conforme à l'équité. C'est aussi une preuve de grande indifférence que beaucoup de Catholiques accueillent sans critique les idées tendant à priver les institutions et les personnes morales de l'Eglise des ressources matérielles⁴⁹ nécessaires à leur entretien, sans lesquelles l'activité scolaire, pastorale et administrative de l'Eglise serait impossible, et que, en cas de spoliation de l'Eglise, les fidèles devraient fournir même s'ils n'ont rien reçu de biens ecclésiastiques.

¹ Can. 2350. ² Can. 2319, § 1, nos 2, 4. ³ Can. 684 ; 2335. ⁴ 1re épître à Timothée, 3, 15. ⁵ Jean, 18, 37 et suiv. ⁶ Luc, 11, 23. ⁷ Apocalypse de Jean, 3, 15—16. ⁸ Sermo 1. in Natali App. Petri et Pauli. ⁹ Saint Augustin, *De Civitate Dei*, XVI, 2 ; *De vera Religione*, 2. 8. ¹⁰ Pie IX, Syllabus, prop. 15—18. damn. (C. J. C. Fontes, N. 543.) ¹¹ Can. 1399 ; 2318. ¹² Can. 1374. ¹³ Can. 684 ; 2335. ¹⁴ Can. 1258, § 1. ¹⁵ Can. 765, n. 2. ¹⁶ Can. 795, n. 2. ¹⁷ Can. 2319,

§ 1, n. 1, 3. ¹⁸ Can. 1060 ; 1071. ¹⁹ Tauber : *Manuale Juris Canonici* (3e éd.), p. 449, note 3 ; Kérészy : «*Ne temere*», p. 60, note 2. ²⁰ Can. 2319. ²¹ Can. 1063 ; 1071 ; 2319, § 1, n. 1. ²² Can. 1061 ; 1071. ²³ Loi VI de 1933, art. 46, B, et art. 47, B. ²⁴ Can. 1258, § 2. ²⁵ Can. 1240, § 1, n. 1. ²⁶ S. C. S. Off., 22 juin 1927. ²⁷ Can. 1144. ²⁸ Can. 1169, §§ 3, 4. ²⁹ S. C. S. Off., 11 juin 1866 ; S. C. de Prop. Fide, 25 avril 1868 (Coll. n. 1292 ; 1329) ; Conf. épisc., 24 octobre 1924 (n. 13) ; 11 mars 1942 (n. 32). ³⁰ Can. 1374. ³¹ Can. 1325. ³² Can. 1348. ³³ Can. 787. ³⁴ Can. 1248. ³⁵ Can. 906. ³⁶ Can. 859. ³⁷ Can. 944. ³⁸ Can. 1012 ; 1099. ³⁹ Can. 1012 ; 1099. ⁴⁰ Can. 2334. ⁴¹ Can. 1206. ⁴² Can. 1247. ⁴³ Can. 1352—1355. ⁴⁴ Can. 1375 ; 1379. ⁴⁵ Can. 684. ⁴⁷ Can. 119. ⁴⁷ Can. 120 ; 121. ⁴⁸ Can. 1553. ⁴⁹ Can. 1489—1499 ; 1544 ; 2345 ; 2346.

III. RÉSUMÉ.

Les fondements bibliques de la doctrine concernant le Corps mystique du Christ.

Discours prononcé à la séance solennelle de l'Académie de Saint Étienne
du 12 décembre 1943 par *Arnold Pataky* membre honoraire, vice-président.

Saint Paul aime à caractériser la relation de l'Église avec le Christ par plusieurs métaphores bien significatives : L'Église est le champs de Dieu, la maison de Dieu bâtie sur le Christ qui en est la pierre angulaire la plus solide ; l'Église est la famille, le temple, la ville de Dieu, l'épouse du Christ. Mais la pensée la plus fréquente de l'Apôtre est que l'Église est le corps mystique du Christ et les chrétiens sont les membres de ce corps. Cette doctrine se trouve déjà dans les Épîtres qui précèdent la première captivité romaine de l'Apôtre, mais elle est développée surtout dans ses Épîtres aux Colossiens et aux Ephésiens.

Les différents membres du corps ont des fonctions diverses, parmi les dons divins distribués aux membres de l'Église il y a aussi des différences, mais chaque don sert au bien du corps entier de l'Église, non seulement des membres particuliers. Un ordre admirable règne dans le tout du corps de l'Église, c'est de Lui que découle toute grâce et toute vie vers l'Église et ses membres. Le Christ lui-même veut vivre et souffrir dans les membres de l'Église.

Notre esprit contemporain regarde en une de ses idées directrices et comme grande acquisition l'idée de communauté du peuple, la « Volksgemeinschaft » : « tous pour un et un pour tous ». Saint Paul a annoncé cette idée il y a déjà dix-neuf siècles et l'a élevée à une hauteur sublime de la vie surnaturelle.

IV.

Graf Franz Széchenyi Einfluss auf seinen Sohn Stefan.

(Inhaltsauszug.)

Vorgetragen in der Sitzung der Sankt Stephan Akademie am 29 Jänner 1943 von
Dr. Nikolaus Gruber.

Graf Stefan Széchenyi erscheint gleich zu Beginn seiner öffentlichen Wirksamkeit als ein vorzüglicher Kenner der politischen, gesellschaftlichen und wirtschaftlichen Zustände in Ungarn. Dies ist um so erstauenswerter, da er als junger Mann meistens fern vom Vaterlande in Feldzügen oder auf Reisen weilte. Seine großen Reisen im Ausland brachten ihm viele Erfahrungen und Kenntnisse zu, konnten ihm aber unmöglich einen tieferen Einblick in die ungarischen Verhältnisse gewähren, auch seine damalige Lecture, vorwiegend Werke der schönen Literatur, bereicherten zwar seine Fantasie, sind aber in jener Hinsicht belanglos; ja die später, in den zwanziger Jahren gelesenen staatswissenschaftlichen und nationalökonomischen Werke waren ihm erst dann von Nutzen, als er schon zur Ausführung und Verwirklichung seiner Pläne schreiten konnte. Den sicheren Einblick in den Problembereich des ungarischen Lebens also konnte er nur von jemanden erhalten, der selbst ein guter Kenner dieser Fragen war, ihre Ursachen und ihre Eigentümlichkeiten kannte und auch viel über ihre Lösung nachgedacht hatte. Dieser Lehrmeister war für den jungen Széchenyi sein Vater, Graf Franz Széchenyi.

Franz Széchenyi, der allen seinen Kindern eine sorgfältige Erziehung zukommen ließ, widmete sich mit besonderer Liebe der Erziehung seines jüngsten Sohnes, Stefan. Auf ihn setzte der Vater die größten Hoffnungen. Dies ist aus einem Briefe zu ersehen, den man als sein geistiges Vermächtnis betrachten kann. In diesem Briefe ermahnt er seinen Sohn seine Bildung sorgfältig zu vermehren, damit er einst als Heerführer oder als Staatslenker seine Bestimmung erfüllen könne.

Der Vater ergänzte dann die Erziehung im engeren Sinne mit seinem eigenen Leben und Wirken. Er selbst bereitete sich einst gewissenhaft auf den öffentlichen Dienst vor. Sorgsam gesammelte und geordnete Aufzeichnungen zeugen von seinen fleißigen Studien. Der Sohn hatte später auch die Gewohnheit von allem, was er las, Notizen

in sein Tagebuch zu machen. Auch ließ der Vater von den Gesetzten und den königlichen Dekreten des Landes eine Sammlung anlegen. Der Sohn konnte seine Vertrautheit mit den Gesetzen des Landes besonders diesen Sammlungen verdanken.

Stefan Széchenyi reiste sehr viel, vielleicht am meisten von seinen damaligen Landsleuten. Auch darin, in der Art zu Reisen hatte er ein Vorbild in seinem Vater. Franz Széchenyi ist in seiner Jugend nicht viel gereist und machte auch in reifem Mannesalter nur eine große Reise. Diese angeblich aus Erholungszwecken unternommene Reise bereitere er aber so gründlich vor, wie eine Studienreise. Und er betrachtete sie auch als solche. Nach vorher festgelegtem Plan besichtigte er die Sehenswürdigkeiten, in England, besonders die wirtschaftlichen Einrichtungen. Über die Reise führte er ein Tagebuch, wo er besonders dasjenige vermerkte, deren Einführung daheim er für möglich hielt.

Die erste große Reise seines Sohnes nach Griechenland und Vorderasien bereitere er ihm selbst vor. Mit welcher Gründlichkeit er dies getan hat, beweist, daß im Gefolge sich auch ein Altphilologe befand, der dem jungen Grafen die Reste des klassischen Altertums sachlich zu erklären hatte.

Franz Széchenyi war auch ein Freund und Förderer der Wissenschaft und Literatur. Er stand in regem Verkehr mit den ungarischen Schriftstellern. Bei ihm fand in 1790 eine Beratung statt, in welcher die Gründung einer ungarischen Gelehrtengeellschaft ernstlich in Erwägung gezogen wurde. Sein Sohn, der spätere Begründer der Ungarischen Wissenschaftlichen Akademie hatte von diesem einstigen Plan die Anregung dazu bekommen. Er selbst schreibt den 30. Januar 1830 dem Paulus Nagy, daß nicht seine Rede auf dem Landtag 1825 — wie man allgemein angenommen hatte — ihn bewog die 60.000 Gulden zur Gründung der ungarischen Gelehrten Gesellschaft anzubieten, sondern daß er schon mit diesem Vorsatz auf den Landtag gekommen sei. Er war später noch mehr als einst sein Vater, ein Förderer der ungarischen Literatur, ein stets bereiter Freund der Dichter und Gelehrten, der sich immer, auch während seinen Reisen um ihr Schaffen interessierte.

Ganz entschieden wirkte aber Franz Széchenyi auf seinen Sohn als den späteren Erneuerer Ungarns ein, und zwar durch seine politischen Schriften, in denen er zeitgemäße politische, gesellschaftliche und wirtschaftliche Fragen behandelt. Von diesen Aufsätzen, die alle ungedruckt blieben, ist jener Entwurf am wichtigsten, den er für die Ausschüsse des Landtags 1790 verfaßte.

In diesem Entwurf tritt er für eine mäßige Umgestaltung der ungarischen Verfassung ein. Angesichts der Ereignisse der französischen Revolution hält er es notwendig, daß der ungarische Adel, der bisher

allein die Nation vertrat, einem Teile seiner Rechte entsage und diese auch auf bisher Nichtberechtigte übertrage, damit die ungarische Nation auf diese Weise mit neuen wertvollen Elementen bereichert werde.

Er nennt es geradezu den Stein des Anstoßes, wenn sämtliche Steuerlasten den Bauer bedrücken. Dieser Umstand erweckte im Lande die Unzufriedenheit der großen Mehrheit, außerhalb des Landes aber eine Abneigung dem ungarischen Adel gegenüber, da der Adel in den übrigen Ländern der österreichischen Monarchie keine ähnliche Vorrechte mehr genoß.

Am wichtigsten scheint ihm die rechtliche und wirtschaftliche Lage der Bauern zu verbessern. Dazu sei notwendig, daß der Bauer frei seinen Wohnsitz wechseln könne, daß er gegen seinen Grundherrn vor dem Komitatsgerichte Prozeß führen könne, daß er ohne gerichtliches Urteil nicht bestraft werden dürfe, daß auch er Ämter bekleiden und den Adel erhalten könne. Damit das ungerechte Steuersystem gemildert werde, verlangt er, daß auf den öffentlichen Verkehrsstraßen nicht nur der Bauer, sondern auch der Edelmann Steuer zahle.

Da das ungarische Gewerbe und der Handel durch die Binnenzölle arg geknechtet wurden, schlägt er vor, der König möge diese Zölle abschaffen und den daraus entstammenden Verlust ersetze ihm das Land in Steuern.

Endlich will er für eine befriedigende Lösung des Kreditwesens sorgen. Der Schuldner konnte nämlich bisher seinem Gläubiger nur eine persönliche Grwähr bieten, er will, daß diese künftig eine sachliche sei. Dies sei um so nötiger, da die meisten Gläubiger Ausländer sind und deshalb eine mindergute Sicherheit des Gläubigers auch für den Nationalkredit schädlich wirke.

Dies sind die wichtigsten Gedanken des erwähnten Entwurfes und darin sind fast alle jene Themen berührt, die den jungen Széchenyi beschäftigen. In seinen ersten Büchern, Kredit, Licht und Stadium überschreitet er kaum dieses Stoffgebiet. Daß er den Aufsatz seines Vaters kannte, beweist eine Stelle des Stadiums, wo er sagt, eine Verbesserung der Verfassung wäre schon in 1792 notwendig gewesen, wie dies auch aus den damaligen Deputationalarbeiten ersichtlich sei.

Auch er beruft sich auf den Zeitgeist, der die notwendigen Neuerungen ertrotzen werde. Deshalb sei es besser aus freiem Willen zu tun, wozu man früher oder später ohnehin gezwungen würde. Er meint, die Durchführung der Reformen sei auch im Interesse des Adels nötig. Stefan Széchenyi will ja seinem Vater gleich den Untergang des Adels verhindern. Eben um dessen materielle Verhältnisse zu verbessern stellt er in seinem System an erste Stelle den Kredit. Denn die Sicherheit in Vermögenssachen gilt bei ihm als eine der ersten menschlichen Be-

dürfnisse. Möge daher der Grundbesitzer ein tatsächlicher Eigentümer seines Besitzes werden, damit er mittels eines Darlehenskapitals seine Felder tragfähiger machen, seinen Gewinn vermehren könne. Dann wird er auch in der Lage sein, gemeinsame Ziele unterstützen zu können. Doch sieht auch er eine Gefahr in jenem Umstand, daß nur ein kleiner Bruchteil der Bevölkerung des Landes für die eigentliche Nation gilt. Deshalb wünscht er, ein jeder Bewohner des Vaterlandes möge in die Nation einbegriffen werden.

Auch nach seiner Ansicht ist die Lage des Landmannes jene Aufgabe, die man dringend lösen müsse. Alle Bewohner Ungarns müssen zu einem bürgerlichen Dasein erhoben werden! Dazu seien aber zwei Dinge notwendig: die Möglichkeit eigenen Grund und Boden zu erwerben und die Gleichheit vor dem Gesetze. Er will aber keine radikale Umwälzung. Er will nicht den adeligen Grundbesitz «*via facti et gratis*» unter den Bauern verteilen, sondern der Bauer möge im Wege freien Übereinkommens mit seinem Grundherrn eigenen Boden erwerben. Er denkt ja nicht im entferntesten daran die bestehende gesellschaftliche Ordnung in ihren Grundlagen zu umwandeln; im Gegenteil, er betont, ein jeder möge die ihm zugefallene Arbeit verrichten, aber freudig und mit der frohen Zuversicht, daß ihm seine Arbeit auch Früchte bringen werde.

Damit ist seine zweite Forderung, die Gleichheit vor dem Gesetze verbunden. Der Edelmann werde auch erst dann die Wohltat der persönlichen Freiheit genießen können, wenn sämtliche Bewohner des Landes Dieses Rechtes teilhaftig werden.

Weiterhin wünscht er, der Adel möge einen Teil der Lasten übernehmen. Es sei billig — meint er — wenn auch der Grundbesitzer zu den Bau- und Erhaltungskosten der Verkehrstrassen Beiträge leistet, da er als erster deren Vorteile genießt. Durch die besseren Wege wurde der Verkehr besser und rascher, dadurch blühte auch seine Wirtschaft auf.

Die guten Strassen seien eine Bedingung für das Aufblühen von Gewerbe und Handel, seine Hindernisse aber die verschiedenen Zölle. Deshalb hält auch er das Abschaffen der Binnen, Aus- und Einfuhrzölle für überaus notwendig. Da aber diese eben eine Folge der Steuerfreiheit des Adels sind, ist diesem Übel nicht abzuhelpen, solange diese Vorrechte bestehen werden.

Wenn man also die Reformvorschläge Stefan Széchenyis, wie sie im Credit und Licht vorbereitet und im Stadium systematisch vorgebracht sind, mit denen seines Vaters vergleicht, ist ihre Übereinstimmung im Wesentlichen augenscheinlich. Beide finden in denselben Umständen die Ursachen des Übels, beide bestimmen dieselben

dringenden Aufgaben, auch darin, wie sie die Verbesserungen durchführen wollen, sind sie im Großen und Ganzen einig. In den wichtigsten Forderungen, wie die Sache der Leibeigenen, Beteiligung des Adels an den Lasten, überschritt Széchenyi nicht das von seinem Vater bestimmte Maß. Natürlich gilt diese Übereinstimmung nur für das Wesentliche in den wichtigsten Fragen. Széchenyi blieb nicht dort stehen, wo sein Vater abgeschlossen hatte. Sein Werk war viel großzügiger und seine Zielsetzung auch von anderer Art.

Franz Széchenyis Entwürfe sind Gelegenheitsschriften, sie stehen im Banne der Ereignisse der französischen Revolution und legen dem Landtag Besserungsmaßregeln vor, um einer gewaltsamen Umwälzung vorzubeugen. Als ein Jünger der Aufklärung geht er aus grundsätzlichen Behauptungen vor und empfiehlt praktische Methoden, mit welchen jene durchgeführt werden können. Sie sind daher skizzenhaft, beschränken sich auf die Erörterung der wichtigsten Gedanken und sind ihrem Zwecke gemäß von praktischem Gepräge.

Stefan Széchenyi schrieb seine Schriften nicht für diese oder jene Gelegenheit. Sein Ziel war nicht bloß die Nation durch einige notwendige Verbesserungen von einer möglichen Erschütterung zu verschonen, sondern sie kraft eines zeitgemäßen Reformwerkes zu einer weiteren Entwicklung und zur Erfüllung ihrer Bestimmung fähig zu machen. Die Reformen bezwecken jene Vorbedingungen herbeizuschaffen, wodurch dem Ungarn es möglich werde zu einer wahren Nation zu gedeihen und zwar im Wege einer friedlichen Umwandlung und aus freiem Willen der bisher privilegierten Schichten. Man müsse auch vorsichtig und mit der nötigen Kritik vorgehen, das Neue dem Alten und Hergebrachten anpassen, denn richtig erneuern heißt, das Neue auf den alten Grundmauern aufbauen.

Wenn schon das Ziel, das er verfolgte ein höheres war, so ist auch der Gedankengang bei ihm ein anderer. Er geht stets von dem tatsächlich gegebenen aus und seine concreten Vorschläge betreffen durchwegs das praktische Leben. Von da erhebt er sich allmählich zu höheren Regionen um zuletzt im Reich der Ideen zu wandeln. Wenn er z. B. die Bedingungen der Kreditfähigkeit des ungarischen Grundbesitzers erörtert, so tut er es nicht nur um dessen materielle Lage zu verbessern, sondern auf ein sittliches Prinzip hinweisen zu können, auf ein Fundament der menschlichen Gesellschaft, nämlich einander glauben und vertrauen zu können. Ein freiwilliges Übernehmen der Lasten seitens des Adels, eine Übertragung der Rechte auf fernere Volksschichten sollten ja auch dazu dienen in den Söhnen der ungarischen Nation die Idee der Nationalität zu erwecken. Széchenyi gebraucht

hier dieses Wort in jenem Sinne, wie es in der deutschen Romantik, namentlich bei Adam Müller gebraucht wird, nämlich das Bewußtsein der Nation zugehören und die Bereitschaft die daraus entstammenden Pflichten zu erfüllen.

Als Széchenyi 1832 sein drittes großes Werk, das Stadium schrieb, gelangte er schon an einen Punkt seiner Reformarbeiten, wo er diese in ihren Zusammenhängen darstellen konnte. Schon da zeigt sich sein Bestreben die zerstreuten Gedanken in große Einheiten zu fassen, um später dann, über die Kunst der Staatsführung, die seelischen, geistigen und moralischen Voraussetzungen der führenden Persönlichkeit nachdenkend seine gewichtigen und manchmal rapsodisch ausschweifenden Gedanken in ein gewaltiges System zu ordnen. Sein sicherer Blick und praktischer Sinn wurden durch seine großen Reisen geschärft, da gewöhnte er sich das selbstständige Denken an. Zum erblicken der großen Zusammenhänge aber wurde er durch seine schon in reiferen Jahren vorgenommenen systematischen Studien geführt. Wenn er sich von dem praktischen Alltagsleben stets zu den Höhen der Ideenwelt erheben und von diesem Standpunkt aus einheitlich das Bunte und Verworrene der Alltagswelt überblicken vermag, so verdankt er dies dem eingehenden Studium, ja dem tiefen Erleben, womit er die Ideen der romantischen Staatslehre erfaßte. Széchenyi verschmelzte in seinem System den unduldsamen Progressivismus der Aufklärung und den pietätvollen Sinn für Geschichte und Tradition der Romantik und schuf somit etwas Eigenartiges, dem Charakter seiner Nation angepaßtes, etwas, das den genialen Tiefblick des großen Staatsmanns beweist.

Das Gesagte zusammenfassend, die ungarischen Zeitprobleme wurden ihm durch seinen Vater zugänglich gemacht, von ihm geführt wurde er im ungarischen Recht, in der ungarischen Verfassungsgeschichte und in den damaligen Verhältnissen heimisch. In mancher Beziehung zeigte er ihm auch den Weg der Lösung, oder wenigsten einen Teil davon. Dies aber, die Art und Weise, wie er die dringenden Zeitfragen lösen wollte, ist schon sein eigenes Werk, das Lebenswerk eines Staatsmannes von überragender Größe.

Diese innige Seelen und Ideengemeinschaft zwischen Vater und Sohn ist ein schönes Beispiel dafür, wie ein Vater, selbst ein großer Mann, das Lebenswerk seines noch größeren Sohnes vorbereiten kann, damit auch sein eigenes Werk fortführend und zum Abschluß bringend. Es werden aber auch dadurch die jungen Jahre Stefan Széchenyi-erhellet und eben diese Anfänge seiner Wirksamkeit bezeugen sein späteres Geständniß: «Nicht aus Ehrgeiz betrat ich das Feld der öffentlichen Wirksamkeit, sondern aus Pflichtgefühl».

V.

Bericht über die Tätigkeit der Sankt-Stephan-Akademie im Jahre 1943.

Vorgetragen vom Generalsekretär, Universitätsprofessor **Dr. Karl v. Papp** in
der am 12. Dez. 1943 abgehaltenen XXVIII. Festsitzung der Sankt-Stephan-
Akademie.

A) Die Zuteilung des *Fraknoi*-Preises und der Akademie-Prämie.

Euere Eminenz! Sehr geehrte Festsitzung!

Wie ich es schon in der Generalsitzung des vergangenen Jahres meldete, wurde von der Akademie neben der von Vilmos Fraknoi seligen Andenkens, Titularbischof und Domherr von Nagyvárad, im Jahre 1921 gegründeten Stiftung auch eine neue Prämie zu Belohnung wissenschaftlicher Arbeiten ausgesetzt, mit der besonderen Absicht, daß, auf Grund der zerteiligen Gliederung der vier Klassen, eine jede Klasse jährlich zwei Prämien austeilen könne.

Da der *Fraknoi*-Preis von zweieinhalb Millionen Kronen nach dem ersten Weltkrieg auf das Tausendstel entwertet worden war, mußte die Akademie die Deckung der Prämien auf anderer Weise besorgen.

Die zwei Prämien, je 500 P haben wir teils aus der persönlichen Schenkung Seiner Eminenz des Herrn Kardinals *Justinian Serédi*, teils aus der Unterstützung Seiner Exzellenz des Herrn *Karl Szendy*, Bürgermeister der Haupt- und Residenzstadt gedeckt, wofür ich auch bei dieser Gelegenheit den innigsten Dank der gesamten Akademie den Wohltätern für ihre großzügige Unterstützung aussprechen möchte.

Laut Statuten des *Fraknoi*-Preises kommt heuer das Recht der Erteilung der I. theologischen und philosophischen Klasse zu. Dementsprechend habe ich noch im Monat Mai die Herren *Josef Aistleitner*, Präsident der I. Klasse und den Sekretär Herrn *Konstantin Horváth* ersucht, zur Beurteilung der in der Zeit 1935—1942 erschienenen besten Arbeiten zwei Ausschüsse zu bilden, eine der theologischen und eine aus der philosophischen Sektion. Die aus 6 Mitgliedern bestehenden Ausschüsse haben die Arbeit bald begonnen und bestimmten die hervorragendsten Werke aus den genannten acht Jahren. Tief gerührt erwähne ich, daß unser, am 26. vergangenen Monates verstorbener Mitkollege

Flóris Kühár, Vorstand des Benediktinerklosters, außerord. Professor der Religionsphilosophie ad hon. an der theol. Fakultät, auch ein Mitglied des Ausschusses war.

Die Vorschläge beider Ausschüsse wurden von der Plenarsitzung der Akademie, die eben am Sterbetage dieses unseren verdienstvollen Mitkollegs, am 26. November stattfand, einstimmig angenommen. Als Ergebnis melde ich mit Freude, daß die Gesamtheit der Akademie mit dem *Fraknoi-Preis* das zweibändige Werk *«Dogmatika»* des Herrn Anton Schütz, o. ö. Professor der Dogmatik an der theol. Fakultät der Pázmány-Universität ausgezeichnet hat. Die *Akademie-Prämie* wurde hingegen der dreibändigen Arbeit *«Az ember a mindenségben»* (Der Mensch im Weltall) des Herrn Baron Béla v. Brandenstein, o. ö. Professor der Philosophie an der phil. Fakultät der Pázmány-Universität zugeteilt.

Diese prämierten Werke möchte ich im folgenden schildern:

I. Das preisgekrönte Buch des Herrn Professors Anton Schütz trägt den Titel: *«Dogmatika»*, a katolikus hitigazságok rendszere. (Dogmatik, System der kath. Glaubenslehre.) Zweite, erweiterte Auflage, die von der Sankt-Stephan-Gesellschaft im Jahre 1937 herausgegeben wurde. Alle Wahrheiten der gesamten christlichen Glaubens- und Sittenlehre werden von den Kirchenvätern Dogmen genannt, so ist die Dogmatik die Lehre von den offenbarten Wahrheiten und damit die Zentralwissenschaft der kath. Theologie. Aus dem Bereich dieser schon 1700-jährigen Wissenschaft faßte der Verfasser alles zusammen, was heutzutage in der Dogmatik geboten wird. Herr Professor Schütz schrieb seine Dogmatik ursprünglich in lateinischer Sprache. Diese erreichte schon im Jahre 1936 auf 540 Seiten die dritte Auflage (Summarium theologiae dogmaticae et fundamentalis). Im Unterricht der Theologen diente dieses lateinisch verfaßte Buch als Leitfaden. Da aber neuestens das Verständnis für das Lateinische minder geworden und den Theologiestudenten die feineren lateinischen Gedankenschattierungen weniger verständlich waren, schrieb der Verfasser dies sein Werk in ungarischer Sprache und hat es weit umfassender gestaltet, so daß es nun das beste Behelf der Theologiestudenten ist.

Während die lateinische Ausgabe 540 Seiten ausmacht, zählt die ungarisch geschriebene, zweibändige Ausgabe 1386 Seiten. Die, im J. 1937 erschienene zweite Auflage der letzteren ist so umfangreich, daß sie als ein neues Werk betrachtet werden muß. Das ist eigentlich die erste ungarisch verfaßte Dogmatik, welche für die ungarische theologische Wissenschaft das Weltniveau sichert.

Da nach den Vorschriften des Fraknoi-Preises der Preis nur ungarisch verfaßten, originellen wissenschaftlichen Werken zugeteilt werden kann,

und die zweite ungarisch geschriebene Ausgabe der Dogmatik des Herrn Prof. Schütz als das hervorragendste theologische Werk der letzten acht Jahren vor uns steht, wurde sie wie dem Inhalte so auch dem formellen Werte nach würdig gefunden, mit dem Fraknói-Preis belohnt zu werden.

II. Mit der *Akademie-Prämie* wurde das dreibändige Werk des Herrn Professors *Baron Béla v. Brandenstein*: *«Az ember a mindenségből»* ausgezeichnet. Im ersten Bande befaßt sich der Gelehrte mit dem menschlichen Leib und der menschlichen Kultur, auf 692 Seiten; im zweiten Bande behandelt er auf 313 Seiten den menschlichen Geist; im dritten Bande schreibt er auf 424 Seiten über den Platz des Menschen in der Welt. Das ganze Werk umfaßt also 1429 Seiten.

Die Arbeit ist in der Ausgabe der Ungarischen Akademie der Wissenschaften im J. 1936—1937 erschienen. Im ersten Teil werden die Entwicklungsgeschichte der Erde, die Ergebnisse der Forschungen auf dem Gebiet der Paläontologie erörtert, dann, den Ursprung des Menschen forschend, zeichnet der Verfasser die Entwicklungslinie vom diluvialen Mensch bis zum heutigen Menschentyp. Ausgehend aus der Feststellung, daß der menschliche Körper etwas Großartiges sei, schildert er die Kultur von den primitiven prähistorischen Werkzeugen angefangen bis zu den modernsten Errungenschaften der Technik. Schließlich bietet uns der Verfasser, durchgehend die Gebiete der Wissenschaft, der Kunst, der Sprache, der Sitten und der Religion ein einheitliches Bild vom menschlichen Geiste dar. So führt seine Betrachtung von Einzelmensch in die kirchlichen und staatlichen Einrichtungen der menschlichen Gesellschaft und in das philosophische System des menschlichen Denkens hinüber. Im II. Band ist die Behandlung der menschlichen Seele von der echt christlichen Überzeugung des Verfassers durchdrungen, in dem er das Hingeordnetsein des Menschen auf Gott betont. Im Gotteserlebnis erreicht der Mensch das Urquell des Seins und wird in den Mittelpunkt seines Lebens die Beziehung zu Gott gestellt. Gott selbst beugt sich in seinem vollkommensten Geschöpfe zur Schöpfungswelt um diese von der Sünde zu erlösen und in unendlicher Liebe zu sich zu erheben.

Diese echt christliche Anthropologie des gelehrten Professors fand in wissenschaftlichen Kreisen die höchste Anerkennung und als eine der großzügigsten philosophischen Werke ist wirklich würdig, mit der Akademie-Prämie belohnt zu werden.

Indiesen hatte ich die Ehre von der Ausgabedes Fraknói-Preises und der Akademie-Prämie der sehr geehrten Festsitzung Bericht zu erstatten.

Nach den Erklärungen des Generalsekretärs grüßt der *Präsident*, Seine Eminenz der Herr Kardinal die ausgezeichneten Gelehrten: die Exzellenzen Dr. Anton Schütz und Dr. Baron Béla v. Brandenstein,

die beide weltbekannte Größe der theologischen, bzw. der philosophischen Fakultät der althehrwürdigen Pázmány-Universität sind. Er wünscht auf ihre weitere wissenschaftliche Tätigkeit Gottes Segen.

Anton Schütz und Baron Béla Brandenstein danken für die hohe Auszeichnung, die sie als eine Anspornung zur weiteren Arbeit ansehen wollen.

B) Gedenken an die vor hundert Jahren geborenen Mitglieder.

Geehrte Akademie! Sehr geehrte Festsitzung!

Den zweiten Teil meiner Berichterstattung möchte ich mit einem Gedenken an drei verdienstvolle, schon verstorbene Mitglieder der Akademie beginnen, die vor hundert Jahren geboren waren.

Der erste ist Vilmos Fraknói, geboren im abgetrennten Oberungarn, der zweite: Tivadar v. Ortway und der dritte: Jenő v. Szentkláray, beide Sprößlinge der abgetrennten Bánát.

1. Vom Geburtsort *Vilmos Fraknói's* wußte man Jahrzehnte hindurch nichts Bestimmtes, nur nach seinem Tode konnte Baron Gyula v. Forster restlos beweisen, daß er in Ürmény, im Kom. Nyitra geboren war. Die rein katholische Gemeinde mit 3000 Einwohnern gab dem Heimatlande zwei berühmte Männer. Hier kam nämlich Antal v. Grassalkovich im J. 1693 zur Welt, dessen gleichnamiger Sohn zur Reichsherrzenwürde erhoben, als Inhaber der Herrschaftsgüter von Besnyő—Gödöllő—Isaszeg im ungarischen öffentlichen Leben eine hervorragende Rolle spielte.

Aber auch auf dem Gebiet der Wissenschaften schenkte das kleine Dorf einen großen Mann dem Lande, hier war nämlich am 27. Februar 1843 Vilmos v. Fraknói geboren.

Sein Vater gehörte dem jüdischen Glauben an, als edelmütiger Herr und Hofarzt erfreute er sich aber allgemeiner Achtung. Das beweist auch die Tatsache, daß im Matrikelbuch von Ürmény mit dem Datum 12. Dezember 1845 als Paten seines zweijährigen Sönchens Freiherr Johann v. Hunyady und Gräfin Marie von Hunyady eingezeichnet sind. Letztere vermählte sich später mit Herzog Borghese Aldobrandini. Der katholisch getaufte Knabe genoß in der gräflichen Familie stets die beste Erziehung und wirksamste Unterstützung. Später, in seinem 31. Lebensjahr schon als gelehrter Priester, vertauschte er den Familiennamen Frankl mit dem ungarisch klingenden Namen Fraknói im J. 1874. Seine Arbeiten auf dem Gebiet der Geschichtsschreibung, seine öffentliche Tätigkeit — Gründung des Historischen Institutes in Rom, Gründung von Stipendien für Künstler — haben seinen Namen verewigt. Als Titularbischof von Arbe, Abt von Szentjobb und Domherr von Nagyvárád hatte er ein ansehnliches Vermögen, all dies opferte er aber zur Förderung der Wissenschaft.

Vom Anfange an war er ordentliches, später Ehrenmitglied der Akademie. In der ersten, konstituierenden Sitzung am 29. November 1915 gründete er eine Stiftung von 3000 Kronen, später, in seinem Testament von den Jahren 1915 und 1921 hatte er die Sankt-Stephan-Akademie als allgemeinen Erben seines gesamten Vermögens bezeichnet. Diese Erbschaft betrug damals, hauptsächlich in den Schuldverschreibungen der Hauptstädten Wien und Budapest zweieinhalb Millionen Kronen.

Als unser hochherziger Gönner in seinen letzten Lebenstagen über die Satzungen und Verwendung der Fraknoi-Stiftung seinen letzten Willen äußerte, konnte er am 20. November 1924 im 81. Lebensjahr im glücklichen Bewußtsein die Augen schließen, daß er der Sankt-Stephan-Akademie einen sicheren finanziellen Grund gelegt hatte. Daß diese Stiftung innerhalb paar Jahren auf das Tausendstel entwertet wurde, mindert den großen Verdienst des Stifters im geringsten nicht.

Zu seinem Andenken stellten die hundertjährige Akademie der Wissenschaften, sein jüngerer Bruder und die Sankt-Stephan-Akademie gemeinsam ein Grabdenkmal, bei dessen Enthüllung, am 11. Oktober 1929 Albert v. Berzeviczy, Präsident der Akademie der Wissenschaften die Verdienste Fraknoi's würdigte. Die künstliche Büste wurde von Josef Damkó aus Marmor von Ruszkica verfertigt. Das Bild des Denkmals, das im Kerepeser-Friedhof, Parzelle 45, Reihe I, Nr. 96 steht, ist in der Beilage II des Akademischen Jahresberichtes Jhrg. 1938, Bd. XXIII. zu sehen.

Damit haben wir aber der Pflicht der Dankbarkeit dem großen Wohltäter gegenüber noch nicht Genüge geleistet. Wir wollen noch sein Geburtshaus in Ürmény mit einer Gedenktafel bezeichnen. Seit der Rückgliederung Oberungarns am 2. November 1938 liegt Ürmény am Grenzgebiet der Slowakei, so daß es von Érsekújvár leichter zu erreichen ist. Darum hat die Gesamtsitzung am 2. April 1943 beschlossen, das Geburtshaus Vilmos Fraknoi's, dieses an der Hauptstraße Ürmény's liegende, große steinerne Gebäude mit einer Gedenktafel zu bezeichnen.

2. Ebenfalls vor hundert Jahren war *Tivadar v. Ortvay*, der Begründer der historischen Geographie in Ungarn, geboren, dessen Lebenslauf mit dem Fraknoi's viele Ähnlichkeiten aufweist.

Er kam am 18. November 1843 in Csiklovabánya (Kom. Krassó-szörény) zur Welt. Sein Vater, Karl Orthmayr, Grubenverwalter der staatlichen Kupfer- und Eisenhammerwerke, hatte seinen Sohn in das Obergymnasium der Piaristen in Nagyvárad studieren lassen. Im Jahre 1866 in der Diözese Csanád zu Priester geweiht, kam er als Kaplan nach Resicabánya, später nach Fehértemplom. In dieser Zeit zeigte er ein großes Interesse für die geschichtlichen und geographischen Denk-

mäler Südungarns. Im Jahre 1872 machte er an der philosophischen Fakultät der Universität in Pest seinen Doktor in der Archäologie. Als dreißigjähriger, nach dem er seinen Namen auf Ortway geändert hatte, wurde als Professor an die Rechtsakademie zu Pozsony berufen, wo er auch den Unterricht der Töchter Erzherzog Friedrichs inne hatte.

Mit seinem vierbändigem Werk «Pozsony város története» (Die Geschichte der Stadt Pozsony) und der geographischen und archäologischen Beschreibung des Komitates erwarb er sich große Verdienste. Seine bekannteste Arbeit «Magyarország régi vízrajza» (1881), (Alte Hydrographie Ungarns) enthält die Beschreibung von 6700 Gewässern. Als Anerkennung seiner wissenschaftlichen Verdienste ernannte ihn Seine Heiligkeit Papst Leo XIII. im J. 1892 zum päpstlichen Kämmerer, später, im J. 1900 verlieh ihm die Würde eines Titularabtes der Szentgyörgy-Abtei zu Csanád.

Im Herbst 1906 übersiedelte er von Pozsony nach Budapest, wo er in die literarische und wissenschaftliche Klasse der Sankt-Stephan-Gesellschaft, später, am 20. Jänner 1916 in die zweite Klasse der Sankt-Stephan-Akademie gewählt wurde. Kaum ein halbes Jahr hindurch war er Mitglied unserer Akademie, da er am 9. Juli 1916 im 73. Lebensjahre verschied. Im Namen der Akademie widmete ihm unser edelmütiger Gründer, Josef Lukcsics, Abt domherr von Veszprém einen Nachruf, die Gedenkrede über ihn hielt Sándor Márki in der Generalsitzung am 27. Februar 1918. Erfolge, diesseitige Erwägung konnten seine edle, gottesfürchtige Seele nie bewegen, er war von einer selbstlosen Begeisterung für die Wissenschaft beseelt. Die Grundlegung der «Historische Geographie des alten Ungarns» machte seinen Namen für ewig unsterblich.

3. Der dritte, der ebenfalls vor hundert Jahren geboren war, ist *Jenő v. Szentkláray*, Domprobst von Csanád, Geschichtsschreiber von drei Komitaten Südungarns.

Jenő v. Szentkláray war am 21. Jänner 1843 in Arács, Kom. Torontál geboren. Als Mitglied der Diözese Csanád erhielt er am 20. Juli 1866 die Priesterweihe. Anfangs war er als Kooperator in Stájerlak, später als Professor der Realschule in Nagyikinda, schließlich als Gymnasialprofessor in Temesvár tätig. Im J. 1873 Pfarrer in Törökbecse (Kom. Torontál), im J. 1893 wird er Domherr in Csanád, dann lebt er als Domprobst in Temesvár. Nach dem Eindrang der Serben und Rumänen in das Land hatte er tieftraurig das Wort geprägt: «Auf fremden Boden muß ich sterben!» Und das trat auch ein: am 12. Oktober 1925 verschied er in Temesvár.

Zum Andenken an das freudige Ereignis, daß Königin Maria Theresia Bánát dem Mutterlande einverleibt hatte, ersuchte ein Aus-

schuß der Komitate Temes, Torontál und Krassószörény an der hundertsten Jahreswende dieser Feier den Gelehrten Jenő v. Szentkláray, die hundertjährige Geschichte der genannten drei Komitate zu verfassen. Er nahm die Arbeit an und sein Werk ist unter dem Titel: *Száz év Délmagyarország történetéből 1779—1879* (Hundert Jahre aus der Geschichte Südungarns 1779—1879) erschienen. Dem sind weitere wertvolle Arbeiten gefolgt, von denen «*A csanádi egyházmegye története*» (Die Geschichte der Diözese Csanád) von größter Bedeutung ist.

Bezeichnend für die grundlegende Wichtigkeit dieser Arbeiten ist der Umstand, daß nach der Abtrennung des Bánát die Deutschen, Serben und Rumänen alle Exemplare aufgekauft hatten, so daß diese Werke in Temesvár nicht mehr zu bekommen sind.

Jenő v. Szentkláray wurde im J. 1888 in die literarische Klasse der Sankt-Stephan-Gesellschaft gewählt, wovon er am 20. Jänner 1916 in die zweite Klasse unserer Akademie hinübertrat.

Seine Verdienste werden nächstens von unserem Mitkollege Dr. Kálmán Juhász, Pfarrer in Kübekháza, gewürdigt werden.

4. Obwohl der Geburtstag unseres ehemaligen Präsidenten, *Graf Albert v. Apponyi* nur nach drei Jahren, am 29. Mai 1946 zum hundertstenmal wiederkehren wird, möchten wir doch seiner jetzt schon gedenken, anlässlich der Gelegenheit, daß seine sterblichen Überreste diesen Herbst exhumiert und in Eberhard zur ewigen Ruhe bestattet wurden.

Graf Albert v. Apponyi wurde gleich nach der Gründung der Akademie, am 15. März 1916 zum Ehrenmitglied der dritten Klasse gewählt, samt Albert v. Berzeviczy und Sándor v. Párvay. Als nach Ablauf der zwei Revolutionen der Präsident Sándor Gießwein abgedankt hatte, wählte die Akademie in der Generalsitzung am 7. Mai 1921 den eben 75jährigen Grafen v. Apponyi zum Präsidenten. In der Sitzung am 9. Juni führte er schon den Vorsitz.

In dieser Versammlung erschien auch Seine Durchlaucht der Herr Reichsverweser Miklós v. Horthy mit Gemahlin, sie hatten die Sitzung mit ihrem hohen Erscheinen bis zum Schluß ausgezeichnet.

Unser ehemaliger Präsident sel. Andenkens hat seither 12 Jahre hindurch alle unsere Festsitzungen immer persönlich eröffnet. Bis zu seinem, am 7. Februar 1933 in Genf erfolgten Tode hatte der, auch im hohen Alter immer mit jugendlicher Frische arbeitende Herr diese Würde getragen.

Die sterblichen Überreste unseres selig verschiedenen Präsidenten und seiner Gemahlin wurden am 1. September 1943 exhumiert. Über die Särge wurde in der Krönungskirche ein Trauergottesdienst gehalten und nachher hat man sie nach Eberhard, am Rande des Komitates Komárom überführt.

Unser allverehrter gewesener Präsident hat also nach seinem glorreichen Lebenslauf die letzte Ruhestätte gefunden. Auf dem letzten Wege vertritt die Akademie Seine Exzellenz Karl v. Pakocs, ord. Mitglied der III. Klasse, wofür ich Seiner Exzellenz auch bei dieser Gelegenheit unseren Dank aussprechen möchte.

C) *Gedenken der im Jahre 1943 verstorbenen Mitglieder.*

1. Gleich am Anfang des Jahres, am 3. Januar verschied in Sopron im 58. Lebensjahr Herr *Illés Kemenes*, kgl. ung. Oberstudienrektor des Bezirkes Budapest-Umgebung. Kaum ein Jahr hindurch war er Mitglied der I. Klasse.

Die Trauerfeierlichkeiten hielt am 5. Jänner Seine Exzellenz Krizosztom v. Kelemen, Erzabt von Pannonhalma in der Benediktiner-Kirche zu Sopron. Am Begräbnis wurde die Akademie durch Herr Polykarp Radó, Professor der Hochschule, ord. Mitglied der I. Klasse vertreten.

2. Am 21. Februar starb in Budapest im 68. Lebensjahr Herr *Géza v. Entz*, o. ö. Professor der allg. Zoologie an der phil. Fakultät der Pázmány-Universität. Géza v. Entz wurde im Februar 1923 in die IV. Klasse der Akademie gewählt. In der Festsitzung am 15. Dezember 1942 trug sein Werk über die Tierwelt des Balaton den Fraknoi-Preis davon. Damals war er schon schwer erkrankt und konnte für die Auszeichnung nur brieflich danken. An seinem Begräbnis, am 24. Februar im Farkasréter Friedhof hatte sich die Akademie vertreten lassen, die Abschiedsrede hielt Herr Professor Zoltán Szabó.

3. Im 56. Lebensjahr verschied der Gymnasialprofessor und Redaktor der *Zászlónk*, Herr *Kálmán Radványi*, am 15. März in Budapest. Er war seit Februar 1927 Mitglied der Akademie, seinen Antrittsvortrag hielt er am 31. März 1928 mit dem Titel: Die Ungarn von Jeniszej. An seinem Begräbnis am 18. März hielt im Namen der Akademie Herr Frigyes Brisits, Oberstudienrat, Mitglied der III. Klasse die Abschiedsrede.

4. Im 86. Lebensjahr verschied am 14. April in Budapest *Josef v. Szinnyi*, Professor der vergleichenden uralaltaischen Sprachwissenschaft a. D. an der phil. Fakultät der Pázmány-Universität. Er ist noch von der wissenschaftl. Klasse der Sankt-Stephan-Gesellschaft in die III. Klasse der Akademie am 20. Jänner 1916 übergetreten und kam am 28. April in den Direktionsrat derselben.

Sechs Tage vor dem Tode spendete ihm unser sehr geehrter Vizepräsident Herr Arnold v. Pataky, päpstlicher Prälat die heiligen Sterbesakramente. Die Trauerfeierlichkeiten fanden am 16. April in der Säulenhalle der Akademie der Wissenschaften statt, woran eine Ab-

ordnung unserer Akademie unter der Leitung des Herrn Klassenpräsidenten Béla Várdai teilnahm.

5. Am 30. August starb in Budapest im 70. Lebensjahr *Julius Glattfelder*, päpstlicher Thronassistent, Erzbischof von Csanád. Der Verstorbene gehörte seit Februar 1938 als Ehrenmitglied der II. Klasse an und besuchte stets mit Interesse unsere Versammlungen.

Der Vizepräsident der Sankt-Stephan-Gesellschaft, Herr Karl Erdösi, päpstlicher Prälats, seit seinem zwölften Lebensjahr ein vertrauter Freund des Verstorbenen, erinnerte uns daran, daß er vor 34 Jahren der Sankt-Stephan-Gesellschaft zur Gründung der Zeitschrift «Élet» 30.000 Kronen gespendet hatte.

Die Trauerfeierlichkeiten fanden am 2. September in der Verwaltung der Actio Catholica in der Universitätskirche statt. Nach der Trauermesse erteilten die fünffache Absolution die Exzellenzen Herr Angelo Rotta, Titularbischof von Teba, päpstlicher Nuntius, Herr Josef Gröss, Erzbischof von Kalocsa, Herr Julius Czapiak, Erzbischof von Eger, Herr Johann v. Mikes, Titularerzbischof und Seine Eminenz der Herr Kardinal-Fürstprimas Justinian Serédi über dem Sarge.

Der Sarg wurde dann nach Szeged gebracht und in der Votivkirche, die ihm von allen seinen Schöpfungen am nächsten stand, zur weigen Ruhe bestattet.

6. *László v. Ujházy Sen.* Direktor der Übungsschule des Budapester Professorenbildungsinstitutes a. D. starb in Pestszentlőrinc im 89. Lebensjahr am 18. Juli. Er kam noch aus der literarischen Klasse der Sankt-Stephan-Gesellschaft in die Akademie über und zwar als berühmter Geschichtsschreiber in die II. Klasse. Vor 40 Jahren war er in Gesellschaft des Herrn Josef Bartha der Gründer der katholischen Schulbuchliteratur. Seit 1920 in Ruhestand, mit heroischer Geduld erlitt er in der Einsamkeit zu Pestszentlőrinc die härtesten Schicksalsschläge, beide seine Söhne starben nämlich im vergangenen Weltkrieg den Heldentod. Liebe seiner katholischen Kollegen und hunderte von seinen gewesenen Schülern begleiteten den gelehrten Greis auf seinem letzten Wege.

7. Am Abend des 26. November starb plötzlich im 50. Lebensjahr Herr *Flóris Kühár*, Prior des Benediktinerklosters in Budapest, tit. und außerord. Professor der Religionphilosophie an der theol. Fakultät der Pázmány-Universität. Im Februar 1926 wurde er in die I. Klasse der Akademie gewählt, er blieb bis zum Tode ein eifriger Mitarbeiter derselben. Den Antrittsvortrag hielt er am 6. Mai 1927 mit seiner Vorlesung: Die Gründe der mystischen Naturbetrachtung. Im J. 1937 erschien seine Abhandlung: Marienverehrung in der einheimischen Liturgie im XI. und XII. Jahrhundert. Jüngst hielt er am

8. März 1942 die Gedenkrede über unser verstorbenes Mitglied Illés Bitter (1869—1939).

Das Requiem hielt in der Pfarrkirche zu Józsefváros Seine Exzellenz Krizosztom Kelemen Erzabt von Pannonhalma am 29. November. Nachmittag wurde der Sarg von Seiner Exzellenz Josef v. Pétery, Bischof von Vác, Mitglied der I. Klasse im Kerepeser-Friedhof eingeseget. Die Abschiedsworte sprach in Namen der Akademie Herr Paul v. Kecskés, Dekan der theol. Fakultät, Mitglied der Akademie. Der Sarg wurde dann nach Tiszaújfalu gebracht und dort, aus der von ihm gegründeten Klosterkirche der Töchter des Hl. Benedikt nach einer Trauermesse, gelesen von Seiner Exzellenz Paul v. Sárközy, Benediktinerabt von Bakonybél, Mitglied der IV. Klasse, zur ewigen Ruhe bestattet.

Die Akademie legte an die Bahren aller verstorbenen Mitglieder den Kranz der dankbaren Erinnerung und verewigte ihr Andenken in den Protokollen der gemeinsamen Sitzungen.

D) Die neuen Mitglieder unserer Akademie.

Gegenüber diesen Verlusten nahm die Akademie im vergangenen Jahr an neuen Mitgliedern zu. In der am 26. Februar 1943 abgehaltenen Versammlung wurden durch geheime Wahl folgende neue Mitglieder in die Akademie berufen :

in die *I. theologische und philosophische Klasse als ordentliche Mitglieder.*

1. Herr Dr. *Alfréd Eröss*, Dogmatiker, Professor an der theol. Hochschule der Diözese Erdély in Kolozsvár.

2. Herr Dr. *Kálmán Juhász*, Schriftsteller auf dem Gebiet der Kirchengeschichte, Pfarrer in Kübekháza, Kom. Torontál.

In die *III. sprachwissenschaftliche und belletristische Klasse als Ehrenmitglieder :*

3. Herr Dr. *Johann v. Sziklay*, Schriftsteller und Dichter, Nestor und wertvolles Mitglied der Akademie.

4. Herr Dr. *Damján Vargha*, Universitätsprofessor in Pécs, Schriftsteller auf dem Gebiet der Literaturgeschichte, das eifrigste unserer Mitglieder in Dunántúl.

In die *IV. mathematische und naturwissenschaftliche Klasse als Ehrenmitglied :*

5. Herr Dr. *Géza v. Entz*, Universitätsprofessor, der mit dem Fraknoi-Preis ausgezeichnete gelehrte Zoologe, der aber während des Wahlverlaufes gestorben ist ;

als ordentliche Mitglieder :

6. Herr vitéz *Dr. Josef Duzár*, Universitätsprofessor in Pécs, ein Fachautorität auf dem Gebiet der Kinderheilkunde.

7. Herr *Dr. Jenő Plank*, Professor am Polytechnikum, Forscher auf dem Gebiet der chemischen Wissenschaften.

8. Herr *Dr. Ladislaus v. Szebellédy*, Professor der analytischen Chemie an der philosophischen Fakultät der Pázmány-Universität.

9. Herr *Dr. Vilmos Vizer*, Generaldirektor der Ung. Allg. Steinkohlenwerke A.-G., der proeminenteste Vertreter der grubentechnischen Wissenschaften an unserer Akademie.

Die verstorbenen 7 und die neugewählten 9 Mitglieder miteingerechnet zählt die Akademie zur Zeit 7 Ehren-, 7 Außen- und 190 ordentliche, zusammen 204 Mitglieder.

E) Sitzungen und Veröffentlichungen.

Wie in den verlaufenen Jahren, so waren auch heuer alle vier Klassen bestrebt, auf dem Gebiet der einzelnen Fachwissenschaften Wertvolles zu schaffen. Mit Ausnahme der Sommermonate hörten wir in 18 Klassenversammlungen 28 Vorträge von 22 ord. Mitgliedern und 6 Gästen, außerdem behandelten wir in 5 gemeinsamen Sitzungen die inneren Angelegenheiten der Akademie. Auch die heutige Sitzung miteingerechnet haben wir also heuer 24 Versammlungen gehalten.

In der Reihe der Veröffentlichungen sind folgende erschienen :

1. Der *Jahresbericht* der Sankt-Stephan-Akademie vom J. 1942 als Band XXVII, auf 288 Seiten, mit dem Bilde Seiner Heiligkeit Papst Pius XII.

2. *Vendel Becker*: Zukünftige Gestaltung der christlich-nationalen Volksschule. Als Heft 8 des Bandes III, von den Abhandlungen der I. Klasse, auf 66 Seiten.

3. *Kálmán Haiczl*: Grenzen der Urungarischen Siedlungen im westlichen Oberungarn. Heft 2 des III. Bandes von den Abhandlungen der II. Klasse, auf 34 Seiten.

4. *Franz Fallenbüchl*: Der Augustinerorden in Ungarn. Als 3. Heft im III. Band der Abhandlungen der II. Klasse, auf 242 Seiten.

5. *György Balanyi*: Ansiedlungsversuche der ung. Piaristen in Kroatien. Als Heft 4 des Bandes III, von den Abhandlungen der II. Klasse, auf 30 Seiten.

6. *Damján Vargha*: Das dem Hl. Bernát zugeschriebene Büchlein «A jó élet módjáról» in der ung. Kodelixteratur. Als Heft 8 des I. Bdes von den Abhandlungen der III. Klasse, auf 17 Seiten.

7. *Johann Mosonyi*: Neue Angaben zur Tätigkeit der Hypophysis. Als 2. Heft des IV. Bildes von den Abhandlungen der IV. Klasse, auf 15 Seiten.

8. *Vencel Biró*: Gedächtnis des ord. Mitgliedes Johann Karácsanyi (1858—1929), als Nr. 10 im III. Bd. der Gedächtnisreden; auf 22 Seiten mit dem Bildnis des Verstorbenen.

F) Auszeichnungen der Akademie.

Den Gelehrten unserer zweihundert Mitglieder zählenden Akademie wurden so von kirchlicher, wie von weltlicher Seite viele Auszeichnungen zuteil, von denen ich hier einige der Zeitfolge nach aufzählen möchte.

1. Auf Vorschlag Seiner Exzellenz des Herrn Unterrichtsminister *Jenő v. Szinyei-Merse* hatte Seine Durchlaucht der Herr Reichsverweser am 7. Februar Herr Franz v. Fodor zum königl. Oberstudiendirektor im Schulkreise Pécs mit dem Titel eines außerord. Universitätsprofessors ernannt.

2. Zur selben Zeit verlieh er Herrn *Josef Váradi* ord. Professor für Lehrerbildungsanstalt, Referent im Landesunterrichtsrat den Titel eines Oberstudienrates und Direktors für Lehrerbildungsanstalt.

Beide Herren sind eifrige Mitarbeiter der Akademie, ihre hohe Auszeichnung erweckte naturgemäß in uns die größte Freude.

3. Überall im Lande wurde die Nachricht vom 7. April 1943 in Gelehrtenkreisen mit größtem Beifall begrüßt, daß Seine Durchlaucht der Herr Reichsverweser auf Vorschlag des Unterrichtsministers Herrn *Jenő v. Szinyei-Merse* zum Präsidenten des Unterrichtsrates auf die Zeitdauer bis 31. Dezember 1946 Seine Exzellenz den Herr kgl. ung. Geheimrat, Erzabt von Pannonhalma, *Krizosztom Kelemen* ernannt hatte. Die gesamte Akademie nahm die Ernennung mit Gefühli der aufrichtigsten Freude und Genugtuung zu Kenntnis, da durch die weise Disposition des Herrn Unterrichtsministers auf diese wichtige Posten einer unserer wertvollsten Männer gestellt worden ist. Seine Exzellenz *Krizosztom Kelemen* ist durch seine Fähigkeiten und sein allbekanntes Organisationstalent zur Leitung dieses wichtigen Arbeitskreises wirklich prädestiniert.

Im Zusammenhang damit wurde zweien unserer Mitglieder die hohe Auszeichnung zuteil, daß nämlich

4. Herr Universitätsprofessor *Josef Huszti* anlässlich seiner Ausscheidung aus dem Vizepräsidium des Landesunterrichtsrates als Anerkennung seiner hohen Verdienste das Mittelkreuz des Ungarischen Verdienstordens verliehen wurde, während an die so frei gewordene Stelle am 12. Juni

5. Herr Universitätsprofessor *Zsolt Alszegehy*, mit dem Fraknói-Preis ausgezeichnetes Mitglied unserer Akademie als geschäftsführender Vizepräsident berufen wurde.

6. Seine Heiligkeit Papst Pius XII. ernannte am 8. Mai Herrn *Julius Czapik*, Diözesanbischof von Veszprém zu Erzbischof von Eger. Seine Exzellenz kam noch im Febr. 1925 als nach Budapest übersiedelter Domherr von Temesvár in die I. Klasse unserer Akademie. Nach seinem Antrittsvortrag, am 27. Januar 1928 sagte ihm Ákos Mihályfi, der damalige Klassenpräsident in der Begrüßungsansprache eine große Zukunft auf dem Gebiet der Seelsorge voraus. Dieser Orakelspruch bewahrheitete sich schon vor 5 Jahren, als Seine Exzellenz als Diözesanbischof in Veszprém einzog, und nun neulich, als ihn die Gunst Seiner Heiligkeit im 56. Lebensjahr in den erzbischöflichen Stuhl von Eger erhoben hatte. Bei dieser Gelegenheit grüßen wir Seine Exzellenz im Namen der Akademie auf's neue, und wünschen, daß er nach dem Beispiel seines großen Vorgängers, Lajos v. Szmrecsányi seine, beinahe größte Diözese im Lande, mit Gottes Gnade noch sehr lange Zeit regieren möge.

7. Herr *Julius Szeffü*, o. ö. Professor an der phil. Fakultät der Pázmány-Universität und damaliger Dekan derselben erwarb mit seinem, zum 60. Geburtstag erschienenen Werk: *Állam és nemzet* (Staat und Nation) die große Prämie der Akademie der Wissenschaften.

8. Ebenfalls im Monat Mai hatte die Akademie der Wissenschaften Herr *Aladár Vendl*, Professor am Polytechnikum zu Vizepräsidenten gewählt.

9. Herrn *Stephan Egyed*, o. ö. Professor an der Palatin-Josef-Universität für technische und Naturwissenschaften wurde für seine Verdienste auf dem Gebiet der Honvéd-Verwaltung das Mittelkreuz des Ungarischen Verdienstordens verliehen.

10. Herrn Oberrat für Bergbauwesen, *Vilmos Vizer*, der der erste Grubeningenieur-Mitglied der Akademie wurde, hatte die Fakultät für Bergbauwesen der Palatin-Josef-Universität für technische und Wirtschaftswissenschaften in Sopron das Ehrendoktorat der Bergbauwissenschaften verliehen.

11. Herr *Julius Éhik*, Privatdozent am Polytechnikum, Direktor des Nationalmuseums erhielt den Titel eines außerord. Universitätsprofessors.

12. Herr *Anton Réthy*, Direktor des Meteorologischen Institutes bekam für seine hohe Verdienste auf dem Gebiet der fachwissenschaftlichen Literatur den Titel eines außerord. Universitätsprofessors.

Von unseren hochwürdigen Mitkollegen haben die folgende ihr silbernes bzw. goldenes Priesterjubiläum gefeiert:

13. Herr erzbischöflicher Rat *Julius Zaymus*, Pfarrer der

Kirchengemeinde Hl. Margarete hatte am 4. Juli sein 25-jähriges Priesterjubiläum.

14. Herr *Cyrrill Vörös*, Professor aus dem Piaristenorden feierte in seiner engeren Heimat am 18. August sein goldenes Priesterjubiläum.

15. Herr *Lajos Harsányi* feierte am 19. September in seinem Heim zu Győr das 40-jährige Jubiläum seiner literarischen Tätigkeit.

16. Herr *László v. Mécs*, Kanoniker des Premonstratenser-Ordens, Pfarrer in Királyhelmece feierte am 10. Oktober sein silbernes Priesterjubiläum.

17. Herr päpstlicher *Kämmerer Ernő v. Takáts*, Generaldirektor, feierte am 20. September die 25-ste Wiederkehr seiner Priesterweihe.

18. Herr *Henrik Horusitzky*, Direktor des Geologischen Instituts a. D. unser im vorigen Jahr prämiierter Mitkollege wurde von der Hochschule für Agrikultur in Mosonmagyaróvár, als ihr vor 50 Jahren absolvierter berühmter Hörer mit einem goldenen Diplom ausgezeichnet.

Seine Durchlaucht der Herr Reichsverweser geruhte im Laufe des Herbst folgende unserer Mitkollegen auszuzeichnen :

19. Herr *Nándor Gimesi*, Professor aus dem Zisterzienser-Orden wurde am 4. September als o. ö. Professor der Pflanzenphysiologie an die phil. Fakultät der Pázmány-Universität berufen.

20. Herr *Georg Balanyi* Professor aus dem Piaristen-Orden wurde am 24. September zum o. ö. Professor der allg. Geschichtswissenschaft an der Franz-Josef-Universität zu Kolozsvár ernannt.

21. Herr Oberstudienrat *Paul Pitroff*, der allverehrte Sekretär der III. Klasse wurde auf die höchste Stufe des Mittelschulprofessoren-Status, in die V. Gehaltskategorie erhoben.

22. Schließlich wurde Herrn *Baron Gábor v. Andreánszky*, Privatdozent an der Pázmány-Universität und Kustos-Direktor des Nationalmuseums am 13. November der Titel eines außerord. Universitätsprofessors verliehen.

In den Universitätssenenat wurden für das Schuljahr 1943—1944 folgende Herren von unseren Mitkollegen berufen :

23. Herr *Paul v. Kecskés*, Dekan der theol. Fakultät an der Pázmány-Universität.

24. Herr *Emmerich Lukinich*, Dekan der phil. Fakultät an derselben Universität.

25. Herr *Cecil Bognár*, Dekan der sprach- und geschichtswissenschaftl. Fakultät an der Horthy Miklós-Universität in Szeged.

26. Herr *Josef Holub*, Dekan der rechts- und staatswissenschaftl. Fakultät an der Erzsébet-Universität in Pécs.

G) *Die Mitglieder der Akademie im öffentlichen Leben.*

Seien hier noch einige Ereignisse erwähnt, in denen Mitglieder der Akademie eine Rolle spielten.

a) Am 25. Mai hatte die *Actio Catholica* zwecks Besprechung der *Organisation von katholischen Studentenheimen* eine große Versammlung einberufen, an der alle Vertreter des Katholizismus, an der Spitze mit den königlichen Herzögen, Kirchenfürsten und Seiner Exzellenz dem Unterrichtsminister Herrn Jenő v. Szinyei-Merse erschienen waren.

An der Versammlung hatte Seine Eminenz der Herr Kardinal-Fürstprimas den Vorsitz, der nach seiner Eröffnungsansprache das Sammeln für die Studentenheime mit einer Spende von 50.000 P eröffnete. Nachher hatten Seine Exzellenz der Ministerpräsident Herr Miklós v. Kállay und der Herr Bürgermeister Kárl Szendy die Anwesenden zur Mithilfe aufgerufen. Anschließend sprachen Herr Paul Szandtner, Gründer der Studentenfürsorge an der Pázmány-Universität, Herr Franz Fodor, kgl. ung. Oberstudiendirektor des Schulbezirktes Budapest-Umgebung und Herr Alexander Finta, Präsident der katholischen Lehrer-Vereinigung, alle drei Mitglieder der Akademie, von der Wichtigkeit der Studentenheime.

b) Die *Katholische Sommer-Universität* hielt den 8. Kurs heuer in Kassa. Den Kurs hatte am 10. Juli Seine Exzellenz der Diözesanbischof Herr Stephan Madarász eröffnet, an dem auch Seine Exzellenz der Unterrichtsminister Herr Jenő v. Szinyei-Merse erschienen war.

Für die in großer Anzahl Versammelten hielten von unseren Mitkollegen Vorträge die Herren Universitätsprofessoren Tibor v. Gerevich, Alexander Eckhart, Johann Iványi, Arnold v. Pataky und Herr Anton Lepold, Protonotar-Domherr.

c) Herr Karl Kratochvil von Szentkereszttheyi, Feldmarschalleutnant a. D., Maria Theresien-Ritter, Mitglied der IV. Klasse hielt am 20. August zum Andenken an die Leiden seiner im J. 1920 im Gefängnis der Zitadelle zu Kolozsvár eingekerkerten Kameraden eine große Rede von den Kämpfen der ehemaligen siebenbürgischen Division. Das Leiden der Division war nicht umsonst, denn eben dadurch hat sich der alte Spruch wiederum bewahrheitet: es ist ruhmvoll für das Vaterland zu sterben.

H) *Danksagung den Wohltätern.*

Am Schluß meiner Berichterstattung möchte ich den innigsten Dank der Akademie allen jenen ausdrücken, die unsere Arbeit geistig oder materiell unterstützt haben.

An erster Stelle sei unser Dank Seiner Eminenz Herrn Kardinal-Fürstprimas *Justinian Serédi* und Seiner Exzellenz dem Herrn Unterrichtsminister *Jenő v. Szinyei-Merse* ausgesprochen, da sie aus dem Katholischen Religions- und Studienfonds der Akademie auch im vergangenen Jahr 10.000 P zur Verfügung gestellt hatten. In der Anweisung dieser ständigen Unterstützung standen uns Herr Staatssekretär *Josef Stolpa* und Herr Ministerialrat *Miklós Beresztóczy*, immer mit dem größten Entgegenkommen bei.

Die vom Verband der Wissenschaftlichen Gesellschaften an uns fallende Summe hatte Präsident, Seine Exzellenz Herr Universitätsprofessor *László v. Gajzágó* immer pünktlich zugewiesen.

Herr Bürgermeister *Karl Szendy* hatte die in den früheren Jahren spendierte Summe von 2000 P auch dieses Jahr übermittelt.

Die Reihe der persönlichen Gaben hatte Seine Eminenz der Herr Kardinal-Erzbischof mit 5000 P eröffnet. Ihm folgt unser großer Wohltäter, Seine Exzellenz *Győző Horváth*, Bischof, Domvikar v. Kalocsa. Er hatte nach seinen Gaben in den Jahren 1917 u. 1927 auch heuer, am 20. Mai 10.000 P als Geschenk der Erzdiözese von Kalocsa überwiesen.

Herr *Franz Fallenbüchl*, Oberschuldirektor a. D., päpstlicher Geheimekammerer 1300 P, Herr *Vendel Becker*, Oberschuldirektor für Lehrerbildungsanstalten in Szeged 500 P, und Herr *Damján Vargha* Universitätsprofessor in Pécs ebenfalls 500 P haben zur Ausgabe unserer Veröffentlichungen beigetragen.

Die finanzielle Verwaltung hatte im Sinne der Statuten vom J. 1915 die Zentralkasse der Sankt-Stephan-Gesellschaft, ihre Verrechnungen werden vom Rechnungsausschuß der Akademie kontrolliert. Auch bei dieser Gelegenheit spreche ich den unter Führung Seiner Exzellenz des Herrn *Stephan Oswald* wirkenden Mitgliedern des Ausschusses, namentlich den Herren *Elemér v. Preszly*, *Alexander Schmidt*, *Béla Váradi* und *Lajos Voit* unseren wärmsten Dank aus.

Am Ende meines Berichtes sage ich unseren Hausherrn Dank, namentlich dem Präsidenten der Sankt-Stephan-Gesellschaft *Graf Georg v. Mailáth*, dem Vizepräsidenten derselben, päpstlichen Prälaten Herrn *Karl Erdősi* und dem Generaldirektor der Gesellschaft, päpstlichen Kammerer Herrn *Ernst v. Takáts* für ihre Liebenswürdigkeit, mit welcher sie der Akademie die Räumlichkeiten der Sankt-Stephan-Gesellschaft zur Verfügung stellten.

VI.

A Szent István Akadémia kiadásában megjelent művek jegyzéke.

A Szent István Akadémia Értesítője 1916. évi két szám, 1917. évi négy szám 1918. évi négy szám, 1919. évi 1. szám s 1920. évi 1. s 2. szám, 1921. évi 1. s 2. szám, 1922. évi két szám, 1923. évi 1. s 2. szám, 1924. évi 1. s 2. szám, 1925. évi 1. s 2. szám, 1926. évi 1. szám, 1927. évi 1. szám, 1928. évi 1. szám, 1929. évi 1. szám, 1930. évi 1. szám, 1931. évi 1. szám, 1932. évi 1. szám, 1933. évi 1. szám, 1934. évi 1. szám, 1935. évi 1. szám, 1936. évi 1. szám, 1937. évi 1. szám, 1938. évi 1. szám, 1939. évi XXIV. kötet, 1940. évi XXV. kötet, 1941. évi XXVI. kötet, 1942. évi XXVII. kötet, 1943. évi XXVIII. kötet.

	Pengő,
Kommunista könyvtárpolitika. Gulyás Páltól. 1921.	2.40
Megemlékezés IV. Károly királyról. Gr. Apponyi Albert elnöktől. 1922. ...	—80
Szent Tamás nagysága. Zubriczky Aladár r. tagtól. 1924.	—70
Lonovics József római küldetése. Várady L. Árpádtól. Függelékül: Lonovics római naplója. 1924.	9.—
A Magyar-Horvát Unió felbomlása. Bajza Józseftől. 1925.	2.—
A Szent István Akadémiának a Magy. Tud. Akadémia alapításának százéves évfordulóját ünneplő ülése. 1925.	2.20
A Szent István Akadémiának Csernoch János bíbornok-hercegprimás áldozárra szentelése ötvenedik évfordulójának ünneplésével egybekötött VIII. rendes ünnepi ülése. 1925.	—80
Gróf Apponyi Albertnek, elnökének születése nyolcvanadik évfordulója emlékeztetése a Szent István Akadémia. 1926.	3.—
A licentiatusi intézmény Magyarországon. Juhász Kálmántól. 1921.	5.—
Hajdani monostorok a Csanádi egyházmegyében. Irta: Juhász Kálmán. 1926.	5.—
A csornai kőkori lelet. Horusitzky Henrik r. tagtól. 1926.	—80
A magyar igeidők. Klemm Antal r. tagtól. 1926.	—60
Gróf Apor István. Biró Vencel r. tagtól. 1927.	—40
Ethikai tudomány-e a közgazdaságtan? Heller Farkas r. tagtól. 1927. ...	—60
A százéves Manzoni-regény. Várdai Béla osztálytitkártól. 1927.	—70
Bibliotheca Corvina, Mátyás király budai Könyvtára. Bpest, 1928. Szerkesztik: Berzeviczy Albert, Kollányi Ferenc és Gerevich Tibor. Írták: Fraknói Vilmos, Fögel József, Gulyás Pál és Hoffmann Edith. A magyar példány	100.—
Az olasz példány	125.—
A római kérdés szerepe a Hármasszövetség megkötésében. Balanyi György r. tagtól. 1928.	—80
Észrevétel Kronecker egyik irreducibilitási tételéhez. Grosschmid Lajos r. tagtól. 1928.	—60
A misztikus természet szemlélet alapjai. Kúhár Flóris r. tagtól. 1928.	—70
András herceg tragédiája és a nápolyi udvar. Miskolczy István r. tagtól. 1928.	1.—
Az éterrezcskék mozgásáról. Mohorovičić Stjepan vendégtől. 1928.	—60
Keresztény forma és stílus. Pitroff Pál r. tagtól. 1928.	1.—
Az $N + M$ dimenziós euklidesi tér N dimenziós felületei. Suták József r. tagtól. 1928.	—80
Dürer Béla. Várdai Béla osztálytitkártól. 1928.	1.—
Montecorvinoi János. Balanyi György osztálytitkártól. 1928.	—80
A normák alkonya. Bognár Cecília r. tagtól. 1930.	—50
A teljes tudat, tudatvilágunk lelkialapja. Báró Brandenstein Béla r. tagtól. 1930.	1.—

	Pengő
A második avversai tragédia. Miskolczy István r. tagtól. 1930.	—60
Széchenyi, Petőfi és az ellenzéki kör 1848-ban. B. Szabó László r. tagtól. 1939.	—70
Egy kis polémia Croceval a barokkról. Mihályi Ernő r. tagtól. 1931.	—40
Költői szépségek Szent Imre ős-legendájában. Vargha Damján r. tagtól. 1931.	1.—
A francia nemzet missziós hite és a francia irodalom. Eckhardt Sándor r. tagtól. 1931.	—60
A gazdasági cselédek fajegészsége. Pezenhoffer Antal r. tagtól. 1931.	—60
Az ideák problémája. Somogyi József r. tagtól. 1931.	—80
Szent Imre problémák. Vargha Damján r. tagtól. 1931.	1.—
Pázmány Péter népszövetségi tervezete. Balanyi György osztálytitkártól. 1933.	—70
Az individualizmus és kollektívizmus gondolköre a büntetőjogban. Irk Albert r. tagtól. 1933.	1.—
Magyar inkvizíciós perek Velencében. Kárpáthy-Kravjánszky Mór C. R. P. vendégtől. 1933.	—60
Dramák az orvostudományban. Nékám Lajos r. tagtól. 1933.	—80
Harc a nyugatmagyarországi német helységnevek körül. Schwartz Elemér r. tagtól. 1933.	—60
Érettségizőink számának és pályaválasztásának fontosabb kultúr- és szociál-politikai tanulságai. Szandtner Pál r. tagtól. 1933.	1.—
Báthory István erdélyi fejedelem és lengyel király (1533—1586) emlékezete születésének négyszázadik évfordulóján. Lukinich Imre r. tagtól. 1935.	—60
A bölcséleti megismerés határainak kérdése. Jánosi József r. tagtól. 1936.	1.—
Történetiszemléletünk egysége és a történelmi Magyarország. Karácsonyi és Fraknói szellemi öröksége. Horváth Jenő vendégtől. 1937.	—60
A szentszék és a magyarság szerepe Budavár visszafoglalásában. Balanyi György osztálytitkártól. 1937.	—50
Catalogus fontium Historiae Hungaricae. 800—1301. Gombos F. Albin r. tagtól. 1937—1938. Fűze I., II., III. kötet. Kötetenként	25.— 28.—
Kötte I., II., III. kötet. Kötetenként	—80
A nemzetnevelő Pázmány. Schütz Antal r. tagtól. 1938.	—80
A pedagógia válsága és a jövő útja. Padányi Frank Antaltól. 1938.	—80
A "Hahóti kódex". Zágrábi Mr. 126. kézirat jelentősége a magyarországi liturgia szempontjából. Kniewald Károly vendégtől. 1938. Elfogyott ...	1.—
Magyar Katolikus Dante-Bizottság Dante-Emlékkönyve. 1924.	1.—
Szent István Akadémiai <i>Almanach</i> Szent István király halálának 900 éves fordulója alkalmából, a Szent István Akadémia fennállásának 23. évében kiadja az elnökség. Budapest, 1938.	1.—
Bartha József rendes tag: Tördelt sóhajok. Felesége emlékére írt költemények. 1944.	1.—

Az I. hittudomány-, bölcséleti osztály felolvasásaiból:

I. kötet.

1. sz. Szent János apokalipsisa és a világtörténet. Székely István osztály-elnöktől	2.—
2. « A bibliai Jeruzsálem az ásatások megvilágításában. I. Rész. A bibliai Jeruzsálem története. Pataky Arnold vendégtől ...	2.60
3. « Verworn Miksa pszichonómizmusa. Madarász István r. tagtól ...	2.—
4. « A haza és hazaszeretet bölcséleti alapjai. Horváth Sándor r. tagtól ...	1.20
5. « A bibliai Jeruzsálem az ásatások megvilágításában. II. rész. A XIX. és XX. században végzett jeruzsálemi ásatások története. Pataky Arnold r. tagtól	2.60
6. « Ismereteink egyenmősége és a hittételek. Horváth Sándor O. P. r. tagtól	3.80

II. kötet.

1. sz. Hám János szatmári püspök és kinevezett primás emlékiratai 1848—49-ből. Schaffer János r. tagtól	4.50
2. « Adalékok az állami könyvcenzúra történetéhez Magyarországon Mária Terézia haláláig. Schermann Egyed r. tagtól	2.80
3. « A modern lélektan és a skolasztika. Kecskés Pál r. tagtól	2.50
4. « A XIII. század bölcséletének válsága és Aquinói Szent Tamás. Erdey Ferenc r. tagtól	1.20
5. « Szent Tamás apostol cselekedetei. Pataky Arnold r. tagtól	1.80
6. « Bosszúálló-e az őszötvetség Istene? Takáts Ernő r. tagtól	2.—
7. « Pázmány Péter teológiája. Petró József r. tagtól	—80

III. kötet.

1. sz. Árpádházi Boldog Margit szenttéavatási ügye és a legősibb latin Margit-legenda. P. Böle Kornél M. O. P. vendégtől	2.50
2. « A pedagógia válsága és a jövő útja. Padányi-Frank Antal r. tagtól	1.60
3. « Mária-tiszteletünk a XI. és XII. század hazai liturgiájában. Kúhár Flóris rendes tagtól	1.40
4. « Az Úr születésének évszaka (Die Jahreszeit der Geburt des Herrn). Radó Polikárp rendes tagtól	1.40
5. « Az emberért vívott harc neveléstudományi következményei. Váradi József rendes tagtól	—80
6. « Hartwick győri püspök agenda pontificalisa. Kniewald Károly zág-rábi kültagától	—50
7. « Magyar ferences aszketikus élet és aszketikus kiadványok, különös tekintettel a XVII. és XVIII. századra. 12 ábrával, 105 oldalon. Takáts Ince r. tagtól. Budapest, 1942	3.50
8. « A keresztény nemzeti népiszkolák jövő alakulása. Irta: Becker Vendel r. tag. 66 oldal. Budapest, 1943	5.—
9. « A nő jogi helyzete az egyházban. Irta: Gálos László r. tag. 98 oldal. Budapest, 1944	6.—

A II. történelem-, jog- és társadalomtudományok osztályának felolvasásaiból:

I. kötet.

1. sz. A győri székeskáptalan régi számadáskönyvei. Iványi Béla r. tagtól	2.50
2. « A király-koronázás eredete, egyházi kifejlődése és ordóbeli kialakulása. Király János r. tagtól	2.—
3. « A katolikus autonómia főbb problémái. Hanuy F. r. tagtól....	2.60
4. « Martinovicsnak istentagadó elveket hirdető, imént fölfedezett francia munkája. Fraknoi Vilmos tiszteleti tagtól	—90
5. « Tudományos történetírásunk megalapítása a XVIII. században. Székfoglaló Hóman Bálint r. tagtól	1.50
6. « A közigazgatás és bíráskodás elválasztása a katolikus egyházban. Stolpa József vendégtől	3.60
7. « A pápai udvar lakáviszonyai a XIII. század második felétől a XIV. század közepéig. Tóth László vendégtől	2.20
8. « Adalékok a káptalanok történetéhez. Báró Forster Gyula t. tagtól	2.20

II. kötet.

1. sz. Br. Sennyey László S. I. nagyszombati rector római utazásai (1687, 1693, 1696). Iványi Béla r. tagtól	3.—
2. « A kánonjogi tanulmányok fontossága. Meszlényi Zoltán r. tagtól	1.—
3. « A jogfolytonosság helyreállításának jogelvi szükségessége és lehetősége. Molnár Kálmán r. tagtól	1.—
4. « A clunyi reform hatása Magyarországon. Galla Ferenc vendégtől	4.—
5. « Egykorú vélemény II. József reformterveiről. Miskolczy István r. tagtól	—80
6. « Csehországi Boldog Ágnes (1205—1282). Balanyi György osztály-titkártól	2.—
7. « I. Rákóczi Ferenc katolizálásának politikai vonatkozásai. Irta: vitéz Kárpáthy-Kravánszky Mór r. tag	—50
8. « A hatósági orvos titoktartása. Irta: Atzél Elemér r. tag	—50
9. « A ravbáltó trinitárius szerzetesek Magyarországon. 42 ábrával. Irta: Fallenbüchl Ferenc	10.—
10. « Apponyi mint közjogász. Irta: Egved István r. tag. 1941	2.—

III. kötet.

1. sz. A hétszázados vasvári Szent Domonkosrendi kolostor története 1241—1941. 14 ábrával, 270 oldalon. Fehér Mátyás vendégtől. Budapest, 1942	5.—
2. « A magyarság ősi településének határai a nyugati Felvidéken. Irta: Haiczl Kálmán dr. 33 oldal. Budapest, 1943	1.—
3. « Az ágostonrendiek Magyarországon. Irta: Fallenbüchl Ferenc dr. 242 oldal, 29 ábrával. Budapest, 1943	6.—
4. « Kísérletek a magyar piaristák megtelepítésére Horvátországban. Irta: Balanyi György r. tag. 30 oldal. Budapest, 1943	1.—

A III. nyelv- és széptudományi osztály felolvasásaiból:

I. kötet.

1. sz. Cervantes élete és művei. Kőrösi Albin r. tagtól	3.—
2. « Magyar könyvttermelés és világkönyvttermelés. Erdősi Károly rt.-tól	—60
3. « Kódexeink legendái és a Catalogus Sanctorum. Vargha Damján osztálytitkártól	2.—
4. « Kemény Zsigmond munkássága a szabadságharcig. Szinnyi Ferenc r. tagtól	1.20
5. « Klasszicizmus és romanticizmus. Zlinszky Aladár r. tagtól	2.60
6. « Egy középkori Sibylla-vers régi magyar irodalmunkban. György Lajos r. tagtól	3.—
7. « Faji elem és keresztény szellem irodalmunkban. Irta: Bartha József r. tag	—50
8. « A clairvauxi Szent Bernátnak tulajdonított «A jó élet módjáról» című mű a magyar kódexirodalomban. Irta: Vargha Damján t. tag. 17 oldal. Budapest, 1943	1.—

A IV. mennyiség-, természettudományi osztály felolvasásaiból:

I. kötet.

1. sz. Konstant görbületű felületek a Bolyai-féle geometriában. Vörös Cyrill r. tagtól	1.20
2. « A görbék abszolút elmélete. Suták József r. tagtól	1.80
3. « A régi Széchenyi-lánchíd anyagának kimerülése. Rejtő Sándor r. tagtól	—60
4. « Adatok a Mátrántúli barnaszénerület geológiai alkotásához. Szék-foglaló Schafarzik Ferenc osztályelnöktől	1.20
5. « Visszaverődés a kettősen-törő forgató közegek belsejében. Rybár István r. tagtól	—60
6. « Az ólom öndiffúziója megolvastott és szilárd állapotban. Gróh Gyula r. tagtól	—60
7. « Az energia átalakulásának iránya. (A történet törvénye.) Bogнар Cecil r. tagtól	—60
8. « A relativitástan csillagászati bizonyítékainak kritikája. Wodetzky József r. tagtól	1.20
9. « Részlet Budapest székesfőváros dunabalsparti területe földtani, talajtani és vízi viszonyainak ismeretéhez. Horusitzky Henrik r. tagtól	—60
10. « Folyadék diffúziós állandójának mérése az interferenciális refraktorról. Békésy György vendégtől	—60
11. « Magyar planktontanulmányok. (A magyar phytoplankton két új tagja.) Gimesi Nándor O. C. vendégtől	—60
12. « A tervezett mélybevágású Duna—Tisza-csatorna mentén elterülő szikések ismertetése és javítási lehetőségei. 'Sigmond Elek rt.-tól	2.60

II. kötet.

1. sz. A lineáris congruentia-csoport és a négyzetmaradékok eloszlása. Grosschmid Lajos r. tagtól	4.—
2. « A háziállatok veszettség elleni védőoltása Magyarországon. Aujeszky Aladár r. tagtól	1.—
3. « A budai hegység kialakulása. Vendi Aladár r. tagtól	1.50
4. « A felületek orthoasymptotikus és főtörziós görbéi. Sárközy Pál r. tagtól	2.50
5. « Őstörténeti adatok a Balaton környékéről. Laczkó Dezső r. tagtól	2.—
6. « A Dipsacaceák virágzatának fejlődéstani értelmezése. Szabó Zoltán r. tagtól	2.40
7. « Maximális térfogatú hexaéderek a Bolyai-féle geometriában. Vörös Cyrill r. tagtól	1.20
8. « A magyar barlangkutatás ősrégészeti eredményei. Kadić Ottokár r. tagtól	—60
9. « Miért pusztulnak ki véglénytenyészeink? Entz Géza r. tagtól	—70
10. « Az állati szervezet őrei a környezetben. Ábrahám Ambrus Andor r. tagtól	2.40

III. kötet.

1. sz. Archimedes Arenarius. Grosschmid Lajos r. tagtól	2.50
2. « A kalocsai csapadékvízviszonyok. Angehrn Tivadar S. J. vendégtől	1.—
3. « Czirbusz Géza és a magyar geográfia. Haltenberger Mihály r. tagtól	—60

Pengő

4. sz. A Budavári barlangpincék földtani viszonyai. 4 ábrával. Die geologischen Verhältnisse der Höhlenkeller am Budavár. Kadić Ottokár r. tagtól	1.40
5. « A látásfolyamat dualisztikus elmélete. 1. ábrával. Die dualistische Theorie des Sehprozesses. Hoffmann Ernőtol	—,60
6. « A Mussolini-barlang ásatásának eredményei. 2 ábrával, 4. táblával. (Endresultate der Ausgrabungen in der Mussolini-Höhle.) Irta: Kadić Ottokár r. tag	2.50
7. « Az állati szervezet rithmusa. Irta: Mödlinger Gusztáv r. tag ..	—,50
8. « Az Amygdalaceae gyümölcsfák gutaütésének okairól. Néhai Schilberszky Károly r. tagtól. 32 oldalon, az elhunyt szerző arcképével. Budapest, 1942	1.—
9. « Talajterképek és hasznuk a mezőgazdaságban. Néhai Treitz Péter rendes tagtól, 40 oldalon, az elhunyt szerző arcképével. Budapest, 1942	1.20
10. « A szív működés elektromos jelensége. Skrop Ferenc rendes tagtól, latin, német és angol nyelvű kivonattal, 7 ábrával, 23 oldalon. Hozzácsatolva az I., II. és III. kötet tartalomjegyzéke. Budapest, 1942	1.—

IV. kötet.

1. sz. Egészségügyi és szociális gyermekvédelmünk bírálata. Johan Béla rendes tagtól, az I. és II. sz. műmelléklettel, 16 oldalon. Budapest, 1942	1.—
2. « Új adatok a hypophysis működéséhez. Irta: Mosonyi János r. tag., 15 oldalon. Budapest, 1943	1.—

A Szent István Akadémia Emlékbeszédei:

I. kötet.

1. sz. Emlékbeszéd Dudek János felett. Mihályfi Ákos r. tagtól	—,60
2. « Emlékbeszéd Jedlicska Pálról. Zelliger Alajos r. tagtól	—,60
3. « Emlékbeszéd Nagy Béniről. Kiss Albin r. tagtól	—,60
« Emlékbeszéd Némethy Lajosról. Áldásy Antal r. tagtól	—,60
5. « Emlékbeszéd Lóczy Lajosról. Papp Károly osztálytitkártól	—,60
6. « Emlékbeszéd Ortway Tivadarról. Márki Sándor r. tagtól	—,60
7. « Giesswein Sándor emlékezete. Mihályfi Ákos osztályelnöktől ..	1.20
8. « Fejérvapatak László emlékezete. Hóman Bálint r. tagtól	1.30

II. kötet.

1. sz. Székely István emlékezete. Pataky Arnold r. tagtól	1.50
2. « Rajner Lajos emlékezete. Novák Lajos r. tagtól	—,50
3. « Kiss János emlékezete. Trikál József r. tagtól	—,60
4. « Békefi Remig emlékezete. Bártfai Szabó László r. tagtól	1.20
5. « Emlékbeszéd Áldásy Antaltól. Miskolczy István r. tagtól	—,60
6. « Emlékbeszéd Kmoskó Mihály r. tag felett. Pataky Arnold r. tagtól ..	—,60
7. « Gróf Apponyi Albert elnök emlékezete. Írták: Mihályfi Ákos osztályelnök, elnökhelyettes, Turi Béla, Kenéz Béla, Czettler Jenő r. tagok és Reiner János tiszteleti tag, főtítkár	1.50
8. « Pály Ede r. tag emlékezete. Várdai Béla osztályelnöktől	—,80

III. kötet.

1. sz. Emlékbeszéd Mihályfi Ákos volt osztályelnök, tiszteleti tag felett. Pataky Arnold osztályelnök, r. tagtól	—,80
2. « Emlékbeszéd Laczkó Dénes rendes tag felett. Lóczy Lajos r. tagtól ..	—,60
3. « Emlékbeszéd Tóth Tihamér veszprémi püspök, Akadémiánk I. osztályának titkára felett. Három műmelléklettel. Marczell Mihály rendes tagtól. 1940	1.50
4. « Emlékbeszéd Geőcze Zóárd r. tag felett. Szénásy Barna vendégtől ..	1.—
5. « Sörös Pongrác emléke. Erdélyi Lászlótól. 1941	1.—
6. « Grosschmid Lajos emléke. Sárközy Páltól. 1941	1.—
7. « Gróf Teleki Pál emlékezete. Fodor Ferencről. 1941	1.50
8. « Emlékbeszéd Bitter Illés (1868—1939) rendes tag felett, Kúhár Flóris rendes tagtól, 18 oldalon, arcképpel. Budapest, 1942 ..	1.—
9. « Emlékbeszéd Hanauer Árpád István váci megyéspüspök fölött, Pataky Arnold másodelnöktől, 12 oldalon, arcképpel. Budapest, 1942	—,80
10. « Karácsonyi János tiszteleti tag (1858—1929) emlékezete, arcképpel. Irta: Bíró Vencel rendes tag. 22 oldal. Budapest, 1943	1.—

VII.

TARTALOMJEGYZÉK.

I. Ünnepi beszédek.

	Lapszám
I. A közömbösség. A Szent István Akadémia XXVIII. ünnepi ülésén, 1943 december 12-én elnöki megnyitó gyanánt elmondotta <i>Serédi Jusztinián</i> bíbornok-hercegprímás, esztergomi érsek	3
II. <i>Jelentés a Szent István Akadémia 1943. évi működéséről.</i> Az 1943 december hó 12-én tartott XXVIII. ünnepi ülésen előterjesztette <i>Papp Károly</i> egyetemi tanár, főtitkár. Két műmelléklettel	11

II. Értekezések.

Az I. hittudományi és bölcséleti osztály felolvasásaiból.

I. A <i>Corpus Christi mysticum</i> tanának bibliai alapjai. Az 1943 december 12-én tartott XXVIII. ünnepi ülésén felolvasta <i>Pataky Arnold</i> tiszteleti tag, másodelnök	26
II. <i>Tizennyolc évszázad történelmi távlatából.</i> Az 1943 május hó 14-én tartott együttes ülésén elmondotta <i>Pataky Arnold</i> tiszteleti tag, másodelnök	34

A II. történelem-, jog- és társadalomtudományi osztály felolvasásaiból.

III. <i>Gróf Széchenyi Ferenc hatása fiára, Istvánra.</i> A II. osztály 1943 január hó 29-én tartott szakülésén felolvasta <i>Gruber Miklós</i> vendég	39
--	----

A III. nyelvtudományi és szépirodalmi osztály felolvasásaiból.

IV. <i>Székely Andris megszenvedett a templomért.</i> Novella. Az 1943 december 12-én tartott XXVIII. ünnepi ülésén felolvasta <i>Pakocs Károly</i> szathmári püspöki helynök, rendes tag ...	57
---	----

A IV. mennyiségtani és természettudományi osztály felolvasásaiból.

V. <i>Triplex creatio Dei.</i> A hit- és természettudomány alapján. A IV. osztály 1943. évi február hó 12-én tartott ülésén felolvasta <i>Horusitzky Henrik</i> rendes tag	69
VI. <i>Időtől függő potenciál hatása a perihélium mozgásra.</i> A IV. osztály 1943 február hó 12-én tartott felolvasó ülésén bemutatta <i>Wodetzky József</i> osztályelnök	82
VII. <i>A Hilbert-féle tér normális átalakításainak egy paraméteres félécsoportjairól.</i> Irta <i>Szökefalvi Nagy Béla</i> vendég, bemutatva a IV. osztály 1943 február 12-i ülésén	87

VIII. A légnyomás hullámszámai. Irta <i>Berkes Zoltán</i> vendég. Bemutatva a IV. osztály 1943 október 22-i ülésén. Az 1—7. ábrával	96
IX. A szabad légkör kútatásának főbb eredményei Magyarországon. Irta <i>Béll Béla</i> vendég. Bemutatta a IV. osztály 1943 október 22-én tartott ülésén. A 8—14. ábrával	105
X. <i>Geőcze Zóárd</i> matematikai munkássága és a felszínmérés újabb eredményei. Irta <i>Szénássy Barna</i> vendég. A IV. osztály 1943 február 12-i ülésén bemutatva. A 15. ábrával	118
XI. <i>Adrenalin-rokonvegyületek hatása a szénhidrát anyagcserére.</i> Irta <i>Mosonyi János</i> és <i>Sz. Hermann Vilma.</i> A IV. osztály 1943 október 22-én tartott ülésén bemutatta <i>Mosonyi János</i> rendes tag	143

III. Társulati ügyek.

A) A Szent István Akadémia ülései.

1. Az I. nittudományi és bölcséleti osztály 1943 január 22-én tartott felolvasó ülése	160
2. A II. történelem-, jog- és társadalomtudományi osztály 1943 január 29-én tartott felolvasó ülése	161
3. A III. nyelvtudományi és szépirodalmi osztály 1943 február 5-én tartott felolvasó ülése	162
4. A IV. mennyiségtani és természettudományi osztály 1943 február 12-én tartott felolvasó ülése	166
5. Az Akadémia 1943 február 26-án tartott együttes választó ülése	167
6. Az I. osztály 1943 március 5-én tartott felolvasó ülése	169
7. A II. osztály 1943 március 12-én tartott felolvasó ülése	170
8. A III. osztály 1943 március 19-én tartott felolvasó ülése	170
9. Az Akadémia 1943 április 2-án tartott együttes ülése	176
10. A II. osztály 1943 április 16-án tartott felolvasó ülése	183
11. A III. osztály 1943 április 20-án tartott felolvasó ülése	184
12. A IV. osztály 1943 május 7-én tartott felolvasó ülése	186
13. Az Akadémia 1943 május 14-én tartott együttes ülése	186
14. Az I. osztály 1943 október 1-én tartott felolvasó ülése	192
15. A II. osztály 1943 október 8-án tartott felolvasó ülése	193
16. A III. osztály 1943 október 15-én tartott felolvasó ülése	194
17. A IV. osztály 1943 október 22-én tartott felolvasó ülése	198
18. Az Akadémia 1943 október 29-én tartott együttes ülése	199
19. Az I. osztály 1943 november 5-én tartott felolvasó ülése és zártülés a) a Fraknoi-díj és b) az akadémiai jutalom kiadása ügyében	205
20. A II. osztály 1943 november 12-én tartott felolvasó ülése	208
21. A III. osztály 1943 november 19-én tartott felolvasó ülése	209
22. Az Akadémia 1943 november 26-án tartott együttes ülése	210
23. Az Akadémia 1943 december 12-én tartott XXVIII. ünnepi ülésének jegyzőkönyve	213
B) A Szent István Akadémia számadásai	216

IV. Alkalmi beszédek.

1. <i>Megemlékezés Mátyás király születésének 500-ik évfordulójáról.</i> Az 1943 április 2-án tartott együttes ülésen felolvasta <i>Pataky Arnold</i> tiszteleti tag, másodelnök	219
2. <i>Megemlékezés Szmcscányi Lajos egri érsek haláláról.</i> Az 1943 április 2-án tartott együttes ülésen felolvasta <i>Pataky Arnold</i> tiszteleti tag, másodelnök	222
3. <i>Megemlékezés Glattfelder Gyula érsek haláláról.</i> Az 1943 október 29-én tartott együttes ülésen elmondta <i>Pataky Arnold</i> tiszteleti tag, másodelnök	223

4. *Boldog Margit szentté avatása.* Az 1943 október 29-én tartott együttes ülésen elmondta *Palaky Arnold* tiszteleti tag, másod-elnök 224

V. Gyászbeszéd.

- Kecskés Pál* rendes tag búcsúbeszéde *Kühár Flóris* r. tag ravatala felett 1943 november 29-én 227

VI.

- Elhúnyt tagtársaink* az 1943. évben 229

VII.

- A *Szent István Akadémia tagjai* 1943 december 31-én 230

VIII. Függelék:

Idegennyelvből kivonatok.

Discorsi solenni.

- I. Dell'indifferenza. Discorso inaugurale pronunciato al 12 Dicembre 1943 nella seduta solenne dell'Accademia Santo Stefano dall'Emo Presidente, ill. Sign. *Giustiniano Cardinale Serédi*, Principe Primate d'Ungheria 234
- II. De l'indifférence. Par le Cardinal Justinien Serédi, prince-primat de Hongrie, archevêque d'Esztergom 242
- III. Résumé, Les fondements bibliques de la doctrine concernant le Corps mystique du Christ. Discours prononcé à la séance solennelle de l'Académie Saint Etienne, du 12 décembre 1943 par *Arnold Pataky*, membre honoraire, vice-président 250
- IV. Graf Franz Széchenyis Einfluß auf seinen Sohn Stefan, Vorgetragen in der Sitzung der Sankt Stephan Akademie am 29. Jänner 1943 von *Dr. Nikolaus Gruber* 251
- V. Bericht über die Tätigkeit der Sankt Stephan Akademie im Jahre 1943. Vorgetragen vom Generalsekretär Universitätsprofessor *Dr. Karl v. Papp* in der am 12. Dez. 1943 abgehaltenen XXVIII. Festsitzung der Sankt Stephan Akademie 258
- VI. A *Szent István Akadémia* kiadásában megjelent művek jegyzéke 273
- VII. Tartalomjegyzék 278